UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECȚIEI SOCIALE ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

InstrumenteS tructurale
2007-2013

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI, PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE
OIRPOSDRU REGIUNEA CENTRU

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.
Investește în Oameni!

Organizațiile cu profil religios angajate în economia socială în România

Iuliana Conovici
(coordonator)

IES
Institutul de Economie Socială

București 2013

Acest material a fost realizat în cadrul proiectului *PROMETEUS – Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educație și formare profesională la standarde europene* (ID 57676), implementat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile în parteneriat cu Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială - Universitatea din București, European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises (EURICSE) și Centrul Național de Pregătire în Statistică.

Organizațiile cu profil religios angajate în economia socială în România

Colectiv de autori:
Dr. Iuliana Conovici (coordonator)
Adrian Secal
Irina Opincaru

Referent științific:
Dr. Cristina Barna (raport)

Referent de specialitate:
Ancuța Vameșu (raport și studii de caz)

Colectiv prelucrare date economice și statistice:
Irina Boeru, Iuliana Conovici, Irina Opincaru,
Ancuța Vameșu, Cristina Barna

Toate drepturile acestei lucrări aparțin Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC). Orice reproducere integrală sau parțială, indiferent de mijloacele tehnice utilizate, fără consimțământul scris al FDSC, este interzisă. Părți din această publicație pot fi reproduse în scopuri necomerciale doar cu precizarea sursei.

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
Bld. Nerva Traian, nr. 21, sector 3, București
Tel.: +40-21-310 01 77/81/82/83; Fax: +40-21-310 01 80
E-mail: office@fdsc.ro
Pagini web: www.fdsc.ro; www.ies.org.ro

ISBN: 978-973-0-15243-2

Cuprins

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 7

MULȚUMIRI 8

REZUMAT 10

ABSTRACT 17

I. INTRODUCERE 25

I.1. Obiectivele cercetării 25

I.2. Cadru conceptual 25

I.3. Stadiul actual al cercetării 27

I.4. Probleme metodologice 28

I.5. Metodologia generală şi etapele cercetării 30

II. ROLUL CREDINȚEI ŞI VALORILOR RELIGIOASE ÎN APARIȚIA ŞI DEZVOLTAREA ECONOMIEI SOCIALE. CADRU ISTORIC, DOCTRINAR ŞI LEGAL 33

II.1. Biserică, stat şi economie socială în spațiul românesc modern: repere istorice 35

II.2. Concepția socială a Bisericii şi economia socială 47

II.2.a. Biserica Ortodoxă 48

II.2.b. Biserica Catolică 52

II.2.c. Biserica Reformată 56

II.3. Organizațiile cu profil religios şi economia socială din România după 1989: cadru legal 59

II.3.a. Relațiile dintre Biserică şi Stat 59

II.3.b. Patrimoniul şi finanțarea cultelor şi a ONG-urilor cu profil religios: regim fiscal şi reglementări specifice 62

II.3.c. ONG cu profil religios 67

II.4. Comportamentul religios în România şi implicaţiile sale pentru economia socială: evoluţii generale 68
II.4.a. Afilierea religioasă a populaţiei României: date comparative 68
II.4.b. Comportamentul religios al populaţiei – evoluţii 70

III. ROLUL PRINCIPALELOR ORGANIZAŢII CU PROFIL RELIGIOS DIN ROMÂNIA ÎN ECONOMIA SOCIALĂ 73

III.1. Forme şi modele de încadrare a organizaţiilor cu profil religios în economia socială: particularităţi 73
III.1.a. Percepţii ale organizaţiilor cu profil religios în raport cu economia socială 75
III.1.b. Obiectivele sociale ale organizaţiilor 76
III.1.c. Luarea deciziei privind proiectele sociale în organizaţiile cu profil religios 77
III.1.d. Reţelele de organizaţii şi roluri şi modele 78

III.2. Influenţa afilierii religioase asupra serviciilor oferite de organizaţiile cu profil religios 82
III.2.a. Motivaţia participanţilor 82
III.2.b. Dimensiunea religioasă – parte a serviciilor oferite 84
III.2.c. Sprijinul comunităţii şi Bisericii 85
III.2.d. Percepţia publică a organizaţiilor cu profil religios: avantaje şi dezavantaje 88

III.3. Evoluţia organizaţiilor cu profil religios – date economice şi analiză cantitativă 91
III.3.a. Distribuţia regională a organizaţiilor cu profil religios 95
III.3.b. Imobilizări 96
III.3.c. Surse de venituri, tipuri de finanţări 97
III.3.d. Organizaţii cu activitate economică 104
III.3.e. Rezultatul exerciţiului financiar 108
III.3.f. Angajarea în organizaţii cu profil religios 112

III.4. Servicii şi beneficiari ai organizaţiilor cu profil religios 115
III.4.a. Particularităţi ale angajării principalelor culte în asistenţa socială: evoluţie, servicii, modalităţi de organizare 121

III.5. Dificultăţi întâmpinate de culte şi organizaţiile cu profil religios în dezvoltarea şi administrarea de proiecte şi dezvoltarea de servicii în sectorul economiei sociale 135
III.5.a. Dificultăţi 135

IV. CONCLUZII 141

Aşteptări şi posibile soluţii: despre şi dincolo de Legea economiei sociale 143

BIBLIOGRAFIE 146

LISTA TABELELOR ŞI GRAFICELOR 151
Listă tabele 151
Listă grafice 152
Anexe 153

ANEXE 155
ANEXA I – Imobilizări 155
ANEXA II – Venituri 157
ANEXA III – Cheltuieli 158
ANEXA IV – Principalii indicatori, pe regiuni: 2010 160
ANEXA V - Evoluţia organizaţiilor cu profil religios cu activitate economică 165
ANEXA VI – Rezultatele anchetei de teren: Tipuri de servicii oferite de organizaţiile cu profil religios 167

STUDII DE CAZ 169
Federaţia Caritas a Diecezei Timişoara 169
Fundaţia creştină „Diakonia" – Serviciul de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal – Filiala Sfântu Gheorghe 197
Fundaţia pentru copii "Sfântul Sava de la Buzău" 215

Notă asupra ediției

Cercetarea de față este rezultatul unei munci de echipă. De aceea, atribuirea riguroasă a meritelor fiecăruia în apariția acestui raport este greu de realizat. În cele de mai jos dorim să oferim o imagine schematică (iar nu exhaustivă) a modului în care s-a construit acest proiect.

Astfel, ţinem să precizăm că autorii indicaţi la fiecare capitol sau subcapitol sunt cei implicaţi în *redactarea* directă a textului, dar conceperea materialului, organizarea şi verificarea sa sunt rezultatul unor eforturi colective. Împreună cu Adrian Secal şi Ancuța Vameşu, am proiectat primii paşi ai cercetării şi am construit „scheletul" pe care s-a edificat întreaga cercetare. Documentarea a fost un efort colectiv de identificare, triere, alegere a surselor, a literaturii secundare, a soluțiilor celor mai potrivite de abordare şi interpretare a datelor de care dispuneam; tot împreună am căutat persoanele şi organizațiile cele mai potrivite pentru a fi cercetate mai îndeaproape într-un studiu care încă de la început a fost o provocare. Ancuța Vameşu s-a implicat la fiecare pas în identificarea de materiale, interpretarea datelor, structurarea şi verificarea acestora.

Construirea chestionarului pe baza căruia s-a realizat ancheta de teren a fost rezultatul colaborării autorilor raportului cu colegii din echipa „Prometeus", în primul rând Ştefan Constantinescu (căruia îi revine şi meritul redactării variantei finale a chestionarului) şi Gabriela Dima. Aceasta ne-a permis obținerea unor rezultate în bună măsură coerente şi comparabile cu cele obținute de aceştia. Eşantionarea a fost în principal rezultatul muncii lui Ştefan Constantinescu, în colaborare cu partenerii din cadrul Centrul Național de Pregătire în Statistică (CNPS), aceştia din urmă fiind responsabili şi de administrarea chestionarului. Irina Boeru a făcut prelucrarea primară a rezultatelor anchetei, care ne-a permis „traducerea" rezultatelor în forma prezentată în raport.

Primele eforturi de organizare şi interpretare a datelor economice şi statistice de care dispuneam au fost colective. Ancuța Vameşu ne-a oferit primele prelucrări statistice şi economice şi ne-a sprijinit în primele încercări de a da acestui raport o dimensiune cantitativă consistentă, şi tot ea a urmărit îndeaproape toate rezultatele eforturilor noastre. Irinei Opincaru îi revine în cea mai mare măsură meritul pentru prelucrarea datelor economice incluse în acest raport, începând cu „curățarea", completarea şi ordonarea bazelor de date economice, pentru a servi cât mai bine nevoilor raportului de față şi continuând cu extrem de laborioasa lor organizare şi articulare în tabele complexe şi grafice dintre care doar o parte au putut fi incluse în acest raport şi sfârşind cu repetata lor verificare. Cristina Barna s-a implicat direct în interpretarea datelor economice şi a îndreptat cu răbdare inexactitățile strecurate în interpretările propuse de noi.

Structura generală a interviurilor a fost construită împreună cu Adrian Secal. Primul interviu a fost realizat împreună cu acesta, iar unul dintre interviurile ale căror rezultate au fost incluse în raport îi aparține pe deplin. Irina Opincaru a participat şi la transcrierea interviurilor. Structurarea focus - grupurilor s-a făcut în colaborare cu echipa Mercury Research, responsabilă şi de administrarea acestora şi de raportarea rezultatelor acestora. În organizarea seminarului (19 martie) în cadrul căruia au fost prezentate rezultatele preliminare ale acestui raport a fost implicată întreaga echipă a IES şi FDSC.

Studiile de caz au fost, şi ele, rezultatul unor colaborări între membrii echipei. Două studii de caz (Fundația Creştină Diakonia – Sf. Gheorghe şi Fundația pentru Copii „Sf. Sava de la Buzău") au fost realizate de coordonatorul raportului împreună cu Irina Opincaru (care şi-a asumat migăloasa sarcină a documentării dimensiunii economice a acestora), iar un al treilea studiu de caz (Federația Caritas Timişoara) a fost realizat de Irina Opincaru şi Adrian Secal; redactarea finală a acestora a fost făcută de

coordonatorul raportului şi Irina Opincaru. Documentarea şi redactarea studiilor de caz se datorează însă, în bună măsură, bunăvoinței şi eforturilor reprezentanților acestor organizații, care ne-au pus la dispoziție o serie de materiale, precum şi mai mult timp, răbdare şi bunăvoință decât ne-am fi putut aştepta pentru a ne ajuta să înțelegem modul în care se organizează şi funcționează acestea.

Verificarea rezultatelor finale ale raportului s-a făcut şi ea în echipă: în ordine cronologică, Irina Opincaru, Cristina Barna şi Ancuța Vameşu au verificat materialul şi au propus rectificări, modificări, completări, ajustări. În fine, intervievații noştri au putut verifica textul şi, acolo unde au socotit de cuviință, au propus rectificări.

Viorelia Avram, managerul de proiect a ştiut să ne mobilizeze pentru respectarea termenelor şi organizarea principalelor evenimente şi, împreună cu echipa IES/FDSC, a asigurat buna funcționare a proiectului şi a facilitat comunicarea între toți cei implicați în acest efort de cercetare.

***

Mulțumiri

Realizarea acestui material nu ar fi fost posibilă fără sprijinul partenerilor, al colaboratorilor, susținătorilor, organizațiilor implicate în realizarea studiilor de caz, al participanților la focus grupurile şi interviurile derulate precum şi entităților de economie sociale implicate în ancheta de teren.

În ordinea implicării lor în acest proiect, mulțumirile şi aprecierile noastre se îndreaptă mai întâi către partenerii noştri din proiectul „Prometeus": Centrul Național de Pregătire în Statistică (Mariana Pietreanu, Mariana Brebuleț, Lucia Cecilia Sinigaglia, Petrică Răiculeasa, Iuliana Hanu), Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială – Universitatea din București şi EURICSE.

Le suntem recunoscători pentru sprijin şi ajutor tuturor colaboratorilor noştri din echipa Prometeus, în primul rând lui: Ştefan Constantinescu, Gabriela Dima, Viorelia Avram şi echipei FDSC, şi nu în ultimul rând echipei Mercury Research.

În ceea ce priveşte organizațiile cu profil religios de a căror colaborare şi sprijin ne-am bucurat în cercetarea noastră, dorim să mulțumim în primul rând reprezentanților cultelor religioase care ne-au sprijinit în cercetarea noastră:

Patriarhia Română – Sectorul Social-Filantropic
Episcopia Romano-Catolică de Iaşi
Episcopia Reformată din Ardeal
Biserica lui Dumnezeu Apostolică – Cultul Penticostal

Am avut totodată sprijinul celor mai mari rețele de organizații caritabile ale principalelor culte religioase, atât la nivel central cât şi la nivelul organizațiilor membre, lucru pentru care le suntem recunoscători. Menționăm aici:

Federația Filantropia a Patriarhiei Române
Confederația Caritas România
Fundația Creştină „Diakonia" – Serviciul de Caritate al Episcopiei Reformate din Ardeal
Fundația Sf. Sava de la Buzău
Caritas Câmpulung
Caritas Mitropolitan Blaj
Federația Caritas - Timişoara
Fundatia Creştină „Diakonia" – filiala Cluj-Napoca
Fundația Creştină „Diakonia" – Filiala Sfântu Gheorghe

Pe lângă reprezentanții cultelor şi organizațiilor cu profil religios asupra activităților cărora ne-am aplecat cu mai mare atenție, am fost întâmpinați cu bunăvoință şi susținuți în eforturile noastre de reprezentanți şi membri ai mai multor organizații cu profil religios afiliate altor culte din România, ai unor organizații cu caracter ecumenic, care au participat la seminariile organizate în cadrul proiectului nostru, au participat la focus-grupurile organizate de noi şi au acceptat să fie parte a anchetei de teren. Tuturor acestora dorim să le mulțumim pentru bunăvoință şi sprijin.

O datorie specială de recunoştință ne leagă de cei care ne-au acordat timpul, atenția şi răbdarea lor în cadrul interviurilor şi al investigațiilor pentru documentarea studiilor de caz. Numim aici, fără a avea pretenția că lista este exhaustivă, pe Domnul Episcop Kató Béla, episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal; Pr. Dorel-Nicolae Moțoc, Consilier patriarhal – Sectorul social-filantropic al Administrației Patriarhale a Bisericii Ortodoxe Române; Pr. Nicolae Anuşcă, Preşedinte al Caritas România; Diac. Cosmin Grigorescu, Director executiv al Federației Filantropia a Patriarhiei Române, Pr. Egidiu Condac, Director al Caritas Diecezan Iaşi; Dr. Sárosi Arthur, Director executiv al Fundației Creştine Diaconia – Cluj-Napoca; Pr. Anna Tóth, Director al Fundației Creştine Diakonia – Sfântu Gheorghe; Pr. Mihail Milea, Preşedinte al Fundației Sf. Sava de la Buzău şi Ionuț Vuță, vicepreşedintele Fundației Sf. Sava; Dl. Herbert Grün, Director Executiv al Federației Caritas a Diecezei Timişoara şi Corina Micşa, Asistent administrativ al Federației Caritas. Un gând de mulțumire special se îndreaptă spre Pr. Kóvacs István (Cluj), Bram Voorn (Sfântu Gheorghe), Mihai şi Mihaela (Buzău), şi către toți cei care ne-au sprijinit, ajutat să înțelegem şi îndemnat să ducem mai departe această cercetare.

Dorim să le mulțumim pentru bunăvoință şi disponibilitate şi Domnului Pavel Riviş – Tipei, Preşedintele Cultului Penticostal, cu regretul că nepotrivirile de program ne-au împiedicat întâlnirea, şi membrilor Bisericii Penticostale care ne-au sprijinit în demersul nostru.

Fără ajutorul tuturor acestora, ca şi al altora, nenumiți aici, proiectul nostru nu ar fi putut fi dus la bun sfârşit. Acestora le datorăm partea cea mai bună a cercetării noastre. Eventualele erori de judecată sau interpretare ne aparțin în întregime. Le mulțumim tuturor pentru generozitatea cu care ne-au susținut, în speranța că acest proiect se va dovedi a fi doar un (bun) început.

Iuliana Conovici

Rezumat

Acest studiu este parte a unui proiect mai vast de cercetare socială în cadrul proiectului PROMETEUS – „Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educaţie şi formare profesională la standarde europene", al cărui scop este promovarea cunoaşterii sectorului economiei sociale din România şi sprijinirea acestuia ca factor important în dezvoltarea societăţii româneşti.

Cercetarea de faţă se ocupă de explorarea unui teren inedit, aflat la graniţa economiei sociale: investigarea rolului social şi economic al organizaţiilor cu profil religios şi a rolului lor în economia socială; sunt incluse în această cercetare atât organizaţiile religioase propriu-zise (cultele religioase) cât şi organizaţiile neguvernamentale întemeiate direct sau indirect pe o credinţă religioasă (*faith-based* NGOs).

Potrivit definiţiei minimale a economiei sociale folosite în cadrul acestui proiect, sunt considerate organizaţii active în economia socială acele organizaţii autonome care au o misiune socială explicită; al căror scop social primează asupra considerentelor economice; care urmează principiul nedistribuirii parţiale sau integrale a profiturilor/excedentelor; şi care se conduc după principii democratice (un om, un vot).

Deşi instituţiile religioase nu au fost de obicei investigate ca actori ai economiei sociale în literatura de specialitate, cercetări precedente ale FDSC au relevat faptul că organizaţiile cu profil religios reprezintă un sector în creştere relativ rapidă în ultimii ani; multe dintre aceste organizaţii au devenit furnizori de servicii sociale. Sectorul educaţiei confesionale s-a dezvoltat şi el în ultimii ani, iar ONG-urile cu profil religios au crescut numeric în ciuda crizei economice. Bisericile însele, ca şi ONG-urile cu profil religios au început să acceseze fonduri structurale, inclusiv cu proiecte în domeniul economiei sociale şi să dezvolte la rândul lor astfel de proiecte, iar mai multe astfel de organizaţii au luat parte la dezbaterile pe marginea proiectatei Legi a economiei sociale (cel puţin Caritas catolică şi Federaţia Filantropia ortodoxă au participat la dezbaterile organizate de FDSC).

Astfel, putem afirma că organizaţiile cu profil religios au început să acţioneze *în* diferite sectoare ale economiei sociale, chiar atunci când nu sunt propriu-zis *parte a* acesteia. Mai mult decât atât, acţiunile lor sunt semnificative din punct de vedere social economic, şi ca atare nu ne putem permite să le ignorăm. În plus, într-o ţară în care 99,33% din populaţie şi-a declarat apartenenţa la o confesiune religioasă, şi în care anchetele de opinie înregistrează sistematic niveluri ridicate de susţinere populară a implicării cultelor religioase în spaţiul public, şi ţinând seama de rezultatele cercetărilor precedente, considerăm că este necesar ca organizaţiile cu profil religios din România şi implicarea lor în sectorul economiei sociale să fie analizate în profunzime.

Acestea sunt motivele pentru care în această cercetare originală căutăm să explorăm evoluţia organizaţiilor cu profil religios şi a rolului lor social şi economic în anii 2000-2010. Cercetarea noastră îşi propune totodată să ofere o primă evaluare a importanţei şi a impactului acesteia în sectorul mai larg al economiei sociale din România.

Studiul nostru se concentrează pe investigarea situaţiei cultelor religioase, ca şi a ONG-urilor cu profil religios. Am acordat o atenţie deosebită comunităţilor religioase celor mai importante (din punct de vedere statistic) şi implicării lor în sectorul economiei sociale: este vorba de Biserica Ortodoxă, Biserica Catolică (Romano-Catolică şi Greco-Catolică), Biserica Reformată şi, în plan secund, de Biserica lui Dumnezeu Apostolică – Cultul Penticostal.

Analiza de faţă este de fapt una transversală. Cu toate că serviciile sociale reprezintă dimensiunea cea mai importantă a serviciilor pe care aceste organizaţii le oferă în general, acestea nu pot fi subsumate unei singure arii a economiei sociale. Organizaţiile cu profil religios sunt foarte adesea active în mai mult de un sector al economiei sociale (servicii sociale şi/sau medicale, educaţie, formare profesională, incluziune socială etc.)

Primul obstacol pe care l-am întâmpinat în abordarea acestor organizaţii este chiar identificarea lor. Bazele de date disponibile s-au dovedit a fi incomplete, îndeosebi în ceea ce priveşte cultele religioase. Întrucât unităţile de cult nu sunt obligate să depună bilanţ contabil la Ministerul de Finanţe, cu excepţia cazului în care desfăşoară activităţi economice, nu dispunem, pentru majoritatea acestora, de niciun fel de date financiare, şi nu am putut găsi soluţii de a identifica astfel de date. Datele administrative şi codarea CAEN s-au dovedit a fi insuficiente, ca şi alte metode de codare automată, aşa încât datele economice referitoare la cultele religioase cuprinse în acest raport sunt redate doar cu titlu informativ şi nu pot fi considerate reprezentative pentru întreg sectorul cultelor religioase. Organizaţiile neguvernamentale cu profil religios au putut fi identificate mai uşor, astfel încât datele economice cu privire la acestea pot fi considerate reprezentative, cu toate că nu sunt, probabil, complete.

Explorarea acestui teren s-a făcut cu ajutorul mai multor metode atât cantitative cât şi calitative. Datele cu privire la evoluţia generală a organizaţiilor cu profil religios şi îndeosebi datele economice au fost organizate pornind de la o bază de date alcătuită de Institutul Naţional de Statistică, cuprinzând date de identificare şi date financiare; datele au fost prelucrate şi rafinate de echipa de proiect a Institutului de Economie Socială. Această bază de date cuprinde informaţii extrase din bilanţurile contabile ale organizaţiilor investigate pe anii 2000, 2005, 2007-2010.

Aceste informaţii au fost corelate cu rezultatele unei anchete sociologice realizate în cadrul proiectului „Prometeus" de către echipa IES şi de unul din partenerii din proiect, Centrul Naţional de Pregătire în Statistică, pe tema organizării, funcţionării şi a principalelor probleme cu care organizaţiile din economia socială se confruntă. Pornind de la baza de date principală (INS), a fost realizat un eşantion reprezentativ de organizaţii (eşantion multi-stratificat în două straturi, după forma juridică de organizare şi după regiunea de dezvoltare, cu selecţie aleatorie în fiecare strat); numărul total al organizaţiilor cu profil religios respondente a fost de 689. Ancheta a fost realizată în noiembrie 2012, rezultatele având o reprezentativitate +/- 4%, cu o marjă de încredere de 95% (raportată la populaţia din baza de date a INS).

Cercetarea calitativă a cuprins şase interviuri semi-structurate cu reprezentanţi ai cultelor religioase angajate în sectorul social şi în sectorul economiei sociale şi reprezentanţi ai ONG cu profil religios active în aceste sectoare, două focus-grupuri (cu reprezentanţi de nivel de top şi middle management ai unor ONG cu profil religios) de câte 1½h fiecare, precum şi interviuri şi documentare pentru trei studii de caz (prezentate sub formă de anexă la acest studiu).

Încă din primele secole ale creştinismului, Bisericile au fost active în domeniile social, caritabil şi educaţional şi au dezvoltat modele timpurii de instituţii sociale şi de autosusţinere economică. Mănăstirile, cu sistemul lor de ajutor reciproc, diviziunea muncii şi activităţile lor filantropice (caritabile), dar şi episcopiile şi chiar comunităţile bisericeşti de mici dimensiuni au contribuit la articularea structurilor socio-economice ale Europei şi Orientului Mijlociu vreme de mai multe secole. Aceste instituţii au funcţionat adeseori ca precursori ai unor instituţii şi practici asociate astăzi cu economia socială. Şi pe teritoriul României de astăzi, Bisericile Ortodoxă şi Catolică şi mai târziu Bisericile

protestante au jucat rolul de principali actori în sectoarele social şi educaţional, până în momentul în care statul modern a hotărât să preia din ce în ce mai mult în sarcina sa asistenţa socială şi medicală, sistemul de educaţie etc. şi a determinat dezarticularea, în mare parte, a „solidarităţilor organice" ale societăţii premoderne. Între limitele stabilite de statul român, care a privat marile Biserici de cea mai mare parte a patrimoniului lor (atât în secolul al XIX-lea cât şi în secolul al XX-lea), acestea au continuat totuşi să se doteze cu instituţii sociale şi de educaţie, până la instalarea regimului totalitar comunist, care a luat cultelor şi celorlalte instituţii private posibilitatea de a administra sau de a crea noi instituţii în acest domeniu. După căderea comunismului, restituirea proprietăţilor confiscate a fost lentă, şi este departe de a se fi încheiat; Bisericile au început însă să se doteze cu noi instituţii cu profil social.

Biserica Ortodoxă îşi construieşte tradiţia caritabilă urmând principiul tradiţional al *filantropiei*, articulată pe modelul iubirii dumnezeieşti pentru omenire. În cadrul acestui model, dimensiunea spirituală şi liturgică este articulată direct cu asistenţa medicală şi socială, cele două fiind privite ca un continuum; în tradiţia ortodoxă, principiile slujirii sociale nu au fost niciodată dezvoltate sub forma unui corpus extensiv de doctrină socială, ci se întemeiază direct pe principiile antropologiei creştine. De la sfârşitul secolului al XIX-lea, Biserica Catolică şi-a dezvoltat propria învăţătură socială într-un corpus elaborat de documente cu caracter normativ, în care iubirea dumnezeiască, *caritatea* şi adevărul sunt direct articulate cu principiul fundamental al *dreptăţii sociale*. În cadrul Bisericii Reformate, unde comunităţile bisericeşti locale au funcţionat multă vreme drept „comunităţi de caritate", tradiţia *diaconică* a slujirii comunităţii, corelată cu principiul autonomiei personale şi comunitare a permis dezvoltarea unor puternice instituţii caritabile şi de educaţie, capabile de autosusţinere inclusiv financiară. Şi în cazul altor Biserici creştine, precum Biserica Penticostală, caritatea este parte integrantă a tradiţiei acestora.

După căderea comunismului în România, statutul legal al cultelor religioase a funcţionat în mod relativ precar până la adoptarea Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor. Aceasta a definit un regim de recunoaştere plurală a cultelor, pe trei niveluri: cultele religioase (parteneri sociali ai statului şi principalii beneficiari ai sistemului curent al relaţiilor Biserică-Stat), asociaţiile religioase (care beneficiază de unele scutiri fiscale) şi grupările religioase (fără personalitate juridică, dar libere să funcţioneze). Statul asigură cultelor religioase recunoscute o contribuţie la salarizarea clerului, finanţează (în limita sumelor alocate anual de la buget) construirea, repararea şi restaurarea lăcaşurilor de cult, garantează educaţia religioasă (confesională) în şcolile publice, angajează capelani în instituţiile publice şi „susţine" la modul general cultele religioase în rolul lor de furnizori de servicii sociale. Cultele religioase pot desfăşura activităţi economice, dar dincolo de producţia şi desfacerea bunurilor şi obiectelor de cult propriu-zise, acestea nu sunt, în general, scutite de taxele obişnuite.

Organizaţiile neguvernamentale cu profil religios funcţionează potrivit O.G. 26/2000 privind statutul asociaţiilor şi fundaţiilor şi, în cazul furnizorilor acreditaţi de servicii sociale, şi potrivit Legii nr. 292/2011 privind asistenţa socială. Aceasta le permite ONG-urilor acreditate ca furnizori de servicii sociale să intre pe piaţa serviciilor sociale; asociaţiile şi fundaţiile afiliate direct unor culte recunoscute pot obţine cu mai mare uşurinţă acest statut (potrivit Legii 489/2006). ONG-urile care obţin statutul de utilitate publică beneficiază de o serie de avantaje suplimentare. Totuşi, potrivit legii, ONG-urile pot desfăşura activităţi economice doar cu caracter accesoriu. În fine, atât cultele cât şi ONG-urile cu profil religios pot accesa – şi din ce în ce mai adesea reuşesc să acceseze – fonduri europene, ca şi fonduri private pentru dezvoltarea de proiecte sociale.

Într-o primă clasificare (pe baza codificării CAEN) a organizaţiilor administraţiei private din România, organizaţiile cu profil religios reprezentau 6,5% din totalul ONG-urilor active în anul 2010, totalizând 10% din personalul angajat de ONG-uri şi 7% din totalul veniturilor obţinute de acestea (Atlasul economiei sociale. România 2012).

Potrivit cercetărilor noastre, Bisericile sunt în prezent angajate într-un efort de cartografiere a organizaţiilor cu profil religios, însă de obicei se interesează doar de organizaţiile afiliate sau care se revendică de la aceeaşi confesiune, în încercarea de a asigura o oarecare coerenţă şi coeziune a unui sector care s-a dezvoltat vreme de mai mulţi ani la rând în absenţa oricărui mecanism de coordonare. Cu toate că majoritatea activităţilor de economie socială propriu-zise sunt organizate prin intermediul unor ONG-uri cu profil religios, există cazuri în care parohiile sau comunităţile bisericeşti locale şi-au asumat în mod direct organizarea acestora.

Deşi multe organizaţii sunt active în mai multe sectoare ale economiei sociale, termenul însuşi nu are aceeaşi semnificaţie pentru toţi respondenţii: unii asociază economia socială doar cu întreprinderile sociale sau, şi mai strict, cu întreprinderile sociale de inserţie profesională, în timp ce alţii le asociază cu principiul sustenabilităţii economice a proiectelor sociale. Astfel, economia socială rămâne deocamdată un concept relativ nou, mai ales pentru comunităţile şi ONG-urile cu profil religios mai mici, iar definiţia pe care acestea o dau economiei sociale depinde de accesul lor prealabil la finanţări europene sau private în domeniu. Absenţa unui cadru legal specific al economiei sociale favorizează perpetuarea nesiguranţei terminologice.

Ar trebui să menţionăm că practic niciunul dintre respondenţii noştri nu a evocat drept criteriu definitoriu al economiei sociale conducerea democratică a organizaţiilor. În fapt, după cum o indică rezultatele anchetei noastre, autoritatea privind luarea deciziei este plasată în mare măsură în mâinile fondatorului organizaţiei, ale conducătorului comunităţii religioase locale (preotul sau pastorul, care este adesea şi fondatorul organizaţiei) şi ale organismului executiv al organizaţiei.

Rezultatele anchetei au pus în evidenţă şi câteva particularităţi ale organizaţiilor cu profil religios. Astfel, în ceea ce priveşte obiectivele sociale ale acestor organizaţii, serviciile acordate comunităţii sunt strâns legate de dimensiunea religioasă (pastorală şi misionară) a acestora, respondenţii acordând o importanţă comparabilă ambelor dimensiuni (în ansamblul eşantionului, 57% au indicat serviciile către comunitate drept obiectiv social principal, în timp ce 61% menţionau dimensiunea pastorală ca esenţială sau importantă; în cazul ONG-urilor, aceste proporţii erau de respectiv 61% şi 55%).

În fapt, după cum am putut constata în cadrul cercetării calitative, motivaţia religioasă joacă un rol crucial în organizarea şi funcţionarea organizaţiilor cu profil religios: opera socială nu este percepută doar ca o formă de serviciu în slujba comunităţii în sens civic, ci şi ca o formă de exprimare a propriei credinţe şi identităţi religioase şi ca o modalitate de a promova o înţelegere creştină a societăţii, aşa cum este ea articulată în gândirea socială a diferitelor Biserici creştine.

Religia este parte integrantă a serviciilor oferite de aceste organizaţii: şi nu este vorba doar de asistenţa religioasă propriu-zisă (situaţia cea mai frecvent întâlnită). Organizaţiile cu profil religios oferă şi alte servicii suplimentare precum cele de educaţie religioasă, studii biblice, cursuri de pregătire cu specific religios (precum cursurile de pictură religioasă sau formarea pentru realizarea de bunuri sau obiecte de cult). În plus, organizarea serviciilor, metodologia profesională, organizarea timpului şi a spaţiului pot fi stabilite şi ele în funcţie de considerente religioase.

Aceste organizaţii pot mobiliza resurse atât umane cât şi financiare specifice, pe baza afilierii/apartenenţei lor la o comunitate religioasă şi apelând direct nu doar la conştiinţa socială, ci şi la identitatea religioasă a potenţialilor membri, voluntari, donatori etc. Comunităţile bisericeşti îşi pot la rândul lor oferi sprijinul pentru acest tip de proiecte sociale, iar ancheta de teren relevă faptul că, în mare parte, sprijinul comunităţilor bisericeşti pentru proiectele sociale ale organizaţiilor cu profil religios se materializează în primul rând tocmai prin obţinerea de donaţii directe şi mobilizarea de resurse umane şi materiale. Într-o măsură mai mică, comunităţile bisericeşti pot ajuta organizaţiile cu profil religios în identificarea de parteneri pentru crearea de proiecte sociale (sau sunt chiar ele parteneri), precum şi pentru obţinerea de fonduri publice (româneşti sau europene) şi finanţări private. Prin comparaţie, sprijinul comunităţilor locale (distincte de cele religioase) se manifestă de obicei tot prin donaţii directe, mobilizarea de voluntari şi prin sprijinul acordat organziaţiilor cu profil religios de alte ONG-uri active în comunităţile respective.

Deşi organizaţiile cu profil religios se bucură de un statut aparte în ochii publicului larg, acest statut special lucrează atât în favoarea lor cât şi împotriva lor. Pentru o parte a publicului, dimensiunea religioasă a acestor organizaţii funcţionează ca o garanţie de credibilitate şi ca atare le ajută în mobilizarea resurselor umane şi materiale. Pentru alţii, în schimb (iar această situaţie nu este limitată la organizaţiile afiliate unor confesiuni minoritare), aceeaşi dimensiune religioasă funcţionează ca o barieră, împiedicând integrarea deplină a acestora în societatea civilă şi chiar, în unele cazuri, obţinerea de finanţări publice sau private (prejudecăţile care lucrează împotriva acestora fiind de obicei prezumţiile de prozelitism şi/sau de neprofesionalism).

În ciuda crizei economice prelungite, numărul organizaţiilor cu profil religios a crescut permanent în ultimii ani (cu o rată de creştere de 90,74% între 2000 şi 2010), ca şi numărul acestor organizaţii care au depus bilanţ contabil. Din totalul de 1959 de organizaţii active în 2010 (care au depus bilanţ contabil), trebuie să precizăm totuşi că majoritatea sunt organizaţii mici: jumătate din acestea nu au niciun angajat, iar încă un sfert dintre acestea au cel mult doi angajaţi, în timp ce organizaţii mari precum Caritas România înregistrează circa un sfert din numărul total al angajaţilor din sectorul ONG cu profil religios. Într-adevăr, după cum o relevă şi ancheta de teren, ca şi cercetarea calitativă, organizaţiile cu profil religios trebuie să se bizuie, pentru organizarea şi administrarea proiectelor lor sociale, în principal pe munca voluntarilor, fie ei specializaţi în domeniu sau nu, pe cea a personalului de cult (cel mai adesea neremunerat pentru acest tip de activitate) şi pe numărul minim de angajaţi necesar pentru ca proiectul să poată funcţiona legal. Un număr mai mare de organizaţii se înregistrează în zona pluriconfesională a Transilvaniei şi în Bucureşti-Ilfov, în regiunile sudice înregistrându-se cel mai mic număr de organizaţii.

În cea mai mare parte, veniturile acestor organizaţii sunt de tip nepatrimonial, însă ponderea veniturilor din activităţi economice în totalul veniturilor este în (de la 15% în 2000 la 22% în 2009 şi la un atipic 35% în 2010 pentru organizaţiile de cult din baza de date INS, şi respectiv de la 6% în 2000 la 14% în 2010 pentru ONG-uri), iar aceasta în ciuda faptului că rata activităţilor economice pare să fi scăzut atât în cazul cultelor cât şi al ONG în anii cei mai duri ai crizei economice. Majoritatea activităţilor economice ale organizaţiilor cu profil religios sunt, în fapt, servicii (potrivit anchetei Prometeus), îndeosebi servicii sociale şi medicale, urmate de cele de formare profesională şi educaţie şi apoi de activităţile de producţie şi comerţ (de cele mai multe ori comerţ cu amănuntul).

Scăderea înregistrată a ratei de activitate economică a acestor organizaţii a adus cu sine şi o scădere a nivelului angajării în acest sector, mai ales pentru ONG cu profil religios, după anul 2005 (când s-a înregistrat un vârf al angajării, cu 957 angajaţi în activităţi economice) numărul angajaţilor diminuându-se în fiecare an (şi ajungând la 631 de angajaţi în activităţi economice în 2010).

Veniturile non-economice ale organizaţiilor cu profil religios provin în primul rând din donaţii private, contribuţii directe şi alte forme de finanţare privată, nivelul finanţării publice oscilând între 11% şi 16% pentru comunităţile religioase (unităţi de cult) şi doar între 1% şi 2% pentru ONG cu profil religios. Rezultatele anchetei de teren sugerează că doar circa 10% din totalul acestor organizaţii au obţinut parte a finanţării publice prin contractarea de servicii sociale de către autorităţile locale, ceea ce pune o dată în plus în evidenţă precaritatea funcţionării pieţei serviciilor sociale.

În pofida crizei economice, majoritatea acestor organizaţii au reuşit să-şi păstreze un bilanţ contabil pozitiv sau cel puţin nul, dar în 2010 numărul ONG-urilor cu profil religios care au înregistrat deficit a crescut.

În ceea ce priveşte serviciile oferite de aceste organizaţii, trebuie să menţionăm că numărul organizaţiilor care oferă servicii acreditate este incomparabil mai mic (cu câteva excepţii) faţă de organizaţiile care oferă servicii neacreditate (diferenţa este uneori de un ordin de mărime). Cele mai dezvoltate categorii de servicii (care au şi rata de acreditare cea mai ridicată) sunt serviciile sociale şi socio-medicale generice oferite copiilor şi familiilor în dificultate şi serviciile de îngrijire a vârstnicilor. Aceste servicii includ asistenţa directă, îngrijirea copiilor abandonaţi, servicii de îngrijire la domiciliu sau centre de îngrijire pentru vârstnici etc. A doua categorie de servicii oferite sunt cele de tip educaţional, cel mai adesea grădiniţe. Serviciile de incluziune socială, formare şi integrare profesională sunt deocamdată mai puţin dezvoltate, însă numărul organizaţiilor care oferă servicii (pentru moment cel mai adesea neacreditate) în aceste domenii este în creştere.

Aceste date sunt coerente şi cu rezultatele anchetei cu privire la beneficiarii acestor organizaţii: principalii beneficiari sunt vârstnicii, copiii şi familiile în dificultate, urmate de familiile monoparentale, membrii comunităţii rome, copiii şi adulţii cu dizabilităţi, persoanele fără adăpost şi de şomeri. Circa un sfert din organizaţiile respondente oferă servicii doar în mediul urban, iar 13% sunt active doar în mediul rural, dar aproape două treimi dintre acestea sunt active în acelaşi timp în mediul urban şi în mediul rural. Servicii precum cele de îngrijire la domiciliu sunt un caz tipic în acest sens: sunt aproape inevitabil bazate într-un centru urban, unde există acces la bunurile şi serviciile publice necesare pentru administrarea unor astfel de servicii, în timp ce beneficiarii direcţi ai acestui tip de serviciu pot proveni atât din mediul urban cât şi din cel rural. În plus, după cum o relevă datele anchetei, în 2/3 din cazuri beneficiarii serviciilor nu sunt nevoiţi să acopere costurile acestora, doar circa 10% din organizaţii acoperindu-şi costurile serviciilor doar din contribuţiile beneficiarilor.

Cu toate că organizaţiile cu profil religios par să fi reuşit, în general, să se menţină pe linia de plutire din punct de vedere economic, se confruntă totuşi cu dificultăţi considerabile. Rezultatele anchetei Prometeus confirmă în această privinţă informaţiile obţinute prin intermediul cercetării calitative. Majoritatea organizaţiilor se luptă cu problema lipsei de lichidităţi, situaţie din păcate agravată de contractarea de fonduri europene, mai ales în cazul proiectelor finanţate prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU). Slaba administrare a fondurilor europene de către autorităţile naţionale, schimbarea pe parcurs a regulilor administrative şi de finanţare şi întârzierile prelungite ale rambursărilor au adus chiar organizaţii solide în pragul falimentului. Efectul demoralizator al acestei situaţii a fost considerabil. Asigurarea sustenabilităţii organizaţiilor este la rândul său percepută ca foarte dificilă de un număr semnificativ de organizaţii. Una din consecinţele problemelor enunţate mai sus este şi faptul că aceste organizaţii au înregistrat dificultăţi în atragerea de personal calificat pentru managementul de proiecte şi respectiv în domeniul economic (în special al dezvoltării afacerilor).

Astfel, în cadrul cercetării calitative, am constatat că principalii factori care afectează sustenabilitatea acestor organizații sunt, în perspectiva acestora, nesiguranța și lipsa de previzibilitate în materie legislativă și administrativă și politizarea finanțării (acordată cu prioritate pentru obținerea de rezultate electorale „vizibile" mai degrabă decât pentru investiții în sectorul social). Lipsa de coerență a legislației și barierele administrative (uneori frizând absurdul) creează dificultăți acestor organizații tocmai atunci când acestea caută să ofere servicii categoriilor celor mai nevoiașe.

Aceste organizații se așteaptă ca statul să deschidă piața serviciilor sociale, renunțând la preferința sistematică pentru sistemul de stat în contractarea serviciilor și își doresc ca acesta să creeze un cadru legal, administrativ și fiscal favorabil care să le permită să funcționeze în mod mai eficient și mai flexibil și să își poată integra diferitele categorii de servicii într-un ansamblu coerent. O Lege a economiei sociale ar fi un pas necesar în această direcție.

După cum o sugerează și rezultatele cercetării noastre, organizațiile cu profil religios sunt din ce în ce mai active în mai multe arii ale economiei sociale: în primul rând în domeniul serviciilor sociale și socio-medicale, dar dezvoltând din ce în ce mai mult și proiecte de formare profesională și calificare, proiecte de incluziune socială etc. Animate de un etos distinct și capabile să mobilizeze resurse la care alte organizații nu au acces, organizațiile cu profil religios împărtășesc majoritatea dificultăților cu care se confruntă organizațiile active în domeniul serviciilor sociale, cărora li se adaugă și unele probleme specifice. Oricare ar fi domeniul în care sunt active, obiectivele principale ale acestor organizații sunt, în mod covârșitor, cele sociale. Activitățile economice, cu toate că au fost identificate ca o potențială sursă de autofinanțare a diferitelor proiecte sunt în continuare subdezvoltate, în mare parte datorită constrângerilor legislative, dar și, într-o oarecare măsură, datorită culturii organizaționale specifice a organizațiilor cu profil religios, datorită rezervei păstrate de autoritățile bisericești (cu puține excepții) și nu numai în această privință, ca și din pricina neîncrederii publicului în privința oricărei asocieri între activitatea socială a organizațiilor cu profil religios și orice fel de activitate economică.

În ciuda caracterului lor aparte și a specificităților lor în raport cu organizațiile non-religioase active în aceleași sectoare, organizațiile cu profil religios din România sunt în continuare un teren în mare măsură neexplorat. Deși părți ale acestuia au fost cartografiate de cultele religoase direct interesate, cercetări la nivelul întregului sector lipsesc, iar multe astfel de organizații au rămas până acum în afara oricărei forme de cartografiere. Acțiunea directă a comunităților religioase în sectorul social este deosebit de dificil de explorat, dat fiind că avem încă prea puține instrumente pentru a înțelege dimensiunile reale ale fenomenului. Cercetarea de față, exploratorie, își propune așadar să contribuie la deschiderea acestui șantier de cercetare socială; din această perspectivă, sperăm ca prezentul raport să reprezinte doar un început de drum.

Abstract

This research is part of a wider project of social investigation within the framework of the PROMETEUS project (Promoting Social Economy in Romania by Research, Education and Professional Training at European Standards), whose main goal it is to promote knowledge of the social economy sector in Romania and its support as a prominent factor in the life and development of Romanian society.

This exploratory research deals with the complex, borderline issue of the social and economic role of faith-based organizations, including both religious organizations (hereinafter: denominations) as such and Church- and faith-based NGOs.

The minimal definition of social economy, as it is used for the purpose of this project, states that organizations that are deemed to be active in the social economy sector are characterized by: an explicit social mission, economic considerations being deemed subordinate to this mission; the partial or integral non-distribution of profits/excedents; and democratic governance.

Though religious institutions have not generally been analyzed as social economy actors in the literature on social economy, previous research by the Foundation for the Development of Civil Society (FDSC) has shown that faith-base NGOs have been growing in the past years pretty rapidly, and many became accredited social services providers. The confessional education sector has also been growing rapidly; and faith-based NGOs have been multiplying despite the economic crisis. Churches themselves and faith-based organizations have begun to access structural funds, including for social economy projects, and to develop such projects, and to participate in debates on the drafting of the Law on social economy (at least Caritas and the Orthodox Filantropia Federation attended debates at FDSC).

We can argue that faith-based organizations have begun to act in various social economy sectors, though not all are actually part of it. Their actions are furthermore socially and economically significant, and we cannot afford to ignore them. Furthermore, in a country where 99.33% of the population declared a religious allegiance and where polls consistently show high levels of support for religious denominations' involvement in the public sphere, and consistently with previous research, we maintain that faith-based organizations in Romania and their involvement in the social economy sector are well worth exploring in detail.

That is why this original research aims to explore the evolution of faith-based NGOs in the years 2000-2010 and of their social and economic dimensions. It also seeks to evaluate its importance and impact within the wider sector of social economy in Romania.

Our research focuses, on the one hand, on religious denominations and on the other hand on faith-based NGOs. Special attention has been paid to the (statistically) most prominent religious communities and their respective involvement in the social economy sector: the Orthodox Church, the Catholic Church (both Roman-Catholic and Greek-Catholic), the Reformed Church, and, marginally, the Apostolic Church of God – the Pentecostal Church.

This analysis, dealing with the role of faith-based organizations in the social economy sector in Romania is, in fact, a cross-sectional one. Though social work is a large part of services that these organizations offer to the public, they cannot, in fact be subsumed to one single area of social economy. Faith-based organizations act in practically all areas of social economy, and many are

active in more than one field (social and/or medical services, education, professional training, social inclusion, etc.).

The realities it covers expand to a wide range of organizations. The first obstacle we encounter in dealing with them is however their actual identification. Available databases have proved incomplete, prominently so in the case of religious denominations. As these are not required by law to submit financial statements to the Finance Ministry, we have no economic data on the vast majority of them, and have found no solutions to access such data. Administrative data and NACE coding have proved insufficient, as well as other means of automatic selection, so the economic data we produce on religious denominations are for information only, and are not to be taken as representative of the entire segment of religious denominations. Faith-based NGOs have been identified more easily, and the economic data we have on them, may be deemed representative, though probably not complete.

We undertook the exploration of this field with the help of both quantitative and qualitative methods. Data on the general evolution of faith-based organizations and particularly economic data in this report are drawn from a database compiled by the National Institute of Statistics (INS), including identification and financial data drawn from financial statements submitted by these organizations, and refined by the Institute for Social Economy project team. This database includes data drawn from financial statements submitted by religious and faith-based organizations for the years 2000, 2005, 2007-2010.

This information have been correlated with the results of a survey realized under the "Prometeus" project by IES and the CNPS on the subject of the organization, functioning, and main problems these organizations are dealing with. Based on the original INS database, a multi-stratified sample (in two strata, by juridical status and development region, with random selection in either stratum) of 689 respondents was reached. The survey was conducted in November, 2012, with the results having a margin of representativeness of +/- 4%, with a confidence level of 95% (with respect to the population in the INS database).

The qualitative data used included six semi-structured interviews with representative figures of religious denominations involved in social and social economy sector and faith-based NGOs in the field, two focus-groups (including top and middle-management representatives of faith-based NGOs) of 1½h each conducted in Bucharest and Cluj-Napoca, as well as interviews and documentation for three case studies (the results of which are presented as an annex to this study).

Since the early centuries of Christianity, Churches have been active in social, educational, and charitable work and have developed early models of social institutions and economic self-reliance. Monasteries, with their complex system of mutual help, division of labor, and charity, but also bishoprics and even smaller communities have helped shape the socio-economic structure of earlier centuries Europe and the Middle East and have often been deemed as precursors of the various practices that are today a part social economy. In the area of current Romania as well, Orthodox and Catholic, and later Protestant Churches have played the part of principal charity and educational actors until the modern State decided to take over more and more of the functions of social and medical assistance, education, etc., and dismantled for the most part the "organic solidarities" of pre-modern society. Within the limits set by the modern Romanian State, which deprived larger Churches of most of their patrimony (during the XIXth and the XXth centuries), these nevertheless continued to create and develop social and educational institutions, and have done so until the installation of the totalitarian Comunist regime that proceeded to strip religious and other institutions of all their social and educational institutions. After the fall of Communism, property restitutions have been slow, and are far from complete.

The Orthodox Church developed its tradition of charity in terms of the original *philanthropia* modeled on the divine love for humanity. This model articulated liturgical and spiritual activity with social and medical assistance, in a continuum, but never developed an extensive body of social doctrine, drawing its inspiration directly from its theological anthropology. Since the end of the XIXth century, the Catholic Church developed its own social teaching into a vast body of authoritative documents where divine love, *charity* and truthfulness was articulated to the prevailing concept of social justice. In the Reformed Church, where local communities were articulated "communities of charity", a *diaconal* tradition of service to the community coupled with individual and community self-reliance allowed for the development of strong self-sustaining charitable and educational institutions. In other Christian Churches, including the Pentecostal Church, charity is an integral part of their tradition.

After the fall of Communism in Romania, the status of religious denominations remained somewhat precarious until the adoption of the Law no. 489/2006 on religious freedom and the general status of denominations. This defined a multi-level system of recognition of religious entities, including religious denominations (social partners of the State and main beneficiaries of the Church-State relations system), religious associations (having some fiscal exemptions) and religious groups. The state offers subsidies for the salaries of the clergy for all religious denominations, finances constructions, repairs and restorations on religious buildings (on a yearly allocation basis), guarantees religious (confessional) education in public schools, employs chaplains in the Army, penitentiary system and medical and social institutions, and generally "supports" religious denominations in their role as social services providers. Religious denominations may undertake economic activities, but beyond the production and sale of explicitly religious goods and some exceptions, these are not exempt of regular taxes.

Faith-based NGOs function under the general status of associations and foundations, as stated in the Government's Ordinance no. 26/2000, and, for social services providers, also under the Law no. 292/2011 on social assistance. This allows NGOs that are also accredited social services providers may participate in the social services market, and Church-based NGOs can gain access to the status of social services providers with greater facility than others (under the legal regime established by Law 489/2006). NGOs that gain public utility status have a number of supplementary benefits. However, by law, NGOs may have only limited economic activities. Furthermore, both NGOs and Churches may – and do – apply for private and European funding for developing their own social projects.

In a NACE-based classification of Romanian NGOs, faith-based NGOs represent 6,5% of all NGOs in 2010 (number of active registsered organisations), 10% of employment in NGOs, 7% of total revenues (quoted from Atlasul economiei sociale. România 2012).

Our findings point out that Churches are themselves in the process of mapping out faith-based religious organizations, usually though only those of their own confession, in an effort to give some cohesiveness to a field that has been developing, for a number of years, in an uncoordinated manner. Though most of social economy activities are conducted through faith-based NGOs, there are cases where parishes or local Church communities undertake such activities directly.

Though many of them are directly involved in multiple social economy sectors, the notion itself is not uniformly understood: sometimes associated strictly with social enterprises, or more strictly with work integration enterprises, while some other associate it with the general principle of economic sustainability of social projects. Thus, social economy is still a relatively new concept, particularly for smaller communities and faith-based NGOs, and its definition is dependent on previous access to private or European funding criteria. The lack of a legal framework for the social economy sector favors the perpetuation of terminological uncertainty.

We should mention that practically none of our respondents considered the criterion of democratic governance as essential in the definition of social economy. In fact, decision-making in these organizations, as our survey pointed out, is largely in the hands of the founder, the local religious leader (priest or pastor, which is on many occasions the founder as well) and the executive body of the organization.

The results of our survey point out several peculiarities of faith-based organizations.

Thus, in terms of the social objectives of faith-based organizations, we can see that the dimension of service to the community is closely related to their religious functions (pastoral and missionary) dimension, the two being deemed of almost equal importance (in the total sample 57% indicated service the community as a principal or an important social purpose, with 61% indicating the pastoral dimension as well; for NGOs, the proportions are 61% and 55% respectively).

In fact, the religious motivation of involvement in social projects plays, as it appears from our qualitative investigation, a crucial role in the organization and functioning of faith-based NGOs: social work is conceived not only as service to the community in a civic sense, but also an expression of one's faith and identity, and it a means of fostering a Christian understanding of society in general, as informed by the respective social thought/ethics/doctrine of the various Christian Churches.

Religion is also an integral part of the services these organizations offer: not just religious assistance, which is routinely offered in such instances. Faith-based organizations also offer additional services in the form of religious education, biblical studies, and training in special arts and crafts like religious painting or the manufacturing of cultic goods. Furthermore, the organization of services, professional methodology, the organization of time schedules and of space etc. may be ruled by religious considerations.

More importantly, these organizations may mobilize both human and financial resources based on their religious affiliation and/or belonging to a religious community, by appealing directly not just to the social conscience, but also to the religious identity of potential members, voluntaries, donors etc. Church communities may also provide support for their social projects precisely in these areas, and our survey shows that to a great extent or very great extent, support of religious communities for the social projects of faith-based organizations is in fact most important in terms of obtaining direct donations, and mobilizing human and material resources. To a lesser extent, the support of Church communities may also come in the form of support for identifying partners for cooperation with these organizations, and for acquiring public (national and European) and private funding. Comparatively, local communities (as distinct from the religious communities) usually provide support in terms of private donations, the mobilization of voluntary workers and, secondarily, of support from other NGOs.

Though their status as faith-based organizations grants them a special status in the eye of the public, this works both for and against them. For some, the religious grounding of these organizations functions as a guarantee of credibility and as such helps in the mobilization of resources. For others, however (and that is not limited to organizations affiliated to minority religious denominations), this same religious dimension functions as a barrier to their integration in civil society and even in obtaining public or private funding (the prejudices acting against them being usually a presumed proselyte character and/or insufficient professionalization).

Notwithstanding the ongoing economic crisis, the number of religious and faith-based organizations has been growing steadily in the last years (a growth rate of 90.74% between 2000 and 2010), as did that of organizations having submitted financial statements to the ministry of Finance.

Out of the total number of 1959 active organizations in 2010 (having submitted financial statements), however, we should point out that most of them are small organizations: half of them have no employees at all, and organization in the upper third quarter have up to two employees overall, while large organizations like Caritas Romania count about a quarter of the total number of employees in the faith-based NGO sector. Organizations are more numerous in the pluri-confessional Transylvania, and in the area of Bucharest, and least numerous in the southern region. Indeed, for the most part, as our survey points out as well, faith-based organizations have to rely, for their social and educational projects of faith-based organizations, on voluntary works, both specialist and non - specialist, on clerical personnel (whose work on such projects is also, typically, non-remunerated), and on a minimum number of employees that is required for the organization to be able to function legally.

For the most part, the revenues of these organizations are non-economic, though the importance of economic revenues in their total revenues has been growing (from 15% in 2000 to 22% in 2009 and an anomalous 35% in 2010 for religious communities in the INS database, and from 6% in 2000 to 14% in 2010 for NGOs), and that despite the fact that the rates of economic activity of both religious communities and NGOs appears to have dropped in the harshest years of the economic crisis. Most economic activities of faith-based organizations are in fact services, particularly social and medical services (Prometeus survey), followed by professional training and educational services, and by production and (retail) commerce.

With the drop in economic activity also came a decline in employment in this area, notably so for faith-based NGOs, where from the highest point (957 employees involved in economic activities in 2005) the numbers declined every year (down to 631 in 2010).

Non-economic revenues are primarily based on private donations, contributions and other forms of private funding, with public funding oscillating between 11% and 16% of the organizations total revenues for religious communities, and of only 1%-2% of the total revenues of faith-based NGOs. The survey data suggests that only about 10% of these organizations acquired part of this public funding through contracts with local authorities, which points again to the precariousness of the functioning of the social services' market.

Notwithstanding the economic crisis, most organizations managed to maintain a positive or at least null economic balance, though in 2010 the number of NGOs having registered a deficit has grown.

With respect to the services these organizations provide, it should be mentioned that the number of organizations offering accredited services is (save for the first few types of accredited services)

dramatically smaller than the number of organizations providing non-accredited services (the rate is in several cases close to 1/10). The most developed category of services offered (and for which the rate of accreditation is highest) is generic social and socio-medical care for children and families in distress, and care for the elderly. Social and socio-medical services include direct assistance, care for abandoned children, home care and homes for the elderly, etc. These are followed by educational services, more frequently kindergartens. Social inclusion services, professional training etc. are less developed for the moment, though the number of (mostly unaccredited) services in the area is also on the rise.

These data are also consistent with the types of beneficiaries of these organizations, the most important categories being the elderly, children and families in distress, followed by mono-parental families, members of the Roma population, disabled children and adults, homeless persons, and the unemployed. About a quarter of the organizations responding to our survey provided services only in urban areas and only 13% offered services only in rural areas, with almost two thirds having beneficiaries both in urban and rural areas. Services like home care are particularly prone to being based in an urban area, but with the beneficiaries dispersed in both urban and rural areas. Furthermore, as our survey shows, beneficiaries are not at all required to cover the costs of the services in 2/3 of the cases, with only about 10% of organizations charging a full fee for these services.

Though faith-based organizations appear to have been relatively successful in maintaining a functional economic balance, they are nevertheless meeting with considerable difficulties. In that respect, the Prometeus survey results confirm the findings of our qualitative research. Most organizations are struggling to maintain a regular cash flow, a situation that has been in many cases actually aggravated by their obtaining EU funds, particularly in the case of the POSDRU program (European Social Fund Operational Programme for Human Resources). A poor administration of EU funds by national authorities and the changing of financing and administrative rules midway, as well as extensive delays in reimbursements brought even established organizations to the brink of bankruptcy. The demoralizing effect of the situation has been considerable. Consistently, the sustainability of the organizations is seen as difficult or very difficult by a significant number of organizations, and one of the consequences thereof is also the other problem many organizations have registered, that of attracting skilled business and managerial personnel.

In our qualitative investigations, we have found out that the main factors affecting the sustainability of these organizations are legal and administrative uncertainty and lack of predictability, the politicization of financing (priority being usually given to electorally "visible" results rather than to investments in the social sector). A lack of coherence in legislation and several (sometimes absurd) administrative barriers make it sometimes especially difficult for these organizations to offer services to those who most need them.

These organizations look to the state to open up the social services market and to create a favorable legal, administrative and fiscal framework allowing them to function more flexibly and more efficiently and to integrate their different types of services in a coherent continuum. A Law on social economy may help to achieve that.

As the results of our research suggest, faith-based organizations are increasingly active in several fields of social economy. They are most present in the field of social services, but in recent years have been diversifying their activities to include vocational training, social inclusion programs etc. Animated by a distinctive ethos and capable of mobilizing resources to which other organizations do not have access, faith-based organizations share most of the difficulties faced by the social services, to which are added some of its own. Whatever the area where these organizations act, their main objectives are eminently social. Economic activities, though they have been identified as a potential source for self-sustaining project, are still under-developed, largely due to legislative constraints, but also to a certain degree to the organizational culture and widespread reservations expressed not just by religious leaders (with few exceptions), but also by the general public mistrust of the association between faith-based social action and economic activity.

Despite their distinctive character and their specificities with respect to lay organizations active in the same fields, faith-based organizations in Romania are a field of research that is still very much unexplored. While segments of it have been and are being mapped by religious denominations themselves, there is little or no nation-wide investigation, and many organizations have remained outside all mapping efforts. The direct action of religious communities themselves in the social sector is particularly difficult to explore, as we still have very few instruments allowing us to understand the real dimensions of this phenomenon. In this respect, our exploratory research aims to open up this field of social research, and we hope that the present report will be only a starting point.

I. Introducere

Iuliana Conovici

Cercetarea de față face parte dintr-un ansamblu mai larg de investigații sociale întreprinse în cadrul proiectului „PROMETEUS – Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educație și formare profesională la standarde europene", care are drept obiective cunoașterea situației sectorului economiei sociale din România și promovarea acestuia ca sector semnificativ în viața și dezvoltarea societății românești.

Alături de cooperative, casele de ajutor reciproc, societățile mutuale, alte întreprinderi sociale etc., organizațiile cu profil religios sunt o parte activă a acestui sector de activitate, desfășurând o gamă largă de activități care se încadrează în tema generală a proiectului.

I.1. Obiectivele cercetării

Prezentul raport își propune să prezinte o ***cercetare exploratorie***, care vizează ca **obiectiv principal** analiza problematicii complexe, de frontieră, a rolului social și economic al organizațiilor cu caracter religios (culte și organizații cu profil religios). Cercetarea este una inedită, cu caracter de originalitate.

Obiective de cercetare:

- analiza evoluției cultelor și organizațiilor cu profil religios în perioada 2000 – 2010, urmărind totodată evoluția rolului social și economic al acestor organizații;
- formularea unei evaluări în premieră privind locul și impactul organizațiilor cu caracter religios în sectorul economiei sociale din România, urmare a efortului de colectare, prelucrare și sistematizare a datelor generale și a datelor economice privind aceste organizații.

I.2. Cadru conceptual

Definiții

Potrivit definiției folosite în cadrul acestui proiect, organizațiile active în economia socială sunt entități private autonome care se caracterizează prin: misiunea socială explicită, căreia obiectivele de natură pur economică îi sunt subordonate; nedistribuirea totală sau parțială a profiturilor sau excedentelor; și caracterul lor democratic (la nivel de conducere, management și de (re)definire a nevoilor sociale cărora le răspunde)[1].

Organizațiile cu profil religios (*faith-based*) sunt considerate a fi entități întemeiate pe credințe religioase comune și ale căror activități în domeniul social, educațional etc. sunt articulate în mod

[1] Ștefan Constantinescu, *Atlasul economiei sociale – România 2012*, București: Institutul de Economie Socială, 2012, p. 6.

direct sau indirect, principal sau secundar ca forme de manifestare a respectivelor credinţe. În cadrul acestui studiu, organizaţiile cu profil religios care respectă într-o măsură mai mică sau mai mare criteriile fundamentale ale economiei sociale sunt împărţite în două mari categorii:
1. culte religioase şi unităţi de cult şi
2. organizaţii autonome cu profil religios care funcţionează potrivit regimului legal general al asociaţiilor şi fundaţiilor (ONG-uri).

Sunt considerate *culte religioase* toate comunităţile de credinţă religioasă, atât cele încadrate drept *culte recunoscute* sau *asociaţii religioase*, potrivit Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor, cât şi grupările religioase care se autodefinesc ca atare, de exemplu cele înregistrate legal ca asociaţii sau fundaţii potrivit Ordonanţei nr. 26/2000 privind regimul asociaţiilor şi fundaţiilor.

Organizaţiile autonome cu profil religios (ONG-uri religioase) sunt în principal asociaţii şi fundaţii, organizate potrivit aceleiaşi Ordonanţe nr. 26/2000, care se autodefinesc ca asociaţii cu profil religios, fie prin denumire, fie prin misiunea lor, prin valorile asumate statutar, fie prin autoîncadrarea ca asociaţii cu profil religios potrivit nomenclatorului CAEN. Aceste asociaţii şi fundaţii, aparţinând sectorului non-profit, active în domeniile social, medical, educaţional etc., având sau nu activitate economică, presupun existenţa legală a unor mecanisme instituţionale care să le asigure funcţionarea democratică.

Asociaţiile sau fundaţiile cu profil religios pot fi înfiinţate, administrate şi/sau supravegheate ori coordonate (formal sau informal) de către cultele religioase sau pot funcţiona autonom şi pot fi afiliate sau nu la un cult religios sau organizaţie ecumenică. În funcţie de gradul afilierii acestor asociaţii şi fundaţii la unul sau mai multe culte religioase (în cazul asociaţiilor ecumenice), în luarea deciziei pot interveni într-o măsură mai mică, formală sau informală autorităţi din afara asociaţiei şi/sau care nu sunt supuse controlului democratic al membrilor acesteia.

Aceste lucruri au fost investigate în profunzime cu ajutorul cercetării de teren. Putem estima că modul de raportare al fiecărei asemenea organizaţii la cultul a cărui doctrină o împărtăşeşte diferă în funcţie de opţiunile fondatorilor şi membrilor, precum şi de modul de organizare internă al cultului sau cultelor respective.

În ceea ce priveşte cultele religioase şi unităţile de cult, regimul juridic românesc recunoaşte cultelor şi asociaţiilor religioase înregistrate potrivit Legii 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor dreptul de a se organiza potrivit statutelor proprii[2] şi le plasează în acelaşi timp în sfera societăţii civile. Regimul juridic românesc favorizează o organizare unitară şi centralizată a cultelor religioase, de natură să faciliteze organizarea relaţiilor acestora cu Statul român. Totodată, potrivit legislaţiei româneşti, cultele religioase sunt definite ca entităţi de utilitate publică, ceea ce le facilitează accesul la o serie de resurse publice (finanţări din bugetele publice prin transferuri, concesionări etc).

Cercetarea de faţă va urmări aşadar evoluţia a două mari categorii de organizaţii cu profil religios (*faith-based*): cultele religioase (unităţi administrative ale cultelor religioase) şi organizaţiile neguvernamentale cu profil principal sau secundar religios. În ceea ce priveşte cultele religioase, datorită constrângerilor de timp şi bugetare ale activităţilor proiectului, estimăm că vor putea fi studiate mai aprofundat entităţi organizate în cadrul primelor cinci culte religioase din România, ca pondere statistică, potrivit ultimului recensământ: Biserica Ortodoxă Română, Biserica Romano - Catolică, Biserica Reformată (Calvină) din România, Cultul Creştin Penticostal - Biserica lui Dumnezeu Apostolică, Biserica Română Unită cu Roma - Greco - Catolică.

Acest raport de cercetare tratează cu precădere aspectele legate de rolul economic şi social şi implicarea acestora în structurarea economiei sociale şi măsura în care acestea pot fi considerate, direct sau indirect, actori ai economiei sociale.

I.3. Stadiul actual al cercetării

În România, cadrul conceptual al economiei sociale este încă în curs de definire. Se operează deocamdată cu definiţii diferite, după cum o dovedesc între altele şi eforturile statului român de a legifera în acest domeniu, concentrându-se însă numai asupra unui segment al economiei sociale, având în vedere în special întreprinderile sociale de inserţie în muncă. Cercetările privind economia socială, stimulate de disponibilitatea de resurse financiare din programe europene pentru cercetarea în domeniu, s-au concentrat iniţial asupra definirii câmpului economiei sociale şi au început prin a studia tipurile cele mai cunoscute de organizaţii ce ar putea fi subsumate sectorului economiei sociale.

Ceea ce în alte ţări este perceput ca sectorul economiei sociale, în România este acoperit de regimuri juridice, administrative şi inclusiv fiscale diferite, ceea ce face ca sfera teoretică a economiei sociale din România să fie în practică un câmp fragmentat într-o multitudine de regimuri juridice de multe ori incompatibile. Cercetări precedente s-au aplecat asupra întreprinderilor sociale, îndeosebi asupra celor de inserţie profesională, cooperativelor sau mutualităţilor – uniuni de credit şi case de ajutor reciproc.

În acest context, proiectul „Prometeus" vine să propună o înţelegere mai amplă a sectorului economiei sociale din România, ocupându-se de opt tipuri diferite de entităţi ce trebuie luate în considerare pentru a avea o definiţie comprehensivă a sectorului economiei sociale: cooperative, mutualităţi, case de ajutor reciproc, furnizori privaţi de servicii sociale, servicii de formare profesională şi servicii de ocupare, întreprinderi de inserţie în muncă - unităţi protejate, şi organizaţii cu profil religios (culte şi ONG).

Cultele şi organizaţiile cu profil religios au fost tratate ca o posibilă arie aparte a economiei sociale din România. Cercetarea rolului cultelor şi organizaţiilor cu profil religios în România în economia socială este o abordare inedită a unei părţi a sectorului economiei sociale din România.

Mai întâi, în mod tradiţional, în literatura de specialitate, cultele nu sunt studiate ca actori direcţi ai economiei sociale, pentru că nu corespund întru totul criteriilor economiei sociale şi nu pot fi subsumate acesteia. Cu toate că rolul credinţei şi valorilor creştine în constituirea primelor organizaţii de economie socială, precum şi în dezvoltarea actuală a fenomenului sunt unanim recunoscute, cercetările nu se ocupă de obicei în mod direct de culte ca parte a sau actori în economia socială. Datorită şi particularităţii tradiţiei legale şi instituţionale a ţărilor unde economia socială a fost conceptualizată, unde implicarea Bisericii Catolice sau a comunităţilor protestante s-a

[2] Art. 5. (4) din Legea 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor (online la: http://www.culte.ro/DocumenteHtml.aspx?id=1661, acesat: august 2012). Potrivit Legii 489/2006, în România au statutul de culte recunoscute optsprezece organizaţii religioase, iar alte optsprezece au fost înregistrate conform Legii 489/2006 ca asociaţii religioase.

făcut prin crearea de instituții separate de unitățile de cult propriu-zise (prin crearea de școli de meserii, cooperative, societăți mutuale etc.), soluția angajării directe a unităților de cult în activități de tipul economiei sociale, așa cum este ea încă practicată în România, nu a fost investigată cu atenție. Acesta este unul din principalele elemente de originalitate ale cercetării noastre.

Apoi, organizațiile cu profil religios (*faith-based*), altele decât cultele nu acționează într-un singur sector al economiei sociale: ele nu acționează doar ca furnizori de servicii sociale, ci dezvoltă în același timp – direct sau indirect, prin crearea de societăți comerciale autonome – întreprinderi de economie socială, organizează servicii de formare profesională, își creează ateliere protejate, servicii de educație formală sau informală etc. Investigarea acestor organizații este așadar una care traversează aproape toate sub-sectoarele economiei sociale. Ea se justifică prin faptul că solidaritățile bazate pe credință, pe religie, funcționează ca motivații autonome pentru construcția de proiecte și programe de tip social sau de economie socială, iar agregarea acestor solidarități se face făcând apel la valori comune.

Rolul important pe care credința și afilierea religioasă îl joacă încă în România de astăzi și modul în care aceste solidarități religioase se agregă în rețele proprii în jurul unor proiecte de tip social justifică însă, credem, soluția cercetării lor separate. Cercetări preliminare au ilustrat în ce măsură credințele religioase sunt capabile să mobilizeze resurse atât financiare cât și umane din societate[3] și au indicat clar nevoia unor investigații mai aprofundate.

I.4. Probleme metodologice

Studierea organizațiilor cu profil religios ca parte a peisajului de economie socială din România ridică o serie de probleme metodologice.

Democrația internă

Prima problemă care se ridică este cea a compatibilității organizațiilor cu profil religios cu criteriile prestabilite de definire a organizațiilor de economie socială. Fiind comunități bazate pe convingeri religioase și valori comune, organizațiile cu profil religios active în diferitele domenii ale economiei sociale respectă, în principiu, primele două criterii de definire a organizațiilor din economia socială, anume misiunea socială explicită și nedistribuirea parțială sau totală a profiturilor sau excedentelor.

Gradul de democrație internă al fiecărei instituții religioase diferă însă foarte mult de la un caz la altul. Majoritatea cultelor din România desfășoară direct – prin intermediul unor unități de cult – sau indirect – prin intermediul unor asociații atașate/afiliate acestora într-un mod mai mult sau mai puțin explicit și/sau constrângător – activități din sfera economiei sociale.

Această problemă se ridică în primul rând la nivelul cultelor religioase, care se organizează potrivit propriilor credințe, tradiții și reguli interne, care pot include sau nu elemente democratice. Cu toate că în structura majorității cultelor funcționează unele instituții cu caracter democratic, organizarea de ansamblu a cultelor nu urmează în mod *necesar* și *prioritar* criteriul fundamental al organizării democratice presupus în definiția economiei sociale. Deși cultele religioase nu sunt de obicei considerate actori direcți *ai* economiei sociale, ele sunt totuși actori importanți ce intervin *în* spațiul economiei sociale, fie direct, prin activitățile de economie socială desfășurate la nivelul unităților de cult, fie indirect, prin articularea credințelor, principiilor și valorilor care stau la baza unui număr mare de inițiative private din sfera economiei sociale.

Funcțiile multiple

Organizațiile cu profil religios (culte sau ONG-uri) acționează în toate sferele economiei sociale: servicii sociale și medicale, activități educative și culturale, activități economice cu finalitate socială. Cultele recunoscute au propriile case de ajutor, pot participa la cooperative, unitățile de cult se pot înregistra ca furnizoare de servicii sociale, pot crea instituții de învățământ privat etc. Cercetarea de față își propune prin urmare să funcționeze ca un punct de reper pentru potențiale cercetări viitoare de mai mare amploare.

Probleme de identificare și codare

Dificultatea principală a cercetării a constat în identificarea în bazele de date disponibile a tuturor organizațiilor cu profil religios care funcționează în România și diferențierea între entitățile care funcționează ca unități de cult sau din cadrul structurilor administrative ale cultelor religioase și cele care funcționează autonom sau independent de acestea. Astfel, în baza de date furnizată de Institutului Național de Statistică, organizată pe baza Registrului ONG și a evidențelor contabile disponibile la Ministerul Finanțelor, codarea organizațiilor s-a făcut mai întâi automat, pe baza codului CAEN 9491 (activități ale organizațiilor religioase), iar apoi, datorită faptului că un mare număr de organizații aleseseră încadrarea la codul CAEN corespunzător „altor activități asociative", s-a operat o reorganizare și redistribuire pe categorii a organizațiilor, pe bază de cuvinte cheie din denumirile organizațiilor respective și în funcție de statutul lor juridic (unități asociative cu/fără personalitate juridică). Datorită numărului foarte mare al organizațiilor inventariate, este deocamdată dificil de stabilit dacă lista finală la care s-a ajuns este exhaustivă.

Diferențierea între unitățile de cult și celelalte organizații cu profil religios strict pe baza denumirii și a codurilor CAEN este și ea dificil de realizat. Pe de o parte, dacă Bisericile tradiționale folosesc termeni specializați pentru desemnarea unor unități de cult și a nivelurilor instituționale intermediare, pentru Bisericile evanghelice (neo-protestante) și cultele necreștine terminologia este mai puțin definită și include termeni generici precum „federație", „uniune" șcl. Pe de altă parte, unele congregații religioase catolice, care au o organizare specifică și sunt încadrate în structura instituțională a Bisericii Catolice sunt înregistrate și funcționează legal potrivit regimului general al asociațiilor și fundațiilor și acționează din punct de vedere juridic ca atare.

[3] Mihaela Lambru, Ancuța Vameșu (coord.), *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări,* București: Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 2011.

Probleme de validitate şi analiză a datelor

Din datele de care dispunem până în prezent, deşi unităţile de cult dispun de un cod de înregistrare fiscală, unităţile de cult de nivel inferior (parohii, mănăstiri etc.) nu sunt obligate să depună un bilanţ contabil la sfârşitul fiecărui an, având obligaţia să ţină contabilitatea doar în partidă simplă, cele care depun bilanţ fiind cele care desfăşoară şi activităţi economice[4].

De aceea, în bazele de date ale Institutului Naţional de Statistică şi ale Ministerului Finanţelor Publice, date de bilanţ apar doar la un număr mic de unităţi de cult din total, multe din acestea de nivel superior. În schimb, multe activităţi de economie socială se desfăşoară la nivelul parohiilor sau comunităţilor bisericeşti locale, păstrând un anumit grad de informalitate. În plus, dacă unele culte (este cazul Bisericii Ortodoxe Române, mai ales în ultimii ani) fac periodic publice rapoarte de activitate în care enumeră diferitele categorii de activităţi în domeniul social, precum şi structura veniturilor şi cheltuielilor legate de acestea, pentru majoritatea cultelor nu dispunem deocamdată de date centralizate. Mai mult, nici pentru activitatea organizaţiilor cu profil religios care funcţionează în mod autonom faţă de cultele religioase nu avem o evidenţă clară. În plus, în ceea ce priveşte înregistrarea propriu-zisă a datelor din bilanţ, există în mai multe cazuri inadvertenţe: organizaţii care declară un număr foarte mare de angajaţi într-un singur an de înregistrare (de exemplu, o organizaţie a declarat peste 14.000 de angajaţi, iar o alta peste 9.000, acestea nefiind unităţi de cult – eroarea a fost corectată cu eliminarea valorilor improbabile); o altă asociaţie şi-a înregistrat membrii ca angajaţi, cu toate că funcţionează pe baze eminamente voluntare; mai multe organizaţii raportează personal angajat în activităţi economice, dar nu şi venituri din activităţi economice şcl..

Prin urmare, nu este posibilă deocamdată stabilirea dimensiunilor exacte ale sub-sectorului cultelor religioase şi implicit a ponderii sale în sectorul economiei sociale; stabilirea acestei ponderi este dificilă şi în cazul organizaţiilor cu profil religios, dintre care unele ridică şi ele probleme de identificare.

I.5. Metodologia generală şi etapele cercetării

Ţinând seama de cele evocate mai sus, cercetarea de faţă este necesarmente una de explorare a unui câmp prea puţin cunoscut, sau cunoscut doar fragmentar. După cum am putut vedea, demersul nostru este de două ori inedit: mai întâi, pentru că îşi propune să analizeze proiectele sociale ale organizaţiilor cu profil religios, inclusiv cultele, din perspectiva economiei sociale; apoi, pentru că înţelege să determine rolul lor ca parte a economiei sociale. Aceasta presupune, pe de o parte, depăşirea compartimentalizării – ancorate în tradiţia şi practica juridică românească – a domeniilor de acţiune economico-socială ale cultelor si organizaţiilor cu profil religios şi cercetarea acestora pe baza unor concepte care nu le-au fost până acum aplicate. Pe de altă parte, cercetarea noastră presupune şi o interpretare în sens larg a câmpului economiei sociale, luând în considerare şi vecinătăţi ale acesteia, arii care se suprapun doar parţial şi imperfect cu câmpul economiei sociale.

Pentru realizarea acestei cercetări, am folosit mai multe categorii de metode şi instrumente de cercetare. Cercetarea de faţă a cuprins atât o dimensiune cantitativă cât şi una calitativă. Astfel, în prima fază a cercetării s-a făcut apel în primul rând la analiza de document, analiza calitativă de discurs şi analiza instituţională, care au permis documentarea cadrului istoric, legal şi instituţional al câmpului studiat. Acestea au fost completate cu prelucrarea şi analiza unor baze de date cuprinzând situaţiile financiare ale entităţilor de cult şi organizaţiilor cu profil religios vizate.

În această etapă a cercetării, au fost utilizate mai multe categorii de date. Principala bază de date utilizată (pe viitor: *„baza de date principală”*) este cea furnizată de Institutul Naţional de Statistică care provine din baza de date REGIS – Registrul statistic al întreprinderilor din România şi include date din bilanţurile financiar-contabile anuale depuse de entităţile respective la autorităţile competente din subordinea Ministerului Finanţelor Publice. Identificarea organizaţiilor relevante pentru această cercetare s-a făcut de către specialişti din cadrul INS, în colaborare cu echipa FDSC, într-o primă etapă, pe baza tipologiei existente la nivelul INS, apoi printr-o codare manuală suplimentară pe bază de cuvinte cheie. Dintre unităţile aparţinând cultelor religioase au fost reţinute, pentru fazele ulterioare ale cercetării, doar cele care au depus bilanţ contabil. Acestora li se adaugă organizaţiile cu profil religios, altele decât cele de cult, identificate prin acelaşi procedeu. Anii pentru care dispunem de date de bilanţ pentru organizaţiile respective (numărul variază de la un an la altul) sunt 2000, 2005, 2007, 2008, 2009 şi 2010. Într-o primă fază, nu s-a putut realiza o distincţie clară între culte şi celelalte organizaţii cu profil religios. O separare pe bază de cuvinte cheie a dat rezultate incomplete; rezultatele au fost completate şi rafinate într-o fază ulterioară a cercetării de echipa IES, însă ele nu pot fi considerate definitive.

De aceea, trebuie să insistăm asupra faptului că datele cantitative furnizate în acest raport trebuie tratate cu precauţie. Dat fiind că dispunem de bilanţul contabil al unui număr foarte mic de organizaţii (479 din peste 18.000), datele referitoare la culte nu pot fi considerate reprezentative, ci sunt prezentate în acest raport doar cu titlu orientativ. În ceea ce priveşte celelalte organizaţii cu profil religios (ONG), se poate estima că datele prezentate în acest raport sunt reprezentative, dar nu complete. Întrucât intenţia acestui raport este şi una de investigare a ponderii organizaţiilor cu profil religios în sectorul economiei sociale în ansamblu, am optat pentru studierea mai aprofundată numai a acelor organizaţii cu profil religios şi unităţi de cult pentru care informaţiile financiare au fost înregistrate în baza de date.

Un alt lucru de care trebuie să ţinem seama este faptul că baza de date cuprinde toate organizaţiile de cult şi organizaţiile cu profil religios pentru care dispunem de date de bilanţ şi este analizată în acest raport în integralitatea ei. Totuşi, trebuie să precizăm că nu toate organizaţiile pentru care se face aici analiza datelor financiare desfăşoară activităţi care ţin de sfera economiei sociale. Acesta este, de exemplu, cazul multor organizaţii de cult sau cu profil cultural-religios, care se limitează la activităţi sociale ocazionale, fără să organizeze servicii sau să aibă activităţi economice sistematice; mai poate fi şi cazul unor organizaţii care îşi desfăşoară activităţile economice prin intermediul unor societăţi comerciale cu personalitate juridică distinctă, datele financiare ale acestora din urmă neregăsindu-se (sau regăsindu-se doar parţial) în rezultatele financiare ale organizaţiilor studiate aici. Rezultatele anchetei de teren realizate într-o etapă ulterioară a cercetării sugerează faptul că circa 4,5% din totalul organizaţiilor investigate nu oferă niciun fel de servicii asimilabile sectorului economiei sociale, nici măcar de asistenţă religioasă, şi un număr semnificativ de organizaţii (17,7%) din eşantion (cele mai multe dintre acestea unităţi de cult) se limitează doar la asistenţa religioasă.

O altă bază de date, utilizată sporadic în cadrul acestei cercetări este registrul furnizorilor de servicii sociale, disponibilă pe site-ul Ministerului Muncii, Familiei şi Protecţiei Sociale, codat automat

[4] Potrivit Ordinului Ministerului Finanţelor Publice nr. 1969/2007 privind aprobarea reglementărilor contabile pentru persoanele juridice fără scop patrimonial, publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 846, din 10/12/2007 (online la: http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/reglementaricontabile/agentieconomici/OMEF1969.pdf, accesat: octombrie 2012).

în funcţie de natura organizaţiei şi recodat manual, pe bază de cuvinte cheie pentru identificarea organizaţiilor cu profil religios angajate în economia socială. Astfel, baza de date actualizată împarte furnizorii de servicii sociale în nouă categorii, între care una cuprinde doar unităţile de cult, însă o examinare a bazei de date indică faptul că unele unităţi de cult furnizoare de servicii sociale sunt înregistrate şi în alte categorii decât cea consacrată lor. Datele reţinute au prin urmare doar titlu informativ.

În a doua etapă a cercetării, s-a procedat la conceperea de către cercetătorii IES şi administrarea, prin intermediul CNPS, a unei anchete de teren menite să ne furnizeze date suplimentare despre modul în care cultele şi organizaţiile cu profil religios se inserează în mod concret în sfera economiei sociale. Eşantionarea s-a făcut de IES şi CNPS pornind de la baza de date principală (a organizaţiilor cu profil religios cu bilanţ contabil), sub formă de eşantion dublu stratificat, după forma juridică de organizare şi pe regiuni de dezvoltare, pe bază de selecţie aleatorie a unităţilor din fiecare strat. Rezultatele anchetei au o reprezentativitate a datelor (raportată la baza de selecţie) de +/- 4%, nivelul de încredere fiind de 95%. Numărul total al organizaţiilor respondente a fost de 689 (culte şi ONG religioase), cărora li s-a aplicat un chestionar detaliat. Baza de date principală a fost folosită ca bază de selecţie pentru eşantionul folosit în ancheta de teren, drept care se aplică aceleaşi precauţii cu privire la reprezentativitatea generală a datelor ca şi în cazul bazei de date principale. Rezultatele acestei anchete se regăsesc în conţinutul acestui raport.

Alături de metodele de cercetare cantitativă, am folosit şi metode şi instrumente de cercetare calitativă. Au fost realizate şase interviuri semi-direcţionate cu responsabili din organismele de conducere ale principalelor culte şi organizaţii cu profil religios care fac obiectul cercetării, plus alte două interviuri cu responsabili din cadrul organizaţiilor care fac obiectul studiilor de caz.

Rezultatele cercetării au fost verificate şi îmbogăţite în această fază prin intermediul a două focus-grupuri a câte o oră şi jumătate organizate la Bucureşti (21 martie 2013) şi Cluj-Napoca (26 martie 2013), proiectate de echipa IES şi administrate de Mercury Research unor reprezentanţi (în poziţii de *top* sau *middle management*) ai unor organizaţii cu profil religios, sub formă de discuţii semi-structurate. Au fost reprezentate organizaţii ale principalelor culte studiate, precum şi organizaţii cu caracter ecumenic sau aparţinând unor culte cu activităţi de economie socială asupra cărora cercetarea noastră s-a aplecat doar indirect. Acestea ne-au permis în acelaşi timp să înţelegem mai bine contextul legal, administrativ şi social în care operează organizaţiile cu profil religios din România, precum şi principalele dificultăţi cu care acestea se confruntă în activitatea lor şi modul în care acestea se raportează la economia socială.

În final, au fost realizate şi trei studii de caz. Au fost selectate trei organizaţii cu profil religios active în economia socială din România în sens larg. Pentru motive de accesibilitate a datelor, acestea sunt, toate, organizaţii membre respectiv ale Federaţiei Filantropia, Confederaţiei Caritas şi Fundaţiei Diakonia. Echipele IES s-au deplasat pe teren, în ordine cronologică, la sediul Fundaţiei Creştine Diakonia – Sfântu Gheorghe (Biserica Reformată), al Fundaţiei Sfântul Sava de la Buzău (Biserica Ortodoxă) şi al Federaţiei Caritas Timişoara (Biserica Catolică). Concluziile studiilor de caz vor fi asimilate în text, iar rezultatele acestora vor fi publicate sub formă de anexe la prezentul raport.

Pe lângă acestea, am făcut apel la diferite surse de informare furnizate fie direct de instituţii care fac obiectul acestui raport, fie din alte surse publice.

II. Rolul credinţei şi valorilor religioase în apariţia şi dezvoltarea economiei sociale. Cadru istoric, doctrinar şi legal.

Iuliana Conovici, Adrian Secal

Un rol important în promovarea şi dezvoltarea unor valori comunitare necesare pentru dezvoltarea sectorului economiei sociale îl au credinţele religioase. Marile religii ale lumii propovăduiesc, ca parte a fondului lor doctrinar, valori precum respectul faţă de fiinţa umană şi solidaritatea la nivelul comunităţii, şi le pretind adepţilor lor, într-o formă sau alta, ajutorarea celor în nevoi şi o participare la construirea binelui comun. Forme foarte diverse de ajutorare a săracilor, bolnavilor şi persoanelor şi familiilor aflate în dificultate dezvoltate în întreaga lume au fost la origine inspirate de credinţe şi valori religioase.

În mai strânsă legătură cu articularea şi dezvoltarea pe continentul european a unei reţele de sprijinire a nevoiaşilor şi, ulterior, cu dezvoltarea sistemului de educaţie a statului modern, s-a aflat credinţa creştină, având ca valoare centrală caritatea sau filantropia. Diferitele tradiţii creştine au dezvoltat, uneori pe temelia unor instituţii preexistente, alteori de la zero, o tradiţie a îngrijirii bolnavilor, a ajutorării organizate a săracilor şi nevoiaşilor şi şi-au dezvoltat propriile tradiţii în materie de educaţie a tinerilor şi adulţilor[5]. Comunităţile creştine au edificat o amplă reţea de orfelinate, aşezăminte pentru bătrânii săraci, case de oaspeţi pentru primirea săracilor străini şi a pele-rinilor, etc. Caritatea sau filantropia au devenit una din valorile centrale ale Imperiului Roman creştin, tradiţie reprodusă şi dezvoltată atât de continuatorul răsăritean al acestuia, Imperiul Bizantin, cât şi de comunităţile creştine occidentale, care şi-au articulat propriile tradiţii caritabile.

Un rol special în economia filantropiei (caritării) creştine l-au ocupat mănăstirile. Mănăstirile de tip cenobitic (cu viaţă în comun) apărute în Orient şi răspândite apoi în întreg spaţiul creştin au fost atât comunităţi de rugăciune cât şi de muncă în comun, potrivit unor reguli comune, îmbinarea rugăciunii cu munca rămânând un principiu de bază al vieţii monahale până în prezent. Satisfacerea nevoilor membrilor, administrarea bunurilor mănăstireşti, coresponsabilitatea cu privire la soarta comunităţii presupuneau o bună organizare a muncii în comun, iar asigurarea bunei funcţionări a aşezămintelor sociale ataşate mănăstirilor se făcea şi ea în cea mai mare parte cu ajutorul muncii călugărilor şi a novicilor[6]. Pentru susţinerea financiară a mănăstirilor, acestea au adoptat frecvent

[5] Demetrios J. Constantelos, *Byzantine Philanthropy & Social Welfare*, 2nd (revised) edition, New Rochelle, NY: Aristide D. Caratzas, Publisher, 1991.

[6] Ca de exemplu, în cazul mănăstirilor egiptene organizate de Sf. Pahomie cel Mare, cit. în *Rânduielile vieţii monahale*, culegere de Sf. Teofan Zăvorâtul, Bucureşti: ed. Sophia, 2001.

soluția specializării pe unul sau mai multe categorii de produse, în funcție de necesitățile locului[7] și de specificul fiecărei mănăstiri sau ordin monahal.

Activitățile economice ale mănăstirilor erau menite să asigure finanțarea atât a bunei funcționări a comunității cât și a activităților caritabile sau educative ale acestora, mănăstirile funcționând de multe ori ca niște întreprinderi sociale *avant la lettre*. Mănăstirile sunt frecvent actori importanți și în dezvoltarea comunităților locale și oferă adesea modele de bune practici inclusiv în domeniul organizării activității economice pe baza unor valori comune precum solidaritatea, munca susținută, coresponsabilitatea pentru comunitate. Mai mult, mai ales în zonele rurale, ele au funcționat – și încă mai funcționează – drept actori economici cu rol important în dinamica economică locală, fie datorită bunurilor și serviciilor pe care le produc și comercializează sau le oferă, fie datorită complexului de activități cu valoare economică legate de practica pelerinajului. Studii recente au explorat și posibilitatea ca mănăstirile să funcționeze chiar ca modele de guvernanță pentru instituțiile administrației publice[8].

Edificarea statelor moderne și Epoca Luminilor au schimbat în mod dramatic modul în care autoritatea politică și-a înțeles și definit rolul în societate, precum și modul de a se raporta la comunitățile și credințele religioase. Separându-se treptat de tradiția constantiniană a însușirii unei misiuni religioase de către puterea politică, statul modern și-a asumat și o largă paletă de noi sarcini, dintre care multe vizau o formă sau alta de uniformizare și disciplinare a unor pături sociale aflate la marginea societății.

Biserica Catolică și-a păstrat, în Occident, și și-a continuat misiunea socială, sub o formă sau alta, teologia ei alimentând în paralel o înțelegere a comunității politice și a sensului acesteia care avea să se articuleze, după sfârșitul sec. al XIX-lea, într-o amplă învățătură sau doctrină socială. Aceasta avea să dea naștere în sfera politicului doctrinei creștin-democrate[9], iar în sfera socială, unei mari varietăți de instituții și inițiative sociale – cooperative, instituții caritabile și de educație, bazate pe principiile solidarității creștine și întrajutorării. În fapt, în Europa Occidentală și mai ales în Europa de Sud, mare parte a instituțiilor economiei sociale sunt parte a sau legate direct de acțiunea socială a bisericii. Preoți catolici au stat la originea unora din cele mai puternice organizații cooperatiste[10], și au susținut sistemul băncilor de credit populare[11].

[7] În Egiptul creștin al primelor secole ale monahismului, activitățile de bază erau împletirea de coșuri și rogojini și munca pământului. În Belgia și Olanda, berea mănăstirească a devenit o marcă a calității, cele mai apreciate beri belgiene păstrând până în prezent această denumire. În România comunistă, unele mănăstiri se specializau pe producția de covoare, mobilier sau veșminte bisericești. Pretutindeni, mănăstirile au fost și centre culturale – de copiere de manuscrise și tipărire de carte, de redactare, traducere, transcriere și creare a unor opere teologice, istorice, filologice etc.

[8] Emil Inauen, Katja Rost, Bruno S. Frey, Fabian Homberg, Margit Osterloh, "Monastic Governance: Forgotten Prospects for Public Institutions", *The American Review of Public Administration* no. 40, 2010, pp. 631-653.

[9] Enyedi Zsolt, „Creștin-democrația", in Alina Mungiu-Pippidi (coord.), *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești*, Iași: Polirom, 1998, pp. 145-165.

[10] Jarka Chloupková, *European Cooperative Movement. Background and Common Denominators*, Unit of Economics Working Papers 2002/4 , http://uwcc.wisc.edu/info/intl/chloupkova.pdf (accessed: october 2012). În Spania, de exemplu, un preot catolic din Țara Bascilor, José Maria Arizmendiarrieta Madariaga, a întemeiat prima cooperativă din orașul Mondragon, un colegiu tehnic menit să îi înzestreze pe tinerii din localitate cu suficiente cunoștințe tehnice pentru a putea depăși sărăcia și subdezvoltarea care marcau profund viața localnicilor ca urmare a Războiului Civil (1936-1939). Extinsă rapid și transformată într-o federație de cooperative (în prezent Corporația Cooperativă Mondragon) avea să devină una din cele mai mai puternice federații cooperative din întreaga lume.

[11] Create în sec. al XIX-lea în Germania de Hermann Schulze-Delitzch și Friedrich Wilhelm Raiffeisen, băncile de credit populare s-au răspândit rapid și în Austria vecină, iar de acolo, cu sprijinul și chiar la inițiativa unor preoți catolici, în Italia și în alte țări de cultură catolică (a se vedea de ex. Gianluca Salvatori, *The flexibility of the Cooperative Model as a development tool: The case of the metamorphosis of an Italian region*, EURICSE Working Paper N. 025, 2012, http://www.euricse.eu/sites/euricse.eu/files/db_uploads/documents/1329391853_n1968.pdf, accesat: octombrie 2012).

Astfel, putem observa că, de-a lungul timpului, Bisericile creștine au devenit un actor public important nu doar pe plan spiritual, cultural sau politic, ci și în plan social și economic, cu un rol hotărâtor în constituirea unor instituții ce pot fi catalogate astăzi drept aparținând sectorului economiei sociale. Astfel, Bisericile creștine (și alte culte religioase) au avut și au un rol important în *redistribuirea* bogăției în cadrul unei societăți: prin organizarea de colecte, primirea de donații, alocarea către Biserică (cult) a unei cote parte a averii credincioșilor (de ex. prin practica zeciuielii), cultele colectează fonduri pe care le redistribuie apoi către persoanele nevoiașe sau le alocă pentru proiecte sociale, educaționale sau pur religioase.

În același timp, activitățile economice ale cultelor, care includ, pe lângă cele amintite mai sus, atât veniturile provenite din vânzarea de produse specifice (obiecte de cult, carte religioasă, dar și alte produse în care se specializează unele unități de cult, precum vinuri, lichioruri, miere, covoare șcl.), cât și venituri provenite din valorificarea proprietăților funciare și imobiliare sunt alocate atât pentru finanțarea misiunii religioase proprii și a activităților de cult propriu-zise, cât și pentru proiecte sociale și educaționale care pot contribui la dezvoltarea comunităților locale.

În concluzie, Bisericile creștine au funcționat și funcționează ca parte constitutivă a economiei sociale, așa cum s-a dezvoltat ea în Europa, atât direct, prin propriile activități, cât și indirect, prin proiectele sociale și educaționale pe care le susțin, și nu în ultimul rând pentru valorile și tipul de etică socială și economică pe care le aduc în spațiul public.

II.1. Biserică, stat și economie socială în spațiul românesc modern: repere istorice

Iuliana Conovici, Adrian Secal

În spațiul românesc, în parte integrat în Commonwealth-ul bizantin și postbizantin, Biserica și-a dezvoltat propriile instituții filantropice, preluând, la o scară mai mică, modelele Imperiului de Răsărit. Astfel, în Moldova și Țara Românească, Biserica Ortodoxă – episcopiile și mănăstirile în special – erau investite cu sarcina îngrijirii bolnavilor, adăpostirii și îngrijirii săracilor și a celor fără căpătâi etc.

În siajul gândirii politice bizantine, filantropia (caritatea) era considerată o parte integrantă a construcției politice și un liant social de primă importanță, astfel încât formele organizate (azile, orfelinate, spitale, case pentru săraci) sau neorganizate ale milosteniei creștine asigurau – cu implicarea, de obicei, a Bisericii – o anumită redistribuție a averilor și o construcție socială întemeiată pe solidaritate. Domnia, boierii și Biserica finanțau și/sau administrau diferite instituții sociale, înzestrându-le atât prin donații directe cât și prin legate testamentare.

Alături de Biserica Ortodoxă, pe teritoriul Țărilor Române au fost active și organizații bisericești catolice. Astfel, existența unor episcopii catolice în aria Moldovei este sporadic amintită în documente încă din secolul al XIII-lea (Episcopia de Milcov), iar ordine călugărești misionare, precum cel al dominicanilor și franciscanilor, iar mai târziu cel al iezuiților au fost și ele foarte active în zonă, îndeosebi pe plan misionar[12].

[12] http://ercis.ro/dieceza/index.asp

Un prim spital a fost înființat la Suceava de mitropolitul ortodox Anastasie Crimca în 1619-1620; inițiative de acest fel se multiplică în Țările Române mai ales în secolul al XVIII-lea, când apar mai multe astfel de instituții, precum spitalul Colțea (1695-1714), Pantelimon (1735) sau Filantropia (1814-1815) din București, ori spitalul Sf. Spiridon din Iași[13]. Biserica era implicată direct în administrarea majorității acestor instituții, iar îngrijirile acordate beneficiarilor îmbinau asistența materială și medicală cu cea spirituală.

Modernizarea politică a spațiului românesc și articularea unei construcții politice având în centru statul și instituțiile sale mai degrabă decât societatea, au dus la mutații fundamentale în structura socială și au schimbat totodată modul și sensurile acțiunii Bisericii și credinței religioase în societate. Pe de o parte, autoritatea politică își asumă responsabilitatea de a gestiona problema sărăciei, bolii șcl, ca și, din ce în ce mai mult, pe cea a educației; pe de altă parte, pe măsură ce rolul Bisericii în societate începe să fie interpretat din ce în ce mai mult în termeni utilitari, aceasta este identificată automat ca susținător material și uman al eforturilor publice în această direcție.

Domnitorii Alexandru Ipsilanti și Mihail I Suțu înființează în Moldova (1782) și respectiv în Țara Românească (1785) câte un fond pentru ajutorarea săracilor,„Cutia milelor", alimentat, între altele, din taxele de înscăunare ale ierarhilor către domnie[14]. Pe măsură ce solidaritățile organice ale comunității premoderne s-au destrămat[15], autoritatea politică a înțeles să își asume rolul de ordonator„luminat" și reformator al întregii societăți, pe un model de o crescândă inspirație occidentală.

Regimul relațiilor stat-Biserică în România modernă s-a construit prin articularea a două modele juridice diferite, respectiv cel din Moldova și Țara Românească și cel din Transilvania. Pe teritoriul a ceea ce avea să se numească Vechiul Regat, s-a construit începând din secolul al XIX-lea, odată cu edificarea Statului român modern, un model de tip etatist, articulat în principal în jurul relației dintre Stat și Biserica Ortodoxă Română. Acesta presupunea intervenția directă și indirectă a Statului în organizarea și administrarea Bisericii (Ortodoxe), tratată ca instituție de stat sau (mai târziu) quasi - de stat, instituțiile bisericești reușind să păstreze doar o autonomie limitată. Alte culte erau libere să funcționeze, însă și ele sub supravegherea autorităților publice. Situația s-a schimbat în prima parte a secolului XX, cunoscând o reformă consistentă după Primul Război Mondial, când în cuprinsul României intră Transilvania, Basarabia și Bucovina, a căror structură confesională și tradiții juridice foarte diferite au dus la schimbarea structurii afilierii religioase a populației în Statul român și au impus necesitatea unei regândiri a relațiilor Stat-Biserică.

În ceea ce privește Biserica Ortodoxă, statul a acționat în trei domenii principale, care aveau să schimbe fundamental modul de inserare și de funcționare a Bisericii în societate. Mai întâi, a încercat să reorganizeze, să pună sub supraveghere (ulterior) administrare publică și în cele din urmă să își însușească cea mai mare parte a averilor bisericești, care constituiau o parte consistentă a patrimoniului celor două Țări Române.

În al doilea rând, mai ales după unirea Principatelor în 1859 sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), Statul a început să intervină din ce în ce mai mult în administrarea internă a Bisericii

[13] Ligia Livadă-Cadeschi,„Săracii din Țările Române la începuturile timpurilor moderne", in Ligia Livadă-Cadeschi (coord.), *Sărăcie și asistență socială în spațiul românesc* (sec. XVIII-XX), București: Colegiul Noua Europă, 2002, p. 35, online la: http://www.nec.ro/fundatia/nec/publications/saracie.pdf

[14] Mihaela Lambru, „Asistența socială în România. Două secole de evoluție instituțională", in Ligia Livadă-Cadeschi (coord.), *Sărăcie și asistență socială în spațiul românesc* (sec. XVIII-XX), București: Colegiul Noua Europă, 2002, pp. 61-81, online la: http://www.nec.ro/fundatia/nec/publications/saracie.pdf

[15] Alexandru Duțu, *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, București: All educational, 1999, passim.

Ortodoxe, impunându-i reguli de organizare care, pe de o parte, îi schimbau dinamica instituțională internă, iar pe de altă parte o subordonau ferm – asimilând-o treptat – instituțiilor statului.

În al treilea rând, Statul a intervenit pentru reformarea și treptata uniformizare a sistemului de învățământ teologic, precum și pentru trecerea sub controlul și în directa administrare a statului a principalelor inițiative sociale și medical-filantropice fondate pe bază de donații private și până atunci administrate în parte de clerici.

Însușirea averilor bisericești de către stat s-a făcut în mod progresiv. Într-o primă etapă, începând cu perioada dominației rusești, acestea au fost inventariate. Regulamentele Organice au prevăzut colectarea veniturilor bisericești din Principate la câte o Casă Centrală a Bisericii (create în 1834 și 1835 în Muntenia și respectiv Moldova), administrată de Stat împreună cu conducerea Bisericii.

Din venitul acesteia erau finanțate, pe lângă administrația bisericească, biserici și mănăstiri, o serie de școli, spitale și proiecte caritabile (ajutorarea copiilor săraci, ajutoare pentru bolnavii care trebuiau instituționalizați, danii pentru cerșetori) și intrau sub conducerea unei unice instituții, Logofeția Treburilor Bisericești (viitorul Minister al Cultelor). Mai ales în Muntenia, statul avea să se împrumute frecvent din veniturile Casei Centrale pentru cheltuielile bugetare.

Potrivit unor estimări, înainte de secularizare, în anul 1859, valoarea veniturilor bisericești centralizate la Casa Centrală a Bisericii reprezenta echivalentul a 42% din veniturile centralizate la Prima Vistierie (în limbaj modern, valoarea a 42% din bugetul de stat) a Țării Românești. În Moldova, valoarea acestora era mai mică, raportat la bugetul de stat, de 10%-20% din acesta[16]. Veniturile cele mai consistente erau cele ale eparhiilor pe de o parte și ale mănăstirilor pe de altă parte. Mănăstirile aveau în proprietate sau în administrare, în anul 1861, circa 25,3% din suprafața Principatelor, din care aproape jumătate (cca 11,1% și respectiv 12,1% în Muntenia și Moldova) aparțineau mănăstirilor închinate, care însă evitau sau refuzau să plătească impozitele reclamate de Statul român, în ciuda unor somații repetate.

După anul 1861, s-a desființat Casa Centrală, veniturile bisericești (ale eparhiilor și majorității mănăstirilor neînchinate) urmând să intre direct în bugetul statului și să fie administrate de Ministerul de Finanțe.

În decembrie 1863, a fost promulgată cunoscuta Lege a secularizării averilor mănăstirești care prevedea că „toate averile mănăstirești sunt și rămân ale Statului", și care afecta astfel nu doar mănăstirile închinate, câte își păstraseră autonomia față de Statul român, ci toate averile mănăstirești rămase încă în administrarea autonomă a Bisericii. În schimbul averilor mănăstirilor închinate, Statul oferea patriarhiilor și mănăstirilor cărora acestea le fuseseră închinate (în primul rând Patriarhiilor Constantinopolului și Ierusalimului, precum și mănăstirilor athonite) o răscumpărare de 80.000.000 de piaștri turcești și să finanțeze o școală laică și un spital la Constantinopol, însă oferta a fost refuzată.

Câțiva ani mai târziu, în 1866, veniturile fostelor proprietăți mănăstirești se ridicau la cca. 12 milioane de lei, reprezentând aproape un sfert din încasările Statului român, din această sumă mai puțin de o treime fiind cheltuită pentru finanțarea activităților bisericești. După 28 de ani, în 1892, mare parte a acestor proprietăți fuseseră vândute; ele mai furnizau totuși aproape 12% din veniturile statului, din totalul sumelor strânse doar cca 11% fiind alocate pentru biserică.

[16] Paul Lucian Brusanowski, *Stat și Biserică în Vechea Românie*, 1821-1925, pp. 55-56.

Figura 1: Venituri ale Statului de pe urma moşiilor mănăstireşti confiscate şi modul de cheltuire (1866, 1892)

An	Venituri moşii mănăstireşti	Proporţie din încasările statului	Cheltuiţi pentru biserici	Cheltuiţi pentru şcoli
1866	12.000.000 lei	24,5%	29.20%	25%
1892	225.000.000 lei	11,9%	11,11%	54.8%

Sursa: Paul Lucian Brusanowski, *Stat şi Biserică în Vechea Românie*, p. 68 (prelucrare; sume rotunjite)

Prin secularizarea averilor bisericeşti, Statul dobândea un vast patrimoniu propriu, lipsind în schimb Biserica de cea mai mare parte a mijloacelor prin care îşi susţinea până atunci atât existenţa, cât şi proiectele caritabile[17]. Acesta a fost un moment de turnură în istoria Bisericii, ca şi a Statului român: preluând patrimoniul bisericesc, statul avea să se angajeze (treptat) să sprijine în schimb financiar biserica, atât (într-o primă fază) prin alocarea de pământ parohiilor, cât şi (după 1893, când este adoptată *Legea clerului mirean*) prin finanţarea (cel puţin parţială) a salariilor clerului. Alături de alte confiscări, precum cele operate de regimul comunist, secularizarea averilor bisericeşti din vremea lui Alexandru Ioan Cuza serveşte până în prezent drept argument pentru continuarea finanţării de către stat a activităţii cultelor, atât prin subvenţionarea salariilor clerului, cât şi pentru o serie de alte gesturi compensatorii, precum concesionarea sau cedarea unor proprietăţi către biserici de-a lungul întregii perioade postcomuniste, şi în special în ultimii ani[18].

Reorganizarea instituţională a Bisericii s-a articulat şi ea la aceste măsuri economice. Pe lângă încercarea de a aduce sub control ierarhia bisericească, printr-o serie de legi care schimbau regulile de alegere a ierarhilor, Statul român şi-a asumat şi rolul de a defini şi limita numărul clericilor şi monahilor, considerabil pentru acea vreme.

O catagrafie releva prezenţa a peste 10.000 de preoţi şi 3500 de diaconi în cele două Ţări Române în anii 1810-1811, cu o pondere mai mare în Valahia, în timp ce în Moldova se înregistra o mai mare pondere a călugărilor[19].

După secularizarea averilor bisericeşti, problema remuneraţiei clerului, ca şi a întreţinerii lăcaşelor de cult a devenit din ce în ce mai presantă. Soluţia iniţială a atribuirii de pământ către parohii nu a reuşit să amelioreze situaţia. Pentru a putea redefini rolul Bisericii în societate, Statul român s-a implicat din ce în ce mai mult în reorganizarea instituţională a Bisericii, atât la nivelul ierarhiei bisericeşti cât şi a clerului obişnuit. Reformele succesive din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au transformat dramatic organizarea internă a Bisericii, care suferă acum un proces de "raţionalizare", dar şi de punere sub controlul statului la toate nivelurile.

Procesul de disciplinarizare a vieţii bisericeşti din Principate (ulterior din România) i-a afectat nu doar pe monahi[20], ci şi clerul obişnuit. Ca urmare a procesului de secularizare, Biserica rămâne fără cea mai mare parte a patrimoniului ei, iar susţinerea materială a clerului devine o problemă din ce în ce mai dramatică. Îndelung dezbătută, o Lege a clerului mirean a fost adoptată abia în 1893. Drept urmare, proporţia clerului în populaţie a fost treptat limitată, pe considerente eminamente economice şi de eficienţă: numărul parohiilor, dar şi al hirotoniilor a fost limitat. Astfel, legea stabilea numărul parohiilor la 3031, acesta neputând creşte decât odată cu creşterea populaţiei (o parohie la minim 400 de familii de credincioşi), preoţii care depăşeau acest număr fiind consideraţi supranumerari, continuând să lucreze în parohiile existente, dar era limitat numărul hirotoniilor. Prin această lege, clericii erau asimilaţi funcţionarilor de stat. Era împământenit totodată criteriul diferenţierii pe bază de educaţie al clericilor. Legea stabileşte principiul finanţării de la bugetul de stat (sau, în funcţie de categorie, al comunităţii locale) a salariilor preoţilor, diferenţiate pe tip de comunitate (urban/rural), în funcţie de educaţie (seminar/facultate) şi de rolul îndeplinit în parohie (preot paroh sau ajutător)[21].

Odată cu creşterea populaţiei, numărul parohiilor a crescut din nou, astfel că în anul 1913 existau 3834 de parohii faţă de cele 3031 prevăzute cu douăzeci de ani în urmă în Legea clerului mirean. Numărul bisericilor în aceeaşi perioadă se ridica la 6766 (inclusiv bisericile filiale), iar numărul preoţilor ajunsese la cca. 3800[22].

În schimb, în anul 1912, o Lege a bunurilor de mână moartă prevedea trecerea în proprietatea statului a proprietăţilor unor persoane juridice de utilitate publică, între care şi bisericile, cu plata unei răscumpărări fixate de stat. Astfel, terenurile date în folosinţa bisericilor prin Legea comunală reveneau Statului, acesta oferind în schimb o creştere cu 25% a salariilor preoţilor (considerată însă de aceştia insuficientă pentru a compensa pierderea veniturilor din terenuri)[23].

În ceea ce priveşte organizarea unor instituţii de asistenţă socială, numărul lor avea să crească mai ales începând cu secolul al XIX-lea (184 de instituţii înfiinţate, încă active la recensământul din 1936); între 1900-1909 apar alte 76, iar în decada următoare încă 115. Odată cu creşterea numărului instituţiilor de asistenţă socială, acestea, îndeosebi începând cu a treia decadă a sec. al XX-lea încep, pe de o parte, să se profesionalizeze, iar pe de altă parte suferă o intervenţie crescândă a statului. În 1938, numărul instituţiilor private de asistenţă socială (830) îl depăşea însă în continuare pe cel al instituţiilor administrate de stat sau de autorităţile locale şi judeţene (121), şi se caracterizau printr-o accentuată dimensiune filantropică[24].

În 1883, Vicariatul apostolic al Valahiei a fost ridicat, la solicitarea guvernului român, la rang de arhiepiscopie, avându-l ca prim episcop pe Monseniorul Ignatius Paoli, episcop de Nicopole şi Adranopol, iar în Moldova o episcopie catolică a fost reînfiinţată în 1884, sub păstorirea Monseniorului Nicolae Iosif Camilli. La începutul secolului al XX-lea, când la conducerea Arhiepiscopiei catolice de Bucureşti a fost numit eruditul benedictin Mons. Raymond Netzhammer, fostul rector al Colegiului Grecesc de la Roma, acesta a înfiinţat la Bucureşti o şcoală şi un gimnaziu, puse sub conducerea Fraţilor Şcolilor Creştine, precum şi un sanatoriu cu numele Sf. Vincenţiu de Paul şi mai multe alte şcoli, gimnazii etc. în Bucureşti şi în alte locuri pe teritoriul arhidiecezei[25].

În Transilvania, spaţiu multiconfesional şi cu o istorie religioasă şi politică aparte, articularea instituţională a caritătii creştine s-a făcut în primul rând prin intermediul Bisericii Catolice şi apoi al

[17] Totuşi, după cum observa Ligia Livadă-Cadeschi, op. cit., p. 38 vorbeşte despre „originea domnească a majorităţii covârşitoare a acestor iniţiative" (de ajutorare a săracilor) şi în perioada premodernă; în administrarea acestor instituţii însă Biserica era şi ea frecvent implicată.

[18] Iuliana Conovici, „Biserica Ortodoxă Română în postcomunism – între stat şi democraţie", in Camil Ungureanu (coord.), *Religia în democraţie. O dilemă a modernităţii*, Iaşi: Polirom, 2011, pp. 393-394.

[19] Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812. Mărturii şi documente*, Galaţi: Partener, 2010, pp. 147-148, 151-152.

[20] Al. I. Cuza introduce o primă lege prin care limitează accesul în monahism pe criteriul de vârstă în 1864. Secularizările succesive au dus în cele din urmă la desfiinţarea majorităţii mănăstirilor.

[21] Legea clerului mirean şi a seminariilor, publicată în Paul Lucian Brusanowski, *Stat şi Biserică în Vechea Românie, 1821-1925*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2010, pp. 273-277.

[22] Paul Lucian Brusanowski, *op. cit.*, pp. 243-244

[23] *Ibidem*, pp. 245-248

[24] Mihaela Lambru, *op. cit.*, pp. 62, 66-67

[25] www.arcb.ro (accesat: iunie 2013)

confesiunilor protestante care şi-au împărţit, începând cu secolul al XVI-lea, statutul de confesiuni recunoscute oficial, în timp ce Biserica Ortodoxă, alături de alte culte, fiind doar tolerată de către autoritatea politică, a avut doar posibilităţi foarte limitate de autoadministrare şi de creare a unor instituţii cu profil educativ sau filantropic până la sfârşitul secolului al XVII-lea. Mai ales după a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când Biserica Ortodoxă capătă o serie de drepturi, aceasta începe la rândul ei să îşi creeze propriile instituţii filantropice, asociaţii şi fundaţii caritabile. O particularitate a filantropiei ortodoxe în Transilvania este dezvoltarea sistemului fundaţiilor, îndeosebi pe bază de legate testamentare[26].

Modelul transilvan al relaţiilor Biserică-Stat era cel al unui teritoriu multiconfesional, cu un sistem codificat de drepturi sau privilegii ale diferitelor confesiuni ale comunităţilor dominante. Astfel, Biserica Reformată – calvină – era Biserica tradiţională a comunităţii maghiare din Transilvania încă din secolul al XVI-lea, secondată de Biserica Unitariană, o confesiune anti-trinitariană care şi-a recrutat adepţii în principal tot în comunitatea de limbă maghiară. În urma Edictului de la Turda (1568), în Transilvania sunt recunoscute ca religii *recepte* (oficiale) cele patru confesiuni principale ale nobilimii maghiare, secuilor şi burgherilor saşi – confesiunile calvină, luterană, unitariană şi catolică, în timp ce alte confesiuni precum cea creştin-ortodoxă sau cultul mozaic erau doar tolerate *de facto*, fără a se bucura de o recunoaştere aparte[27].

O vreme, confesiunea catolică s-a aflat în Transilvania într-o poziţie de inferioritate politică netă faţă de confesiunile protestante, pierzându-şi mare parte din patrimoniu şi văzându-şi limitate considerabil posibilităţile de funcţionare. Reforma catolică a dus la recuperarea unei părţi a terenului confesional pierdut şi în Transilvania, mai ales după integrarea Transilvaniei în Imperiul Habsburgic la sfârşitul sec. al XVII-lea, precum şi la apariţia unei noi confesiuni importante, reunind în principal credincioşi români, Biserica Română Unită-Greco-Catolică.

Defavorizată multă vreme de legislaţia transilvană, apoi imperială şi ulterior de cea maghiară, comunitatea ortodoxă, formată în principal din români şi sârbi a fost nevoită să îşi amenajeze propriul sistem de educaţie şi propriile instituţii în cea mai mare parte în mod autonom faţă de stat. După instaurarea regimului dualist austro-ungar, rivalităţile dintre diferitele confesiuni din Transilvania s-au perpetuat, agravate şi de crescânda competiţie politică între diferitele naţionalităţi din Transilvania.

Dispunând, datorită adeziunii la Biserica Romei, de drepturi similare cu cele ale clerului romano-catolic din Transilvania, reprezentanţii Bisericii Greco-Catolice şi-au folosit poziţia favorabilă pentru a susţine drepturile românilor din Transilvania. O prioritate a Bisericii Greco-Catolice din Transilvania, în acest context, a fost pentru multă vreme dezvoltarea sistemului de învăţământ în limba română, deschizând peste 500 de şcoli până în anul 1900. La sprijinirea demersurilor Bisericii Greco-Catolice au contribuit şi fundaţiile (23 la număr funcţionau în anul 1900) instituite cu menirea de a acorda burse şi/sau ajutoare materiale elevilor merituoşi sau săraci[28].

O dezvoltare a capacităţilor instituţionale, dar şi de implicare socială a Bisericii Ortodoxe s-a înregistrat în vremea păstoriei mitropolitului Andrei Şaguna. Acesta a reorganizat Biserica Ortodoxă din Transilvania drept confesiune autonomă faţă de stat, introducând principiul reprezentării clerului

[26] Ion Vicovan,„Filantropia practică în Ţările Române", in *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Iaşi: Trinitas, 2002, pp. 270-305.

[27] Astfel, un Institut al Săracilor funcţiona în Bistriţa în anul 1295; în Alba-Iulia, o instituţie de îngrijire a bolnavilor era înfiinţată în 1645; în Braşov şi în alte părţi, comunitatea evanghelică (luterană) edifica încă din secolul al XVI-lea cămine de bătrâni şi orfani – v. Mihaela Lambru, *op. cit*., p. 64.

[28] Pr. Nicolae Anuşcă,„Activitatea socială în Biserica Română Unită cu Roma: trecut, prezent şi viitor" în *Biserica Română Unită cu Roma – Greco-Catolică – istorie şi spiritualitate. 150 de ani de la înfiinţarea Mitropoliei Române Unite cu Roma de la Blaj*, Blaj: editura Buna Vestire [Acta Blasiensia II], 2003, pp. 156-160

(1/3) şi laicilor (2/3) în organismele deliberative ale Bisericii. Acesta a avut totodată o serie de iniţiative filantropice şi de asistenţă socială: a creat fonduri pentru ajutorarea dascălilor săraci, a văduvelor preoţilor şi preoteselor sărace, pentru finanţarea educaţiei tinerilor săraci etc. O particularitate a sistemului caritativ ortodox din Transilvania avea să fie tocmai soluţia înfiinţării de fundaţii care să administreze un patrimoniu cu destinaţie specifică.

Modelul transilvan al relaţiilor între Biserică şi Stat era marcat, în mai mare măsură decât în Vechiul Regat, de existenţa unei culturi juridice stabile, precum şi de păstrarea de către diferitele confesiuni a unui grad considerabil de autonomie faţă de autoritatea statală, dar şi de dezvoltarea unui rol important al laicilor în administrarea problemelor bisericeşti.

Tradiţia autoadministrării confesiunilor religioase, ba chiar, uneori, a opoziţiei faţă de hotărâri ale autorităţilor publice judecate ca arbitrare a jucat şi ea un rol important în reconfigurarea regimului relaţiilor stat-Biserică după primul Război Mondial, după integrarea Transilvaniei, Basarabiei şi Bucovinei în Regatul României.

Centrat pe cele două Biserici „româneşti" (menţionate în Constituţia din 1923) – Biserica Ortodoxă şi Biserica Greco-Catolică – noul model al relaţiilor Biserică-Stat organizează o recunoaştere a cultelor pe mai multe niveluri. Astfel, cele două Biserici româneşti beneficiau de susţinerea autorităţilor publice. Biserica Catolică a dobândit şi ea un statut aparte prin Concordatul semnat de Statul Român cu Sfântul Scaun în 1927 (ratificat în 1929), dobândind dreptul de a se administra şi organiza potrivit propriilor rânduieli canonice, evitând astfel „supravegherea" şi „controlul" pe care statul român le pretindea din partea altor culte recunoscute[29].

În Vechiul Regat şi mai târziu în România Mare au apărut şi s-au dezvoltat şi o serie de asociaţii şi fundaţii puse mai mult sau mai puţin sub ascultarea Bisericii. În acelaşi timp, urmărind dezvoltarea experimentelor privind ceea ce avea să se numească sectorul economiei sociale din România interbelică reacţiona pozitiv şi în unele cazuri înţelegea să le sprijine. Acesta a fost, de exemplu, cazul cooperativelor. Astfel, binecunoscutul teolog ortodox Dumitru Stăniloae saluta, în 1943, crearea unei cooperative sanitare în judeţul Sibiu, cu sprijinul public al Mitropolitului Ardealului de atunci, Nicolae Colan, afirmând că „[o]rganizarea socială cea mai corespunzătoare cu ideea creştină este cea cooperatistă [...] Prin cooperaţie, toţi conlucrează benevol pentru sine şi pentru întreg". Aprecia, în acelaşi articol, că era de datoria clerului ortodox să sprijine iniţiativele cooperatiste. Opunând viziunea cooperatistă comunismului, el aprecia că„[i]dealul ar fi o organizare a grijii generoase de colectivitate, in care individualitatea să nu fie înăbuşită, ci să crească, ci să crească în iubire, în duh de slujire şi de sacrificiu"[30]. Ideea cooperatistă a fost folosită în dezvoltarea mai multor iniţiative bisericeşti în acea vreme, iar contactul timpuriu cu mişcarea cooperatistă şi angajarea în experimentele româneşti în domeniu avea să fie folosită, în perioada comunistă, pentru salvarea unor mănăstiri ortodoxe de la închidere prin organizarea de ateliere şi întreprinderi de tip cooperatist în cadrul acestora.

Un exemplu de asociaţie caritabilă ortodoxă foarte activă a fost Societatea Naţională Ortodoxă a Femeilor Române, înfiinţată în 1876, şi care a ajuns să aibă 42 de filiale până în 1918. SOFR şi-a asumat un rol atât pedagogic, cât şi caritabil: a constituit mai multe biblioteci populare, a creat institute de educaţie pentru fete (la Bucureşti şi Iaşi, mai târziu la Galaţi şi Craiova organiza cantine ale săracilor, grădiniţe sociale pentru familiile soldaţilor (în timpul Primului Război Mondial), o

[29] Dezbaterile pe marginea legii în *Biserica noastră şi cultele minoritare. Marea discuţie parlamentară în jurul legei cultelor*, ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneţ, Bucureşti: ed. Albatros, 2000.

[30] *Telegraful Român*, an XCI, nr.27, 4 iulie 1943, p.2. Mulţumiri pentru referinţă: Raluca Gaidiş.

şcoală-cămin pentru băieți (Vaslui), un cămin pentru refugiați etc. A înființat totodată în 1916 Spitalul nr. 113 din Bucureşti, cu secție de chirurgie, farmacie, capelă; ca infirmiere lucrau şi mai multe monahii. Activitatea societății, diversificată şi mereu extinsă[31] (s-au înființat şcoli, licee, grădinițe, fonduri de burse, etc.), a continuat până după al doilea Război Mondial, când, prin Decretul-Lege nr. 177/1948, toate asociațiile şi fundațiile caritabile ale cultelor au fost desființate, patrimoniul acestora intrând în proprietatea Statului. Societatea avea să fie reînființată în 1990, însă nu avea să se mai bucure de resursele şi prestigiul de care dispunea în perioada interbelică.

În 1924, episcopul catolic de Iaşi, Alexandru Cisar a preluat însărcinarea de arhiepiscop romano - catolic de Bucureşti. În vremea păstoririi lui, relațiile Bisericii Catolice cu statul român s-au dezvoltat considerabil. Cultul catolic a început să primească şi el finanțare de la buget, iar statul român a alocat fonduri şi/sau a autorizat construcția de biserici, ca şi de instituții de educație pe teritoriul arhidiecezei[32]. Ca urmare a Concordatului între România şi Vatican din 1927 şi a Legii privind regimul general al cultelor din 1928, Arhidieceza Bucureştilor s-a organizat sub formă de Mitropolie, având ca sufragane episcopiile de Alba-Iulia, Iaşi, Timişoara şi Oradea-Satu-Mare.

Biserica Română Unită cu Roma – Greco-Catolică şi-a dezvoltat şi ea propriile asociații de binefacere şi instituții caritabile. La începutul secolului XX, un rol important în dezvoltarea activităților caritabile l-au avut Reuniunile Mariane organizate la nivelul protopopiatelor greco-catolice, cu numeroase filiale parohiale. Acestea ofereau ajutoarea mai multor categorii sociale, atât tinerilor săraci cât şi, într-un caz, pentru ajutorarea deținuților din închisori (organizația din Beiuş). Mai mult, Mitropolitul Vasile Suciu a înființat Congregația feminină a Maicii Domnului, având ca scop specific educarea fetelor, inclusiv a fetelor sărace, pentru care acestea urmau să construiască instituții sociale specifice şi organizarea şi administrarea de alte instituții şi organizații caritabile. Tot acesta a înființat şi un orfelinat la Obreja pentru orfanii de război şi a creat la Blaj o şcoală de arte şi meserii[33].

Cultele protestante tradiționale (Bisericile Luterană, Reformată-Calvină şi Unitariană) au dobândit şi ele statutul de culte recunoscute, alături de câteva comunități neoprotestante, însă atât față de unele, cât şi față de celelalte, Statul român a păstrat o permanentă rezervă şi suspiciune. Dacă cele dintâi erau Bisericile tradiționale ale comunităților minoritare germană şi maghiară, cele din urmă erau entități de tip nou, puțin cunoscute şi al căror număr creştea rapid, evoluția lor scăpând de sub controlul autorităților publice.

Astfel, de exemplu, în ceea ce priveşte Biserica Reformată maghiară, o primă eparhie, cu sediul la Cluj-Napoca funcționa între anii 1570-1580. O a doua eparhie, cu sediul la Oradea, reunindu-i pe credincioşii calvini din Banat, Crişana şi Maramureş, până atunci aflați sub jurisdicția unei eparhii de pe teritoriul Ungariei, s-a constituit după unirea Transilvaniei cu România în 1921. Episcopia nu a fost însă recunoscută de autoritățile române şi, după o scurtă perioadă de funcționare în legalitate în timpul celui de-al doilea Război Mondial, când o parte a Transilvaniei a fost cedată Ungariei, nu a mai fost recunoscută nici de regimul comunist, intrând în legalitate abia după 1989.

Biserica Luterană a devenit în acelaşi timp Biserica tradițională a saşilor din Transilvania, însă credința luterană s-a răspândit şi în rândul maghiarilor şi slovacilor. Inițial parte a comunității luterane săseşti, după integrarea principatului Transilvaniei în Imperiul Habsburgic şi crearea Imperiului Austro - Ungar, luteranii maghiari şi slovaci din Transilvania şi Banat au intrat sub jurisdicția Bisericii Luterane

[31] Ionuț Mihai Oprea, *Asistența socială comunitară. Rolul Bisericii în dezvoltarea serviciilor de asistență socială*, Teză de doctorat, Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, Universitatea din Bucureşti, 2007, pp, 96-99.

[32] www.arcb.ro (accesat: iunie 2013).

[33] Pr. Nicolae Anuşcă, *op. cit.*, pp. 160-161.

din Ungaria (1887), iar după unirea Transilvaniei cu România în 1918 s-au organizat şi au funcționat ca o Biserică separată (Biserica Evanghelică Luterană sinodo-presbiteriană) de Biserica Evanghelică Luterană de confesiune augustană (dominată de saşi).

Cele patru Biserici tradițional recunoscute în Transilvania erau înzestrate cu un patrimoniu consi-derabil, atât sub formă de terenuri cât şi de bunuri mobile şi imobile. Astfel, potrivit unei evidențe a Ministerului maghiar al Agriculturii, domeniile bisericeşti ale confesiunilor, altele decât cea ortodoxă din Transilvania, însumau cca. 600.000 de iugăre, la care se adăugau 61.330 de iugăre aparținând Fondului religionar şi Fondului de studii catolice. O mare parte din aceste domenii au fost expropriate de Statul român în 1921, odată cu reforma agrară, acesta plătind în schimb o rentă de expropriere[34].

Odată cu integrarea Transilvaniei în Regatul României, în 1918, statutul diferitelor confesiuni din Transilvania se schimbă considerabil, Biserica Ortodoxă din Transilvania, devenită parte a Bisericii Ortodoxe Române, se găseşte pentru prima dată în situația de Biserică majoritară. Împreună cu Biserica Greco-Catolică, compoziția etnică a acestor Biserici (în covârşitoare majoritate românești), care le păstrase într-o situație precară până atunci, a devenit un avantaj. Statul român însă îşi exprimă constituțional preferința pentru Biserica Ortodoxă Română (definită ca „Biserică națională") şi pentru Biserica Greco-Catolică, acestea având împreună „întâietate față de celelalte culte", întrucât erau considerate „Biserici românești" (potrivit Constituției din 1923). Acesta se angajează însă totodată să protejeze statutul şi autonomia cultelor până atunci dominante în Transilvania, dar devenite în Regatul României minoritare[35].

În 1925, situația cultelor din Regatul României (România Mare) era prezentată astfel de ministrul Cultelor, Alexandru Lapedatu, cu prilejul dezbaterii Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române: în țară funcționau per total cca. 11.000 de parohii şi 83.000 de filii. Proprietățile şi veniturile cultelor tradițional recepte din Transilvania erau în continuare mai mari decât cele ale celor două Biserici românești, iar acestea din urmă aveau şi cea mai slabă capacitate de a se întreține exclusiv din resurse proprii.

Figura 2: Proprietăți, venituri şi capacitatea de autoîntreținere a parohiilor Bisericilor istorice din Regatul României: 1925

Venituri şi proprietăți	Proprietate funciară (medii/parohie/ha)	Venituri declarate (medie/parohie/lei)	Capacitate de întreținere din resurse proprii parohii
B Ortodoxă – V. Regat	8	10.400	3%
BO – Transilvania	17	1.000	2%
BRU-GC	26	10.500	5%
BRC		67.000	53%
B Evanghelice (Luterane)	62	17.600	85%
B Reformată	34	64.600	23%
B Unitariană	33	47.500	21%

Sursa: Virgil Pană, „Considerații privind relația stat-culte în România interbelică", in Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice şi minorități naționale în România secolului XX*, vol. III, Ed. Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, Sibiu, 2008, p. 135 (prelucrare FDSC).

[34] Virgil Pană, „Considerații privind relația stat-culte în România interbelică", in Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice şi minorități naționale în România secolului XX*, vol. III, Ed. Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, Sibiu, 2008, p. 133.

[35] Virgil Pană, *op. cit.*, pp. 124-140.

În perioada 1922-1940, Statul român alocă pentru salarizarea personalului de cult sume totalizând 12.307.386.853 lei, dintre care 63,34% (în medie) sunt alocate ortodocşilor, 23,67% Bisericii Greco-Catolice şi 12,98% cumulat cultelor evanghelice luterane, reformat şi unitarian[36]. În anul bugetar 1935-1936, Statul român oferea subvenţii la salarizare unui număr de 19024 preoţi şi pastori, dintre care 7804 ortodocşi, 1565 greco-catolici, 655 romano-catolici, 816 reformaţi, 111 unitarieni şi 272 evanghelici luterani; mai erau subvenţionate salariile a 31 de episcopi (17 ortodocşi, 5 greco-catolici, 6 romano-catolici şi câte unul pentru celelalte confesiuni), 117 consilieri, 282 de protopopi (145 ortodocşi) şi 24 de secretari (3 ortodocşi, 9 greco-catolici, 7 romano-catolici), în total 19.487 de persoane[37].

Tot în Transilvania s-au instalat şi dezvoltat cel mai mult confesiunile evanghelice sau „neoprotestante", confesiuni foarte active pe plan misionar, dar şi social, precum comunităţile baptistă, adventistă şi penticostală. Aceste comunităţi, alături de mai multe altele, mai mici, s-au dezvoltat rapid. Biserica Baptistă, cea mai veche şi mai importantă numeric în perioada interbelică, trecea de la un număr estimat de 19.900 de credincioşi în 1920 la peste 60.000 în 1930 (potrivit recensământului), comunitatea cunoscând aparent în continuare un trend ascendent. În timpul celui de-al doilea Război Mondial, datele variază între cca. 40.000 (estimări oficiale) şi cca. 214.000 (estimări interne – membri plus „aparţinători"). Întrucât primele confesiuni penticostale s-au desprins din comunităţi baptiste, o vreme penticostalii au fost înregistraţi oficial tot ca membri ai comunităţii baptiste[38].

Biserica lui Dumnezeu Apostolică – Cultul Penticostal, astăzi a patra confesiune religioasă din România, potrivit datelor ultimelor recensăminte, a apărut la sfârşitul secolului al XIX-lea în Statele Unite ale Americii. Mişcarea s-a răspândit mai întâi pe teritoriul Statelor Unite, apoi pe celelalte continente, inclusiv în Europa, numărul credincioşilor acesteia crescând rapid.

În România, prima comunitate penticostală a fost întemeiată în jurul anului 1922, în judeţul Arad, prin convertirea unui pastor baptist, Gheorghe Bradin, iar o Asociaţie a credincioşilor penticostali a fost înfiinţată în 1924. În 1925, penticostalismul era interzis printr-un decret al Ministerului Cultelor. Comunităţi penticostale au apărut şi la Mediaş şi în Bucovina, însă centrul mişcării penticostale a rămas cel de la Arad. Privită cu suspiciune de regimul interbelic, a fost persecutată îndeosebi după 1938, în contextul instaurării regimului autoritar al lui Carol al II-lea, când un Regulament al sectelor religioase înscrie cultul penticostal printre asociaţiile religioase interzise, şi încă mai vehement în perioada celui de-al doilea Război Mondial, mulţi membri şi pastori fiind închişi. Comunitatea a reintrat în legalitate în 1944, după înlăturarea regimului mareşalului Antonescu. Comunităţile penticostale s-au răspândit la început mai ales în Crişana, Banat şi în nordul Moldovei. În anul 1950, Biserica Penticostală a dobândit statutul de cult recunoscut, iar Gheorghe Bradin a devenit primul preşedinte (conducător) al cultului penticostal[39].

Regimul Antonescu marchează o înăsprire a legislaţiei cu privire la cultele neoprotestante, cele mai multe fiind interzise. Interdicţiile au fost ridicate la sfârşitul celui de-al doilea Război Mondial.

[36] Loc.cit. p. 139.

[37] Loc. cit. p. 137. Clerul ortodox din Bucovina se administra dintr-un fond separat, Fondul Bisericesc Ortodox; cuprindea 326 de preoţi, 10 protopopi şi 3 consilieri.

[38] Dorin Dobrincu,„Religie şi putere în România. Politica statului faţă de confesiunile (neo)protestante, 1919-1944", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. VII, nr. 3, 2007, pp. 583-602.

[39] Emanuel Conţac – „ 'Pe creştinii ataşaţi de Cristos nu-i poţi înregimenta în proiecte ideologice': o poveste a cultului penticostal", interviu realizat de Otniel Vereş, in Cristian Bădiliţă, Otniel Vereş, *Biserici, secte, erezii? Dialoguri fără prejudecăţi despre marile tradiţii creştine*, Vremea, Bucureşti, 2011, pp. 263-292;„Interviu cu istoricul penticostal dr. Valeriu Andriescu", *Paşi. Revistă creştină de opinie şi atitudine*, nr. 16, 27 mai 2007, online la: http://www.pasi.ro/revista/numarul16/interviu-cu-istoricul-penticostal-dr-valeriu-andreiescu.html (accesat: august 2007).

A urmat însă instaurarea regimului comunist. Acesta a păstrat modelul cultelor recunoscute, acordând în continuare o mai mare atenţie Bisericii Ortodoxe. Noul regim denunţă în 1948 Concordatul cu Vaticanul. În acelaşi an, noua Lege a cultelor reglementează regimul cultelor, prevăzând un număr de culte recunoscute care până la sfârşitul regimului comunist ajunge la 14. O mare parte a proprietăţilor bisericeşti au fost naţionalizate, iar organizaţiile caritabile şi de educaţie confesională au fost silite să îşi înceteze activitatea. Activitatea cultelor în instituţiile publice (educaţia religioasă şi asistenţa religioasă în armată şi în celelalte instituţii publice) a fost întreruptă[40].

Statul comunist a impus limitarea drastică a prezenţei tuturor cultelor în societate şi le-a păstrat sub o strictă supraveghere. Activitatea mănăstirilor şi congregaţiilor religioase a fost restrânsă la minimum, majoritatea acestora fiind desfiinţate, mai ales ca urmare a Decretului din 1959 privind mănăstirile, care duce la închiderea majorităţii aşezămintelor monahale şi la alungarea celor mai mulţi vieţuitori ai acestora.

Astfel, la începutul perioadei comuniste, numărul mănăstirilor ortodoxe, precum şi numărul călugărilor a rămas mare. Ca urmare a reorganizării vieţii monahale şi atenţiei acordate de patriarhul Justinian acesteia, dacă numărul total al călugărilor scade uşor sau rămâne constant (în al doilea document cifrele sunt estimative), numărul călugăriţelor creşte uşor, în şase ani, iar documentele relevă faptul că destul de mulţi dintre aceştia intraseră în monahism după cel de-al doilea Război Mondial.

Figura 3: Evoluţia vieţii mănăstireşti ortodoxe în primii ani ai regimului comunist

Ani [41]	Mănăstiri	Schituri	TOTAL	Călugări	Călugăriţe	TOTAL
1949, 25 martie	125	81	**206**	1692	3870	**5562***
1955, 31 mai**	**191**			1500	4500	**6000**

*greşit în textul notei informative: 5564

**nr. estimat de călugări şi călugăriţe

Sursa: Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, 1945-1958*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001 (prelucrare FDSC)

În 1950, mănăstirile mai deţineau şi proprietăţi, estimate de DGSP astfel:

- 18.400 ha de terenuri agricole (arabile, fânețe, livezi, vii, grădini etc, din care aproape jumătate aparţineau mănăstirii Neamț)
- 20.500 ha păduri
- Animale (4521), păsări (1947), stupi (887)
- Instalaţii: 2 tipografii, plus o maşină cu aburi, gatere, mori, cazane de ţuică, teascuri de vin, maşini de cusut, de tors, scărmănătoare de lână etc.

Mănăstirile dispuneau de o serie de ateliere specializate. Date fiind dimensiunile mai mari ale mănăstirilor de maici, în cadrul acestora funcţionau ateliere orientate mai degrabă spre producerea de venituri: ateliere de ţesătorie (28), de covoare (25), de tricotaj (9) sau de pictură şi artă decorativă (1). În mănăstirile de călugări, atelierele erau organizate mai degrabă pentru a răspunde nevoilor

[40] Cristian Vasile, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2005, pp. 216-224.

[41] Realizat pe baza informaţiilor din: „Notă informativă cu privire la problema mănăstirilor din RPR", no, 131/25 martie 1949, A.S.R.I. fond D., dosar nr. 2488, vol I, f. 152-156; „Situaţia mănastirilor şi schiturilor ortodoxe din ţară", referat al DGSP, A.S.R.I, fond D, dosar nr. 2488, vol. I, f. 582-586; „Referat privind mănăstirile şi schiturile de pe teritoriul RPR şi starea muncii informativ-operative în aceste obiective", ASRI fond D, dosar nr. 7755, vol. 7, f. 2-26, documente publicate în Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, 1945-1958, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001, respectiv pp. 119-120, 242-244.

comunității: lemnărie (20), fierărie (6), rotărie (1), dogărie (5), tipografie (2), sculptură (4), cruciulițe (1)[42]. Prezența unor astfel de ateliere mănăstireşti, reorganizate sub formă de cooperative avea să permită supraviețuirea mai multor mănăstiri în perioada comunistă.

În 1955, ofițerii MAI estimau totalul terenurilor aparținând mănăstirilor la cca, 60.700 ha, inclusiv pădurile (cca. 700 ha), şi înregistrau un număr considerabil de instalații şi ateliere aparținând mănăstirilor, semnalând cu nemulțumire creşterea numărului de viețuitori în mănăstiri.

În 1948, pe lângă mănăstirile ortodoxe, DGSP mai inventaria şi mănăstirile „stiliste", precum şi ordinele şi congregațiile catolice. Identifica 6 mănăstiri „stiliste"[43] cu 56 de viețuitori, 57 de comunități ale unor ordine şi congregații romano-catolice, cu 290 de călugări şi 1376 de călugărițe şi o mănăstire greco-catolică cu 16 călugărițe[44].

Biserica Romano-Catolică a fost silită să funcționeze precar, fără a avea un Statut de organizare şi funcționare recunoscut de stat. Potrivit unui document din 1952, numărul romano-catolicilor de pe teritoriul românesc era estimat la 1.182.000, cu 694 de parohii, 953 de preoți de parohie şi 262 clerici monahi[45].

Biserica Greco-Catolică a fost desființată silit în 1948. Înainte de desființa Biserica Greco-Catolică avea cca. 1.561.000 de credincioşi, organizați în patru episcopii şi o arhiepiscopie, cu 1807 de parohii, 1966 de preoți, 52 de mănăstiri masculine (318 viețuitori) şi 91 feminine (1826 viețuitoare), 225 instituții de educație pentru băieți, 152 instituții de educație pentru fete, 111 instituții caritabile şi de asistență socială asistând cca. 10.000 de persoane[46.]

Autoritățile au căutat să reducă drastic şi activitățile misionare ale cultelor evanghelice (neoprotestante), însă succesul lor s-a dovedit limitat. Datele de arhivă par să indice faptul că numărul adepților acestor comunități a crescut rapid inclusiv în perioada comunistă. Astfel, în ciuda ostilității autorităților comuniste, numărul oficial înregistrat al credincioşilor baptişti creştea de la 44.380 în 1948 la 78.298 în 1958, numărul adventiştilor creştea de la 20.366 la 32.535 în aceeaşi perioadă, cea mai spectaculoasă creştere fiind înregistrată în rândurile credincioşilor penticostali, numărul oficial al acestora trecând de la doar 3061 înregistrați oficial în 1948 la 53691 în 1958. O creştere semnificativă o înregistra şi comunitatea creştinilor după Evanghelie[47]. Numărul credincioşilor şi al comunităților locale ale Bisericilor evanghelice (neoprotestante) avea să crească şi în perioadele următoare.

[42] „Situația mănastirilor şi schiturilor ortodoxe din țară", referat al DGSP, A.S.R.I, fond D, dosar nr. 2488, vol. I, f. 582-586, citat în Cristina Păiuşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, 1945-1958*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, pp.242-244.

[43] Cifra cuprindea probabil nu doar mănăstiri aparținând Bisericii Ortodoxe de Stil Vechi, o grupare ruptă de Biserica Ortodoxă Română odată cu „îndreptarea" calendarului iulian, ci şi Cultului Creştin Rus de Rit Vechi, separate de Biserica Ortodoxă Rusă în secolul al XVII-lea.

[44] Mănăstirile din Republica Populară Română, 13/10 noiembrie 1948 (tabel), ASRI fond D, dosar nr. 7755, vol. 7, f. 104-110, in Cristina Păiuşan şi Radu Ciuceanu, *op. cit.*, pp. 91-93.

[45] Raport întocmit pentru Europa Liberă: „Date statistice despre cultele religioase şi despre episcopii catolici", 8 februarie 1952, Roma, N.r/3/499, publicat în Ioan-Marius Bucur, Lavinia Stan, *Persecuția Bisericii Catolice din România. Documente din Arhiva Europei Libere 1948-1960*, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, 2005, pp. 79-80.

[46] După cum rezultă dintr-un raport realizat pentru Europa liberă în septembrie 1952: Raport documentat asupra persecuției Bisericii Greco-Catolice sua Unite din România de către guvernul comunistm Item nr. 12513/52, 27 septembrie VI-2854, publicat în Ioan-Marius Bucur, Lavinia Stan, Persecuția *Bisericii Catolice din România. Documente din Arhiva Europei Libere 1948-1960*, pp. 131-132.

[47] Gheorghe Modoran, „Confesiunile neoprotestante din România în perioada regimului comunist: 1945-1965", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. VII, no. 3, p. 660.

Figura 4: Evoluția numărului credincioşilor evanghelici din România 1968-1988

Membri adulți ai cultelor evanghelice (NP)	1968	1978	1988
U.B. Baptiste	55310	66940	86510
Cultul penticostal	47685	69675	102110
B Adventistă de ziua a şaptea	36860	42160	51685
Cultul creştin după Evanghelie	22705	26820	29785

Sursa: Tabel din Arhiva CNSAS, dosar 148, vol. V, f. 87, informații preluate după Laurențiu Tănase, *Pluralisation religieuse et société en Roumanie*, Peter Lang, Bern, 2008, pp. 73-74.

Acestora li se adăugau şi „aparținătorii", de regulă copii, şi (probabil) un număr de credincioşi (încă) neafiliați. Aceste comunități, şi în special cea penticostală şi cea baptistă aveau să se dovedească cele mai dinamice din acest punct de vedere şi în perioada postcomunistă, după cum se va arăta şi mai jos.

Astfel, succesul măsurilor luate de regimul comunist care vizau limitarea rolului cultelor în viața de zi cu zi şi în conştiința oamenilor a fost limitat. Credința şi afilierea religioasă nu par să fi scăzut semnificativ, după cum o arată datele comparate ale recensămintelor din anii 1930 şi 1992 (de mai jos).

II.2. Concepția socială a Bisericii şi economia socială

Iuliana Conovici, Adrian Secal

Concepția socială creştină s-a articulat în jurul conceptului filantropiei (carității) creştine, pe baza învățăturii biblice cu privire la dragostea față de aproapele. Ca virtute creştină, în tradiția răsăriteană, filantropia este asociată iubirii creştine şi „presupune un sentiment de bunăvoință activă față de oricine, indiferent de identitatea sau acțiunile acestuia", o „expresie deliberată, religioasă şi plină de sens a dragostei şi compasiunii față de umanitate"[48].

Creştinismul celebrează demnitatea fundamentală a omului drept „chip al lui Dumnezeu" şi încununare a Creației divine. Toți oamenii sunt considerați frați în virtutea acestui fapt, şi cu atât mai mult după întruparea Fiului lui Dumnezeu. În acest sens, fundamentul filantropiei creştine se găseşte în antropologia creştină. Compasiunea față de bolnavi, săraci, nevoiaşi este o temă recurentă a Evangheliilor, şi preocuparea pentru îngrijirea acestora a fost asumată încă de timpuriu de către membrii Bisericii creştine şi această expresie a imperativului ajutorării celor în nevoi s-a instituționalizat încă din primele secole ale creştinismului. Episcopii erau principalii responsabili cu administrarea operei caritabile a Bisericii, şi aceştia au fost şi primii inițiatori ai unor forme instituționalizate de ajutorare a diferitelor categorii de nevoiaşi, fiind secondați în activitățile lor de diaconi şi diaconițe.

Bogăția şi bunurile materiale erau considerate doar instrumente menite să ajute la îndeplinirea vocației fundamentale a omului – îndumnezeirea sau unirea cu Dumnezeu. Ataşamentul față de bunurile materiale era înțeles ca o piedică în calea îndeplinirii acestei vocații, întrucât lega mintea omului de lucruri străine de Dumnezeu şi trecătoare. Distribuirea bogăției pentru ajutorarea celor

[48] Demetrios J. Constantelos, *Byzantine Philanthropy & Social Welfare*, p. 3.

săraci şi în nevoi era în schimb considerată ca o formă de a aduna „comori în cer". Milostenia era una din virtuţile creştine esenţiale.

II.2.a. Biserica Ortodoxă

Iuliana Conovici

Filantropia creştină nu era înţeleasă doar ca o responsabilitate a clerului Bisericii, ci o virtute necesară pentru toţi creştinii. Practica filantropiei era stimulată la nivelul întregii societăţi. Aceasta a devenit o virtute imperială a basileului creştin de la Constantinopol, dar a permeat şi societatea întreagă, încurajând şi generând diferite forme de solidaritate şi de ajutorare a celor în nevoi. În Imperiul Bizantin principalele instituţii care au luat naştere ca expresie a filantropiei creştine au fost spitalele (bolniţele), orfelinatele, azilurile pentru bătrâni şi casele pentru primirea străinilor şi a nevoiaşilor. La acestea se adăugau distribuţiile de bani şi bunuri necesare traiului pentru cei în nevoi, practicate şi încurajate atât de Biserică, şi răspândite în toate păturile societăţii.

Tradiţia filantropiei creştine avea în centru grija pentru persoana umană în ansamblul ei, trup şi suflet, şi de aceea îngrijirile, educaţia şi practicile medicale erau integrate cu participarea la viaţa liturgică a Bisericii, iar acesta avea să rămână un principiu esenţial al gândirii şi practicii sociale ortodoxe până în prezent[49].

În Ţările Române, asemenea instituţii, întemeiate fie de clerici, fie de domnie sau de persoane private, urmând tradiţia bizantină, îşi aveau propriile statute de întemeiere şi reguli interne. Erau instituţii care funcţionau fie în baza unor danii cu destinaţie specifică, fie prin legate testamentare. Foarte frecvent, în administrarea acestora erau implicate clerul bisericesc sau superiorii mănăstirilor.

Odată cu modernizarea politică a spaţiului românesc, Statul avea să preia treptat o parte din funcţiile sociale îndeplinite până atunci în mare parte de Biserică. Începând cu Regulamentele Organice, în anii 1830, Statul preia, în Ţara Românească şi Moldova, principalele instituţii de binefacere existente, transformându-le progresiv în instituţii medicale şi sociale de tip modern. Iniţial, finanţarea acestora se face în mare parte tot cu ajutorul Bisericii, însă sub controlul Statului, prin intermediul Caselor făcătoare de bine, menite să susţină financiar de instituţii sociale şi de educaţie, în timp ce principalele aşezăminte spitaliceşti, cum erau de exemplu în Ţara Românească spitalele Colţea, Pantelimon şi Filantropia au fost trecute în administrarea Eforiei spitalelor din cadrul Logofeţiei Treburilor Bisericeşti.

Odată cu preluarea treptată a fondurilor Bisericii Ortodoxe de către Stat[50], urmată în vremea lui Alexandru Ioan Cuza de secularizarea averilor mănăstireşti şi de o reorganizare a Bisericii sub egida statului, aveau să priveze Biserica de cea mai mare parte a fondurilor pe care le avea la dispoziţie pentru activităţi filantropice. Odată cu normalizarea treptată a relaţiilor între Biserică şi Stat, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, au început să reapară instituţii de binefacere administrate de Biserică sau sub egida Bisericii Ortodoxe, fie sub forma unor instituţii caritabile de tip tradiţional, ca cele amintite mai sus, fie prin crearea de instituţii noi.

În Transilvania, instituţii caritabile ortodoxe încep să se dezvolte în secolul al XIX-lea, îndeosebi din vremea mitropolitului Andrei Şaguna, care creează el însuşi mai multe fundaţii de binefacere.

[49] Pr. Prof. dr. Constantin Pătuleanu (coord.), *Asistenţa social-filantropică şi medicală organizată de Biserica Ortodoxă Română în trecut şi astăzi*, Basilica, Bucureşti, 2012, passim.

[50] Paul Brusanowski, *Stat şi Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2010.

Unele asociaţii ortodoxe, funcţionând cu binecuvântarea Bisericii, precum Societatea Naţională a Femeilor Ortodoxe, înfiinţată în 1876, şi-au asumat drept sarcină crearea de biblioteci populare, instituţii educative (îndeosebi institute pentru fete, însă şi şcoli de băieţi) şi de binefacere – cantine pentru săraci, grădiniţe pentru copiii fără posibilităţi, burse pentru sprijinirea elevilor săraci, cămine pentru refugiaţi, însă ulterior şi farmacii şi spitale. După primul Război Mondial, în care România a avut pierderi umane foarte mari, un rol important l-au avut orfelinatele şi instituţiile menite să-i sprijine pe invalizii de război şi pe orfanii de război şi familiile acestora.

Alte organizaţii, precum Oastea Domnului, au desfăşurat la rândul lor o serie de activităţi sociale, organizând cantine pentru săraci, şcoli profesionale ş.a. Aceasta a organizat totodată o campanie împotriva alcoolismului şi a fumatului care a avut un impact semnificativ în epocă. Frăţia Ortodoxă Română desfăşura şi ea o serie de societăţi de binefacere.

Îndeosebi în perioada interbelică, activităţile sociale şi caritabile ale Bisericii au luat amploare. Astfel, în 1936 funcţionau 50 de unităţi de asistenţă socială de stat şi 471 aparţinând Bisericii[51]. Activităţile asociaţiilor şi fundaţiilor caritabile şi de educaţie ale tuturor cultelor din România au fost întrerupte în timpul regimului comunist. Singurele forme de asistenţă a săracilor care au supravieţuit au fost organizarea de colecte pentru sprijinirea victimelor calamităţilor naturale sau ajutorarea directă a săracilor, în parohii.După 1989, Biserica şi asociaţiile apropiate acesteia au renăscut, însă, odată cu căderea comunismului, Biserica Ortodoxă s-a (re)găsit în situaţia de a se confrunta cu o serie de probleme noi, pe care le întâmpina acum fără o viziune coerentă asupra modernităţii înseşi.

Spre deosebire de Biserica Catolică, care îşi construise propria doctrină socială pornind de la provocările societăţilor occidentale moderne, Biserica Ortodoxă în ansamblul ei nu asimilase încă toate aspectele şi consecinţele procesului de modernizare, între care în primul rând pe cele ale abandonării angajamentului religios de către statul modern[52]. Întâlnirea Bisericilor Ortodoxe cu Statul modern pe teren naţional a ocultat în mare parte, vreme de peste un secol şi jumătate, această realitate. O înţelegere ortodoxă a modernităţii, în forma pe care aceasta a luat-o la sfârşitul secolului XX a trebuit să se construiască treptat, şi este încă în curs de articulare.

O dezbatere asupra posibilităţii articulării unei doctrine sociale ortodoxe comparabile cu cea din Biserica Catolică a luat naştere la sfârşitul anilor '90, începutul anilor 2000, şi mai ales după ce Biserica Ortodoxă Rusă a adoptat un amplu document în care îşi articula propria viziune asupra societăţii şi problemelor acesteia, *Bazele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse*. Evitând termenul de„doctrină" socială, considerat inadecvat pentru a descrie pluralitatea de opinii şi înţelegeri ale diferitelor teme sociale relevante pentru societatea modernă din sânul Bisericii Ortodoxe, teologii au preferat termeni ca„gândire socială",„concepţie socială",„etică socială". Această reflecţie teologică a continuat să se organizeze până la întemeierea unei noi discipline teologice,„teologia socială". Gândirea socială ortodoxă nu abordează decât arareori teme importante ale doctrinei sociale catolice, precum munca, proprietatea şi problemele economice, concentrându-se în schimb pe chestiuni de antropologie, etică socială şi bioetică.

Potrivit acestui document[53], particularitatea antropologiei ortodoxe este caracterul ei personalist. Ca fiinţă după chipul lui Dumnezeu, omul este caracterizat în primul rând prin libertate

[51] Ionuţ Mihai Oprea, *Asistenţa socială comunitară. Rolul Bisericii în dezvoltarea serviciilor de asistenţă socială*, Teză de doctorat, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea din Bucureşti, 2007, p. 101.

[52] Kalaitzidis, *Ortodoxie şi modernitate. O introducere*, Cluj-Napoca: Eikon [Theologia socialis 9], 2010.

[53] „Fundamentele concepţiei sociale a Bisericii Ortodoxe Ruse", trad. rom. în Ioan. I. Ică, Jr., Germano Marani (coord.), Gândirea socială a Bisericii, Sibiu: Deisis, 2001, pp. 185-266.

şi demnitate, însă viaţa omului, ca persoană, are sens doar în relaţie – cu Dumnezeu, dar şi cu oamenii. Libertatea omului este definită în primul rând prin raportare la Dumnezeu şi la vocaţia naturală a omului, anume îndumnezeirea. Prin urmare, ea este în primul rând liber arbitru, iar în al doilea rând libertatea *faţă de* păcat. Tensiunea între cele două rămâne nerezolvată, căci, dacă omul este liber să aleagă între bine şi rău, alegerea îndepărtării de Dumnezeu nu este considerată a fi o adevărată formă de libertate. Modelul absolut al omului – al omului liber – este Iisus Hristos.

În plus, libertatea omului este marcată de dimensiunea relaţională a persoanei umane. La modul ideal, societatea însăşi ar trebui să se articuleze în aşa fel încât să permită fiecăruia să trăiască potrivit chemării naturale a fiecărei fiinţe umane spre unirea cu Dumnezeu. Modelul ideal al vieţii în societate este în fapt cel al vieţii intra-trinitare: o comunitate perfect armonioasă de iubire şi slujire reciprocă şi de permanentă dăruire de sine.

Această înţelegere a dus la o reinterpretare a doctrinei drepturilor omului, care capătă în înţelegerea ortodoxă o semnificaţie aparte: drepturile sunt corelate cu responsabilităţi, iar responsabilitatea creştinilor este, în societate, ca şi în viaţa privată, să nu abuzeze de liberul arbitru, reclamând un „drept la păcat".

Binele comun se defineşte, în acest context, din perspectiva obiectivului final, care este unul spiritual. El presupune, pentru Biserică, coresponsabilitatea membrilor acesteia pentru soarta semenilor şi a societăţii. Spre deosebire de doctrina socială catolică, şi probabil şi datorită articulării Bisericii Ortodoxe în mai multe Biserici autocefale delimitate teritorial şi naţional, în gândirea socială ortodoxă nu regăsim o analiză detaliată a structurilor economice şi politice ale lumii în ansamblul ei sau idei specifice de ameliorare a acestora, considerate a fi mai degrabă responsabilitatea autorităţilor politice ale momentului. Accentul cade mai degrabă pe aprofundarea sensului drepturilor, responsabilităţilor şi libertăţilor omului şi ale comunităţilor umane, reinterpretate din perspectiva antropologiei creştine[54].

Spre deosebire de Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Română nu a emis până în prezent un document unitar care să reflecte normativ perspectiva sa de ansamblu şi principiile sale de gândire şi acţiune socială, concentrându-se în schimb pe câteva aspecte ale bioeticii: problema transplantului, cea a avortului (şi contracepţiei) şi cea a eutanasiei, asupra cărora a emis documente distincte în anii 2004 şi 2005. Odată cu adoptarea noului Statut de organizare şi funcţionare a Bisericii Ortodoxe Române, aceasta şi-a asumat în schimb ca parte constitutivă a fiinţei şi misiunii sale dimensiunea social-filantropică.

În ceea ce priveşte acţiunea social-filantropică a Bisericii, în Biserica Ortodoxă Română aceasta se articulează în jurul principiului esenţial al unirii dimensiunii *liturgice* cu cea socială. „Euharistia liturgică şi filantropia socială sunt interioare una alteia", argumenta Patriarhul Daniel, fără a avea nevoie, aprecia acesta, de medierea unei „etici sociale" *autonome* percepută ca perturbatoare[55]. Modelul filantropic ortodox propus de Patriarhul Daniel rămâne unul de tip tradiţional: filantropia ortodoxă este o prelungire a lucrării lui Hristos în lume; este liturgică (de nedespărţit de Liturghie, ambele fiind forme de manifestare – mistică şi respectiv practică – a iubirii de oameni a lui

[54] Iuliana Conovici, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucţia unei identităţi publice, vol. I*, pp. 163-210. Cf. şi Pr. David Pestroiu, „Misiunea Bisericii în postmodernitate", *Theologia Pontica*, an II , no. 1, 2009, pp. 130-145, online la http://www.ecumenismdobrogean.ro/materiale/revista/TheologiaPontica%282009%29_1%20.pdf.

[55] Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Importanţa operei social-filantropice a Bisericii", Cuvânt susţinut în cadrul unei Conferinţe pastoral-misionare a preoţilor din Bucureşti şi Ilfov, Bucureşti, 3 noiembrie 2010, în idem, *Credinţă pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate 2010*, Basilica, Bucureşti, 2011, p. 251.

Dumnezeu) şi pastorală (sprijinul material fiind doar punct de plecare pentru călăuzirea spre mântuire); principalele modele comunitare sunt parohia şi mănăstirea; şi este prioritar misionară (cooperarea cu alte organizaţii se face sub rezerva respectării orientării eshatologice a Bisericii)[56].

Aceasta este, în viziunea sa, trăsătura caracteristică şi totodată necesară a filantropiei creştine; absenţa dimensiunii liturgice şi eclesiale înseamnă pentru acesta (şi aceasta este una din criticile pe care le aduce Bisericilor occidentale) o secularizare a activităţii filantropice, transformând-o într-o simplă formă de asistenţă socială, inevitabil incompletă, căci este văduvită de dimensiunea ei spirituală. Cooperarea cu statul, apelul la finanţarea prin intermediul fondurilor europene ar trebui să se facă cu aceeaşi rezervă a păstrării dimensiunii spirituale a asistenţei sociale filantropice[57].

Filantropia ortodoxă în sens larg, cuprinzând toate activităţile cu finalitate socială ale Bisericii se află, în prezent, la intersecţia mai multor modele de organizare şi funcţionare. Pe de o parte, se păstrează tradiţia ajutorării directe, frecvent informale, pentru satisfacerea unor nevoi imediate şi urgente, lucru care se poate face cu mobilizarea resurselor disponibile în parohii. Astfel, de exemplu, organizarea de cantine sociale, pachetele distribuite ocazional, ajutoarele financiare directe sunt forme de ajutorare directă care nu presupun o instituţionalizare foarte riguroasă sau o profesionalizare foarte accentuată a angajaţilor şi voluntarilor care o administrează.

O parte importantă a acestor forme de ajutorare directă, fie că se face prin parohii, mănăstiri, episcopii sau prin ONG-uri cu profil religios rămân însă discrete: sprijinul material şi spiritual direct acordat unor persoane sau familii în dificultate, ajutoarele ocazionale directe sau indirecte oferite informal de preoţi, parohii, mănăstiri etc. rămân necuantificabile atât ca rezultate sociale, cât şi în termeni economici.

Pe de altă parte, instituţionalizarea filantropiei ortodoxe se face în primul rând sub forma oferirii de servicii sociale şi social-medicale în cadrul unor asociaţii sau fundaţii. Acestea pot fi organizate fie de parohii, cum este cazul parohiei „Icoanei" din Capitală, fie de asociaţii ori fundaţii asociate direct sau indirect de unele unităţi de cult, cum este cazul Asociaţiei „Vasiliada" a Mitropoliei Olteniei sau relativ independent de acestea (cazul Fundaţiei „Sfântul Sava" din Buzău, care deşi a fost organizată iniţial cu sprijinul unei comunităţi parohiale, nu este o organizaţie parohială propriu-zisă).

Articularea instituţională a filantropiei ortodoxe sub formă de reţea, cum este ea concepută în cadrul Federaţiei Filantropia pare încă un lucru nou şi neobişnuit chiar pentru membrii acestei reţele, care fac încă eforturi de înţelegere şi adaptare la stilul de lucru presupus de acest tip de organizare, însă este asumată ca un proiect de viitor[58].

Alte soluţii de participare în sectorul economiei sociale – organizarea de şcoli de arte şi meserii (până în 2009), de cursuri de (re)calificare profesională, de ateliere protejate, de întreprinderi sociale etc. a venit cel mai adesea ca o formă de răspuns şi de adaptare la oportunităţile oferite de legislaţia românească.

[56] Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Cinci principii de filantropie social creştin-ortodoxă", Cuvânt susţinut în cadrul Conferinţei pastoral-misionare cu tema „Misiunea social-filantropică a Bisericii, vocaţie spirituală şi necesitate practică" în *ibidem*, pp. 254-256.

[57] Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Liturghie euharistică şi filantropie socială", Prelegere susţinută cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Oradea, 18 septembrie 2010, in *ibidem*, pp. 186-197.

[58] Interviu cu Diac. Cosmin Grigorescu, Director Executiv al Federaţiei Filantropia a Patriarhiei Române, 22 mai 2013.

II.2.b. Biserica Catolică

Adrian Secal, Iuliana Conovici

Biserica Catolică are o veche tradiție în ceea ce privește implicarea în viața comunităților în care își desfășoară activitatea de pastorație și în dezvoltarea socială și economică a acestora, tradiție așezată pe baze biblice și patristice (teologia Sfinților Părinți ai Bisericii).

Dialogul social, implicarea clerului în activități de sprijinire a categoriilor defavorizate și în activități de educație a *poporului* credincios consituie principalele forme de conștientizare și de împlinire a misiunii pe care Biserica o are. Unele congregații sau ordine monahale apărute în epoca medievală (fransicani, dominicani, iezuiți etc.) şi-au orientat misiunea publică în mod special spre dezvoltarea operei educaționale și misionare, în timp ce altele au apărut ca reacție la slaba implicare a autorităților publice în soluționarea problemelor sociale și educaționale din perioada premodernă. Și mai târziu, la începuturile modernității, congregații precum cea întemeiată de Sf. Ioan De La Salle în Franța secolului al XVIII-lea se ocupa de educația copiilor săraci și a tinerilor muncitori (fondând inclusiv școli serale sau duminicale pentru aceștia din urmă). Tot astfel, în Italia, în secolul al XIX-lea, Sf. Ioan Bosco a organizat un sistem educațional bazat pe prevenție, înființând asa-numitele *Oratorii*[59] (actualele *after-school*-uri) pentru copii și tineri. În Germania, preotul Adolf Kolping propunea, la mijlocul sec. al XIX-lea, un sistem de formare a calfelor și ucenicilor în orașele industrializate, înființând inclusiv asociații ale calfelor în majoritatea acestor orașe. Organizații născute din aceste inițiative s-au răspândit în întreaga lume și funcționează până în prezent, inclusiv în România.

În ceea ce privește Biserica Catolică în ansamblu, după separarea statului de Biserică (sfârșitul secolului al XVIII-lea), confruntată cu provocările nu doar politice, ci şi sociale şi economice ale modernității, aceasta a căutat, de pe la mijlocul sec al XIX-lea, să își redescopere identitatea şi misiunea într-un context social, economic şi politic cu totul nou, apelând, pentru înțelegerea noii sale misiuni și dimensiuni sociale, la propria-i Tradiție teologică şi misionară.

Deși abia spre sfâșitul secolului XIX Papa Leon al XIII-lea a elaborat enciclica *Rerum Novarum*, document care a stat la baza structurării doctrinei sociale a Bisericii Catolice, putem vorbi însă și de o perioadă pre-*Rerum Novarum*, care culminează cu pontificatul lui Pius al IX-lea (1846-1878).

Conciliul Vatican I (1869-1870), convocat de papa Pius al IX-lea, care a instituit ca dogmă instabilitatea papală, nu s-a ocupat în mod direct de investigarea problemelor sociale şi politice ale vremii. Acesta reprezintă însă un moment important în ceea ce privește recunoașterea scăderii influenței directe a Bisericii în cadrul statului. Ea deschidea astfel drumul spre asumarea de către Biserica Catolică a rolului de *judecător* moral al politicilor economice și sociale adoptate de statele moderne. Treptat, aceasta avea să își asume rolul de a pronunța judecăți morale asupra unor probleme economice şi sociale, atunci când consideră că acestea sunt relevante pentru mântuirea personală a credincioșilor sau când consideră că sunt afectate drepturile fundamentale ale omului[60].

În această perioadă își face apariția mișcarea social-catolică în Europa, o mișcare care lansează un nou mod de abordare, din perspectivă catolică, a problemelor economice și sociale provocate de Revoluția industrială. Arhiepiscopul Wilhelm Emmanuel von Ketteler, Mainz, Germania, este cel care a atras atenția în 1848[61] asupra „problemei sociale", la care, considera el, Biserica trebuia să dea un răspuns urgent.

În încercarea de a da un răspuns la aceste probleme, a intrat în dialog atât cu promotori ai socialismului, cât și ai capitalismului *laissez faire* (neintervenționist), și a făcut apel la scrierile Sf. Toma din Aquino pentru a formula o perspectivă creștină; și-a prezentat ideile într-o lucrare care avea să devină un reper în dezvoltarea învățăturii sociale catolice: *Die Arbeiterfrage und das Christentum (Problema muncitorilor și creștinismul)*[62]. În scrierile și intervențiile sale publice, Ketteler a luat o poziție critică atât față de individualismul radical al capitalismului timpuriu, cât și față de socialism. El a căutat să identifice și soluții pentru ameliorarea situației muncitorilor din fabrici. La o Adunare a episcopilor germani din 1869, el a prezentat câteva propuneri de măsuri în acest sens: interzicerea muncii copiilor; limitarea numărului de ore de muncă zilnice; separea femeilor de bărbați în ateliere; închiderea atelierelor insalubre; duminica drept zi de odihnă; asistența obligatorie de către patroni a muncitorilor incapacitați temporar sau permanent; introducerea unui sistem de inspecție a fabricilor de către autoritățile statului[63].

În perioada următoare, s-au dezvoltat în Europa mai multe asociații și grupuri de lucru *social-catolice*, între care *Oeuvre des Cercles Catholiques d'Ouvriers"* (Societatea cercurilor muncitorilor catolici) din Franța, Cercul de studii sociale și economice din Roma, inițiat chiar de Papa Leon al XIII-lea, *Freie Vereinigung Katholische Sozialpolitiker* (Uniunea liberă social-politică catolică) din Germania și Austria, condusă de Karl von Vogelsang, un adept al învățăturii arhiepiscopului Ketteler.

În anul 1884 a fost înființată "Uniunea catolică de studii sociale și economice" (Uniunea de la Fribourg) sub îndumarea spirituală a aceluiași arhiepiscop Ketteler, dar condusă de episcopul de Lausanne, Gaspard Mermillod. Acest grup, format în primul rând din laici – teologi, oameni politici ș.a., a funcționat ca un fel de „*think tank* teologico-moral"[64], loial papei Leon al XIII-lea. Membrii grupului împărtășeau aceleași preocupări pentru soarta muncitorilor. Aveau în vedere propunerea de schimbări în legislația internațională care să răspundă acestor preocupări. Viziunea la care au ajuns se plasa undeva la mijloc, între principalele curente politico-ideologice ale vremii. Aceștia se situau pe poziții critice atât față de liberalismul economic de tip *laissez faire*, cât și față de socialism. Principalele teme de discuție în cadrul grupului au fost:

1) Statutul carității. Spre deosebire de grupările catolice de orientare liberală, aceștia apreciau că, în forma ei tradițională (în sensul de ajutorare directă a săracilor), *caritatea nu este suficientă*, pentru binele societății – și al săracilor, fiind nevoie și de promovarea dreptății sociale.

2) Principiul *salariului echitabil*. Considerentele personale în stabilirea salariului trebuiau date de valoarea muncii umane investite și de nevoile minime de întreținere a unei familii.

3) *Intervenția statului* era considerată necesară, pe de o parte, pentru a corecta abuzurile asupra muncitorilor; pe de altă parte, *lăsând cea mai mare libertate posibilă inițiativei private*, statul avea, în viziunea acestora, și rolul de a se asigura că acțiunile întreprinderilor private sunt coerente *cu binele comun*.

[59] Spațiu aparținând unei parohii catolice sau congregații destinat activităților educaționale și sportive, cu scopul de a promova o educație creștină a copiilor și tinerilor. Sunt întâlnite în majoritatea parohiilor catolice din Italia, precum și în spațiile aparținând congregației Salezienilor.

[60] *Catehismul Bisericii Catolice*, partea a III-a, secțiunea II, cap. II, art. 7, 2420
(online la: http://www.vatican.va/archive/ENG0015/__P8C.HTM; accesat: august 2012).

[61] În cadrul unei Adunări generale a catolicilor din Germania (Katholikentag, Frankfurt), *apud* Marvin L. Krier Mich, *Catholic Social Teaching and Movements*, ed. a 5-a, New York: America Press, 2004, "'Social Catholics' and Rerum Novarum", pp. 5-29.

[62] Loc.cit.

[63] *Ibidem*.

[64] *Ibidem,* p. 10.

4) *Proprietatea privată* era considerată un drept legitim, dar limitat: dreptul de proprietate nu poate avea prioritate în fața dreptului la subzistență al persoanei.

5) *Societatea organizată pe modelul corporatist*. Pentru a combate anomia socială ce se instala în societatea modernă, aceştia propuneau un model organic de articulare a societății în corpuri (corporații) profesionale, menite să promoveze solidaritatea grupurilor sociale şi eficiența economică bazată pe cooperare, promovând şi o organizare de tip organic a întreprinderilor, pe model familial, în care nu doar proprietarii, ci şi muncitorii să beneficieze de pe urma profitului[65].

Ideile Grupului de la Fribourg au avut o influență puternică asupra papei Leon al XIII-lea, care le-a preluat în mare parte în enciclica *Rerum Novarum* (1891): scopul social al proprietății, rolul pozitiv, dar limitat, al statului, principiul subsidiarității şi rolul bunului comun ca forță unificatoare a comunității politice.

În afara influenței exercitate de Grupul de la Fribourg, şi Biserica Catolică din America a jucat un rol important în elaborarea enciclicei *Rerum Novarum*, prin cardinalul James Gibbons, care a pledat pe lângă papa Leon al XIII-lea pentru susținerea muncitorilor, încercând să îl convingă pe acesta să nu condamne un sindicat al muncitorilor, Cavalerii Muncii şi măsurile de taxare unică propuse de Henry George în New York în vederea soluționării problemelor sociale. Cardinalul Gibbons a stăruit ca Papa să elaboreze un document cu privire la principalele teme economice ale vremii, munca şi capitalul[66].

Inspirat de dezbaterile şi propunerile Grupului de la Fribourg, precum şi ale cardinalul Gibbons, papa Leon al XIII-lea a început elaborarea unei scrisori enciclice pe tema condiției muncitorului. Enciclica *Rerum Novarum* (1891) a Papei Leon al XIII-lea avea să abordeze problemele caracterului muncii şi al proprietății private, în contextul industrializării rapide a țărilor din Europa Occidentală şi a ascensiunii marxismului. Enciclica aborda, pentru prima dată într-un document de o asemenea amploare, problema sărăciei şi *suferinței muncitorilor* şi nevoia de intervenție pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale acestora. Munca şi proprietatea sunt înțelese ca elemente constitutive ale demnității umane, iar nu ca simple produse economice. Printre soluțiile propuse de acesta se găsea crearea condițiilor pentru ca muncitorii să fie eliberați de dependența de salariu, dobândind o proprietate care să le poată asigura minima subzistență, precum şi principiul – inspirat de ideile Grupului de la Fribourg – stabilirii unui nivel al salariului suficient pentru a asigura muncitorilor condiții de viață decente. Acestora li se alătura dreptul muncitorilor de a se organiza în asociații care să le reprezinte interesele, care trebuia garantat de stat. Statul însuşi trebuia să poată interveni pentru a remedia o suferință sau un rău iminent, dar numai dacă acesta nu poate fi rezolvat la nivelul societății (principiul subsidiarității). În directă opoziție cu principiul marxist al luptei de clasă, enciclica punea în evidență interdependența dintre clasele sociale şi nevoia de colaborare între acestea. În acest context, Biserica Catolică îşi asuma rolul şi dreptul de a vorbi public despre problemele societății, promovând reconcilierea şi echitatea socială.

Enciclica *Rerum Novarum* marchează începutul ieşirii Bisericii Catolice din atitudinea sa defensivă față de realitățile sociale, politice şi economice, precum şi față de curentele de gândire care s-au răspândit în epoca modernă. Aplecându-se asupra problemelor muncitorilor, Biserica Catolică s-a îndepărtat treptat de alianța sa tradițională cu aristocrația, moştenită din perioada premodernă. În timp, această apropiere de păturile sociale mai nevoiaşe avea să culmineze cu enunțarea, în 1968, a unei *preferințe pentru săraci* susținută de episcopii Americii Latine şi asumată ulterior şi de

[65] *Ibidem*, pp. 11-15.
[66] *Ibidem*, pp. 18-19.

Biserică. Nu în ultimul rând, enciclica dădea girul papal sindicatelor muncitoreşti, atitudine care a permis ulterior apariția sindicatelor catolice şi despărțirea unei părți a muncitorilor de socialismul revoluționar care domina inițial mişcările sociale ale muncitorilor[67].

Astfel, enciclica propunea un cadru moral şi bisericesc al manifestării conştiinței sociale a catolicilor, oferindu-le acestora un set de învățături morale şi sociale care să ghideze activismul social. Începând cu acest document, Biserica Catolică propune o reflecție sistematică asupra problemelor societății moderne şi o raportare critică la diferitele opțiuni ideologice alternative cu privire la aceste probleme. Criticând atât marxismul cât şi capitalismul pentru abordarea societății din perspectivă exclusiv economică şi semnalând nocivitatea atât a unui colectivism cât şi a unui individualism excesiv, Biserica Catolică propune în schimb un model alternativ de societate care să plaseze în centru demnitatea umană şi solidaritatea şi întemeiat pe cooperarea, nu pe lupta între diferitele clase sociale.

Dreptatea şi echitatea sunt considerate principii fundamentale ale vieții sociale şi criterii de evaluare a legitimității unor opțiuni politice şi economice specifice. Afirmațiile sunt reluate şi aprofundate în enciclica *Quadragesimo Anno* (1931) a papei Pius al XI-lea, care propune principiul subsidiarității ca mod de articulare a relațiilor între stat şi instituțiile cu caracter privat.

Enciclica *Mater et Magistra* (1961) a papei Ioan al XXIII-lea insistă asupra importanței valorilor atât la nivel personal, cât şi la nivelul societății şi al statului, într-un mod care să permită respectarea demnității umane şi să încurajeze dezvoltarea solidarității sociale. Pe plan politic, documentul adoptă o poziție mediană, evaluând ca pozitivă implicarea statului în stimularea solidarității sociale, promovarea drepturilor (inclusiv economice) ale omului şi asigurarea unei bune funcționări a societății, în virtutea vocației acestuia de promovare a binelui comun. Consideră în acelaşi timp necesară o limitare a autorității statului doar la domeniile unde intervenția ei este absolut necesară. Pentru o bună funcționare a unei societăți, este însă necesară şi utilă dezvoltarea cât mai multor întreprinderi şi corpuri intermediare.

Enciclica *Pacem in Terris* (1963), redactată în contextul escaladării tensiunilor dintre URSS şi Statele Unite reia şi sistematizează aceste idei şi insistă asupra nevoii ca Biserica Catolică să se angajeze în promovarea păcii.

Cu prilejul Conciliului Vatican II au fost adoptate două documente importante pentru doctrina socială catolică. Constituția Pastorală *Gaudium et Spes* (1965) reia şi tratează pe larg modul în care Biserica Catolică în ansamblul ei, cler şi credincioşi, înțelege să se raporteze la principalele probleme politice, economice şi morale ale vremii. Prioritatea oricărei organizări sociale şi/sau structuri economice sau politice trebuie să fie libera dezvoltare a ființei umane. Declarația *Dignitatis Humanae* emisă cu acelaşi prilej proclamă libertatea religioasă ca drept fundamental al persoanei, dar şi al comunităților.

Encilica *Populorum Progressio* (1967) a Papei Paul al VI-lea afirmă nevoia de dezvoltare a tuturor comunităților umane, îndeosebi a celor mai sărace, ca necesitate a construirii unei societăți drepte şi pacifice. Participarea la eforturile de dezvoltare economică, socială şi spirituală a popoarelor, ca şi a tuturor persoanelor umane este considerată o îndatorire a tuturor persoanelor şi guvernelor, fiind întemeiată pe solidaritatea şi coresponsabilitatea care leagă întreaga umanitate şi pe afirmarea demnității fundamentale a persoanei umane. Înțelegerea acestor valori fundamentale ar trebui să

[67] *Ibidem,* pp. 22-24.

stea la baza unui „nou umanism". Tema avea să fie reluată şi aprofundată în enciclicele *Laborem Exercens* (1981) şi *Sollicitudo Rei Socialis* (1987) ale Papei Ioan Paul al II-lea.

Octogesima Adveniens (1971), enciclica papei Paul al VI-lea la optzeci de ani după *Rerum Novarum*, cuprinde o reevaluare a precedentelor documente de doctrină socială şi tratează mai atent câteva probleme ale momentului, precum efectele urbanizării, situaţia şi statutul femeilor în societate, impactul mass-media asupra societăţii etc.

După căderea regimurilor comuniste în 1989, a căror importanţă o subliniază, punând în evidenţă eşecul social, politic şi economic al marxismului, enciclica *Centesimus Annus* (1991) propune o recapitulare şi reevaluare a doctrinei sociale a Bisericii Catolice începând cu *Rerum Novarum*. Afirmând că „omul este calea Bisericii", enciclica propune un nou concept, vorbind despre nevoia de a construi o „civilizaţie a iubirii"[68]. O sinteză a întregului efort de construcţie a doctrinei sociale a Bisericii Catolice, *Compendiul de doctrină socială a Bisericii* a fost finalizat şi publicat de Consiliul Pontifical „Iustitia et Pax" în 2005.

Papa Benedict al XVI-lea a emis, de la instalarea sa pe tronul pontifical, trei enciclice, între care două sunt mai semnificative pentru articularea doctrinei sociale a Bisericii Catolice: *Deus Caritas Est* (2005) şi *Caritas in Veritate* (2009). Cea dintâi prezintă angajamentul social al Bisericii ca expresie a iubirii faţă de fiinţa umană, inspirată de modelul iubirii trinitare şi a dragostei lui Hristos faţă de Biserică. Slujirea caritabilă este considerată parte esenţială a misiunii Bisericii Catolice, alături de propovăduirea Evangheliei şi slujirea liturgică. Biserica participă la organizarea mai justă a societăţii, însă consideră că sarcina edificării unei societăţi mai juste aparţine în primul rând autorităţii politice. *Deus Caritas Est* prezintă totodată în ansamblu modul în care Biserica Catolică înţelege să îşi organizeze activităţile caritabile: pentru a răspunde nevoilor imediate, cu ajutorul unui personal competent, în mod nepartizan, neideologic şi neprozelit, dar păstrând înţelegerea profundă a caracterului spiritual al slujirii caritabile, aşezate sub îndrumarea şi aflată în legătură strânsă cu episcopatul local.

Caritas in Veritate reafirmă sensul slujirii caritabile a Bisericii Catolice ca mărturie a adevărului creştin. Reluând tema dezvoltării din enciclica *Populorum Progressio*, o reanalizează din perspectiva noilor evoluţii (globalizare, criza economică, criza democraţiei, creşterea inegalităţilor sociale etc). Denunţând deriva societăţilor actuale spre o cultură a morţii, afirmă că o dezvoltare reală a societăţii umane nu este posibilă fără o „cultură a vieţii".

II.2.c. Biserica Reformată

Iuliana Conovici

Biserica Reformată are o lungă tradiţie caritativă. Ajutorarea săracilor, alinarea bolnavilor şi nevoiaşilor şi educarea tinerilor sunt considerate porunci dumnezeieşti, având întemeiere scripturistică. Acestea sunt evocate pe larg ca datorii atât ale credincioşilor, cât şi ale Bisericii chiar din textul celei de a doua Mărturisiri de credinţă helvetice (1566)[69].

Pentru credincioşi, ajutorarea directă a săracilor este considerată a fi necesară pentru cei care, căindu-se de păcatele lor, se reîntorc la credinţa în Dumnezeu. Faptele bune, inclusiv cele caritabile sunt considerate o consecinţă firească şi necesară a credinţei şi sunt totodată o dovadă a lucrării harului dumnezeiesc în om, întrucât altminteri omul singur – fiinţă căzută – este considerat incapabil să facă singur binele. Acestea sunt totodată considerate a fi şi o expresie a recunoştinţei omului faţă de Dumnezeu.

Pentru Biserică, actele de caritate sunt una din poruncile dumnezeieşti şi sunt totodată tratate ca o nevoie firească a comunităţii, pe care aceasta îşi asumă sarcina să o satisfacă, după putinţă, şi cu ajutorul slujitorilor ordinaţi. De obicei, operele caritabile ale Bisericii ţin de responsabilitatea diaconilor. În acelaşi timp, ca urmare a folosirii limbii vernaculare în cult şi a importanţei citirii Bibliei, precum şi a nevoilor de stabilire a unui sistem de catehizare a tinerilor, Bisericile reformate au dezvoltat şi o serie de forme şi instituţii de educaţie. Astfel, în multe locuri, bisericile reformate funcţionau ca nişte adevărate „comunităţi caritabile"[70].

Acesta este şi cazul Bisericii Reformate din România actuală. Pe teritoriul Transilvaniei, comunităţile reformate s-au dotat cu propriile lor instituţii de învăţământ încă de timpuriu. O şcoală particulară reformată funcţiona la Târgu Mureş încă din 1557, fiind transformată ulterior în Colegiu reformat (în prezent Liceul teoretic „Bolyai Farkas"); instituţii similare apar la Cluj, Alba-Iulia, Oradea, Aiud, Sfântu Gheorghe etc. De-a lungul timpului, numărul instituţiilor de învăţământ reformate avea să crească considerabil, ajungând să dispună în perioada interbelică de circa 400 de şcoli şi 16 colegii şi licee[71].

Atât şcolile cât şi aşezămintele caritabile ale Bisericii Reformate au fost naţionalizate sau silite să îşi întrerupă activitatea în perioada comunistă. Acestea au fost reluate însă după 1989. Între altele, Biserica Reformată a iniţiat crearea de case de copii, azile, cabinete medicale, centre de asistenţă socială în principalele oraşe din Transilvania.

În Biserica Reformată, angajarea în proiecte sociale stă aşadar sub semnul noţiunii de diaconie sau slujire a aproapelui, pentru a răspunde nevoilor imediate ale acestuia. În forma ei instituţionalizată, aceasta este apanajul Bisericii în ansamblu şi în mod particular al congregaţiilor (parohiilor), şi funcţionează după o logică aparte. Dar în sens larg, în viaţa de zi cu zi a creştinilor, după cum a reieşit din unele discuţii informale cu respondenţii, diaconia se identifică uneori cu *omenia*, ajutorarea aproapelui reprezentând modul *firesc* de vieţuire a omului în comunitate.

În Biserica Reformată, cultura organizaţională şi comunitară par a fi deosebit de apropiate de valorile economiei sociale. Etica protestantă a responsabilităţii şi autonomiei personale (*self-reliance*) şi tradiţia istorică a autonomiei comunitare converg pentru articularea unei înţelegeri aparte a rolului diaconiei în comunitate. Tradiţia educaţional-caritabilă a Bisericii Reformate din Ardeal are câteva elemente principale: instituţionalizare puternică, autonomie personală şi instituţională, independenţă financiară.

Independenţa financiară a fiecărei instituţii, fie ea caritabilă sau de educaţie este evocată ca o tradiţie comunitară şi ca un ideal dezirabil. Reconstituirea independenţei financiare a organizaţiilor caritabile şi de educaţie este pusă în legătură directă cu nevoia recuperării proprietăţilor confiscate de Statul român în perioada comunistă. Frecvent, organizaţiile reformate au şi activităţi economice,

[68] *Compendiul de doctrină socială a Bisericii,* disponibil la: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html (accesat: august 2012).

[69] *The Second Helvetic Confession*, cap. XIV, XXV, XXVIII online la: http://www.ccel.org/creeds/helvetic.htm (acces: august 2012)

[70] Philip Benedict, *Christ's Churches Purely Reformed. A Social History of Calvinism*, New Haven and London: Yale University Press, 2002, pp. 458: "Most Reformed Churches were communities of charity, with their own system for collecting and distributing alms. Many not only dispensed catechetical instruction within the framework of weekly services, but oversaw one or more primary schools".

[71] Deszö Buzogány, "A short history of Transylvania and of the Hungarian Reformed Church in Transylvania", online pe siteul Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca: http://proteo.cj.edu.ro/trac/tranhist.htm, accesat: august 2012.

fie de producţie (în primul rând în agricultură, dar şi în alte domenii), fie de servicii sau închiriază spaţii şi clădiri de care dispun şi pe care nu le folosesc în mod direct. O parte din veniturile astfel obţinute merge spre proiecte sociale[72].

În acelaşi timp, în organizaţiile reformate, prin excelenţă, co-responsabilizarea beneficiarilor serviciilor pentru asigurarea calităţii serviciilor şi pentru propria soartă este considerată esenţială. Frecvent, beneficiarii contribuie financiar, fie şi cu sume modice şi cel mai adesea în funcţie de posibilităţi, la cheltuielile legate de plata serviciilor primite sau pentru primirea în folosinţă a unor bunuri (ex. instrumente tehnico-sanitare).

Mai mult, această soluţie este văzută ca o particularitate ce ţine de identitatea reformată a acestor instituţii:

> „Noi aşa ne gândim, că nu în fiecare zi trebuie să dăm ceva, să aruncăm ceva pentru oamenii care au probleme, ci trebuie să ridicăm omul şi să aibă şi el o viaţă întreagă. […]: noi înfiinţăm nişte instituţii sau trebuie să creăm nişte condiţii pentru fiecare om, ca să se se ridice şi nu numai să... [supravieţuiască]. Asta este o diferenţă în credinţa noastră. Şi pentru asta zicem că Biserica noastră fără diaconie nu poate să existe." (Dl. Episcop Kató Béla, Episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal)

O serie de organizaţii şi practici ale organizaţiilor cu profil religios care se revendică de la comunitatea reformată confirmă impactul acestei culturi a responsabilităţii asura modului în care sunt organizate diferitele servicii şi chiar asupra tipurilor de servicii dezvoltate şi a modului în care sunt ele înţelese.

Proiectele cu valoare economică sunt valorizate drept contribuţii eminamente pozitive, iar întâlnirea între credinţă şi Biserică pe de o parte şi pricepere în afaceri pe de altă parte este înţeleasă ca o şansă pentru comunitate:

> "[U]nde economia se întâlneşte cu teologia, acolo se întâmplă lucruri mari. Că dacă nu e [şi teologie], şi e numai economia, vedem ce se întâmplă în lumea asta. […] Dacă numai noi teologii stăm, fără o bază, atunci şi noi putem să vorbim foarte frumos, dar nu are nici o legătură cu viaţa noastră. Şi dacă undeva viaţa noastră orizontală se întâlneşte cu diagonala, acolo se întâmplă totuşi ceva mare." (Dl. Episcop Kató Béla, Episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal)

De exemplu, chiar actualul episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal a construit, ca paroh al comunităţii reformate din Ilieni, Fundaţia LAM – Landwissenschaft-Agricultură- Mezőgazdaság, cu proiecte concentrate pe dezvoltarea rurală: formarea unor tineri agricultori în străinătate, importul de maşini-unelte *second hand*, formare în domeniul agriculturii etc. Pe baza unui capital iniţial provenit de la Biserica Reformată din Elveţia, Fundaţia oferea şi microcredite agricole fără dobândă sau cu dobândă mică, însă ca urmare a schimbării legislaţiei în domeniu, activitatea de creditare a trebuit să fie separată de Fundaţie şi funcţionează în continuare ca societate pe acţiuni (15% din acţiuni au fost cumpărate de Casa de Pensii a Bisericii Reformate), având filiale în judeţele Covasna, Harghita, Braşov şi Mureş.

În sfârşit, organizaţiilor şi proiectelor avându-şi originea în Biserica Reformată din Transilvania li se adaugă şi o a altă dimensiune, cea identitară, acestea identificându-se în bună parte cu comunitatea maghiară din Ardeal. Păstrarea şi promovarea identităţii etnice a comunităţii maghiare este parte integrantă a misiunii acestor organizaţii, chiar dacă nu întotdeauna în mod explicit. Astfel,

[72] Ponderea veniturilor din activităţi economice direcţionate spre activităţi sociale a fost estimată de dl. Episcop Kató Béla la cca 10%.

cursurile de formare profesională organizate de Fundaţia Creştină Diakonia – Filiala Sfântu Gheorghe au fost organizate şi în limba maghiară, lucru subliniat în prezentarea acestor cursuri ca un element ce le adăuga un plus de valoare.

Dar percepţiile asupra acestei misiuni diferă, şi nuanţele par a fi date şi de contextul comunitar local. Astfel, pe de o parte, Filiala Sfântu Gheorghe pune în valoare dimensiunea sa de „Serviciu de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal" şi dimensiunea etnică a identităţii sale. Pe de altă parte, în discuţiile cu reprezentanţii Fundaţiei Diakonia de la Cluj-Napoca, deşi ancorarea fundaţiei în comunitatea reformată maghiară a fost şi e limpede exprimată, accentul a căzut pe caracterul universal creştin al fundaţiei şi pe importanţa nediscriminării după etnie sau confesiune (la nivelul beneficiarilor, dar şi al personalului).

II.3. Organizaţiile cu profil religios şi economia socială din România după 1989: cadru legal

Iuliana Conovici

După căderea regimului comunist din România, cultele şi-au redobândit treptat libertatea de organizare şi funcţionare, începând să se implice într-un număr crescând de domenii ale vieţii sociale. Rolul statului în administrarea directă a cultelor a scăzut considerabil, iar acestea şi-au redobândit posibilitatea de a se administra potrivit regulilor proprii.

II.3.a. Relaţiile dintre Biserică şi Stat

Din punct de vedere legal, regimul general al cultelor a funcţionat potrivit Decretului nr.177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase până la intrarea în vigoare a Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor.

Din punctul de vedere al finanţării, Statul continuă să ofere o contribuţie (renegociată periodic) la salariile personalului clerical (ulterior extinsă şi la o parte a personalului ajutător). Cultele aveau totodată dreptul de a organiza colecte şi de a primi donaţii. Ulterior, Statul român îşi asumă sau recunoaşte şi alte forme de finanţare directă sau indirectă a activităţilor cultelor.

O Lege privind regimul general al cultelor în România nu a putut fi adoptată până în anul 2006. Proiecte succesive de legi au fost dezbătute şi abandonate la începutul anilor 90, apoi în anii 1997 - 1999 şi în sfârşit începând cu anul 2003. În absenţa unui text legal care să definească normativ relaţiile între Biserică şi stat, construcţia postcomunistă a unui nou regim al cultelor s-a făcut prin negocieri directe şi succesive între reprezentanţii cultelor şi autorităţile statutului.

Una din primele măsuri legale postcomuniste privitoare la cultele din România a fost abrogarea dispoziţiilor Decretului nr. 358/1948 prin care era desfiinţată Biserica Română Unită cu Roma - Greco - Catolică, prin Decretul-Lege nr. 9/31 decembrie 1989. Decretul-Lege nr. 126 din 24 aprilie 1990 îi acorda acesteia statutul de cult recunoscut. Potrivit acestuia, proprietăţile confiscate BRU de către stat urmau a fi restituite, iar situaţia bisericilor şi caselor parohiale greco-catolice atribuite în 1948 de către stat Bisericii Ortodoxe urma a fi convenită de comun acord de cele două Biserici.

Biserica Ortodoxă Română începe demersurile pentru recăpătarea posibilității de a reveni în diferite domenii ale vieții publice încă din ianuarie 1990, adresând CFSN o solicitare în acest sens. Printre doleanțele acesteia se regăseau și dreptul de a organiza asistența religioasă în instituțiile publice, de a organiza activități sociale și filantropice, educative etc.

Secretariatul de Stat pentru Culte, principala instituție responsabilă de gestionarea relațiilor dintre Biserică și stat, reorganizat în mai 1990, renunță formal la pretenția de a „controla" direct activitățile cultelor, însă păstrează un număr mare de atribuții, între care unele de intervenție directă în viața cultelor.

În septembrie 1990 însă, Biserica Ortodoxă Română retrăgea statului dreptul de a interveni direct în luarea deciziilor ce țineau de administrarea sa internă, eliminând din Statutul său de organizare și funcționare orice prevedere în acest sens. Autoritățile statului au acceptat *de facto* această măsură.

Statul își păstrează însă atribuția de confirmare în funcție a ierarhilor cultelor recunoscute. Procedura devine una pur formală, autoritățile nemairidicând obiecții cu privire la ierarhii aleși. Prevederea mai apărea în proiectul Legii cultelor din 1997-1999, însă ulterior a fost abandonat.

Constituția României din 1991 (art. 29) garanta libertatea de conștiință și libertatea credinței religioase, precum și dreptul tutorilor de a-și educa copiii potrivit convingerilor proprii. Statul român recunoștea autonomia cultelor religioase și le oferea sprijinul său „inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate". Textul se referea la instituția capelanilor, în curs de creare în instituțiile publice. Constituția asigura totodată (art. 32) libertatea învățământului religios „potrivit cerințelor specifice fiecărui cult" și preciza că „în școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege". Erau astfel consacrate constituțional principalele domenii în care înțelegea să sprijine activitățile cultelor religioase. Interzicea însă manifestarea oricăror forme de „învrăjbire religioasă" și pretindea exercitatea libertății de conștiință „în spirit de toleranță și de respect reciproc" (art. 29)

În 1990, încep demersurile pentru organizarea de cursuri de educație religioasă în școlile publice, iar în 1991 primele instituții de învățământ superior teologic au fost reintegrate oficial în sistemul de învățământ public. Tot începând cu anul 1990 sunt create primele secții de Teologie-Asistență socială pe lângă unele instituții de învățământ superior teologic, secții care urmau să furnizeze Bisericilor personalul specializat necesar pentru dezvoltarea de proiecte sociale.

În anul 1993, un Protocol de colaborare între Patriarhia Română și Ministerul Justiției (revizuit în 1997) punea bazele sistemului de asistență religioasă în închisori, conferind preoților capelani atribuții religioase, dar și în domeniile educativ (organizarea de cursuri, conferințe, întrevederi) și filantropice. În 1995, un Protocol de colaborare între Patriarhia Română și Ministerul Apărării stabilea un prim cadru normativ pentru organizarea asistenței religioase în unitățile armatei.

Parte a prevederilor acestora, reformulate și adaptate pentru a deschide accesul în instituțiile respective personalului provenind din rândul altor culte recunoscute se regăsesc în Legea nr. 195/2000 privind clerul militar. Capelanii angajați permanent și ajutoarele lor urmau să fie selecționați în funcție de afilierea religioasă a majorității militarilor sau deținuților, iar capelanii principali erau însărcinați să faciliteze accesul la asistența religioasă militarilor și respectiv deținuților aparținând altor culte. În majoritatea covârșitoare a cazurilor ponderea cea mai mare în rândul beneficiarilor o aveau creștinii ortodocși, astfel că majoritatea membrilor clerului militar aveau să

fie clerici ortodocși. Legea prevedea salarizarea integrală a clericilor militari din bugetul instituțiilor respective, iar numirea acestora urma să se facă de către instituțiile vizate și cultul de care aparțineau, de comun acord. Atribuțiile acestora erau religioase, militare, educative și social-filantropice[73].

Un Protocol de cooperare între Patriarhia Română și Ministerul Sănătății, semnat în 1995 (completat de un altul semnat în 2008), reglementează accesul preoților în spitale și pune bazele instituției capelanului de spital, însă statutul acestora rămânea mai precar decât în celelalte instituții publice, salarizarea preoților capelani de aici rămânând negociabilă (urmând să se facă fie prin Secretariatul de Stat pentru Culte, fie prin Ministerul Sănătății, fie din resursele proprii ale cultelor).

Legea 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor

Legea 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor înregistrează o diferență notabilă față de proiectele legislative de până atunci și prin faptul că include prevederi explicite privitoare la rolul social al cultelor religioase.

Legea 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor organizează raportarea Statului la organizațiile religioase pe trei niveluri de recunoaștere: grupări religioase (fără personalitate juridică), asociații religioase (persoane juridice de drept privat) și culte recunoscute (persoane juridice cu statutul de organizații de utilitate publică). În timp ce asociațiile religioase beneficiază în primul rând de facilități fiscale (scutiri de TVA, impozit pe venit, impozit pe teren), cultele recunoscute sunt principalii beneficiari ai regimului general al cultelor din România.

Statul recunoaște cultelor „rolul spiritual, educațional, social-caritabil, cultural și de parteneriat social, precum și statutul lor de factori ai păcii sociale", în istoria și în viața societății românești (art. 7) și ca atare le acordă statutul de persoane juridice de utilitate publică (art. 8); se angajează să sprijine activitatea lor „spiritual-culturală și socială" și în afara granițelor României (art. 8.4), să coopereze și să încheie, dacă e cazul, parteneriate cu acestea în „domeniile de interes comun" (art. 9.3, 9/4, 9.5); sprijină totodată și activitatea acestora în calitate de „furnizori de servicii sociale".

Încercarea de încadrare a cultelor recunoscute în categoria entităților de utilitate publică ilustrează modul în care Statul român definește rolul religiei în societate: în viziunea legislatorului, credința nu este doar o chestiune privată, ci un element-cheie al agregării vieții în societate. Credința individuală este protejată de criteriile libertății religioase și de conștiință, nediscriminării (art. 1-5) și neutralității Statului față de credințele religioase sau ideologii atee (art. 9). Cultele recunoscute sunt însă desemnate drept principalul mediu prin care credința religioasă își articulează dimensiunea și funcția socială.

Ca atare, ele sunt proiectate să devină și principalul partener al statului în punerea la lucru a implicațiilor sociale ale convingerilor religioase. Statul român pretinde cultelor „garanții de durabilitate, stabilitate și interes public", exprimate printr-o serie de condiții de recunoaștere destul de restrictive. În schimb, oferă cultelor o paletă vastă de posibilități de finanțare, de facilități fiscale, drepturi patrimoniale, acces în învățământul public și privat, posibilitatea creării unor instituții de învățământ confesional, statutul de partener de dialog social pe o serie de domenii (art. 50.2) etc.

Dat fiind că Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor dădea unităților

[73] Iuliana Conovici, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucția unei identități publice,* vol. 2, Cluj-Napoca: Eikon, 2010, pp. 509-539.

de cult statutul juridic de entități de drept privat, dar de utilitate publică, acest lucru le conferea implicit cultelor o serie de avantaje, precum posibilitatea de a li se „concesiona servicii publice fără caracter comercial" sau accesul preferențial la resurse de la bugetul statului sau de la bugetele locale (conform art. 41 a) și b) al OG 26/2000 cu privire la asociații și fundații)[74].

Începând cu anul 2007, prevederile Legii 489/2006 cu privire la statutul cultelor ca furnizor de servicii sociale încep să se materializeze prin semnarea mai multor Protocoale de colaborare între Patriarhia Română și diferite instituții ale Statului român, după cum urmează: un Protocol de colaborare între Patriarhie și Guvern în domeniul incluziunii sociale este semnat în octombrie 2007; în iulie 2008, un Protocol de colaborare în domeniul asistenței sociale și spirituale între Patriarhia Română și Ministerul Sănătății se adaugă la prevederile precedentului acord de colaborare din 1995 (v. mai sus).

Un Proiect de lege pentru stabilirea parteneriatului dintre stat și biserică în domeniul asistenței sociale (Pl-x. 630/2009), inițiat și adoptat de Parlament cu majoritate covârșitoare de voturi, în ciuda unui aviz negativ al Guvernului și a primirii rezervate din partea Patriarhiei Române, a fost în cele din urmă trimis înapoi de Președintele României spre reexaminare Parlamentului (2011), iar soarta acestuia ulterioară rămâne neclară[75].

În schimb, statutul cultelor de furnizori de servicii sociale și parteneri ai autorităților administrației publice atât centrale, cât și locale avea să fie pe deplin recunoscut în textul Legii nr. 292/2011 privind asistența socială (de ex. art 3 (4), art. 38 (3) b), art. 139). Deși numite separat, acestea sunt tratate în textul legii pe picior de egalitate cu toate celelalte categorii de furnizori privați de servicii sociale.

II.3.b Patrimoniul și finanțarea cultelor și a ONG-urilor cu profil religios: regim fiscal și reglementări specifice

Ca urmare a faptului că Statul român se angajează, prin Constituție, să sprijine activitățile cultelor religioase, de-a lungul perioadei postcomuniste s-au dezvoltat mai multe forme de finanțare publică directă sau indirectă a activităților acestora.

Finanțări directe de la buget

În primul rând, se perpetuează sistemul salarizării parțiale a personalului de cult de la buget, însă, cu timpul, regimul juridic al acestuia se diversifică. După căderea regimului comunist, reglementarea salarizării personalului clerical s-a făcut treptat, prin negocieri succesive. Inițial aceasta s-a stabilit prin hotărâri și ordonanțe de guvern (HG 122/1992, HG 373/1992 cu privire la salarizarea clerului și a altor categorii de personal al cultelor, OG nr. 38/1994 privind sprijinirea financiară a unităților de cult cu venituri mici și indemnizațiile cadrelor din conducerea cultelor). Treptat, se trece și la salarizarea personalului neclerical necesar pentru buna funcționare a unităților de cult. În ceea ce privește marea majoritate a personalului de cult, abia în anul 1999 era adoptată o Lege (Legea nr. 142/1999)[76] privind sprijinul statului pentru salarizarea clerului. Se păstra principiul dublei finanțări a salariilor clerului – din surse proprii și din contribuție de la stat. Gradele clericale erau asimilate unor grade didactice, unitățile de cult cu venituri mici puteau beneficia de sprijin suplimentar, iar indemnizațiile personalului din conducerea cultelor erau fixe, ierarhii cultelor (începând cu rangul episcopal și funcțiile asimilate) având un statut salarial asimilat celui al demnitarilor. Legea, cu modificările ulterioare, avea să asigure cadrul juridic pentru salarizarea clerului până în 2010, când este înlocuită cu și abrogată prin Legea-cadru nr. 284/2010 privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice[77]. Potrivit acesteia, *subvenția* acordată pentru salariile personalului de cult în general este de 65% din salariu. Aceasta poate ajunge la 80% din salariu pentru parohiile cu venituri mici (max. 30% din totalul posturilor de același nivel).

Astfel, în 2010 Legea-cadru prevedea 15.237 de posturi pentru care se asigura salarizarea personalului clerical (preot, diacon, pastor, vestitor, imam, rabin, oficiant de cult), finanțate de la bugetul de stat și 18951 de contribuții de la bugetele autorităților locale pentru personal neclerical, 300 de contribuții pentru personalul neclerical angajat în învățământul teologic, plus 40 de contribuții pentru personalul neclerical trimis să slujească la așezămintele externe ale Bisericii Ortodoxe Române (Anexa II, cap. III, lit. B și C.), modificabile anual cu satisfacerea criteriilor proporționalității cu numărul de credincioși și a „nevoilor reale" ale cultelor[78].

Există însă și categorii de personal de cult a căror salarizare se face potrivit unui regim juridic diferit. Salarizarea clerului militar (din Armată, Poliție, Jandarmerie și serviciile speciale, precum și din sistemul penitenciar) se face *integral* de către instituțiile în care îndeplinesc funcția de capelani. Salarizarea preoților capelani din spitale și din unitățile de asistență socială se face în mod *neunitar*, după cum am arătat mai sus. O situație distinctă are și personalul din unitățile de cult din afara granițelor țării, pentru care Guvernul alocă global o sumă fixă anuală. Profesorii de Religie din sistemul de învățământ public, precum și personalul didactic și nedidactic al Facultăților de Teologie din învățământul de stat sunt salarizați *integral* prin intermediul Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, ai cărui angajați sunt.

O soluție aparte de finanțare a activităților cultelor este reprezentată de Legea nr. 103/1992, care acorda cultelor religioase monopolul producerii și valorificării obiectelor de cult (obiecte liturgice, icoane, obiecte de colportaj, calendare religioase, lumânări, veșminte de cult, cărți de cult ș.a). Menită să asigure o sursă stabilă de venituri cultelor religioase, legea a fost încălcată sistematic încă din primii ani după adoptarea sa, situație care se perpetuează până în prezent[79].

Legea 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor prevede că, în ceea ce privește întreținerea și desfășurarea activităților cultelor, finanțarea acestora se face în primul rând din venituri proprii (art. 10.1), sau din contribuții pe care cultele le pot pretinde credincioșilor (art. 10.2). Finanțarea din surse publice a salarizării clerului se face doar „la cerere, prin contribuții, în raport cu numărul credincioșilor cetățeni români și cu nevoile reale de subzistență și activitate".

Pe lângă aceste facilități, cultele beneficiază și de posibilitatea de a obține finanțări suplimentare,

[74] O.G. nr. 26 din 30 ianuarie 2000 cu privire la asociații și fundații, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 39/31 ianuarie 2000.

[75] Conform fișei de parcurs legislativ a Proiectului: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=10655 (accesată: august 2012).

[76] Fișa actului și textul disponibile la: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=21977 (accesat: august 2012).

[77] Anexa II a Legii-cadru cuprinde prevederile cu privire la salarizarea personalului clerical și neclerical al cultelor religioase (http://www.cdep.ro/proiecte/2009/300/90/4/leg_pl394_09.pdf , accesat: august 2012).

[78] Legea 284/2010 – Lege cadru privind salarizarea unitară a personalului plătit din fonduri publice, Anexa II, online pe siteul Camerei Deputaților la http://www.cdep.ro/proiecte/2010/800/30/4/Anexe.pdf (acces:februarie 2012)

[79] În cazul Bisericii Ortodoxe Române, chestiunea neaplicării acestei legi a revenit frecvent în dezbaterile Sfântului Sinod, precum și în unele din predicile ierarhilor (v. Iuliana Conovici, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucția unei identități publice*, vol. 1, Cluj-Napoca: Eikon, 2009). Hotărârea nr. 8348 din 25 octombrie 2011 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (online la: http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/CSF/8348-Comunicare%20Legea%20103.pdf, accesat: august 2012) analiza o astfel de situație de încălcare și recunoștea competența Gărzii Financiare în sancționarea unor încălcări ale legii.

între care amintim posibilitatea de a obține sprijin pentru construirea sau repararea unor lăcaşe de cult (art. 10.6 din Legea 489.2006).

Cultele mai pot obține finanțări şi de la autoritățile locale, cu diferite destinații, atât pentru edificarea şi/sau repararea de lăcaşuri de cult cât şi pentru diferite proiecte sociale.

Finanțarea pe proiecte

În sfârşit, statul se angajează să sprijine cultele şi în calitatea lor de *furnizori de servicii sociale*, ceea ce se materializează prin finanțarea parțială a unor proiecte cu caracter social ale cultelor şi dezvoltarea de proiecte în parteneriat cu diferite unități ale cultelor.

În calitate de persoane juridice de utilitate publică şi parteneri ai statului, diferitele unități ale cultelor pot accesa diferite categorii de fonduri europene, pentru programe sociale sau educaționale specifice.

Forme de finanțare indirectă

Atribuind cultelor statutul de utilitate publică, Legea 489/2006 confirmă şi o altă formă de sprijin a activităților cultelor. Astfel, acestea pot primi în folosință (sau chiar în proprietate) proprietăți din domeniul public, pentru a fi utilizate în scopuri de cult sau sociale[80].

Pe lângă acestea, potrivit Legii 489/2006 şi Codului Fiscal, cultele religioase beneficiază de o mare varietate de facilități şi scutiri fiscale (art. 11 din Legea 489/2006 prevede că acestea se acordă „în condițiile legii"), dintre care o parte decurg din sau pot fi asociate statutului de utilitate publică (reglementat prin OG nr. 26/2000 cu privire la asociații şi fundații) acordat tuturor cultelor recunoscute, iar altele sunt specifice activităților cultelor.

Astfel, potrivit Codului Fiscal, cultele sunt scutite de la plata impozitului pe profit pentru anumite categorii de venituri, care sunt utilizate pentru susținerea activităților cu scop caritabil sau a întreținerii şi reparării lăcaşurilor de cult şi a „clădirilor ecleziastice" (art. 15 e) şi f)), inclusiv a celor destinate învățământului. În limita a 15.000 de euro (care nu trebuie să depăşească 10% din veniturile totale), unitățile de cult sunt scutite şi de la plata impozitului pe profit pentru activitățile economice.

Sunt scutite de TVA: livrarea de bunuri şi obiecte de cult sau tipărirea de cărți cu caracter religios care intră sub incidența Legii nr. 103/1992 (monopolul cultelor asupra comercializării bunurilor de cult) (art. 141 i)), edificarea, întreținerea sau extinderea lăcaşelor de cult şi a clădirilor cu destinație de cult (art. 143 m). Sunt scutite de accize produsele energetice achiziționate de la producători sau distribuitori pentru încălzirea lăcaşurilor de cult.

Sunt scutite de la plata impozitului pe clădiri edificiile care sunt lăcaşuri de cult sau asimilate, mai puțin cele folosite pentru activități economice (art. 250 (1) 3.) Sunt scutite de impozitul pe teren toate terenurile aparținând cultelor recunoscute şi ale unităților lor cu personalitate juridică (art. 257 b). Sunt scutite de taxele pentru eliberarea unor certificate, avize şi documente, certificatele de urbanism şi autorizațiile de construire pentru lăcaşele de cult şi construcțiile lor anexe (art. 269 b).

Statul îşi rezervă însă dreptul de control asupra modului de utilizare a fondurilor alocate

[80] Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor, art. 12 (*Monitorul Oficial*, partea I, nr. 11/8. 01. 2007, online la: http://www.culte.gov.ro/detaliu-legislatie/vrs/IDleg/18)

cultelor de la buget, precum şi asupra respectării destinației bunurilor. Astfel, potrivit Codului Fiscal, unitățile de cult obişnuite sunt obligate să țină contabilitatea în partidă simplă, potrivit regimului persoanelor juridice cu scop nelucrativ: sunt obligate să obțină un cod fiscal şi să păstreze o evidență a tuturor operațiunilor lor financiare într-un registru (inclusiv a documentelor justificative), nefiind însă obligate să depună la sfârşitul anului bilanțul contabil[81]. Dacă desfăşoară şi activități economice, unitățile de cult sunt obligate să țină contabilitatea în partidă dublă, caz în care trebuie să depună şi bilanțul contabil[82]. Acesta este principalul motiv pentru care nu dispunem de datele financiare ale majorității organizațiilor religioase recenzate în baza de date a organizațiilor neguvernamentale din România[83].

Finanțarea privată

Cultele mai pot obține finanțare din surse private, prin donații de la persoane fizice sau de drept privat. Un rol important în această categorie de finanțare îl joacă donațiile individuale, veniturile obținute din organizarea de colecte publice etc., precum şi din contribuțiile regulate (de ex. zeciuială) sau ocazionale (ex. cu prilejul celebrării unor slujbe religioase), la care se adaugă şi legatele testamentare. După cum vom vedea mai jos, proporția acestor tipuri de donații în veniturile totale ale cultelor şi organizațiilor cu profil religios este destul de mare.

Venituri proprii

Pe lângă aceste categorii de finanțare publică şi privată, cultele mai pot obține venituri şi din alte surse, cum ar fi exploatarea terenurilor agricole parohiale, mănăstireşti şi/sau eparhiale (şi asimilate), precum şi din activități economice ale atelierelor, tipografiilor, fabricilor de lumânări etc, din producerea de alte bunuri şi obiecte de cult etc.[84]

Chestiunea proprietăților bisericeşti: restituiri, compensații, complicații

După 1989, chestiunea restituirii proprietăților naționalizate în vremea regimului comunist a intrat imediat în atenția publică. Cultele religioase şi diferitele organizații afiliate acestora erau doar una din numeroasele categorii îndreptățite să formuleze revendicări la adresa Statului român pentru restituirea proprietăților confiscate, atât funciare cât şi imobiliare.

Într-o situație aparte se găsea, în acest context, Biserica Română Unită cu Roma (greco-catolică), care fusese scoasă în afara legii în timpul regimului comunist: toate bunurile şi proprietățile acesteia intraseră în proprietatea statului, cu excepția lăcaşelor de cult şi a caselor parohiale anexate acestora, care fuseseră transferate de către stat Bisericii Ortodoxe. Decretul-Lege nr. 126/1990 prin care Consiliul Provizoriu de Uniune Națională recunoştea BRU calitatea de cult recunoscut stipula

[81] Virginia Greceanu-Cocoş, *Contabilitatea în partidă simplă şi legislația utilă unităților de cult religios (filii, parohii, mănăstiri, catedrale, paraclise, schituri)*, ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2010.

[82] Potrivit Ordinului Ministrului Economiei şi Finanțelor nr. 1969 din 9 noiembrie 2007; a se vedea şi Liviu Zegrean, *Reglementări financiar-contabile privind evidența în partidă simplă – extras referitor la unitățile de cult – 2008*, material disponibil la http://www.sfantatreime.ro/upload/legislatie/reglem-contabile.pdf (accesat: august 2012)

[83] Potrivit Legii nr. 571/2003 privind Codul Fiscal, cu modificările ulterioare; Dr. Mihai Antonescu, drd. Ligia Antonescu, *Aspecte fiscal-contabile privind unitățile de cult din România*, online la http://fiscalitatea.manager.ro/aspecte-fiscal-contabile-privind-unitatile-de-cult-din-romania-115/ (accesat: august 2012).

[84] Virginia Greceanu-Cocoş, *Contabilitatea în partidă simplă şi legislația utilă unităților de cult religios (filii, parohii, mănăstiri, catedrale, paraclise, schituri)*, cap. IV, „Sursele de finanțare legale ddestinate acoperirii cheltuielilor unităților de cult conform Statutului. Averea bisericească, instituțiile anexe şi fondurile special ale Bisericii Ortodoxe Române", pp. 48-54.

totodată restituirea bunurilor confiscate de stat,„cu excepția moşiilor”,„în starea lor actuală” (art. 2), şi prevedea instituirea unei comisii în acest scop. În privința lăcaşelor de cult şi a caselor parohiale în schimb, CPUN decreta că„situația juridică” a acestora trebuia stabilită de o comisie mixtă ortodoxă-greco-catolică şi„ținând seama de dorința credincioşilor din comunitățile care dețin aceste bunuri” (art. 3), oferind sprijinul statului pentru construirea de noi lăcaşe de cult (prin oferirea de terenuri şi resurse financiare) „în localitățile în care numărul lăcaşurilor de cult este insuficient în raport cu numărul credincioşilor” (art. 4).

În baza art. 2, 80 de clădiri şi terenuri au fost restituite Bisericii Române Unite. În privința lăcaşurilor de cult problema s-a dovedit a fi mai dificilă. Astfel, dacă în Banat retrocedările de biserici s-au făcut, în mare, pe cale amiabilă, în Transilvania, unde numărul bisericilor revendicate era mult mai mare, situația a devenit rapid conflictuală. Încercări succesive de soluționare a revendicărilor pe cale amiabilă, prin intervenție guvernamentală, prin formula slujirii alternative nu au reuşit să soluționeze problema[85], şi, frecvent, BRU a optat pentru recuperarea în justiție a unora dintre proprietățile disputate.

O serie de clădiri istorice au fost restituite prin ordonanțe de urgență în 1997 şi 1998, dar abia în anul 2000 o Ordonanță de Urgență a Guvernului (nr. 94/2000) privind retrocedarea unor bunuri imobile care au aparținut cultelor religioase din România crea un prim cadru de restituire a fostelor proprietăți imobiliare ale cultelor. Impactul acesteia a fost extins de Legea 501/2002, prin care Ordonanța de Urgență era aprobată şi modificată[86]. Legea 501/2002, cu modificările aduse de Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății şi justiției, precum şi unele măsuri adiacente[87].

Figura 5: Situația retrocedărilor proprietăților bisericeşti: privire comparată: 2004/2010

Număr dosare	Termen 1 – 4.03.2003	Retrocedări aprobate 1.03.2004	Termen 2 – 25.01.2006	Dosare soluționate – decembrie 2010
BOR	770	83	2215	881
BRC	992	94	1203	570
BRU	2207	9	6723	1052
B Reform	899	105	1208	684
B Ev. CA	690	12	1133	492
B Ev. SP		9	29	22
Cultul Mozaic	1809	18	1918	633
Bis. Unitariană	201	12	82	56
Alte culte*		4	303	51
TOTAL	**7568**	**346**	**14814**	**4441**

*Include Biserica Armeană, Biserica Adventistă de Ziua a Şaptea, Cultul Musulman şi Cultul Penticostal

Sursa: Prelucrare IES (FDSC) după: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală,„Cu jumătate de măsură. Raport privind procesul retrocedării proprietăților care au aparținut cultelor religioase din România”, martie 2004, p. 13 şi Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților, Raport anual de activitate 2010, București, 2011 (http://www.anrp.gov.ro/uploads/pdf/Raport_de_activitate_2010.pdf), p. 12.

[85] Pentru documentarea parcursului juridic, politic şi bisericesc al chestiunii, a se vedea Lavinia Stan, Lucian Turcescu, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, Oxford University Press, Oxford/New York, 2007, cap. 5, "The Politics of Orthodox-Greek-Catholic Relations", pp. 91-118.

[86] Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală,„Cu jumătate de măsură. Raport privind procesul retrocedării proprietăților care au aparținut cultelor religioase din România”, martie 2004 (online la http://www.edrc.ro/docs/docs/retrocedari_2004.pdf), pp. 11-13.

[87] Publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 653 din 22 iulie 2005.

Procesul de retrocedare a imobilelor confiscate de Statul român a înaintat lent. Deşi la termenele succesive de depunere a dosarelor de retrocedare nu a încetat să crească, numărul acestora ajungând la peste 14000, rezolvarea propriu-zisă a cererilor de retrocedare a fost lentă, rapoartele anuale ale Autorității Naționale pentru Restituirea Proprietăților invocând ca argumente nedepunerea documentației complete, complexitatea situației pe teren a unor imobile, întârzierile răspunsurilor autorităților competente solicitate pe fiecare dosar etc[88].

II.3.c ONG cu profil religios

ONG-urile cu profil religios funcționează pe baza legislației obişnuite a asociațiilor şi fundațiilor, în primul rând potrivit O.G. 26/2000 privind statutul asociațiilor şi fundațiilor, modificată printr-o serie de acte succesive[89]. Acestea sunt înscrise în Registrul ONG şi beneficiază de avantajele şi dezavantajele presupuse de acest cadru legal.

Astfel, ONG-urile cu profil religios pot desfăşura activități economice, însă acestea trebuie să rămână marginale în raport cu activitățile non-profit şi să fie legate direct de obiectul principal de activitate al organizațiilor (art. 48); pot totodată înființa şi administra societăți comerciale, cu condiția de a reinvesti dividendele sau de a le folosi în scopurile explicite ale organizațiilor (art. 47). Sunt recunoscute ca parteneri ai autorităților publice în calitate de organizații ale societății civile. În anumite condiții, stipulate în O.G. 26/2000, pot beneficia de statutul de utilitate publică (art. 38-43). Între facilitățile de care dispun organizațiile cu statut de utilitate publică, dreptul de a li se atribui în folosință gratuită bunuri proprietate publică (art. 41 a)) este de o importanță aparte pentru organizațiile care oferă servicii de tip social sau caritabil. În cazul organizațiilor neguvernamentale cu profil religios (de regulă organizații aparținând cultelor), obținerea statutului de organizații de utilitate publică se face cu avizul Secretariatului de Stat pentru Culte[90].

Potrivit Legii 34/1998[91] privind acordarea unor subvenții asociațiilor şi fundațiilor care înființează unități de asistență socială, cu modificările ulterioare[92], precum şi în conformitate cu Legea nr. 292/2011 privind asistența socială[93], asociațiile şi fundațiile cu profil religios pot obține o serie de subvenții şi au posibilitatea de a oferi servicii sociale spre contractare de către autoritățile publice. În această privință, împărtăşesc dificultățile legale şi administrative ale celorlalte asociații şi fundații din România[94].

[88] Rapoartele de activitate ale ANRP pe perioada 2006-2010 sunt disponibile pe siteul acesteia, la http://www.anrp.gov.ro/informare-publica/186-rapoarte-de-activitate.html

[89] O.G. 26/2000 cu privire la asociații şi fundații, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 39 din 31 ianuarie 2000, aprobată prin Legea 246/2005 (*Monitorul Oficial* nr. 656/2005), modificată şi completată prin O.G. 37/2003, Legea 305/22 decembrie 2008 (*Monitorul Oficial* nr. 855.2010) şi Legea 34/24 martie 2010 (Monitorul Oficial nr. 141/2010).

[90] H.G. nr 44 din 13 februarie 2013 (publicată în *Monitorul Oficial* nr. 95 din 15 februarie 2013), art. 4 par. 8, atribuțiile Secretariatului de Stat pentru Culte.

[91] Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 29 din 27 ianuarie 1999.mare-publica/186-rapoarte-de-activitate.html

[92] H.G nr. 1153/21 noiembrie 2011 de aprobare a normelor metodologice; H.G. nr. 942/2005 şi H.G. nr. 1217/2008.

[93] Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 905 din 20 decembrie 2011.

[94] O analiză detaliată a regimului legal şi funcționării efective a regimului legal al asociațiilor şi fundațiilor şi problemelor cu care acestea se confruntă în funcționarea lor, în *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări,* FDSC, București, 2010. Pentru o discuție extinsă privind dificultățile legale şi administrative legate de organizarea, funcționarea şi contractarea serviciilor sociale de către organizațiile neguvernamentale, a se vedea prezentarea mai detaliată în raportul din cadrul proiectului PROMETEUS redactat de Gabriela Dima, *Economia socială şi serviciile sociale în România, FDSC, 2013*

II.4. Comportamentul religios în România şi implicaţiile sale pentru economia socială: evoluţii generale

Iuliana Conovici

Potrivit cercetărilor disponibile până în prezent, nivelul religiozităţii şi cel al afilierii religioase ale cetăţenilor României sunt printre cele mai ridicate din Europa. România a înregistrat afilierea religioasă a cetăţenilor României în cadrul recensămintelor generale ale populaţiei atât în perioada interbelică, cât şi după căderea regimului comunist, spre deosebire de alte ţări europene, unde asemenea date nu sunt prelucrate, iar afilierea religioasă a populaţiei este estimată pe bază de anchete sociologice. În afară de datele privind afilierea religioasă a populaţiei, o serie de anchete sociologice au permis decelarea altor aspecte şi tendinţe importante în ceea ce priveşte comportamentul religios al cetăţenilor României. În cele ce urmează, vom prezenta principalele date ce ţin de comportamentul religios al cetăţenilor români, aşa cum reies ele din recensămintele populaţiei şi respectiv din anchete sociologice precum Barometrul Opiniei Publice, Eurobarometrul şi European Values Survey.

II.4.a Afilierea religioasă a populaţiei României: date comparative

Lipsa informaţiilor despre afilierea religioasă din formularele de recensământ din perioada comunistă nu permite urmărirea riguroasă a evoluţiei afilierii religioase a locuitorilor României între al doilea Război Mondial şi căderea regimului comunist. Cu toate acestea, ne putem face o imagine a evoluţiei acesteia comparând datele de la recensămintele din 1992 şi 2002 cu cele din anul 1930. Ţinând seama de modificările teritoriale (recensământul din 1930 acoperă şi teritoriul Basarabiei, Bucovinei de Nord şi Cadrilaterului)[95], afilierea religioasă a cetăţenilor României, în ciuda intervalului de 45 de ani de comunism, rămâne foarte ridicată şi relativ stabilă.

[95] Astfel se explică, parţial, ponderea mai mare a populaţiei romano-catolice şi a celei mozaice la recensământul din 1930. În privinţa populaţiei mozaice, efectul cumulat al participării României la Holocaust şi al emigrării unei părţi a populaţiei mozaice supravieţuitoare în Israel sau în alte state, în perioada comunistă au contribuit la quasi-dispariţia comunităţilor evreieşti din România.

Figura 6: Afilierea religioasă a populaţiei României: date comparative

Religia (%)	1930	1992	2002	2011[96]
Ortodoxă	72,59	86,81	86,67	85,45
Romano-Catolică	6,83	5,09	4,73	4,62
Reformată	3,94	3,51	3,21	3,18
Penticostală		0,96	1,52	1,92
Greco-Catolică	7,90	1,0	0,9	0,80
Baptistă	0,34	0,47	0,59	0,60
Adventistă de ziua a şaptea	0,09	0,33	0,44	0,45
Musulmană	1,03	0,24	0,31	0,34
Unitariană	0,38	0,33	0,30	0,30
Creştină după Evanghelie		0,21	0,21	0,22
Creştină de rit vechi	0,32	0,12	0,18	0,17
Evanghelică luterană		0,09	0,10	0,10
Evanghelică			0,08	0,08
Evanghelică C.A.	2,21	0,17	0,05	0,03
Mozaică	4,16	0,04	0,02	0,018
Martorii lui Iehova*				0,26
Altă religie	0,04	0,23	0,40	0,16
Fără religie		0,10	0,06	0,12
Atei	0,04	0,04	0,04	0,11
Nedeclarată	0,04	0,03	0,08	0,44

*Cult recunoscut începând din anul 2003.

Sursa: Preluare după: Ministerul Culturii şi Cultelor, Secretariatul de Stat pentru Culte, Viaţa religioasă în România, ediţia a II-a, ed. Bizantină, Bucureşti, 2005, pp. 255-256, completat cu datele Recensământului din 2011 prelucrate după cele publicate pe siteul Institutului Naţional de Statistică[97].

Scăderea dramatică a ponderii Bisericii Greco-Catolice se explică prin desfiinţarea ei de către regimul comunist. Reprezentanţii acesteia au contestat datele celor două referendumuri postcomuniste, estimând că ponderea credincioşilor greco-catolici ar fi de circa 3,6% din populaţie[98]. Chiar în aceste condiţii, ponderea ei rămâne mult mai scăzută decât în perioada precomunistă. În afară de această scădere semnificativă, constatăm şi după 1990 uşoare scăderi ale ponderii afilierii la unele confesiuni tradiţionale (ortodoxă, romano-catolică, reformată, evanghelică de confesiune augustană, unitariană şi mozaică şi, în 2011, a celei afiliate cultului creştin de rit vechi[99]). Se înregistrează în schimb creşteri semnificative numeric ale afilierii la cultele neo-protestante penticostal, baptist,

[96] Datele de la ultimul recensământ sunt însă afectate de numărul mare de non-înregistrări, care se ridică la 1259739 persoane, respective 6,26% din populaţia totală raportată.

[97] Disponibile la http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/.

[98] Potrivit Raportului privind libertatea religioasă (2011) al Departamentului de Stat American (disponibil la: http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dlid=192853, accesat: august 2012).

[99] Este vorba de staroveri sau vechii-credincioşi, confesiunea tradiţională a lipovenilor din România, care se înscrie în descendenţa unei schisme a Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul al XVII-lea. Acest cult nu trebuie confundat cu Biserica Ortodoxă de Stil Vechi din România, înregistrată în prezent ca asociaţie religioasă, potrivit Legii 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor, apărută ca urmare a unei schisme produse în sânul Bisericii Ortodoxe în secolul XX, după adoptarea reformei calendarului de către unele Biserici Ortodoxe, între care Biserica Ortodoxă Română.

adventist şi evanghelic şi creştin după Evanghelie[100], reunind în 2011 3,25% din populaţia care şi-a declarat religia), precum şi o uşoară creştere a ponderii populaţiei musulmane. Ponderea ateilor rămâne remarcabil de stabilă; se înregistrează o scădere în rândul persoanelor care se declară fără religie, în timp ce creşte numărul celor care aleg să nu îşi declare religia; cumulată, ponderea acestor ultime trei categorii trece de la 0,17% în 1992 la 0,67% în 2011[101].

Rezultatele recensământului din 2011, recent publicate, oferă noi date despre această evoluţie. În condiţiile scăderii populaţiei totale, constatăm o continuare a trendului uşor descendent al afilierii la confesiunile tradiţionale, precum şi o perpetuare a tendinţei de creştere a afilierii la unele culte neoprotestante, îndeosebi la cultul penticostal, în timp ce baptiştii şi adventiştii înregistrează doar o creştere marginală. În aceste condiţii, această rubrică trece de la 1,44% la 1,80%, însă nu avem indicii pentru a distinge unde se înregistrează creşterea.

II.4.b. Comportamentul religios al populaţiei –evoluţii

Nu numai afilierea religioasă declarată a populaţiei României rămâne printre cele mai ridicate din Europa. Încrederea în instituţiile religioase a rămas constant foarte ridicată de-a lungul întregii perioade postcomuniste, iar răspunsurile la întrebări cu privire la rolul religiei în viaţa personală, ca şi în viaţa socială, publică confirmă importanţa ridicată a valorilor şi instituţiilor religioase în viaţa cetăţenilor României, comparativ cu alte ţări.

Practica religioasă înregistrează în schimb niveluri mai scăzute decât în unele ţări europene majoritar catolice, ceea ce înscrie România în tendinţa generală a ţărilor majoritar ortodoxe, unde participarea liturgică rămâne mai scăzută, chiar atunci când ceilalţi indicatori sunt mai mari decât în alte ţări[102]. Comparativ cu alte ţări majoritar ortodoxe, în România participarea liturgică este însă semnificativ mai ridicată. La începutul anilor 2000, indicatorii credinţei religioase, încredrerii în Biserică şi cu privire la rolul religiei în viaţa personală crescuseră faţă de anii 1990[103].

Cercetări recente arată faptul că afilierea religioasă ridicată, încrederea în Biserică şi rolul important al religiei în viaţa personală şi socială sunt confirmate şi se manifestă şi prin asumarea unor angajamente materiale şi de voluntariat ale cetăţenilor faţă de Biserici şi culte.

[100] Recensământul din 1992 înregistrează cumulat afilierea la cultul creştin după evanghelie şi cel evanghelic (urmare a unirii forţate a celor două culte în perioada comunistă), în timp ce recensământul din 2002 le înregistrează separat. Ca urmare, se poate considera că avem de-a face cu o creştere a ponderii acestora.

[101] Anchetele sociologice de tipul European Values Survey înregistrează o pondere mai mare a neafilierii religioase, aceasta rămânând relativ constantă pe parcursul anilor 1990 şi până în 2000, în jurul a 2% (Mălina Voicu, „Afilierea şi practica religioasă în post-comunism. România în context european", *ORMA. Revistă de studii etnologice şi istorico-religioase*, nr. 7/2008, pp. 7-25, online la: http://www.orma.ro/wp-content/uploads/2008/10/1_malina-voicu.pdf (accesat: august 2012). Asociaţia secular-umanistă din România contestă rezultatele referendumurilor precedente şi, evocând aceleaşi cercetări sociologice, estimează ponderea ateilor la până la 6-7% din populaţie (http://www.recensamant2011.ro/despre-campanie/ce-spun-sondajele, accesat: august 2012). Rezultatele ultimului recensământ (a se vedea mai jos) confirmă o pondere mai ridicată a ateilor şi necredincioşilor în totalul populaţiei, însă doar în jurul a 2%.

[102] Mălina Voicu, op.cit; Olaf Müller, "Religion in Central and Eastern Europe. Was There a Re-Awakening after the Breakdown of Communism?", in Detlef Pollack and Daniel V. A. Olson (eds.), *The Role of Religion in Modern Societies*, Routledge, New York and London, 2008, pp. 63-90; Eurobarometru 69: Valorile europenilor (online la http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_values_en.pdf, accesat: august 2012) relevă o apreciere semnificativ mai largăa religiei ca valoare centrală decât în alte ţări europene (19% faţă de media europeană de 7%).

[103] Olaf Müller, *op.cit*.

Astfel, cultele (unităţi de cult şi alte instituţii care oferă servicii religioase) par a fi între principalele beneficiare ale redirecţionărilor a 2% din impozit. Astfel, potrivit unei cercetări FDSC[104], pentru anul 2008, ponderea celor care au direcţionat 2% din impozit direct spre culte (în această cifră nu sunt incluse activităţile organizaţiilor cu profil religios care desfăşoară activităţi sociale, medicale sau de învăţământ) era de 40% din totalul populaţiei care făcuse direcţionarea. Un sondaj GFK Omnibus din martie 2010[105] indica faptul că ponderea celor care ar fi direcţionat 2% din impozit spre culte sau asociaţii sau fundaţii bisericeşti era de 29% în anul 2009.

În acelaşi timp, peste 50% din adulţi au făcut cel puţin o donaţie la biserică în decursul unui an de zile, o dată sau de mai multe ori. 18,6% au făcut muncă voluntară în folosul bisericii sau comunităţii de care aparţin şi 4,9% au făcut sau fac parte dintr-un comitet parohial sau bisericesc[106].

[104] FDSC, *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendinţe, provocări*, Bucureşti, 2011, pp. 74-80.

[105] Disponibil online la http://www.gfk-ro.com/public_relations/press/multiple_pg/005844/index.ro.html (accesat: august 2011).

[106] Omnibus 2010, FDSC, sondaj naţional realizat de Mercury Research.

III. Rolul principalelor organizații cu profil religios din România în economia socială

III.1 Forme şi modele de încadrare a organizațiilor cu profil religios în economia socială: particularități

Iuliana Conovici

După 1989, fiecare Biserică din România a încercat să îşi reconstruiască - aproape de la zero - rolul public în societate, atât prin dezvoltarea de centre şi instituții sociale sau medicale, cât şi de educație, şcl. Fiecare Biserică a făcut însă acest lucru în funcție de experiența şi tradiția proprie, de modul de organizare bisericească propriu, dar şi în funcție de resursele – financiare şi de expertiză – pe care le-au putut mobiliza în cadrul acestui proces. În mare parte totuşi, diferitele proiecte sociale au fost edificate de jos în sus, multe de către laici.

În ceea ce priveşte modul de *construcție instituțională* a proiectelor sociale sau de economie socială, practic în toate Bisericile funcționează două modele concurente. Astfel, forma tradițională de organizare a caritații/filantropiei/diaconiei este cea directă, prin organizația parohială/ comunitatea bisericească locală. Dat fiind că, potrivit Legii 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor, cultele sunt declarate entități de utilitate publică, iar unitățile de cult pot primi acreditare ca furnizori de servicii sociale, această soluție, altminteri tradițională, este o opțiune viabilă din punct de vedere legal.

A doua soluție este organizarea caritații prin intermediul unor organizații distincte de cele de cult, de obicei asociații sau fundații create potrivit OG 26/2000. Eventualele activități economice sunt atunci organizate fie direct prin aceste asociații sau fundații, fie prin intermediul unor societăți comerciale sau alte tipuri de întreprindere comercială, pentru a evita constrângerile impuse de legislația românească ONG-urilor care desfăşoară activități economice.

Raportarea fiecărei Biserici la aceste două soluții este diferită. Astfel, deşi în Biserica Catolică parohiile se implică frecvent în organizarea de evenimente sau mici proiecte culturale sau sociale în plan local, caritatea instituționalizată este considerată de obicei a fi domeniul ONG-urilor. O soluție de mijloc a fost găsită de ordinele monastice catolice, care în mod tradițional organizează fie diferite forme de educație, fie proiecte sociale, medicale, de dezvoltare comunitară etc.: deşi sunt comunități de cult, sunt înregistrate potrivit regimului legal al asociațiilor şi fundațiilor.

În Biserica Ortodoxă, în schimb, opțiunea Sfântului Sinod a mers în direcția diversificării. Astfel, pe de o parte, şi-a dezvoltat un serviciu de asistență social-filantropică de tip capilar, l-a articulat la structura instituțională a Bisericii înseşi, soluție înlesnită de articularea de tip ierarhic a acesteia. Pe de

altă parte, Biserica sprijină şi caută să organizeze asociaţiile şi fundaţiile cu profil religios ortodox, fie prin federare, fie prin introducerea diferitor mijloace de avizare şi oferirea de soluţii de coordonare a activităţilor acestora. Cele două soluţii sunt tratate ca fiind complementare.

Şi în Biserica Reformată, cele două modele coexistă. Mai multe parohii reformate sunt acreditate ca furnizori de servicii sociale, iar unele au şi activităţi economice care contribuie la susţinerea financiară a proiectelor sociale. Un astfel de caz este cel al parohiei reformate din satul Jebuc, care şi-a creat propriile instituţii de asistenţă socială, ca de exemplu un centru de îngrijire a bătrânilor, dar a dezvoltat totodată şi activităţi economice (în principal în domeniul agricol – administrarea unei mori, organizarea unei ferme etc).

În sfârşit, în Biserica Penticostală caritatea este de regulă parte integrantă a vieţii comunităţilor locale.

După o primă perioadă, în anii '90, când organizaţiile cu profil religios au funcţionat adesea independent unele de altele şi în mod necoordonat, ceea ce a făcut dificilă orice încercare de ţinere a evidenţei acestora şi implicit de control al activităţii lor, mai multe Biserici s-au angajat în coordonarea diferitelor iniţiative locale.

Biserica Ortodoxă şi Biserica Reformată par să fi abordat în mod asemănător această chestiune: au început să dezvolte forme de avizare a organizaţiilor care se revendică de la credinţa acestor Biserici. Instituţia „binecuvântării" de funcţionare, tradiţională în Biserica Ortodoxă, acordată adesea fără verificarea ulterioară a evoluţiei entităţii care o primea a fost grevată de drepturi şi obligaţii suplimentare – respectiv ale conducerii bisericeşti şi ale beneficiarului binecuvântării. Astfel, organizaţiile care funcţionează cu binecuvântarea Bisericii trebuie să raporteze periodic episcopiei locale, iar aceasta îşi rezervă dreptul de supraveghere şi control – inclusiv audit financiar – asupra respectivelor organizaţii. Organizaţiile care nu se conformează acestei reguli rămân în afara sistemului organizaţiilor bisericeşti ortodoxe, însă nu pot fi împiedicate să funcţioneze ca simple organizaţii creştine. Dacă însă Biserica Ortodoxă a început să îşi construiască o evidenţă a organizaţiilor care funcţionează cu binecuvântare, dezvoltând totodată proiecte de consolidare a capacităţii acestora şi de articulare a acestora sub formă de reţea[107], numărul organizaţiilor rămase în afara acestui sistem este greu de estimat.

Un parcurs similar a urmat şi Biserica Reformată. Astfel, dacă iniţial au apărut mai multe asociaţii şi fundaţii creştine care şi-au luat denumirea de „reformate" fără a avea neapărat acordul Bisericii, ulterior Eparhia Reformată din Ardeal a încercat să îşi creeze o evidenţă a tuturor acestor proiecte caritabile. Procesul, început în urmă cu circa zece ani, nu pare să se fi încheiat complet. Condiţiile stabilite de Eparhia Reformată au fost similare, prin conţinut, celor decise în Biserica Ortodoxă, însă au îmbrăcat o altă formă, instituţională: pentru păstrarea legăturii cu centrul eparhial şi pentru exercitarea dreptului de verificare financiară a organizaţiilor reformate, un membru al Consiliului Director, plus cenzorul urmau să fie desemnaţi de către Centrul eparhial[108]. O dificultate în plus pentru Eparhie în organizarea evidenţei tuturor iniţiativelor caritabile, fie ele cu o dimensiune economică sau nu constă în faptul că parohiile reformate, care beneficiază de o autonomie considerabil mai mare faţă de centrul eparhial decât parohiile ortodoxe, fiind libere să acţioneze în mod independent faţă de acesta.

[107] De exemplu prin proiecte dezvoltate de Federaţia Filantropia, cu finanţare din programul POSDRU 2007-2013 ca: "Reţea teritorială de furnizori creştini de servicii sociale – parteneri în domeniul incluziunii sociale", "Împreună pentru servicii sociale mai bune – dezvoltarea capacităţii organizaţionale a unei reţele naţionale de ONG-uri creştine" (v. http://federatia-filantropia.ro/proiecte/)

[108] Interviu cu Domnul Episcop Kató Béla, Cluj-Napoca, 20 februarie 2013.

În Biserica Catolică, în schimb, aceste chestiuni erau deja reglementate prin Codul de Drept Canonic din 1984, care diferenţiază între asociaţiile publice, organizaţii bisericeşti prin excelenţă, care sunt organizate direct de şi se află sub ascultarea conducerii bisericeşti, şi pe de altă parte asociaţiile private ale credincioşilor catolici care nu beneficiază de acest statut[109].

Datele despre aceste asociaţii, fundaţii etc. sunt colectate mai degrabă la nivel de episcopie decât la cel al Conferinţei episcopale.

În cadrul Uniunii Penticostale, o evidenţă centralizată a tuturor proiectelor caritabile ale bisericilor locale pare virtual imposibilă, dat fiind faptul că funcţia principală a organismelor de conducere a cultului este una administrativă şi de reprezentare a bisericilor locale în raport cu statul. Bisericile locale îşi dezvoltă propriile proiecte, putând colabora punctual. Partenerii preferaţi ai acestora sunt de regulă organizaţii cu profil religios aparţinând fie tot cultului penticostal, fie altor biserici evanghelice (neo-protestante).

III.1.a Percepţii ale organizaţiilor cu profil religios în raport cu economia socială

În cadrul cercetării calitative, reprezentanţii cultelor şi organizaţiilor cu profil religios cu care am discutat s-au arătat, în general (dar nu toţi) familiarizaţi cu noţiunea de economie socială. În cadrul focus-grupurilor însă a devenit evident faptul că respondenţii nu operau cu o unică definiţie a sectorului economiei sociale. Nesiguranţa în raport cu definiţia economiei sociale pare să fie influenţată şi de dimensiunile organizaţiei, de contactele internaţionale ale acesteia şi de măsura şi modalitatea în care au avut posibilitatea de a accesa fonduri destinate dezvoltării acestui sector. Reţelele, federaţiile şi organizaţiile care au avut parteneriate şi schimburi de experienţă în domeniu, mai ales în ultimii ani, şi-au format propria viziune asupra economiei sociale pe baza acestor experienţe. În cadrul unor organizaţii precum Caritas, care au beneficiat cel mai intens de expertiza instituţională a reţelei Caritas Internationalis, noţiunea pare să fie suficient de familiară liderilor organizaţiei pentru ca filiale precum cea a Caritas mitropolitan greco-catolic Blaj să îşi creeze propria Direcţie de economie socială[110].

Economia socială este asociată uneori exclusiv cu întreprinderile de inserţie profesională a categoriilor defavorizate; alţi respondenţi o asociază cu categoria întreprinderilor sociale; alţii, în sfârşit, identifică drept trăsătură principală a economiei sociale capacitatea organizaţiilor de autofinanţare (prin activităţi comerciale, coplata serviciilor ş.a.) şi investirea profitului obţinut din activiţile economice în proiecte sociale.

Criteriul fundamental asupra căruia toţi respondenţii au insistat a fost acela ca activităţile organizaţiei să răspundă unor nevoi şi probleme sociale ale comunităţii. Criteriul organizării/conducerii de tip democratic a organizaţiilor de economie socială nu a apărut deloc în discuţii, acesta fiind un element direct dependent de cultura organizaţională proprie şi de specificul fiecărei organizaţii. Dat fiind nivelul scăzut al angajărilor şi măsura în care organizaţiile se bazează pe voluntariat, fondatorul sau coordonatorul organizaţiei este şi cel care îi asigură buna funcţionare, având şi

[109] Canonul 301 şi urm. şi respectiv can. 312-320 (asociaţiile publice) şi can. 321-329 din *Codul de drept canonic* al Bisericii Romano-Catolice, textul official în limba română, recunoscut de Guvernul României prin H.G. 1218/1998, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 798 bis din 27 noiembrie 2008, online la http://www.culte.wbd.ro/library/files/biserici/file3.pdf; Interviu cu Pr. Nicolae Anuşca, Preşedinte al Confederaţiei Caritas România, Director general al Caritas Mitropolitan Greco-Catolic din Blaj, Blaj, 26 februarie 2013.

[110] Caritas Mitropolitan Blaj – „o poveste frumoasă". Raport anual 2011, online la: http://www.caritas-blaj.ro/files/raport%20anual%202011%20end%20ro.pdf

ponderea cea mai importantă în luarea deciziei, iar atunci când sunt implicate mai multe persoane în luarea deciziei, preferința merge spre decizia de tip consensual.

Nesiguranța cu privire la modul de definire a sectorului economiei sociale este asociată şi cu un oarecare scepticism cu privire la modul în care acesta va fi definit în proiectata Lege a economiei sociale. Totuşi, cu excepția câtorva organizații mari (Caritas, Filantropia, AIDROM, World Vision), angajate direct în dezbaterile cu privire la proiectul de Lege a economiei sociale, atitudi-nea reprezentanților organizațiilor cu care am discutat era mai degrabă una de expectativă, aceştia aşteptând ca legea să fie cea care să clarifice aceste lucruri. Aşteptările acestora par să meargă în direcția unei definiții cât mai cuprinzătoare, însă preocuparea principală a acestora este legată de condițiile legale pe care legea le va crea pentru dezvoltarea de organizații de economie socială – bariere birocratice de înlăturat, oportunități pentru demararea de activități economice care să permită finanțarea, flexibilizarea cadrului legal pentru angajare şi dezvoltarea serviciilor.

În perspectiva definiției generale a economiei sociale utilizate în cadrul acestui raport, în ceea ce priveşte organizațiile cu profil religios, două întrebări se impun firesc: care sunt obiectivele sociale pe care aceste organizații şi le propun, şi în ce măsură funcționarea acestora poate fi considerată democratică? Ancheta de teren organizată în cadrul proiectului ne oferă şi ea câteva date în acest sens.

III.1.b Obiectivele sociale ale organizațiilor

Constatăm astfel că majoritatea organizațiilor investigate sunt orientate în principal spre furnizarea de servicii comunității şi persoanelor/categoriilor de persoane aflate în dificultate, şi mai puțin spre inserția profesională. Se poate observa ponderea extrem de ridicată a dimensiunii religioase ca parte *integrantă* a dimensiunii şi obiectivelor *sociale* ale organizațiilor investigate.

Aceasta se explică, după cum vom vedea şi mai jos, prin faptul că motivația religioasă este fundamentală pentru cele mai multe organizații cu profil religios care acționează în câmpul larg al economiei sociale, motivația spirituală este motorul care face să funcționeze aceste organizații, iar asistența religioasă (fie sub formă pastorală, catehetică sau de consiliere este parte integrantă a serviciilor oferite de acestea. Prezența organizațiilor de cult în totalul eşantionului face să crească ponderea organizațiilor care declară ca obiectiv social *principal* activitățile pastorale, dar dacă ne uităm doar la segmentul ONG (graficul 2), observăm totuşi că o majoritate consistentă a acestora (63% pentru ONG față de 69% în totalul eşantionului) acesta face parte dintre obiectivele acestor organizații.

Grafice 1-2: Obiective sociale ale organizațiilor cu profil religios – total eşantion şi ONG

Obiectivul social al organizației (total)

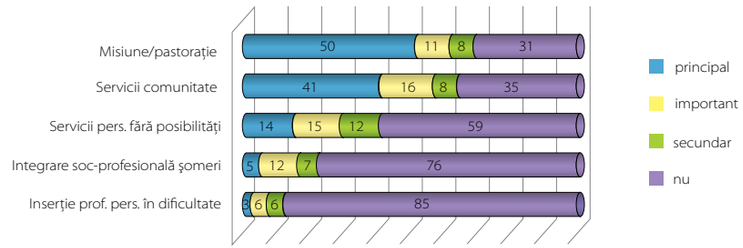

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

Obiectivul social al organizației (ONG)

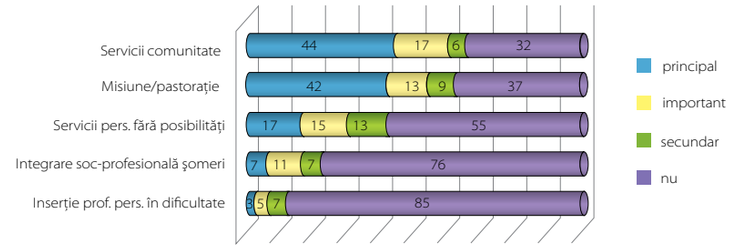

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

III.1.c Luarea deciziei privind proiectele sociale în organizațiile cu profil religios

Potrivit estimării organizațiilor care au răspuns întrebării privind modul de luare a deciziei în cadrul anchetei de teren , ponderea cea mai mare în luarea deciziei legate de activitățile social-medicale, caritative sau educaționale o are fondatorul organizației, secondat (la o distanță considerabilă) de consiliul sau comitetul director (bisericesc) al acesteia şi de conducătorul comunității bisericeşti locale (preotul sau pastorul). Atunci când este necesar acordul mai multor persoane, soluția consensuală („acordul membrilor") pare a fi preferată față de cea a votului, evaluat ca procedură cu pondere mare sau foarte mare de mai puțin de 40% dintre reprezentanții organizațiilor chestionate. Asistenții sociali, acolo unde există, au doar o influență moderată în luarea deciziei.

Grafic 3: Ponderea în luarea deciziei – total

Pondere în luarea deciziei

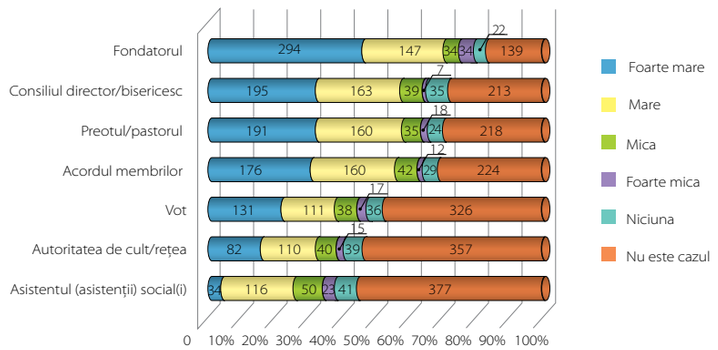

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Influența conducătorului comunității bisericeşti locale (preotul sau pastorul), care ar putea fi considerată o particularitate a organizațiilor cu profil religios este probabil doar în parte un element distinctiv al acestor organizații, dat fiind că preotul sau pastorul este adeseori acelaşi cu fondatorul organizației şi animatorul proiectelor sociale sau de economie socială în sens larg ale organizației.

Aceste rezultate ale anchetei de teren, care pot fi acceptate cu titlu orientativ ridică şi ele problema îndeplinirii de către organizațiile cu profil religios (culte şi ONG) a criteriului democratic central al economiei sociale (un om – un vot). Evaluarea ponderii fiecărei categorii de mai sus în luarea

[111] Sumele au fost echivalate la 100% pentru fiecare categorie. Trebuie să precizăm însă că datele nu sunt integral comparabile, numărul organizațiilor care au dat răspuns la fiecare categorie diferind uşor.

deciziei are însă o doză de subiectivitate, iar rezultatele ar trebui comparate cu situația unor organizații similare din sectorul social, pentru a stabili dacă nu cumva elementele ce nu corespund definiției generale a economiei sociale nu sunt de fapt o caracteristică a întregului sector.

III.1.d Rețelele de organizații și roluri și modele

Circa o treime (33, 67%) din organizațiile respondente la ancheta de teren au declarat că sunt integrate într-o formă de asociere de tip rețea (federații, uniuni, etc.). Astfel, 10% din organizațiile respondente au declarat că fac parte dintr-o rețea internațională, 17% fac parte dintr-o rețea națională și cca. 6% au declarat că fac parte dintr-o rețea de nivel regional sau local.

În ciuda faptului că organizațiile membre ale principalelor structuri de tip federativ și confederativ sunt active practic în toate domeniile și oferă o paletă foarte largă de servicii, fiind și unul din principalii *angajatori* din acest sector, peste 60% dintre organizațiile respondente au declarat că nu au cunoștință de existența unor organizații de tip rețea în domeniul lor de activitate, ceea ce sugerează că activitatea acestora este insuficient cunoscută chiar în rândul organizațiilor cu profil și activități similare.

Principalele funcții îndeplinite de aceste rețele sunt, pentru membrii lor, cele de informare a membrilor, urmate de supervizare/coordonare administrativă, reprezentarea față de autoritățile de stat și organizarea și dezvoltarea de proiecte comune. La acestea se adaugă sprijinul pentru organizarea reglementărilor interne ale organizațiilor și instruirea personalului; doar 50 de organizații au amintit între activitățile rețelei sprijinirea membrilor pentru obținerea de finanțare.

Pentru organizațiile care aparțin unor rețele, această experiență instituțională pare a fi în mod sistematic una pozitivă: aproape două treimi dintre organizații consideră că beneficiile apartenenței la rețea sunt satisfăcătoare, în timp ce o treime le apreciază ca foarte mari, și doar zece organizații au apreciat ca nesatisfăcătoare beneficiile participării la aceste organizații de tip rețea.

Pe parcursul investigațiilor noastre, am reușit să surprindem în detaliu funcționarea a trei mari asemenea rețele: în ordinea cronologică a înființării acesta sunt Confederația Caritas (Biserica Catolică), Fundația Creștină Diakonia (Biserica Reformată) și Federația Filantropia (Biserica Ortodoxă Română).

Caritas – un model al caritații creștine instituționalizate, afiliate eclezial

Confederația Caritas a funcționat și funcționează pentru mai multe organizații similare din România ca unul din principalele modele de caritate creștină instituționalizată, afiliată eclezial. Ca model de inspirație, de imitat sau cel puțin ca punct de reper pentru construirea unor proiecte cu particularități diferite, Confederația Caritas România reproduce și întruchipează în România modelul prin excelență al caritații catolice. Modelul, consolidat în alte țări înainte de a se putea articula deplin în România, s-a instalat ca atare și în diecezele și eparhiile catolice din România. Caritas este definit ca „o structură a Bisericii Catolice care [...] are acest rol și această legitimitate, de a pune operele sociale ale Bisericii în folosul semenilor în această formă instituționalizată”[112], și prin aceasta se pune în practică dimensiunea *slujitoare* asumată de Biserica Catolică.

[112] Interviu cu Pr. Nicolae Anuşcă, Preşedinte al Confederației Caritas România, 26 februarie 2013

Organizații precum Caritas Iaşi au fost întemeiate încă din 1990, pe modelul celor din alte țări, ocupându-se intens în primii ani după 1990 de distribuirea ajutoarelor provenite din alte țări și care veneau atunci în număr mare în România. Totuși, date fiind condițiile, unul din intervievați observa că modelul a fost articulat în România mai degrabă de sus în jos, la inițiativa episcopilor și de la nivelul organizațiilor diecezane mai degrabă decât de jos în sus, cum a fost cazul modelului de origine[113], astfel că organizarea la nivelul parohiilor a fost mai lentă și mai dificilă. Aceasta este în parte datorată și ambiguității naturii organizației, care generează percepții uneori contradictorii: pe de o parte, Caritas acționează ca o organizație neguvernamentală autonomă; pe de altă parte, aceasta funcționează de facto ca o organizație explicit *a Bisericii*. Caritas își asumă această “dublă identitate și (…) dublă carismă: de instituție a Bisericii și de instituție a membrilor care au înființat-o” [114].

Caritatea catolică este articulată, în cadrul Caritas, în jurul mai multor principii: solidaritatea cu cei în suferință, autonomia socială ca expresie a demnității umane (evitarea creerii unei *dependențe* de actul caritabil) și promovarea dreptății sociale. „Caritatea în dreptate”, preluată din a doua enciclică a Papei Benedict al XVI-lea, *Caritas in Veritate*, caritatea ca formă a dreptății sociale este și ea asumată ca un criteriu primordial[115].

Beneficiind de statutul de *asociație publică* din punct de vedere canonic, atribut ce îi conferă statutul de organizație *a Bisericii*, Caritas este articulată la nivelul fiecărei episcopii și caută să lucreze capilar, la nivelul tuturor parohiilor. Conducătorul, pe linie bisericească al Caritas este episcopul locului, astfel încât directorii organizațiilor diecezane sau eparhiale sunt considerați, în exercitarea funcției lor, ca delegați ai episcopului. Alegerea membrilor Consiliului Director se face cu acordul episcopului sau respectiv al Conferinței episcopale pentru Președintele Caritas România, iar un episcop delegat de Conferința episcopală păstrează legătura cu Confederația Caritas România. La conducerea organizațiilor din fiecare episcopie se găsește un director executiv, de regulă cleric, care lucrează în cooperare cu episcopul locului; majoritatea Consiliului Director și îndeosebi a Adunării Generale a fiecărei asociații Caritas locale sunt însă de preferință formate din laici, unul din scopurile organizației fiind și implicarea laicilor în misiunea socială a Bisericii Catolice. Organizațiile locale raportează episcopului, iar Confederația Caritas România, care reunește atât organizațiile diecezane Caritas romano-catolice cât și organizațiile eparhiale greco - catolice, raportează Conferinței Episcopilor Catolici din România. Ca urmare a dobândirii de către Biserica Greco-Catolică a statutului de Arhiepiscopie majoră, Biserică autonomă *sui iuris* potrivit Codului Canoanelor Bisericilor Orientale, o formă de cooperare între Caritas eparhiale și Sinodul Bisericii Greco-Catolice este în curs de articulare[116].

Articulată pe structura diecezelor romano-catolice și respectiv eparhiilor greco-catolice, Confederația Caritas cuprinde 11 organizații locale (6+5), plus organismul central al Confederației. Cu 1320 de angajați la nivelul întregii confederații (aproape un sfert din numărul total de 5662 angajați înregistrați la nivelul anului 2010, ultimul an pentru care deținem date), Caritas România este unul din cei mai mari angajatori – ONG cu profil religios.

Caritas se articulează la nivelul eparhiilor practic ca organizație caritabilă a Bisericii Catolice, îndeplinind întreaga paletă de funcții ale unei rețele de acest tip: centru de expertiză, de resurse, construcție și dezvoltare de proiecte, formare a altor organizații, reprezentare în raport cu statul și

[113] Interviu cu Pr. Egidiu Condac, director al Caritas Diecezan Iași, 9 martie 2013.
[114] Interviu cu Pr. Nicolae Anuşcă, Preşedinte al Confederației Caritas România, 26 februarie 2013.
[115] Interviu cu Pr. Egidiu Condac, director al Caritas Diecezan Iași, 9 martie 2013.
[116] Interviu Pr. Nicolae Anuşcă, Preşedinte al Confederației Caritas România, 26 februarie 2013.

advocacy etc. Şi dacă cel puţin la nivelul diecezei de laşi nu există un fond distinct alocat activităţilor Caritas, colectele ocazionale organizate în perioada Adventului şi respectiv în perioada Postului Mare merg spre finanţarea unor proiecte sociale.

Particularităţile organizaţiilor diecezane şi eparhiale sunt date, pe de o parte, de tradiţia locală, iar pe de altă parte de resursele umane şi competenţele de care dispune fiecare organizaţie şi, deşi organizaţiile locale romano- şi greco-catolice se suprapun parţial, acestea caută să se coordoneze pentru a nu dubla în mod nenecesar unele şi aceleaşi tipuri de servicii. Astfel, în timp ce o organizaţie precum Caritas diecezan Oradea este orientat spre furnizarea de servicii, Caritasul eparhial funcţionează mai degrabă ca animator al comunităţii locale. O organizaţie precum Caritas eparhial Blaj este orientată mai degrabă spre activităţi de educaţie, continuând astfel venerabila tradiţie a şcolilor greco-catolice din Blaj. O altă particularitate poate fi dată de nivelul de implicare al comunităţilor în activităţile Caritas, însă „misiunea, viziunea, valorile şi principiile sunt comune"[117].

Fundaţia Creştină Diakonia – un model descentralizat, construit în etape

Întemeiată de Eparhia Reformată din Ardeal, Fundaţia Creştină Diakonia a fost înfiinţată la Cluj-Napoca în anul 2001, o dată cu primele servicii medicale şi de îngrijire la domiciliu, sub egida Serviciului Diaconal al Bisericii reformate. Filiale ale Fundaţiei au fost înfiinţate una după alta la Sfântu Gheorghe (2002), Reghin (2004), Târgu Mureş (2005), şi Oradea, iar din 2009 acestea au fost plasate sub coordonarea unui birou central, cu sediul la Cluj. Organizaţiile funcţionează în coordonare, dar în mod autonom, fiecare cu specificul ei. Gândită ca serviciu de caritate al Bisericii Reformate, este orientată în primul rând spre servicii sociale, o pondere importantă având-o încă de la început serviciile de îngrijire la domiciliu, îndeosebi îngrijirea vârstnicilor.

Consiliul de administraţie al organizaţiei este asigurat de Biserica Reformată, dar conducerea executivă poate fi asigurată fie de laici (ca în cazul organizaţiei de la Cluj), fie de preoţi (ca în cazul filialei de la Sfântu Gheorghe). Modelele de inspiraţie pentru articularea organizaţiei sunt în principal organizaţiile similare din Germania, Olanda, Elveţia, dar şi organizaţia Caritas. Dezvoltarea fundaţiei este strâns legată de cooperarea cu partenerii externi, îndeosebi servicii caritabile ale Bisericilor evanghelice (calvine şi luterane) cu care fundaţia cooperează, aceştia asigurând mare parte a finanţării serviciilor.

Deşi strâns legată de Biserica Reformată, Fundaţia Diakonia se defineşte, mai ales în cazul organizaţiei de la Cluj, ca o organizaţie creştină ce, având atât angajaţi cât şi beneficiari de confesiuni diferite şi – îndeosebi la Cluj – majoritar ortodocşi, nu insistă însă asupra specificului său confesional: "Poate că particularitatea noastră e că subliniem – ei sunt Caritas catolic sau greco-catolic, sau cei de la Filantropia îşi spun Filantropia ortodoxă, iar noi suntem [Fundaţia] *Creştină*", ne spunea directorul filialei[118].

Federaţia Filantropia Ortodoxă – un model de federare a eforturilor, pentru regăsirea comuniunii

Spre deosebire de modelul Caritas, consolidat înainte de articularea sa în România, adus şi asimilat ca atare de Biserica Catolică, dar şi spre deosebire de modelul Fundaţiei Creştine Diakonia, ale cărei filiale s-au articulat treptat, pornind de la un singur centru şi extinzându-se apoi în mai multe puncte, Federaţia Filantropia s-a constituit în 2008 ca un efort de federare a unor organizaţii preexistente, bine dezvoltate şi funcţionale, având ca vocaţie coordonarea eforturilor acestora în domeniul social şi depăşirea ariei de acţiune a organizaţiilor cu potenţial de dezvoltare dincolo de graniţele eparhiilor, pentru a răspunde unor nevoi care trec dincolo de limitele unei singure eparhii. Iniţiativa a aparţinut reprezentanţilor eparhiilor (sectoarelor/ departamentelor sociale/ social-filantropice ale acestora)[119] concomitent cu eforturile Bisericii Ortodoxe de a da coeziune şi o organizare unitară diferitelor modalităţi de implicare a unităţilor sale de cult şi ONG-urilor afiliate în sectorul social[120].

Cu 584 de angajaţi în 2012 şi 1125 de voluntari înregistraţi, Federaţia şi organizaţiile membre însumau puţin peste o zecime din totalul personalului angajat (comparat cu ultimul an pentru care avem date) în sectorul ONG cu profil religios, fiind la rândul său unul din angajatorii importanţi din acest sector. Numărul serviciilor sociale acreditate ale celor optsprezece organizaţii membre se ridica la 122[121].

Ca şi în cazul celorlalte două organizaţii analizate, Federaţia Filantropia este o instituţie *a Bisericii*, lucru care se reflectă şi în modul acesteia de organizare şi funcţionare: preşedintele Federaţiei este Episcopul vicar patriarhal responsabil de coordonarea activităţilor social-filantropice ale Bisericii, care este totodată şi preşedintele Adunării Generale a Federaţiei. Vocea autorizată a Federaţiei se exprimă prin Consiliul director; Secretarul general, membru şi preşedinte al Consiliului Director este consilierul patriarhal din cadrul Sectorului social-filantropic al Administraţiei Patriarhale[122]. Consiliul Director asigură şi „interfaţa" între Federaţie şi Sf. Sinod şi este în fapt principalul iniţiator, dezvoltator şi animator al proiectelor comune ale Federaţiei.

Federaţia s-a constituit totodată şi ca organism ce îşi asumă un rol de reprezentare a organizaţiilor ortodoxe cu profil social în raport cu statul, dar şi cu societatea, ca „purtător de mesaj" al acestora, şi totodată ca factor de dezvoltare a capacităţii organizaţionale al organizaţiilor ortodoxe cu profil social, de centru de resurse şi centru de pregătire pentru organizaţiile membre şi nemembre, consultanţă etc. Federaţia este orientată pe termen lung spre dezvoltarea capacităţilor membrilor, spre furnizarea de expertiză şi formarea de experţi mai degrabă decât spre crearea directă de proiecte sociale, aceasta rămânând în sarcina membrilor.

Aspiraţia iniţială a organizaţiei pe termen lung este înglobarea tuturor organizaţiilor social-filantropice ce funcţionează cu binecuvântarea Bisericii; pentru moment însă, aceasta s-a orientat, în mod mai pragmatic spre constituirea unei structuri mai eficiente, înglobând în primul rând organizaţiile cele mai bine dezvoltate de la nivelul eparhiilor, cu vocaţia de a fi principalele organizaţii social-caritabile *prin care* eparhiile acţionează în plan social[123].

Maturitatea şi reprezentativitatea organizaţiilor sunt importante pentru asigurarea eficienţei reţelei: organizaţiile membre funcţionează de obicei de mai mulţi ani, au în coordonare servicii sociale acreditate şi respectiv lucrează pentru mai multe categorii de beneficiari (persoane în nevoie); acestea pot astfel funcţiona şi ca resurse de expertiză, modele de bune practici etc. pentru organizaţiile partenere din Federaţie şi pentru organizaţiile ortodoxe care nu sunt (încă) parte a acesteia. Constituirea Federaţiei din organizaţii cu o anumită reprezentativitate şi un anumit prestigiu

[117] Loc.cit.

[118] Interviu cu Dr. Sárosi Arthur, director executiv al Fundaţiei Creştine Diakonia – Cluj-Napoca, 21 februarie 2013.

[119] http://federatia-filantropia.ro/despre-noi/istoric/

[120] După cum observam mai sus, Statutul de organizare şi funcţionare al Bisericii Ortodoxe Române intra în vigoare tot în anul 2008. V. şi art. 6 par. 3 al Statutului Federaţiei Filantropia, online la: http://federatia-filantropia.ro/despre-noi/statut/

[121] Patriarhia Română, Federaţia Filantropia, Raport anual 2012, ed Federaţia Filantropia, mai 2013.

[122] http://federatia-filantropia.ro/despre-noi/statut/

[123] Interviu cu Diacon Cosmin Grigorescu, Director Executiv – Federaţia Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române, 22 mai 2013.

pe plan local este menită să confere totodată şi Federației un plus de autoritate şi legitimitate atunci când îşi exercită funcția de reprezentare şi respectiv de *advocacy* în raport cu autoritățile publice şi cu societatea în general. Organizațiile membre continuă să îşi dezvolte şi să îşi administreze propriile proiecte, dar îşi asumă în plus participarea la proiectele comune ale Federației.

Funcția de integrare a organizațiilor membre într-o structură coerentă şi funcțiile de *advocacy* ale Federației sunt încă în curs de dezvoltare. Căci pe de o parte, după cum observa Directorul Executiv al Federației, „conştiința faptului că membrii Federației pot fi resurse unii pentru alții este încă în formare – oamenii încă se descoperă şi încă au surprize că există membri ai Federației care fac lucruri care lor le trebuie şi ei nu se gândeau la asta", iar pe de altă parte exercițiul coordonării între organizații şi al articulării unor puncte de vedere comune este încă relativ dificil[124].

Viziunea Federației Filantropia, exprimată ca dorința de a întruchipa „o Biserică mereu vie prin membrii săi şi relevantă prin faptele sale pentru oameni şi comunitățile lor" ilustrează orientarea acesteia prioritară spre acțiunea directă în societate. Mai precis:

> „Vie înseamnă o Biserică care acționează prin membrii ei în toate împrejurările de viață în care se găsesc şi acționează (...), pentru că este parte a vieții lor. Şi relevantă pentru mine înseamnă că acționează eficient acolo unde se hotărăşte să acționeze şi pentru că se hotărăşte să acționeze, nu stă închisă în spatele unor uşi, în interiorul unui altar şi se mulțumeşte doar să predice (...) – nu, Biserica este vie atunci când acționează atât în altar, cât şi dincolo de altar"[125].

III.2 Influența afilierii religioase asupra serviciilor oferite de organizațiile cu profil religios

Iuliana Conovici

III.2.a. Motivația participanților

"Iubirea aproapelui prin fapte concrete"

Investigarea rolului cultelor şi al organizațiilor cu profil religios în economia socială ca domeniu distinct a pornit de la constatarea că, de-a lungul istoriei, Bisericile şi cultele în general şi-au definit şi articulat învățătura cu privire la societate astfel încât să afirme demnitatea umană şi primatul binelui social, comunitar asupra valorilor de ordin pur economice. Trecând însă dincolo de constatarea acestor principii, am căutat să verificăm pe teren impactul acestora în viața animatorilor actuali ai organizațiilor cu profil religios angajate în activități de economie socială în sens larg.

Motivația internă a celor ce se angajează astăzi în gestionarea şi administrarea de proiecte ale unor astfel de organizații are o nuanță aparte: credința religioasă este cea care dă sens angajării în astfel de proiecte, pentru toți respondenții noştri, şi joacă un rol determinant în modul în care îşi înțeleg propriul rol: ca pe o formă de *slujire* mai degrabă decât de *serviciu*. Mai mult decât atât: ea este adesea determinantă în opțiunea pentru angajamentul social, iar nevoia de asumare şi manifestare activă

[124] Loc.cit.

[125] Interviu cu Diacon Cosmin Grigorescu, Director Executiv – Federația Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române, 22 mai 2013.

a credinței este motorul care o face să funcționeze, iar atunci când, în interviuri, nu am făcut referire la ea, aproape toți cei intervievați, clerici şi laici, angajați sau voluntari ne-au atras atenția asupra ei.

> „Pentru fiecare persoană şi pentru fiecare organizație e foarte importantă motivația care stă la baza acțiunii lor. [...] Pentru fiecare dintre noi, atât la nivel personal, cât şi la nivel asociativ e determinantă motivația care stă la baza acesteia. [...] Eu cred că mai multă dragoste, mai multă iubire într-un act social şi medical profesionalizat e ceea ce dă gust, [...], e ingredientul de care are nevoie societatea în care trăim"[126].

Iubirea şi acceptarea omului ca persoană înzestrată cu demnitatea de „copil al lui Dumnezeu", iar nu ca simplu „obiect al activității"[127] sunt lucruri pe care *slujitorii* organizațiilor creştine vor aşadar să le aducă în plus față de serviciile sociale şi medicale laice.

Căci, în nuanță ortodoxă, filantropia creştină nu este doar o „terapeutică materială", ci face parte în acelaşi timp şi din „terapeutica spirituală": bolile şi neputințele trupeşti sunt înțelese ca reflex al celor sufleteşti. Ori,

> "[a]ceasta e diferența între filantropie şi asistența socială: în primul rând pleci de la realitatea existenței lui ca persoană umană care are nevoi şi sufleteşti, şi trupeşti, şi dacă acționezi numai asupra nevoilor trupeşti, s-ar putea ca pe omul respectiv să-l priveşti ca pe un client sau un beneficiar de servicii sociale, dacă nu vezi de fapt ce a determinat – pentru că în toate stările noastre există o determinare sufletească, internă – mentală, sufletească, psihologică, cum vreți s-o numim, ea există – şi starea de cădere a fiecăruia".[128]

În plus, în lucrarea lor socială, organizațiile creştine caută să readucă omul – pe cel în nevoi – în comunitate şi în comuniunea cu ceilalți, pentru că

> „ceea ce faci, nu faci doar pentru a-l scoate pe un om dintr-o problemă socială, dintr-o problemă materială, ci pentru a nu-l lăsa singur129 în lupta lui cu problema lui socială, pentru a aduce pe aproapele lui acolo lângă el, în lupta lui şi pentru a-l readuce între cei care-i sunt frați – aşa îi considerăm noi, conform credinței noastre. [Aceasta] e valoarea adăugată, aş spune, a intervenției noastre față de o intervenție socială după carte, teoretică: țintim la mai mult când acționăm".[130]

O particularitate a implicării organizațiilor creştine constă şi în modul în care îşi asumă şi caută să respecte câteva valori fundamentale. Omul ca persoană şi demnitatea umană sunt printre cele mai importante, căci

> „după aceasta tânjeşte orice om, să fie respectat şi să-i fie acordată demnitatea de om. Fiecare să simtă că are valoare în societate şi în fața oamenilor - credința ne ajută ca sa putem să facem acest lucru." [131]

Mai mult decât atât, sensul angajamentului social creştin nu este doar cel de a descoperi demnitatea celuilalt, ci şi pe cea proprie. Credința şi încredrea în Dumnezeu şi în demnitatea umană sunt cele chemate să lucreze:

[126] Interviu cu Pr. Nicolae Anuşcă, Preşedinte al Confederației Caritas România, 26 februarie 2013.

[127] Perspectiva omului ca "obiect" îi apărea intervievatului nostru de-a dreptul "înfricoşătoare".

[128] Interviu cu Pr. Dorel Moțoc, Consilier patriarhal, Sectorul Social-Filantropic al Administrației Patriarhale, 12 februarie 2013.

[129] Sublinierea mea – I.C.

[130] Interviu cu Diacon Cosmin Grigorescu, Director Executiv – Federația Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române, 22 mai 2013.

[131] Participant la focus-grupul 2 (Cluj-Napoca), 26 martie 2013.

„[Tr]ebuie să avem credință, asta e important. Dacă crezul nu există, fără asta nu merge, nu putem. Dar trebuie să ai în fiecare zi puterea să începi din nou. Și de ce să începi? Cine îți dă această putere? Noi putem ceva, dar asta numai de la om nu vine. Trebuie ca în fiecare zi să ai sentimentul că totuși și Dumnezeu este cu tine și că ai talente. E foarte important. […] mulți așa zic, că „eu sunt un om mic, nu depinde de mine nimic, nimic'. Și cu asta noi trebuie să îi ajutăm, că nu, tu ești foarte bogat, tu ești unic și irepetabil […], ești unicat, ai această viață, nu știi câți ani, dar trebuie să o folosești, că alta nu ai" [132].

Clericii își exprimă în moduri diverse motivația proprie: astfel, angajamentul social este definit când ca reflex firesc al nevoii de edificare/reconstrucție a comunității, când ca formă alternativă a slujirii preoțești, când ca parte integrantă a slujirii pastorale sau a misiunii Bisericii. Poate fi „citită" și ca o formă de slujire socială sau de slujire a națiunii:

„Într-o societate în care alte lucruri par să fie relevante, într-o lume în care alte lucruri par să fie mai vii […] eu personal cred că o Biserică vie aduce o plus-valoare enormă nației acesteia"[133].

Pentru laici, de altfel, slujirea socială este atât o formă de *mărturie* a propriei credințe, cât și o formă de expresie a *identității* proprii, rezultat al unui efort orientat nu doar în afară, spre lucrarea socială, ci și al unui proces introspectiv:

„cred că aceasta este de fapt principala întrebare, că de ce slujești? Pentru că munca noastră este o slujire pe mai multe planuri, și dacă nu ai un răspuns că de ce slujești, atunci nu-i precis că ai face-o. Pentru că atunci ar interveni întrebarea: oare merită? Și, desigur, trebuie să treci prin aceste întrebări. Dacă primești răspuns – de ce merită și ce are valoare pentru tine – atunci slujești"[134].

Asumarea acestei forme de slujire a aproapelui primează asupra considerentelor de ordin economic. Experiența în sine a slujirii sociale este una care îi transformă pe participanți: „:Nu mai suntem aceiași oameni care am început și ne-am angajat cândva", ne mărturisea acesta.

III.2.b. Dimensiunea religioasă – parte a serviciilor oferite

Pe lângă motivația transcendentă care îi animă pe membrii, angajații și voluntarii cultelor și organizațiilor cu profil religios active în sectorul economiei sociale, dimensiunea religioasă a acestor organizații are și un impact practic asupra tipului de servicii oferite și a modului în care acestea sunt concepute.

Asistența religioasă este sistematic parte a serviciilor oferite, fie că aceasta este obiectul principal al activității organizațiilor (cazul organizațiilor de cult) sau nu (ONG cu profil religios). Aceasta se traduce prin oferirea posibilității de participare la slujbe religioase, organizarea de momente de rugăciune comună, consiliere spirituală din partea unor preoți, pastori etc., dar permează și cadrul și modul de lucru al organizațiilor, mai puternic sau mai puțin, de la caz la caz.

Organizațiile cu profil religios oferă și servicii care le sunt în întregime specifice, precum educația religioasă, în cadru formal sau informal, pentru copii și adulți (de la crearea la unități de învățământ confesional la cursuri biblice, întâlniri de rugăciune, grupuri de meditație, școli duminicale, cateheze etc.) sau cursuri care țin de tradiția proprie a confesiunii căreia îi sunt afiliate (de ex. organizarea de cursuri de pictură bisericească). În cazul unor astfel de organizații, organizarea serviciilor, metodologia profesională folosită, organizarea timpului de lucru și organizarea spațiului, structurarea evenimentelor, distribuirea sarcinilor etc. pot fi și ele influențate de caracterul religios al organizațiilor.

Activitățile economice ale organizațiilor cu profil religios se află și ele *uneori,* dar nu în mod sistematic, în legătură directă cu specificul religios al acestora: ateliere de icoane, de lumânări, edituri de carte religioasă, producția de obiecte de artizanat și de colportaj și activitățile legate de turismul religios / de pelerinaj etc.

III.2.c. Sprijinul comunității și Bisericii

În afară de motivația particulară care îi animă pe cei angajați în organizațiile cu profil religios care organizează servicii sociale și, în sens mai larg, de economie socială, acestea au totodată și particularitatea de a putea mobiliza un număr mare de persoane din categorii sociale diferite și implicit de a avea acces la categorii de resurse umane și materiale la care alte organizații nu au același tip de acces. De altfel, reprezentanții acestor organizații au conștiința importanței rolului pe care îl au de jucat și îl joacă în comunitate, lucru relevat de ancheta de teren: 75% din organizațiile respondente au conștiința rolului important pe care îl au activitățile și serviciile oferite de ele ca răspuns la nevoile comunităților locale din care fac parte. Un sfert din aceste organizații apreciază totuși că impactul activităților proprii rămâne mic sau nul.

Fiind vorba de organizații de cult sau de organizații cu profil religios, acestea pot apela la comunitățile bisericești proprii pentru susținerea unor activități și proiecte. Sprijinul acestora pentru organizațiile cu profil religios se manifestă uneori foarte concret, prin contribuția la identificarea de resurse materiale și umane, sprijinirea organizațiilor în obținerea de finanțări, în instruirea personalului etc. Potrivit rezultatelor anchetei de teren, comunitățile bisericești se implică în cea mai mare măsură în sprijinirea organizațiilor în vederea obținerii de resurse materiale, îndeosebi a obținerii de donații individuale, și a atragerii de resurse umane. Totuși, o mare parte a organizațiilor (între 42% și 82%) au răspuns că nu primesc acest tip de asistență de la comunitățile religioase la care sunt afiliate[135].

Grafic 4: Sprijinul comunității bisericești/religioase la care organizațiile cu profil religios sunt afiliate (total organizații respondente – ONG și culte)

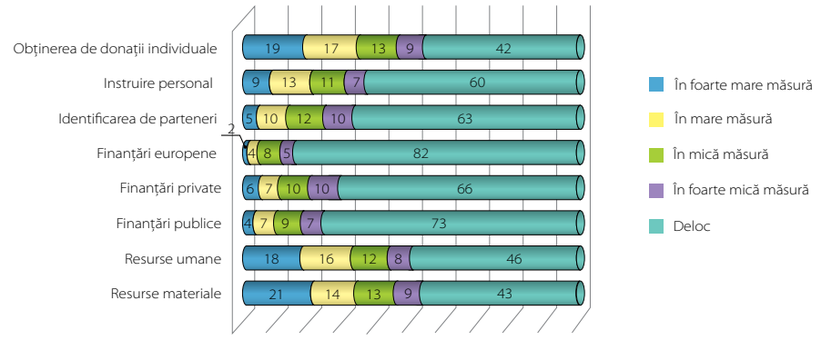

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

[132] Interviu cu Domnul Episcop Kató Béla, episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal, 20 februarie 2013.

[133] Interviu cu Diacon Cosmin Grigorescu, Director Executiv – Federația Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române, 22 mai 2013.

[134] Interviu cu Dr. Sárosi Arthur, director executiv al Fundației Creștine Diakonia – Cluj-Napoca, 21 februarie 2013.

[135] Datele obținute nu sunt perfect comparabile, numărul răspunsurilor oscilând între 628 și 647 din totalul de 689 de organizații chestionate.

Tendinţe similare în ceea ce priveşte sprijinul comunităţilor bisericeşti, dar cu o rată ceva mai scăzută a asistenţei pentru obţinerea de finanţare întâlnim şi în cazul ONG-urilor – asociaţii şi fundaţii cu profil religios care oferă diferite tipuri de servicii din sfera serviciilor care pot fi subsumate economiei sociale în sens larg.

Grafic 5: Sprijinul comunităţii bisericeşti/religioase la care organizaţiile cu profil religios sunt afiliate (ONGuri)

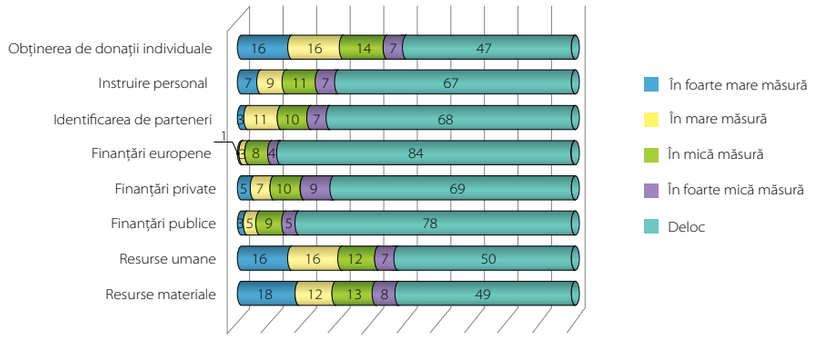

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

Întrebarea s-a concentrat pe asistenţa tehnică privind organizarea şi finanţarea serviciilor. În acest context, ponderea implicării instituţionale a comunităţilor bisericeşti, aşa cum reiese ea din rezultatele anchetei, pare limitată (cu excepţia mobilizării individuale).

Pe lângă acestea, după cum a reieşit din cercetarea calitativă, comunităţile bisericeşti au un rol semnificativ şi în identificarea, selectarea şi direcţionarea beneficiarilor către organizaţiile care le furnizează. Mai ales în cazul organizaţiilor afiliate într-o formă instituţională unei biserici, parohiile sau comunităţile bisericeşti locale joacă un rol important în acest sens. Ele mai pot avea un rol şi în identificarea şi selectarea personalului (voluntari şi angajaţi) organizaţiilor cu profil religios angajate.

Trebuie spus că există percepţii diferite cu privire la rolul organizaţiilor cu profil religios în raport cu instituţiile bisericeşti de care aparţin. Cel mai adesea, activităţile Bisericii şi ale organizaţiei sunt percepute drept complementare, dar uneori cele din urmă sunt percepute ca o soluţie de substituţie, datorată neintervenţiei celei dintâi[136].

În ceea ce priveşte sprijinul comunităţilor locale, acesta se manifestă în primul rând tot în plan individual, prin oferirea de donaţii individuale şi prin angajarea membrilor comunităţii, cu titlu benevol, în activităţi ale acestora. Este totuşi de semnalat şi angajarea altor ONG-uri locale în sprijinirea cultelor şi organizaţiilor cu profil religios în economia socială. Circa 30% din organizaţii au declarat că primesc sprijin într-o oarecare măsură sau în mare măsură din partea organizaţiilor neguvernamentale active pe plan local, uşor mai ridicată în cazul ONG cu profil religios.

[136] Un participant la focus-grupul din Cluj-Napoca, 26 martie 2013 afirma în acest sens că "explozia de organizaţii de caritate creştine din România a fost răspunsul normal la faptul că Biserica creştină din România n-a reuşit să priceapă momentele cheie, crizele sociale la care sa răspundă".

Sprijinul autorităţilor locale se manifestă în schimb mai degrabă prin alocarea de resurse cum ar fi concesionarea de sedii ş.a. (29%, respectiv 27% doar pentru ONG), însă contractarea de servicii ale organizaţiilor cu profil religios rămâne foarte limitată (12%).

Grafice 6-7: Sprijinul comunităţii locale pentru organizaţiile cu profil religios: total eşantion şi ONG

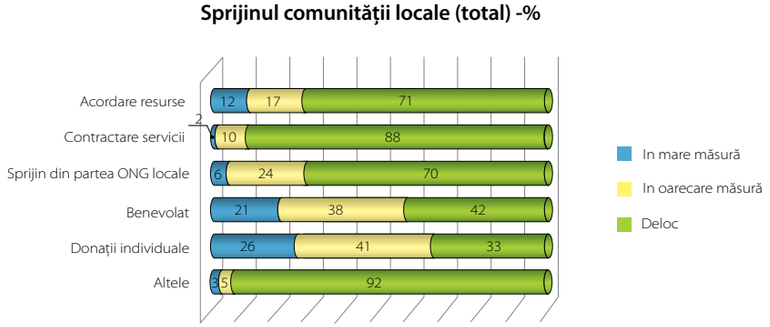

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

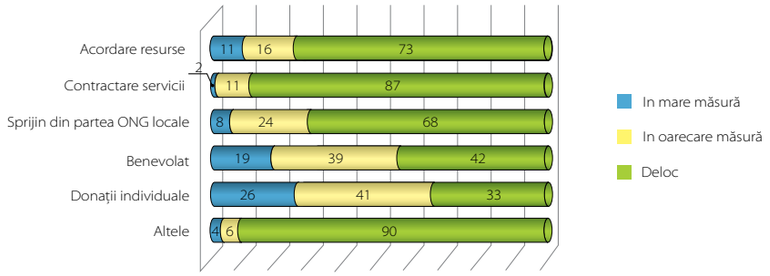

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Organizaţiile cu profil religios par să funcţioneze, astfel, ca agenţi de mobilizare a comunităţii, atrăgând cu precădere contribuţii individuale – fie materiale, fie umane. Acest lucru reiese şi din cercetarea calitativă.

Este de remarcat faptul că un număr semnificativ de organizaţii nu au relaţii cu autorităţile publice (23% din respondenţi declară că nu au nici un fel de relaţii cu autorităţile locale; 37% nu au relaţii cu autorităţile judeţene şi aproape jumătate din respondenţi apreciază că nu au contact cu autorităţi de nivel naţional); cu cât mai ridicat este nivelul administrativ, cu atât pare mai redus contactul. În condiţiile în care cele mai multe organizaţii de acest tip oferă servicii sociale şi/sau social-medicale, lipsa oricărui contact cu autorităţile este sugestivă pentru (ne)funcţionarea pieţei serviciilor sociale din România şi modul în care se plasează organizaţiile cu profil religios în acest peisaj. Gradul cel mai mare de satisfacţie cu privire la autorităţile publice se înregistrează în cazul autorităţilor locale.

Figura 7: Satisfacția privind relațiile cu autoritățile publice

Satisfacția privind relațiile cu autoritățile publice - %	F. mare măsură	Într-o oarecare măsură	Deloc	Nu au relații
Naționale	8	25	20	47
Județene	13	37	14	37
Locale	24	42	11	23

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Figura 8: Percepția capacității de a influența deciziile autorităților publice

Percepția capacității de a influența deciziile autorităților publice - %	F. mare măsură	Într-o oarecare măsură	Deloc
Naționale	2	24	74
Județene	5	33	63
Locale	12	38	50

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

În același timp, și în mod coerent cu satisfacția privind relațiile cu autoritățile, doar un sfert dintre organizațiile respondente apreciază că pot influența deciziile autorităților publice, însă jumătate consideră că au capacitatea de a influența luarea deciziei la nivelul autorităților locale.

III.2.d. Percepția publică a organizațiilor cu profil religios: avantaje și dezavantaje

Organizațiile cu profil religios sunt percepute ca un segment aparte în cadrul sectorului de economie socială. Dimensiunea religioasă a activităților/serviciilor acestora și asumarea credinței religioase de către personalul lor le conferă acestora un statut distinct. Chiar atunci când organizațiile însele nu țin să scoată foarte puternic în evidență dimensiunea *confesională* pe care unele o au, *alteritatea* acestora în raport cu alte organizații echivalente din sectorul caritabil, al asistenței social - medicale, al formării profesionale etc. este percepută atât de beneficiari cât și de autoritățile publice sau de potențialii donatori sau parteneri în diferite proiecte. Această specificitate a organizațiilor cu profil religios este percepută, de la caz la caz, ca pozitivă sau negativă.

Pe de o parte, pentru unii potențiali beneficiari sau donatori, dimensiunea religioasă a organizațiilor funcționează ca o **garanție de credibilitate**. Convingerile religioase ale persoanelor implicate în aceste organizații, atitudinea acestora, motivația lor transcendentă îi încurajează pe aceștia să acorde o mai mare încredere în organizații, în modul cum acestea își desfășoară serviciile sau că finanțările acordate vor fi alocate în scopuri conforme cu misiunea socială asumată a organizațiilor.

Trebuie semnalată în mod special capacitatea organizațiilor cu profil religios de a mobiliza, îndeosebi prin intermediul comunităților bisericești, un număr foarte mare de mici donatori, uneori cu rezultate spectaculoase. Un participant la unul din focus grupuri amintea că o organizație penticostală a putut strânge 25.000 de euro doar din vânzarea de cd-uri cu muzică religioasă[137].

Acest aspect este foarte important și în dezvoltarea parteneriatelor, inclusiv în accesarea unor potențiali parteneri (organizații cu profil religios echivalente din țară și/sau de peste hotare) la care organizațiile „laice" au acces mai redus. Percepția pozitivă și „încrederea" cu care sunt investite implicit unele organizații cu profil religios – sau cel puțin fondatorii și animatorii acestora – sunt esențiale și în atragerea de donații, precum și în atragerea de voluntari.

Și în acest caz, pentru atragerea de voluntari inclusiv din țară, organizațiile cu profil religios pot avea acces mai ușor la segmente ale populației (tineri și bătrâni) cu disponibilitate pentru voluntariat – fie că este vorba de tinerii integrați în sistemul de învățământ confesional (în creștere, în România), fie despre membrii comunităților[138].

În sfârșit, organizațiile cu profil religios se folosesc uneori de modalități originale de recrutare a beneficiarilor. Astfel, în cazul unei parohii ortodoxe bucureștene, care dezvoltă mai multe proiecte sociale, recrutarea se face uneori efectiv în curtea bisericii: oferind mici gustări la sfârșitul slujbelor bisericești, preotul paroh și comunitatea parohială pot identifica unele cazuri sociale din rândul participanților la slujbe.

La garanția de încredere reprezentată de afilierea religioasă se adaugă, în cazul unor organizații mari precum Caritas, organizațiile din Federația Filantropia sau Fundația Creștină Diakonia și reputația acestora. Statutul acestora de asociații ale Bisericii poate „juca" atunci ca un avantaj, proximitatea de Bisericile respective funcționând ca o garanție suplimentară față de organizațiile „independente" ale laicilor, iar dimensiunile organizației – ca o dovadă de seriozitate.

Pe de altă parte, profilul religios al acestor organizații poate funcționa și ca o **barieră** în calea integrării acestora în sectorul societății civile și respectiv în sectorul local al serviciilor, în domeniile în care activează. Alteritatea percepută a organizațiilor cu profil religios poate trezi reticențe, după caz, atât din partea potențialilor beneficiari, cât și din partea unor potențiali donatori, finanțatori, potențiali parteneri și chiar din partea autorităților publice locale sau centrale. Prezumțiile negative, atunci când funcționează, sunt cele de prozelitism sau de neprofesionalim pe domeniul *social*. Unul dintre participanții la focus - grupuri rezuma problema: "Apartenența la o biserică ar putea să fie la un moment dat un asterisc pus și care să te împiedice cumva în finanțări sau în credibilitate în general"[139].

În raport cu beneficiarii sau cu o parte a potențialilor parteneri, prezumția intenției prozelite și rezerva cauzată de această percepție a fost semnalată explicit doar de reprezentanți ai unor organizații aparținând unor confesiuni minoritare, dar inclusiv confesiuni istorice.

În schimb, în raport cu potențialii donatori, parteneri, finanțatori sau cu autoritățile locale, reprezentanți ai organizațiilor acoperind întreg spectrul confesional (inclusiv ai organizațiilor cu profil religios afiliate cultului ortodox) au semnalat probleme comparabile. Efectul prejudecății negative, conform acestora, se manifestă în mai multe feluri și poate urma mai multe etape.

[137] Focus-grup București, 21 martie 2013.

[138] Un alt participant la focus-grupul din București, reprezentant al unei organizații creștine adventiste, amintea mobilizarea a 700 de voluntari în două zile pentru combaterea efectelor unor calamități naturale.

[139] Participant la focus-grupul din București, 21 martie 2013.

În raport cu potențialii finanțatori, prezumțiile negative care pot apărea sunt cele de neprofesionalism, nesustenabilitate (precauția în a acorda finanțare unor proiecte care nu este sigur că vor funcționa) sau de neeligibilitate implicită (precauția finanțatorilor de a acorda finanțare pe proiecte sociale unor organizații care desfăşoară şi activități religioase, pentru a evita finanțarea de activități religioase, acolo unde această dimensiune nu este eligibilă). Această problemă a fost semnalată şi în raport cu marii finanțatori (inclusiv în cazul fondurilor europene), şi pare să afecteze mai puternic organizațiile de dimensiuni mai mici.

Prejudecata negativă funcționează uneori şi în cazul autorităților publice care, potrivit respondenților noştri, se arată în unele cazuri reticente să accepte colaborarea cu organizații cu profil religios care organizează activități şi servicii ce intră în sfera de competență a acestora. Modificarea legislației şi includerea, în Legea asistenței sociale (292/2011)[140] a cultelor şi implicit a organizațiilor acestora în rândul posibililor furnizori de servicii sociale pare să fi contribuit la depăşirea reticențelor inițiale. Odată acceptată de către autoritățile publice, colaborarea cu organizațiile cu profil religios, urmează de obicei o perioadă de acomodare, uneori incluzând perioade de „supraveghere" de câte un an de zile sau mai mult, în care colaborarea funcționează mai greoi, după care relația organizațiilor cu reprezentanții autorităților publice intră intr-o etapă de normalizare.

[140] Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 905 din 20 decembrie 2011.

III.3. Evoluția organizațiilor cu profil religios – date economice şi analiză cantitativă

Iuliana Conovici, Irina Opincaru

Numărul organizațiilor religioase (inclusiv culte) înregistrate în evidențele Institutului Național de Statistică au cunoscut un consistent trend ascendent după căderea regimului comunist, ilustrând dinamismul vieții religioase din România postcomunistă.

Figura 9: Evoluția numărului organizațiilor religioase din România

An	Nr. organizații religioase
1996	6,591
1997	8,739
1998	10,302
1999	11,300
2000	11,673
2001	11,726
2002	14,384
2003	15,651
2004	16,201
2005	16,787
2006	18,377
2007	18,886
2008	18,657
2009	18,429
2010	18,451

Sursa: Institutul Național de Statistică - Anuarul Statistic al României[141]

Potrivit Anuarului Statistic al României, numărul acestora a crescut în ritm relativ stabil de la 6.591 în 1996 la 18.886 în 2007, cu un salt ascendent între anii 2001 şi 2002[142]. În anul 2007 se înregistrează un maxim, după care numărul organizațiilor intră într-un uşor declin până în 2009, cu o uşoară creştere în 2010.

[141] După: *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări, Bucureşti, 2011, p. 21-22, fig. 5 şi 6 şi Anuarul Statistic al României* 2011, http://www.insse.ro/cms/files/Anuar%20statistic/15/15%20Activitatea%20intreprinderii_ro.pdf (accesat: iunie 2013).

[142] FDSC, România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări, Bucureşti, 2011, p. 21-22, fig. 5 şi 6.

Grafic 8 : Evoluția numărului de organizații religioase din România, 1996-2010

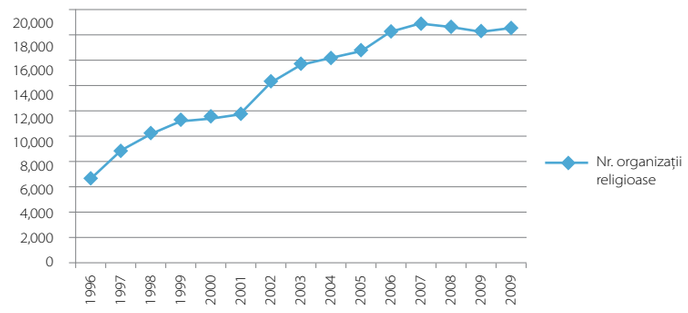

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Potrivit informațiilor publicate pe siteul Secretariatului de Stat pentru Culte, în România funcționau aproape 20.000 de parohii și asimilate (biserici, congregații și/sau comunități)[143] la care se adaugă și un număr de biserici sau comunități filiale.

Figura 10: Parohii și biserici/comunități locale ale cultelor recunoscute (2013)

Cult	Nr. parohii
Biserica Ortodoxă Română	11394
Uniunea Bisericilor Baptiste	1800
Biserica lui Dumnezeu Apostolică - Cultul Penticostal	1343
Biserica Adventistă Ziua a Șaptea	1185
Biserica Reformată	780
Biserica Română Unită – Greco-Catolică	763
Biserica Creștină după Evanghelie	678
Biserica Romano-Catolică	647
Org.Rel. Martorii lui Iehova	569
Biserica Evanghelică Română	220
Biserica Unitariană	126
Cultul Mozaic	78
Biserica Evanghelică Luterană (CA)	57
Episcopia Ortodoxă Sârbă	56
Cultul Musulman	50
Biserica Evanghelică Luterană (SP)	39
Biserica Creștină Rusă de Rit Vechi	37
Biserica Armeană	10
TOTAL	**19832**

Sursa:www.culte.ro; prelucrare IES (FDSC)

[143] Au fost înregistrate aici, pe cât posibil, doar entitățile cu personalitate juridică proprie, respectiv, parohiile, dar nu și filiile (comunități dependente).

O bază de date a lăcașurilor de cult din România, vizând inventarierea construcțiilor cu destinație de cult din România (2003-2011) realizată de Secretariatul de Stat pentru Culte în colaborare cu Institutului de Memorie Culturală (cIMeC) a inventariat peste 18.400 de entități, însumând cca 70% din totalul lăcașurilor de cult din România. Nu sunt (încă) incluse în această bază de date cele aparținând cultelor penticostal și creștin după evanghelie.

Figura 11: Lăcașuri de cult ale principalelor culte din România (2012)

Cult	Lăcașuri de cult
Biserica Ortodoxă	12964
Uniunea Bisericilor Baptiste	1270
Biserica Romano-Catolică	1114
Biserica Reformată	962
Biserica adventistă de ziua a șaptea	774
Biserica Evanghelică Română	359
Biserica Română Unită – Greco-Catolică	271
Cultul ortodox de rit vechi	168
Biserica Evanghelică CA	142
Biserica Unitariană	141
Cultul mozaic	93
Cultul musulman	79
Org. religioasă Martorii lui Iehova	72
Biserica Armeană	10
Ordinariatul armeano-catolic	4
Biserica Evanghelică SP	2
Comuniunea Anglicană	1
TOTAL	**18426**

http://www.culte.gov.ro/lacasuri-de-cult; prelucrare IES (FDSC)

Evoluția specifică a numărului organizațiilor cu profil religios (ONG), altele decât cele de cult este deocamdată mai dificil de evaluat. Afiliate direct sau nu la unități sau organizații de cult printr-o procedură juridică specifică, asociațiile și fundațiile cu profil religios funcționează potrivit regimului legal general al asociațiilor si fundațiilor și desfășoară o gamă largă de activități diferite. Codificarea CAEN actuală nu include o asemenea diferențiere, activitățile religioase ale cultelor și cele ale asociațiilor și fundațiilor cu profil religios fiind reunite într-o aceeași bază de date.

Per ansamblu, numărul organizațiilor religioase care au depus bilanț contabil a înregistrat în perioada 2000 – 2010 o rată de creștere de 90,74%, ceea ce ilustrează dinamismul întregului sector al organizațiilor religioase în această perioadă. Intervalul 2000 – 2005 se caracterizează printr-o rată de creștere de 46,73%, iar intervalul 2005 – 2010 printr-o rată de creștere mai mică comparativ cu primul interval, însă tot de un nivel semnificativ - de 29,99%.

Figura 12: Culte şi organizaţii cu profil religios cu bilanţ contabil

An	Nr. org. care au depus bilanţ contabil
2000	1027
2005	1507
2007	1722
2008	1757
2009	1852
2010	1959

Sursa: INS/Ministerul Finanţelor Publice, prelucrare IES (FDSC)

Repetăm faptul că, dat fiind că unităţile de cult sunt obligate să îşi ţină contabilitatea doar în partidă simplă, dispunem de evidenţa datelor financiare ale acestor organizaţii doar în puţine cazuri, care nu pot fi considerate reprezentative.

În ceea ce priveşte procesul de fiscalizare, la nivelul unităţilor de cult, acesta a avansat odată cu înfiinţarea de noi parohii. Astfel, în intervalul 1992-2010 au primit cod fiscal un număr de 14352 parohii[144].

Figura 13: Evoluţia fiscalizării parohiilor din România

An	Nr parohii care primesc cod fiscal
1992	72
1993	966
1994	1053
1994	1167
1995-2000	6049
2001-2005	3380
2006	334
2007	436
2008	520
2009	236
2010	139
TOTAL	**14352**

Sursa: Institutul Naţional de Statistică - Anuarul Statistic 2011, prelucrare IES (FDSC)

Analiza datelor de bilanţ oferă informaţii privind valoarea activelor imobilizate precum şi a veniturilor obţinute de organizaţiile cu profil religios.

Astfel, în anul 2010, cele 479 de organizaţii – culte au însumat active imobilizate în valoare de 1,117,184,250 lei şi venituri de 446,917,499 lei, iar cele 1480 organizaţii – ONG religioase au însumat active imobilizate în valoare de 292,424,896 lei şi venituri în valoare de 282,573,484 lei. Per total, se observă că în ambele cazuri putem discuta de principii de funcţionare eficientă, veniturile fiind superioare cheltuielilor.

[144] Potrivit statutelor cultelor, parohiile (respectiv comunităţile bisericeşti locale) au personalitate juridică.

Figura 14: Culte şi organizaţii cu profil religios – Date financiare 2010

	Nr. Organizaţii	Active Imobilizate (lei)	Venituri (lei)	Cheltuieli (lei)	Angajaţi
TOTAL Culte	**479**	**1,117,184,250**	**446,917,499**	**374,215,239**	**13,204**
Medie culte		2,332,326	933,022	781,243	28
Mediana culte		149,096	16,546	16,488	3
Cuartila 3 culte		1,041,739	139,267	132,313	13
TOTAL ONG Religioase	**1,480**	**292,424,896**	**282,573,484**	**257,847,578**	**5,662**
Medie ONG Religioase		197,584	190,928	174,221	4
Mediana ONG Religioase		45	12,535	10,865	0
Cuartila 3 ONG Religioase		34,999	93,912	85,280	2

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Datele depind în mod direct de tipul de organizaţii incluse aici şi de calitatea înregistrării bilanţurilor în bazele de date ale Ministerului Finanţelor. Îndeosebi în cazul cultelor, unde sunt cuprinse în baza de date în primul rând organizaţii mari (arhi/episcopii, protopopiate şi asimilate şi mai puţin parohii şi comunităţi bisericeşti locale), insistăm asupra faptului că datele prezentate au doar caracter orientativ.

În cazul ONG cu profil religios, observăm (analizând valoarea mediană) că jumătate din acestea sunt organizaţii foarte mici, care funcţionează pe bază de voluntariat, fără angajaţi şi au disponibilităţi financiare limitate. În al treilea sfert al eşantionului, organizaţiile au maxim 2 angajaţi.

III.3.a Distribuţia regională a organizaţiilor cu profil religios

Cele mai multe organizaţii cu profil religios din baza noastră de date sunt grupate în zonele de nord, vest şi centru, precum şi în Bucureşti-Ilfov, numărul lor fiind considerabil mai mic în partea sudică a ţării (regiunile de Sud, Sud-Est şi Sud-Vest cumulând doar un sfert din organizaţiile de cult şi doar 22% din ONG-uri, cât regiunea de Nord-Vest singură).

Grafice 9-10: Distribuţia regională a organizaţiilor cu profil religios – 2010 – culte şi ONG cu profil religios

Culte: Distribuţia regională a numărului de organizaţii 2010

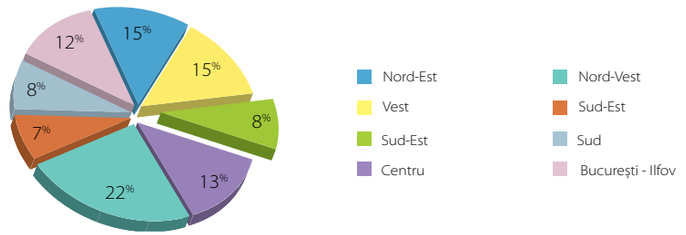

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ONG Religioase: Distribuția regională a numărului de organizații 2010

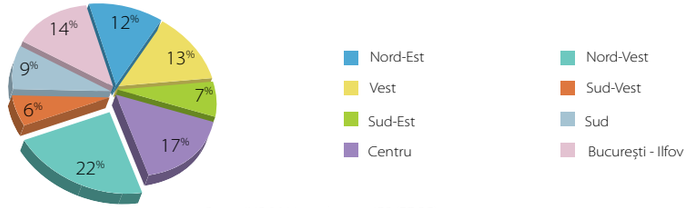

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Situația se reflectă, în bună parte, și în cazul activelor imobilizate ale diferitelor organizații cu profil religios. Covârșitoarea majoritate a acestora se găsește în nordul țării, în primul rând în Transilvania sau (mai ales în cazul organizațiilor de cult) în regiunea București-Ilfov, și doar circa o zecime din acestea se găsesc în cele trei regiuni sudice. Distribuții comparabile întâlnim și în cazul veniturilor, respectiv cheltuielilor totale (v. Anexa III, Figura IX și graficele A-H[145]).

III.3.b. Imobilizări

Ca parte a patrimoniului organizațiilor, activele imobilizate ale organizațiilor studiate au cunoscut o permanentă creștere în intervalul 2000-2010[146]. Cea mai mare pondere în total active imobilizate, o dețin, în amble cazuri, imobilizările corporale (terenuri, imobile etc). De exemplu, în anul 2010, imobilizările corporale reprezentau 93% din total active imobilizate în cazul cultelor, și 94,28% în cazul ONG religioase. Dinamica imobilizărilor per întregul interval de analiză este evidențiată în graficele 11 și 12, unde se poate observa cu ușurință că trendul general este datorat trendului imobilizărilor corporale.

Figura 15: Evoluția activelor imobilizate 2000-2010: culte și ONG religioase

CULTE	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Active imobilizate - TOTAL	54,902,728	475,218,539	665,160,442	814,356,324	919,521,389	1,117,184,250
Imobilizări necorporale	71,214	263,979	235,799	5,875,760	1,404,461	2,310,308
Imobilizări corporale	52,393,559	470,574,638	655,811,769	791,527,277	878,685,282	1,039,085,357
Imobilizări financiare	2,437,941	4,540,654	9,273,436	21,979,667	39,595,498	75,958,633
ONG	**2000**	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Active imobilizate - TOTAL	19,161,465	131,876,949	192,732,370	208,920,387	236,647,506	292,424,896
Imobilizări necorporale	38,387	176,551	508,243	5,171,189	10,285,591	5,310,368
Imobilizări corporale	18,887,980	126,955,024	182,153,730	197,276,457	203,611,813	275,719,528
Imobilizări financiare	235,081	4,745,374	10,310,203	8,329,085	22,750,102	11,399,938

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

[145] Se observă faptul că, în cazul cultelor, ponderea cheltuielilor totale pentru regiunea București-Ilfov (36%) este superioară ponderii veniturilor (31%).

[146] Pentru o imagine mai completă, v. și Anexa I.

Grafice 11-12: Evoluția activelor imobilizate 2000-2010: culte și ONG religioase

Culte: Evoluția activelor imobilizate 2000-2010

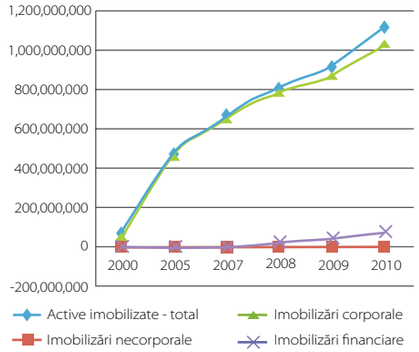

ONG Religioase:Evoluția activelor imobilizate 2000-2010

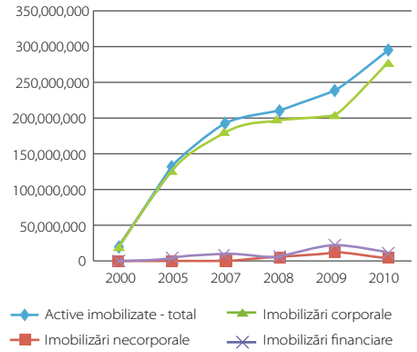

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

III.3.c Surse de venituri, tipuri de finanțări

Figura 16: Evoluția veniturilor din activități fără scop patrimonial, respectiv din activități economice ale cultelor și ONG religioase, 2000-2010

CULTE	2000	2005	2007	2008	2009	2010
TOTAL Venituri	**78,686,316**	**402,083,259**	**703,585,317**	**684,017,145**	**703,923,231**	**446,917,499**
Venituri din activitățile fără scop lucrativ/patrimonial	66,944,382	309,879,492	568,623,586	550,395,585	549,422,921	291,940,556
Pondere din total venituri	85%	77%	81%	80%	78%	65%
Venituri economice	11,741,934	92,202,967	134,961,731	133,621,560	154,500,310	154,971,472
Pondere din total venituri	15%	23%	19%	20%	22%	35%
ONG Religioase	**2000**	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Venituri	**45,348,925**	**168,637,089**	**201,499,210**	**230,774,342**	**242,108,673**	**282,573,484**
Venituri din activitățile fără scop lucrativ/ patrimonial	42,432,236	155,804,612	176,697,788	199,186,369	213,715,847	242,755,329
Pondere din total venituri	94%	92%	88%	86%	88%	86%
Venituri economice	2,689,124	12,786,885	24,743,685	31,587,973	27,975,780	39,434,401
Pondere din total venituri	6%	8%	12%	14%	12%	14%

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic 13-14: Evoluția veniturilor totale și a veniturilor din activități economice ale cultelor și ONG cu profil religios – 2000-2010

Evoluția veniturilor - culte

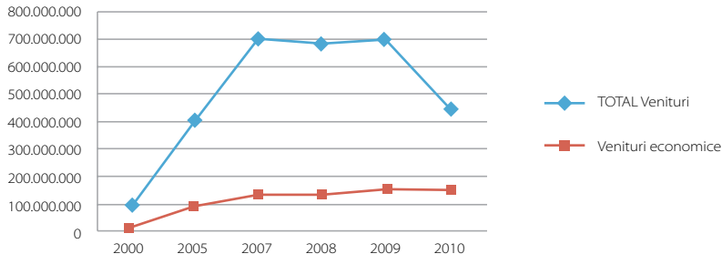

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Evoluția veniturilor - ONG cu profil religios

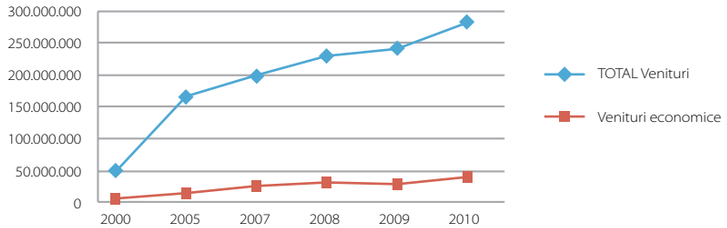

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În ceea ce privește organizațiile de cult cu bilanț, evoluția ascendentă a veniturilor totale atinge punctele de vârf în 2007 și 2009. Valoarea veniturilor obținute de acestea din activități economice crește în intervalul 2000 – 2007, după care urmează o scădere nesemnificativă în anul 2008 (rată de scădere de aprox. 1% în 2008 față 2007), după care urmează din nou o rată de creștere în 2009 față de 2008 de 15,62% ce pare să se stabilizeze. Se observă că ponderea veniturilor din activități economice în veniturile totale ale acestora are o tendință de creștere în intervalul 2007 – 2010, ***în anul 2010*** fiind chiar semnificativă: ***35% din veniturile totale sunt venituri economice***[147].

În cazul asociațiilor și fundațiilor cu profil religios, veniturile totale ale acestora înregistrează o tendință ascendentă relativ constantă. Veniturile din activități economice au înregistrat o tendință de creștere în intervalul 2000 – 2008 în cadrul căruia putem observa o dublare a veniturilor economice între anii 2005 – 2007. În anul 2009 veniturile economice scad cu 11,43% față de anul 2008, după care urmează o revenire surprinzătoare în anul 2010 când cresc cu 40,95%. Ponderea veniturilor din activități economice ale acestor organizații este relativ constantă în intervalul 2007 – 2010, oscilând în jurul valorilor de 12% -14%[148].

[147] Detalii suplimentare în Anexa II.

[148] Pentru o evoluție comparabilă a cheltuielilor, v. Anexa III.

Grafic 15-16: Ponderea veniturilor din activități fără scop patrimonial și veniturilor din activități economice în veniturile totale ale organizațiilor cu profil religios

Culte: Proporția veniturilor economice și non economice în total venituri 2000-2010

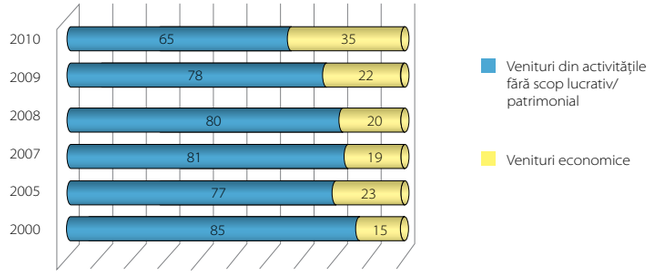

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ONG Religioase: Proporția veniturilor economice și non economice în total venituri 2000-2010

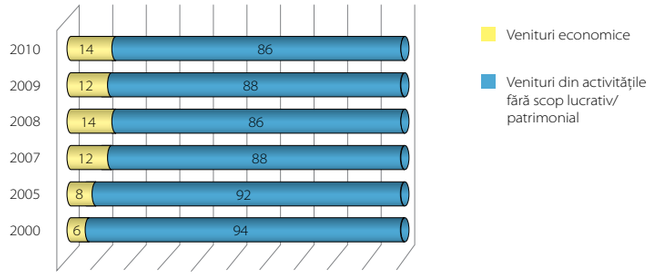

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Marea majoritate a veniturilor cultelor și ONG religioase continuă să provină din activități fără scop patrimonial, cu pondere mai importantă în cazul celor din urmă.

O investigare în detaliu a evoluției în timp a principalelor categorii de venituri relevă o evoluție semnificativă a acestora. Astfel, în cazul organizațiilor de cult, scad dramatic după 2007 ponderile în veniturile totale ale veniturilor provenite din donații (de la 31% în 2007 la doar 10% în 2008) și cotizații sau contribuții ale membrilor (respectiv de la 11% la doar 3%), cu o ușoară redresare în 2010. În cazul finanțărilor de la stat, din ajutoare/finanțări nerambursabile din străinătate, punctul de maxim pentru sumele atrase este în 2008. 2009 este anul în care criza financiară pare să fie resimțită cel mai dramatic, după care urmează o ușoară redresare. Totuși, și în aceste condiții finanțările de la bugetul de stat sau de la bugetele locale continuă să scadă și în 2010, ponderea lor în total în acest an fiind însă apropiată valorii din anul 2008 (datorită scăderii abrupte la nivelul veniturilor totale raportate).

Figura 17: Evoluția principalelor categorii de venituri (altele decât cele provenite din activități economice) - culte - 2000-2010

Culte	2000	2005	2007	2008	2009	2010
TOTAL Venituri	**78,686,316**	**402,083,259**	**703,585,317**	**684,017,145**	**703,923,231**	**446,917,499**
Venituri din cotizațiile membrilor și contribuții bănești sau în natură ale membrilor și simpatizanților (1)	11,478,057	50,818,306	77,610,458	17,900,373	12,493,212	16,366,471
Pondere (1) în total venituri	15%	13%	11%	3%	2%	4%
Venituri din donații (2)	28,796,441	90,929,330	219,815,146	68,871,392	57,550,009	62,709,737
Pondere (2) în total venituri	37%	23%	31%	10%	8%	14%
Venituri din sponsorizări (3)	1,129,404	13,625,034	20,086,082	15,670,312	12,334,741	15,031,323
Pondere (3) în total venituri	1%	3%	3%	2%	2%	3%
Venituri din dobânzi obținute din plasarea disponibilităților rezultate din activități fără scop lucrativ/ patrimonial (4)	1,136,927	1,635,186	2,172,083	2,243,257	5,832,458	3,022,940
Pondere (4) în total venituri	1%	0.4%	0.3%	0.3%	1%	1%
Resurse obținute de la bugetul de stat și/ sau de la bugetele locale (5)	11,759,044	43,819,927	77,521,039	103,792,972	82,060,996	72,796,307
Pondere (5) în total venituri	15%	11%	11%	15%	12%	16%
Ajutoare și împrumuturi nerambursabile din surse externe/ străinătate (6)	4,742,632	25,670,980	12,114,458	12,587,406	5,282,030	7,298,298
Pondere (6) în total venituri	6%	6%	2%	2%	1%	2%
Alte venituri din activitățile fără scop lucrativ/patrimonial (7)	6,836,703	45,729,394	42,153,858	51,464,527	43,197,521	24,316,035
Pondere (7) în total venituri	9%	11%	6%	8%	6%	5%
Venituri financiare (8)	636,779	1,951,252	921,139	1,389,306	1,562,459	nedeclarat
Pondere (8) în total venituri	1%	0.5%	0.1%	0.2%	0.2%	nedeclarat

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic 17: Evoluția ponderii unor categorii de venituri (altele decât veniturile din activități economice) în totalul veniturilor – culte – 2000-2010

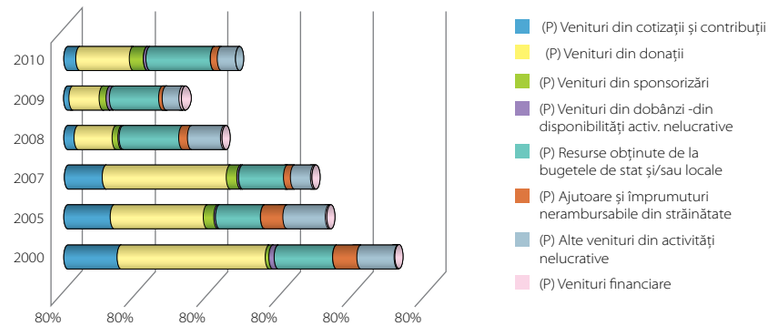

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În ceea ce privește ONG cu profil religios, cu toate că veniturile totale ale acestora continuă să crească, observăm, după 2007, o scădere și mai dramatică atât a valorii absolute, cât și a ponderilor veniturilor provenite din donații (de la 46% în 2007 la doar 13% în 2008), cotizații și contribuții ale membrilor (de la 7% la 3%) și respectiv sponsorizări (de la 8% la 2%) în veniturile totale. În aceeași perioadă, ponderea veniturilor provenite de la bugetul de stat sau bugetele locale, care atingea 4% din veniturile totale în 2007 se stabilizează în jurul a 2%, iar ponderea ajutoarelor și împrumuturilor nerambursabile din străinătate în total venituri scade și ea, cea mai scăzută valoare înregistrându-se în 2009.

Figura 18: Evoluția principalelor categorii de venituri (altele decât cele provenite din activități economice) - ONG religioase - 2000-2010

ONG Religioase	2000	2005	2007	2008	2009	2010
TOTAL Venituri	**45,348,925**	**168,637,089**	**201,499,210**	**230,774,342**	**242,108,673**	**282,573,484**
Venituri din cotizațiile membrilor și contribuții bănești sau în natură ale membrilor și simpatizanților (1)	3,775,888	10,456,428	13,727,875	6,643,440	5,725,550	7,069,774
Pondere (1) în total venituri	8%	6%	7%	3%	2%	3%
Venituri din donații (2)	27,100,366	87,167,431	93,577,669	29,404,953	33,994,281	28,891,778
Pondere (2) în total venituri	60%	52%	46%	13%	14%	10%
Venituri din sponsorizări (3)	2,897,730	15,427,458	16,664,773	4,684,844	4,741,732	5,520,647
Pondere (3) în total venituri	6%	9%	8%	2%	2%	2%
Venituri din dobânzi obținute din plasarea disponibilităților rezultate din activități fără scop lucrativ/ patrimonial (4)	418,063	963,891	767,348	361,106	578,234	477,114
Pondere (4) în total venituri	1%	1%	0.4%	0.2%	0.2%	0.2%
Resurse obținute de la bugetul de stat și/ sau de la bugetele locale (5)	440,262	3,873,523	8,843,100	4,473,244	4,884,531	4,906,501
Pondere (5) în total venituri	1%	2%	4%	2%	2%	2%
Ajutoare și împrumuturi nerambursabile din surse externe/ străinătate (6)	5,050,550	19,919,929	17,844,291	12,757,108	8,050,372	13,747,846
Pondere (6) în total venituri	11%	12%	9%	6%	3%	5%
Alte venituri din activitățile fără scop lucrativ/patrimonial (7)	2,716,716	7,572,236	11,681,182	4,521,144	5,394,540	8,871,921
Pondere (7) în total venituri	6%	4%	6%	2%	2%	3%
Venituri financiare (8)	83,976	185,039	675,374	1,764,606	1,242,703	Nedeclarat
Pondere (8) în total venituri	0.2%	0.1%	0.3%	1%	1%	Nedeclarat

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic18: Ponderea unor tipuri de venituri (altele decât veniturile din activități economice) în total venituri – ONG religioase: 2000-2010

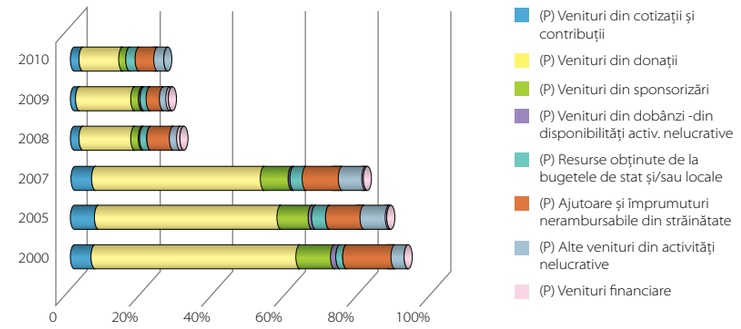

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Rezultatele anchetei de teren ne oferă și o imagine a structurii veniturilor organizațiilor cu profil religios (culte și ONG) în ultimii ani. Datele de care dispunem pe această cale sunt estimări ale organizațiilor respondente.

Grafice 19-20: Proporția unor surse de finanțare în structura veniturilor pe 2011 (medii) – total eșantion și organizații cu activități economice

Total

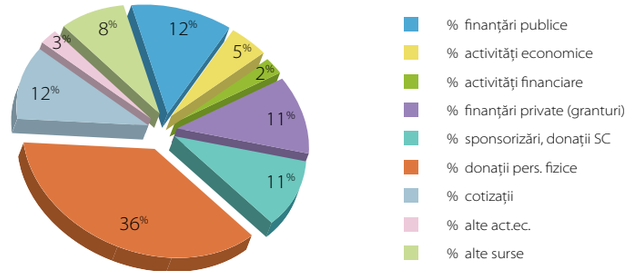

Sursa: Anchetă "Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Organizații cu activitate economică

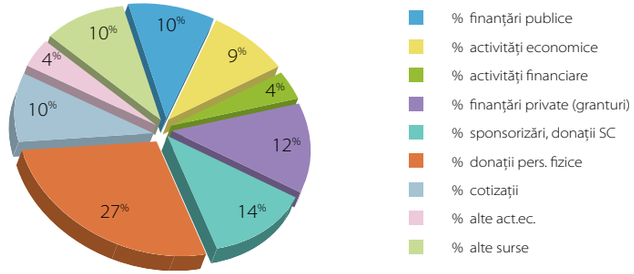

Sursa: Anchetă "Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Astfel, potrivit propriilor declarații, majoritatea covârșitoare a veniturilor acestor organizații proveneau în 2011 din surse private, cu până la 37% donații de la persoane fizice și o pondere medie de doar 12% finanțări din surse publice (subvenții, alocații bugetare, contractări publice, 2% și fonduri nerambursabile[149]). Ponderea veniturilor din activități economice (altele decât contracte cu autoritățile publice)[150] rămâne scăzută (cca. 8% din totalul eșantionului și doar de 13% pe segmentul organizațiilor care desfășoară activități economice). Ponderea veniturilor financiare rămâne și ea scăzută (2% și respectiv 4%). O explicație probabilă a ponderii scăzute a finanțărilor publice în structura veniturilor poate fi aceea că numai o parte din organizatiile din eșantion au declarat că au obținut finanțări publice. Dintre finanțările de la persoane private, doar veniturile obținute din organizarea de colecte publice reprezintă cca. 15% din totalul veniturilor acestora (inclusiv pentru ONG), ceva mai scăzută (12%) în cazul organizațiilor care desfășoară activități economice.

Trebuie menționat totodată că, în ceea ce privește ***cheltuielile*** **cu furnizarea serviciilor,** acestea ajungeau la 54% din totalul cheltuielilor organizațiilor, proporția fiind mai ridicată în cazul organizațiilor care desfășoară activități economice (56%) și mai ales al asociațiilor și fundațiilor (58%).

Figura 19: Structura veniturilor provenite din finanțări publice (inclusiv fonduri nerambursabile)

Venituri provenite din finanțări publice 2010-2011 – total		Contracte cu aut. publice locale	Fonduri UE ne-rambur-sabile	Subvenții autorități locale	Subvenții buget	Decontări servicii CJAS	2%	Total org. respon-dente
		% medie	%medie	% medie	% medie	% medie	% medie	Nr. org.
TOTAL	2011	10	4	15	15	2	52	233
	2010	10	4	17	14	1	51	229
Asociații &fundații	2011	10	5	11	15	3	55	141
	2010	10	5	13	13	1	55	140

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Confirmând rezultatele cercetărilor precedente ale Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile, care puneau în evidență frecvența ridicată a direcționărilor a 2% din impozitul pe venit către organizațiile religioase[151], ponderea medie cea mai mare a finanțărilor din surse publice (peste jumătate!) o au tocmai aceste direcționări.

III.3.d. Organizații cu activitate economică

În ansamblul organizațiilor studiate, putem urmări și evoluția ratei activității economice a organizațiilor cu profil religios. Astfel, dacă numărul total al organizațiilor (culte, respectiv ONG) crește în fiecare an, numărul organizațiilor cu activitate economică și respectiv rata activității economice oscilează. Atât în cazul cultelor, cât și ONG, punctul de vârf se înregistrează în anul 2007, în anul următor valorile scăzând cu aproximativ o treime. O ușoară tendință crescătoare se înregistrează în anii următori în cazul ONG.

Figura 20: Evoluția ratei activității economice a organizațiilor cu profil religios.

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
TOTAL culte - cu bilanț	265	412	452	443	463	479
TOTAL culte cu act. ec.	53	74	94	68	78	76
Rată activitate ec.	20%	18%	21%	15%	17%	16%
TOTAL ONG religioase	775	1117	1297	1334	1409	1480
TOTAL ONG cu act. ec.	89	126	158	105	111	127
Rată activitate ec.	11%	11%	12%	8%	8%	9%

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Se observă că ponderea organizațiilor care obțin excedent net este mai mare în cazul organizațiilor care desfășoară activitate economică. Mai mult, atunci când organizațiile cu profil religios desfășoară activități economice, rezultatele financiare ale acestor activități sunt și ele mai bune, raportat la ansamblul rezultatelor financiare ale organizațiilor studiate. Astfel, datele disponibile par să confirme faptul că au o mai mare eficiență economică organizațiile care desfășoară și activități economice, potrivit unui principiu fundamental al economiei sociale, veniturile obținute din acestea contribuind la finanțarea activităților non-profit ale respectivelor organizații.

Grafic 21: Excedente nete ale organizațiilor cu activitate economică: evoluția ponderii în total organizații

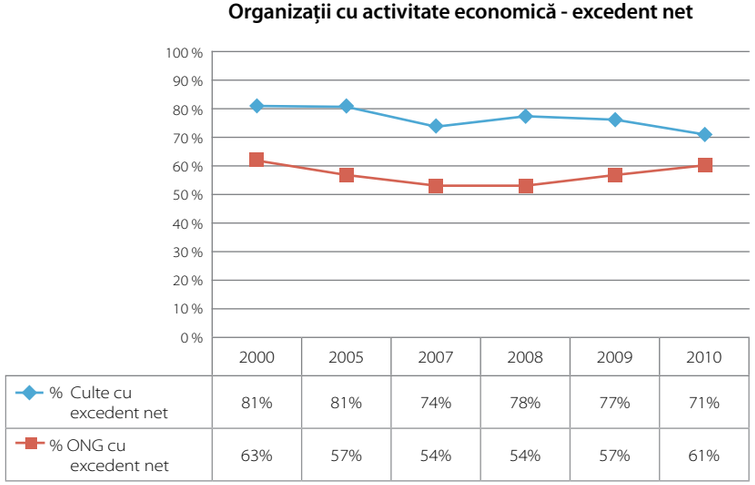

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

[149] Din cele 63 de organizații care au depus cereri de finanțare din fonduri europene (ca beneficiari sau parteneri) în perioada 2008-2011, peste două treimi (43 de organizații) au obținut contractarea. Cele mai multe organizații cu cereri depuse (29) și aprobate (20) au fost cele pe programul POSDRU, urmate de cele pe programele POR, POS Mediu și alte programe.

[150] Categoriile: „activități economice" (vânzări de bunuri sau servicii către publicul larg – inclusiv coplată pentru servicii sau către societăți comerciale; venituri din chirii și activități financiare) și „alte activități economice" (taxe percepute pentru servicii de educație formală) din graficele 19 și respectiv 20.

[151] *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil tendințe, provocări,* pp. 77-79: Pe baza unei selecții a organizațiilor cu profil religios doar pe baza codului CAEN 9131 – Activități ale organizațiilor religioase (selecție neexhaustivă), rezulta că acestea (culte și ONG) erau destinatarii a 40% din totalul sumelor redirecționate).

Grafic 22: Excedente nete raportate pe activitatea economică: evoluția ponderii în total organizații cu activitate economică

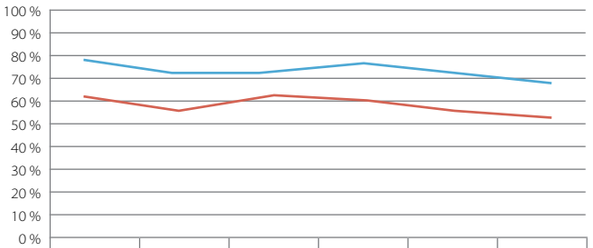

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
% Culte cu excedent net din a.e.	79%	73%	73%	78%	73%	68%
% ONG cu excedent net din a.e.	62%	56%	62%	60%	56%	53%

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În această situație, se pune întrebarea: de ce rata activității economice, îndeosebi a asociațiilor și fundațiilor cu profil religios rămâne relativ scăzută. În cazul cultelor, rata de activitate economică a scăzut în anul 2008 față de 2007 (o rată de scădere de 28,57%), însă în anii 2009 și 2010 și-a revenit ușor, stabilizându-se în jurul valorii de 16%. Situația este similară în cazul ONG religioase (scădere și stabilizare imediată) cu mențiunea că rata de descreştere în 2008 față de 2007 a fost mai pronunțată comparativ cu cultele, de 33,33%. După cum se poate observa, cultele au resimțit într-o măsură mai mică efectele crizei din 2008 comparativ cu ONG religioase. Datele evidențiază faptul că s-a procedat implicit la o restrângere a activității economice, fără efecte dezastruoase de scădere în lanț de la an la an.

Unul din factorii foarte importanți care afectează capacitatea ONG-urilor cu profil religios de a organiza activități economice pare a fi tocmai cadrul legislativ. Ancheta de teren a relevat faptul că peste jumătate din aceste organizații apreciază că legislația stimulează ONG să realizeze activități economice în foarte mică măsură, și încă 38% – în mică măsură. După cum se poate vedea, aproape 90% sunt nemulțumite de cadrul legal în domeniu.

Rezultatele anchetei de teren ne ajută să înțelegem mai bine în ce constau activitățile economice ale organizațiilor cu profil religios. Acestea trebuie citite cu însă cu precauție: raportat la eșantionul de 689 de organizații chestionate, rata de activitate economică a organizațiilor din eșantion este semnificativ mai mare decât cea a organizațiilor din baza de date principală, ajungând la 51% (325 de organizații). Datele pe care ni le oferă sunt însă, credem, relevante pentru a înțelege modul în care aceste entități își organizează activitățile economice.

Astfel, ancheta de teren a relevat și faptul că pentru majoritatea (76%) organizațiilor care desfășoară activități economice, acestea au caracter permanent, și doar ceva mai puțin de un sfert (24%) au activități economice ocazionale. Aceste activități, potrivit respondenților, se înscriu cel mai adesea în domeniul CAEN principal de activitate al organizației (78% din organizații), și doar 16 organizații desfășoară activități economice în afara domeniilor CAEN principal sau secundar.

III.3.d.1 Activitate economică - tipuri

Figura 21: Domenii în care organizațiile cu profil religios desfășoară activități economice

Domenii activități economice – org. cu profil religios	Culte	ONG
Furnizare servicii	26	95
Servicii sociale, socio-medicale	25	91
Formare profesională	1	24
Educație formală	5	21
Servicii medicale	0	11
Producție	6	8
Comerț (cu amănuntul)	3	7
Act. editoriale	1	6
Consiliere / mediere piața muncii	0	5
Altele	2	4
Chirii	12	3
Edu. Non-formală	0	1
Mass-media	0	1
Comerț obiecte cult	3	0

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

Grafic 23: Organizații cu profil religios – tipuri de activități economice (nr. organizații)

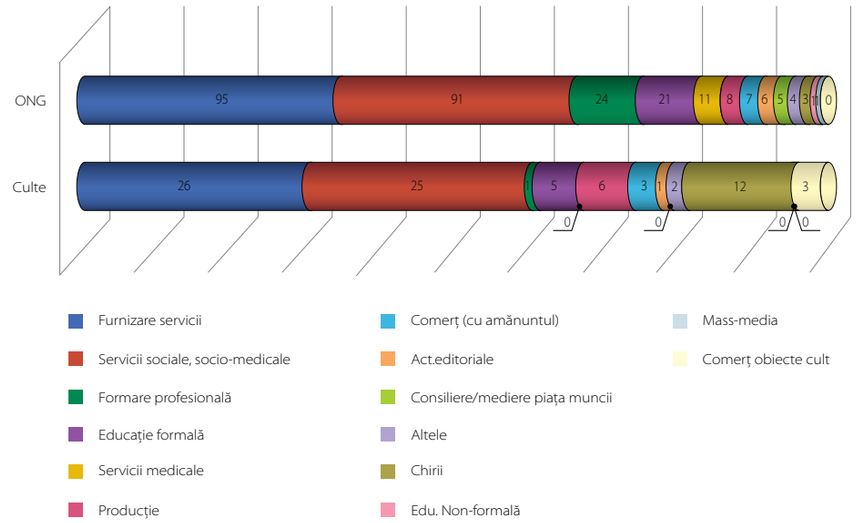

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Activitățile economice indicate constau în principal în furnizarea de servicii sociale şi socio - medicale; acestea sunt urmate, în cazul asociațiilor şi fundațiilor, de servicii de instruire şi formare profesională şi de educație formală (în primul rând grădinițe), bine reprezentate, la care se adaugă serviciile medicale. Un număr semnificativ de unități de cult (mai ales unități de cult de nivel superior) obțin venituri din chirii. Activitățile de producție şi vânzarea (de obicei comerț cu amănuntul, de produse artizanale sau îmbrăcăminte), la care se adaugă activitățile editoriale aduc şi ele venituri unui număr de organizații. Trei organizații (unități de cult) obțin venituri din comercializarea de cărți şi obiecte de cult. Trebuie precizat că unele organizații desfăşoară mai multe tipuri de activități economice, după cum am putut constata şi în cadrul cercetării calitative.

III.3.e. Rezultatul exercițiului financiar

Analizând rezultatul net al exercițiului financiar, se observă că atât în cazul organizațiilor de cult, cât şi al ONG cu profil religios, per întreg intervalul analizat au predominat organizațiile care au obținut excedent ca rezultat net al exercițiului financiar. Observăm, evident tendințe de scădere a ponderii acestora în total organizații în intervalul 2008 - 2010 datorate cel mai probabil efectelor crizei economice, însă funcționarea eficientă a acestor organizații continuă, deoarece se observă (a se vedea mai ales situația la culte) că procentul organizațiilor care nu au mai înregistrat excedent s-a transpus în procent organizații care au funcționat la prag de rentabilitate. Situația pare a fi diferită în cazul ONG religioase, unde din păcate, în anii 2009 şi 2010 o parte din organizațiile cu rezultat 0 al exercițiului financiar au trecut în categoria organizațiilor cu deficit.

Figura 22: Evoluția rezultatelor exercițiului financiar şi rentabilitatea organizațiilor

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
% Culte cu rezultatul net al exercițiului – excedent	**69%**	**67%**	**64%**	**67%**	**60%**	**50%**
Total excedent	9,319,363	86,599,809	123,583,922	123,835,643	86,582,357	81,310,641
Medie excedent	50,649	311,510	429,111	418,364	311,447	341,641
% Culte cu rezultatul net al exercițiului – deficit	**25%**	**28%**	**31%**	**27%**	**34%**	**34%**
Total deficit	942,674	10,153,023	22,209,144	12,693,833	5,956,183	8,608,381
Medie deficit	14,283	87,526	160,936	106,671	37,460	52,490
% Culte cu rezultatul net al exercițiului – zero	6%	4%	6%	6%	6%	16%
Excedent net / Cheltuieli totale (%)	**13%**	**27%**	**20%**	**21%**	**14%**	**22%**
% ONG Religioase cu rezultatul net al exercițiului – excedent	**45%**	**41%**	**41%**	**43%**	**44%**	**47%**
Total excedent	5,132,972	31,595,967	39,509,418	41,841,035	39,403,836	37,745,044
Medie excedent	14,582	69,748	74,266	73,021	63,967	54,624
% ONG Religioase cu rezultatul net al exercițiului – deficit	**28%**	**33%**	**35%**	**32%**	**33%**	**37%**
Total deficit	1,242,710	6,932,310	14,498,649	9,117,080	12,999,621	13,019,138
Medie deficit	5,674	18,635	32,363	21,553	28,016	23,845
% ONG Religioase cu rezultatul net al exercițiului – zero	26%	26%	24%	25%	23%	16%
Excedent net / Cheltuieli totale (%)	**12%**	**22%**	**22%**	**21%**	**18%**	**15%**

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic 24-25: Rezultatul net al exercițiului financiar, 2000-2010 (culte, ONG)

Culte: Rezultatul net al exercițiului financiar 2000-2010

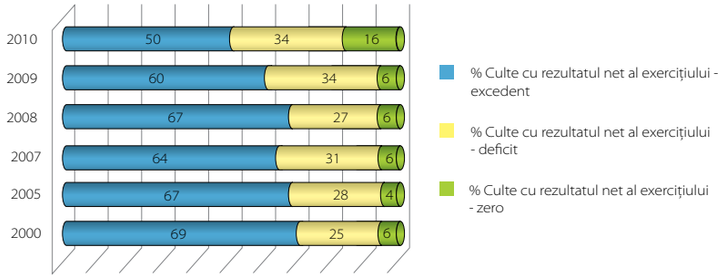

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

ONG religioase: Rezultatul net al exercițiului financiar 2000-2010

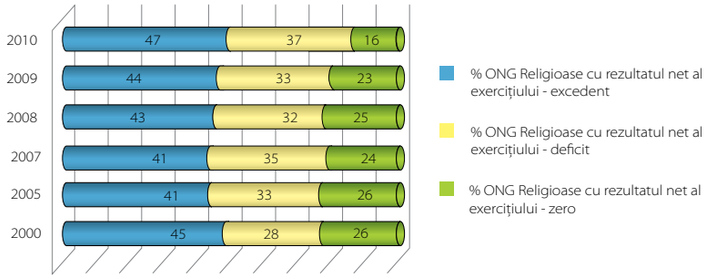

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

Rezultatele anchetei de teren completează imaginea evoluțiilor din ultimii ani. Dintre organizațiile chestionate, doar o treime au obținut însă excedente bugetare la finalul anului 2011, în timp ce mai bine de o treime au încheiat anul cu un exercițiu bugetar nul sau aproape nul, si cca. 31% din organizații au încheiat anul cu un deficit bugetar, dintre care aproape jumătate cu deficit mai mare de 15%. Distribuția răspunsurilor este similară atât pentru asociațiile şi fundațiile din eşantion cât şi pentru segmentul organizațiilor care au activitate economică. Acestea sunt totodată relativ corelate şi cu datele din anii precedenți, dacă ținem seama de faptul că valoarea mediană din eşantion cuprinde toate organizațiile situate între + 2% şi -2%.

Grafic 26: Rezultatul exercițiului financiar 2011

Rezultatul exercițiului financiar 2011 (total)

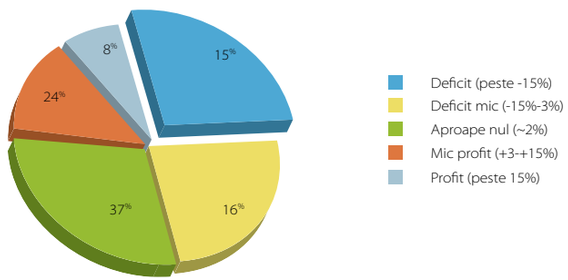

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie 2012

Figura 23: Direcționarea profitului/excedentului – total eşantion şi organizații cu activitate ec.

Profitul/excedentul a fost:	Total	Org.act.ec.
Reinvestit	54	39
Capitalizat	56	37
Distrib. spre proiecte sociale	84	42
Distrib. acționari în mod egal	2	0
Distrib. acționari după contribuție	1	1
Donat. indivizi defav.	42	21
Donat. org. filantropice/edu	20	11
TOTAL	**482**	**216**

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Grafice 27-28: Direcționarea excedentului – total eşantion şi organizații cu activitate ec

Excedent- total

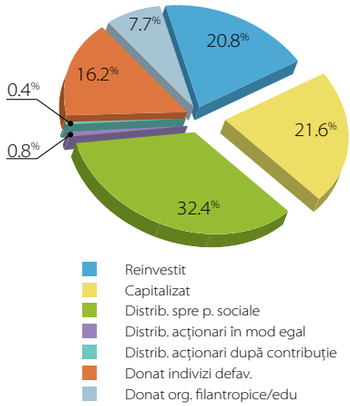

Sursa: Anchetă "Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Excedent-org.act.ec.

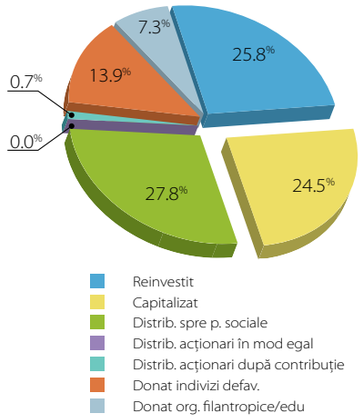

Sursa: Anchetă "Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

După cum putem observa, 43% din organizațiile respondente şi-au reinvestit sau capitalizat excedentele (proporția urcă până la 50% în cazul organizațiilor cu activități economice), ceea ce ilustrează nevoia organizațiilor de a investi în propria capacitate de dezvoltare. În ceea ce privește excedentele (profiturile) redistribuite au fost fie direcționate spre proiectele sau programele sociale ale organizațiilor, fie atribuite direct unor persoane defavorizate sau donate unor organizații cu scopuri sociale sau educative. În doar trei cazuri excedentul a fost redistribuit acționarilor / membrilor, sub orice formă. Aceste din urmă rezultate sunt coerente cu restul datelor obținute în cadrul anchetei de teren, precum şi cu informațiile obținute în cadrul cercetării calitative. Inclusiv organizațiile de dimensiuni mari investesc, pe de o parte, în dezvoltarea capacității proprii – de furnizare de servicii, iar pe de altă parte pentru autosusținere financiară. Creşterea numărului de beneficiari şi diversificarea numărului de servicii necesită şi ele investiții, iar datele financiare din

baza de date principală demonstrează impactul crizei economice asupra acestor organizații. Datele obținute de pe urma anchetei de teren demonstrează o dată în plus considerentele eminamente sociale pe baza cărora funcționează aceste organizații cu profil religios (culte şi ONG). În ciuda eforturilor deliberate ale unor organizații de a-şi impune (după cum am putut constata în contextul interviurilor) funcționarea după principii coerente cu cele economice (eficiență, sustenabilitate economică), în funcționarea organizațiilor cu profil religios, considerentele sociale continuă să le depăşească sistematic pe cele economice, care rămân în plan secund.

III.3.f. Angajarea în organizații cu profil religios

Numărul angajaților în organizațiile cu profil religios a crescut, de la un an la altul în mod constant pentru culte, înregistrându-se o uşoară scădere a numărului total al personalului la nivelul ONG cu profil religios. Îndeosebi în cazul ONG cu profil religios, cea mai mare parte a personalului este grupat în intervalul cuartilei superioare (primele 25% din organizații ca număr de angajați), intervalul cuartilei următoare fiind în mod constant ocupat, practic pe întreaga perioadă, de organizații având 0-2 angajați, cel puțin jumătate din totalul organizațiilor funcționând fără angajați.

Figura 24: Evoluția personalului salariat – total angajați

Evoluția personalului salariat - TOTAL ANGAJAȚI	2000	2005	2007	2008	2009	2010
TOTAL Culte	**2,713**	**10,207**	**12,121**	**12,225**	**13,299**	**13,204**
Medie culte	10	25	27	28	29	28
Mediana culte	0	2	2	2	2	3
Cuartila 3 culte	3	11	12	11	12	13
TOTAL ONG Religioase	**1,732**	**4,550**	**4,645**	**4,209**	**4,416**	**5,662**
Medie ONG Religioase	14	4	15	3	3	4
Mediana ONG Religioase	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 ONG Religioase	0	2	2	2	2	2

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În cazul cultelor se observă trendul pozitiv al angajărilor, cu atingerea numărului maxim de total angajați şi angajați în activități economice în anul 2009. Şi această evoluție susține rezultatele cercetării de până acum: cultele nu au resimțit atât de puternic ca ONG religioase efectele crizei economice. Acestea au reuşit să crească angajările în 2009 față de 2008; cu toate acestea, s-a înregistrat totuşi o uşoară scădere în 2010 față de 2009: o rată de descreştere nesemnificativă de 0.71% la total angajați şi o rată de descreştere de 6,25% la angajați în activități economice.

Grafice 29-30: Distribuția pe intervale salariați 2010 – culte şi ONG cu profil religios

Culte: Distribuția pe intervale de salariați 2010

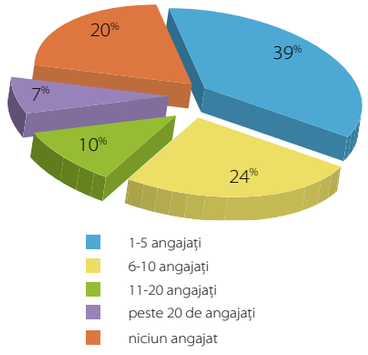

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ONG Religioase: Distribuția pe intervale de salariați 2010

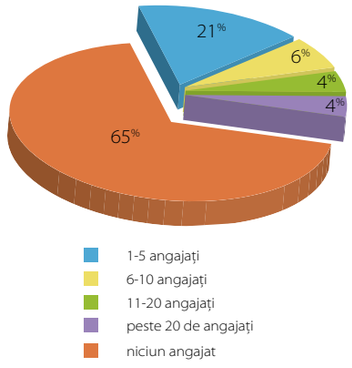

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În schimb, în cazul organizațiilor cu profil religios, vârful angajărilor în activitățile economice ale acestor organizații se înregistrează în anul 2005, în anii următori numărul acestora scăzând în ritm din ce în ce mai accelerat. Această evoluție sugerează dificultățile crescânde cu care s-au confruntat asociațiile şi fundațiile cu profil religios în dezvoltarea de activități economice sustenabile, chiar dinaintea declanşării crizei economice acestea fiind nevoite să îşi restrângă numărul personalului angajat în acest scop.

Grafic 31-32: Evoluția numărului de angajați 2000-2010 – culte şi ONG religioase

Culte: Evoluția numărului de angajați 2000-2010

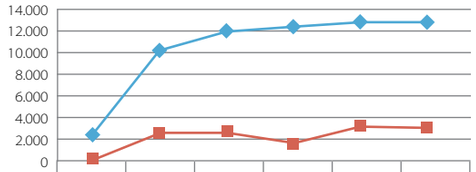

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Total angajați	2.713	10.207	12.121	12.225	13.299	13.204
Angajați economic	83	2.157	2.131	1.915	2.383	2.234

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ONG Religioase: Evoluția numărului de angajați 2000-2010

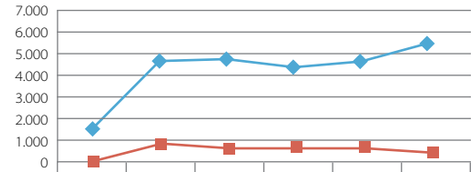

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Total angajați	1.732	4.550	4.645	4.209	4.416	5.662
Angajați economic	164	957	904	827	700	631

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

În ciuda creşterii veniturilor totale, ca şi a veniturilor din activităţi economice, rata de angajare în asociaţiile şi fundaţiile cu profil religios rămâne relativ mică.

Datele obţinute prin ancheta de teren cu privire la personalul angajat în furnizarea de servicii ce ţin de sfera economiei sociale sunt coerente cu principalii indicatori din baza de date principală privind angajaţii, şi elucidează modul în care acestea se organizează şi funcţionează în mod curent. Cele mai multe organizaţii din totalul de 689 investigate lucrează în mod sistematic cu voluntari, folosindu-se în acelaşi timp de personalul de cult implicat în activităţile organizaţiei[152], la care se adaugă şi personal monahal (persoanele consacrate), datele fiind coerente cu cele din baza de date principală. Numărul organizaţiilor care au personal angajat este considerabil mai mic. Chiar dacă ţinem seama de faptul că 99 din organizaţiile cuprinse în eşantion oferă doar servicii propriu-zis religioase, ponderea organizaţiilor în care furnizarea serviciilor specifice (sociale, de educaţie etc.) se face cu implicarea unor membri ai clerului rămâne semnificativă (cca. 1/3).

Figura 25: Categorii de personal implicat în furnizarea de servicii din sfera economiei sociale de către organizaţiile cu profil religios

Tipuri de personal – social/edu	Nr. org.
Voluntari, semispecializaţi sau nespecializaţi	333
Personal de cult (personal clerical sau asimilat)	233
Voluntari, puternic specializati	189
Angajaţi, puternic specializaţi pe domeniile pe care sunt acordate serviciile (medici, asistenţi sociali, terapeuti, profesori etc.)	129
Angajaţi, semispecializaţi sau nespecializaţi (ingrijitori, infirmieri etc.)	87
Personal monahal (persoane consacrate)	55

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

În ceea ce priveşte voluntarii, numărul mediu al voluntarilor (per organizaţie) implicaţi în activităţile organizaţiilor se ridica la 21 la momentul administrării chestionarului, mai mare în cadrul organizaţiilor de cult de nivel mediu şi superior (centrale şi regionale), şi ceva mai scăzut (17) în cazul asociaţiilor şi fundaţiilor. Numărul mediu al voluntarilor stabili (cu cel puţin 8 ore de muncă pe lună timp de cel puţin şase luni) este ceva mai mic (12 per total respondenţi, 11 pentru asociaţii şi fundaţii). Peste jumătate din organizaţiile care lucrează cu voluntari (57%) au apreciat că numărul voluntarilor implicaţi în activităţile organizaţiei este suficient pentru a acoperi nevoile acesteia, 42% apreciindu-l ca insuficient, iar patru organizaţii (două unităţi de cult şi două ONG) au declarat că au mai mulţi voluntari decât le-ar fi necesari.

Pe lângă structura propriu-zisă a personalului, am căutat să aflăm în cadrul anchetei Prometeus în ce măsură printre membrii ONG cu profil religios se regăsesc persoane din categorii definite ca vulnerabile. În ceea ce priveşte categoriile cele mai defavorizate, 9% dintre organizaţii au declarat că între membrii acestora se găsesc persoane de etnie romă, 10% - persoane cu handicap, şi 13% - şomeri, faţă de 38% din organizaţii între ai căror membri se numără tineri (18-24 de ani), jumătate care au membri pensionari şi peste trei sferturi care au membri femei. În două treimi din cazuri, nici unul dintre *membrii* organizaţiei nu este şi *salariat* al acesteia (date coerente cu gradul scăzut de angajare la nivelul ONG religioase), şi doar 18 organizaţii dintr-un total de 422 de respondenţi îşi salarizează *toţi* membrii. Doar într-un sfert din cazuri calitatea de membru este condiţionată de apartenenţa la un grup aflat în dificultate (e.g. persoane cu dizabilităţi), de aria unde domiciliază sau de recomandarea unui alt membru. Aceasta din urmă este şi condiţia cea mai frecventă (21% dintre organizaţiile respondente).

III.4. Servicii şi beneficiari ai organizaţiilor cu profil religios.

Iuliana Conovici, Adrian Secal, Irina Opincaru

Potrivit rezultatelor anchetei de teren desfăşurate în cadrul proiectului PROMETEUS, majoritatea organizaţiilor (culte şi ONG) din eşantionul total (95.5%) prestează, într-o formă sau alta, diferite tipuri de servicii. Totuşi, un număr semnificativ de organizaţii (99 de organizaţii, sau 14,36% din eşantionul total) oferă doar asistenţă spirituală şi alte servicii propriu-zis religioase (misiune şi pastoraţie). Şi din acest motiv, rezultatele anchetei de teren indică, după cum am putut constata mai sus, o pondere ridicată a acestei dimensiuni printre obiectivele *sociale* ale organizaţiei. Comparaţia cu segmentul asociaţiilor şi fundaţiilor ne dă un reper relevant pentru a înţelege distribuţia totală a acestora (v. graficele 1-2). Distribuţia principalelor tipuri de servicii oferite de organizaţiile investigate confirmă structura datelor de mai sus.

Principalele tipuri de servicii oferite de organizaţiile cu profil religios acreditate, cu excepţia serviciilor religioase (35% din totalul organizaţiilor respondente) în ordinea răspunsurilor, sunt în principal servicii sociale de asistenţă şi suport pentru familii şi copii, urmate de cele pentru vârstnici (peste 100 de organizaţii pentru fiecare serviciu), la care se adaugă asistenţa pentru alte categorii vulnerabile. Categoriile imediat următoare sunt oferite de un număr considerabil mai mic de organizaţii. La serviciile sociale, se adaugă cele de mediere socială, de recuperare, inclusiv pentru persoane cu handicap, şi îngrijirile de tip socio-medical (inclusiv îngrijiri paliative). Un număr important de organizaţii oferă şi servicii de educaţie, în primul rând pentru copii, atât non-formală (*after-school* ş.a.), cât şi formală (grădiniţe, şcoli generale), precum şi servicii de educaţie non-formală pentru adulţi.

[152] Foarte frecvent, personalul de cult lucrează la rândul său voluntar, mai ales pentru dezvoltarea, organizarea şi funcţionarea serviciilor social-caritabile etc., domeniul lor principal rămânând activitatea de cult, fiind încadrat în vederea salarizării ca atare. Pentru mulţi, această activitate este parte a misiunii implicite sau explicite asumate în cadrul Bisericii, iar în cadrul anumitor culte, precum Biserica Reformată sau Cultul Penticostal, există categorii de personal de cult (diaconii, respectiv diaconii ordinaţi, apostolii şi misionarii recunoscuţi) care se ocupă exclusiv sau aproape exclusiv cu aceste tipuri de activităţi.

Figura 26: Tipuri de servicii acreditate – organizații cu profil religios - total

Servicii acreditate	Nr. org.	%
Suport/ asistență pentru familii şi copii in dificultate	114	16
Asistență şi suport pentru vârstnici	101	15
Asistență şi suport pentru toate categoriile vulnerabile	67	10
Educație non-formală pentru copii	42	7
Educație formală – nivel preşcolar	39	6
Mediere socială	29	5
Educație non-formală – adulți	28	4
Servicii de recuperare/reabilitare	26	4
Educație formală – învățământ primar, gimnazial	26	4
Ingrijiri soc-medicale, inclusiv paliative	21	3
Recuperare persoane cu handicap	18	3

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Figura 27: Tipuri de servicii neacreditate – organizații cu profil religios - total

Servicii neacreditate	Nr. org.	%
Suport/asistență pt. copii şi familii in dificultate	214	28
Educație informală copii	213	27
Asistență şi suport varstnici	212	27
Recuperare/reabilitare	209	26
Educație informală – adulți	207	27
Mediere socială	206	26
Măsuri de ajutorare în situații de urgență	202	25
Ingrijiri socio-medicale, inclusiv paliative	200	25
Recuperare persoane cu handicap	199	25
Asistență şi suport pentru toate categoriile vulnerabile	198	25
Educație formală – nivel preşcolar	198	25
Educație formală – învăț. primar, gimnazial	198	25
Turism social	195	24

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Dacă serviciile de asistență pentru copii şi vârstnici sunt cele pentru care s-au obținut cele mai multe acreditări, cercetarea noastră şi-a propus să treacă dincolo de acest criteriu pentru a oferi o imagine a celorlalte tipuri de servicii pe care aceste organizații le oferă şi care nu sunt acreditate, pentru care nu există forme de acreditare sau care sunt în curs de acreditare. Diferențele între numărul de organizații care oferă servicii acreditate şi numărul organizațiilor cu profil religios care oferă aceste servicii, dar fără a fi acreditate sunt considerabile, uneori de un ordin de mărime[153].

[153] Lista completă a tipurilor de servicii, numărului de organizații respondente şi procentul organizațiilor din totalul eşantionului, grupate pe categorii de servicii (sociale, de educație, de formare profesională şi ocupare, de consiliere şi altele se găseşte în Anexa VI, figura 1.

Observăm că aceleaşi categorii de servicii (Suport/ asistență pentru familii şi copii in dificultate, asistență şi suport pentru vârstnici etc) au cele mai mari ponderi în total servicii, atât în cazul serviciilor acreditate, cât şi neacreditate. Procesul de acreditare este însă mult mai avansat pentru unele categorii de servicii (pentru copii şi vârstnici) decât pentru altele, şi nu pentru toate aceste servicii există forme de acreditare, sau sunt servicii relativ nou intrate în regim de acreditare. Doar în cazul primelor trei servicii numărul organizațiilor cu serivicii acreditate depăşeşte 50. În schimb, numărul organizațiilor care raportează că oferă servicii neacreditate este în mod constant mare: pentru 28 de tipuri de servicii din 30 propuse în chestionar, între 185 şi 214 organizații (între 21% şi 28% din totalul eşantionului) au declarat că oferă astfel de servicii[154]. Acestora li se adaugă în principal măsurile de asistență pentru situații de urgență (calamități ş.a.), plus un alt tip de servicii, cele de turism social, unde pot fi incluse, pe de o parte, taberele şi excursiile pentru copii, iar pe de altă parte turismul de pelerinaj. Din păcate, nu avem la dispoziție instrumentele necesare pentru a face această distincție.

În ceea ce priveşte forma instituțională de oferire a serviciilor *sociale*, cele mai frecvente sunt formele de îngrijire la domiciliu şi, la o oarecare distanță, centrele de zi. Unitățile de învățământ confesional privat sunt şi ele bine reprezentate, corespunzând poziției importante pe care serviciile de educație o ocupă în rândul serviciilor oferite de organizațiile cu profil religios (culte şi ONG). În ceea ce priveşte numărul beneficiarilor, redăm aici, cu titlu orientativ, numărul mediu al beneficiarilor în anii 2010 şi 2011[155].

Figura 28 – Forma instituțională de oferire a serviciilor, număr mediu de beneficiari 2010-2011

	Nr.organizații	Nr. beneficiari 2010 (medie)	Nr. beneficiari 2011 (medie)
Îngrijire la domiciliu	98	69	77
Asistență socială comunitară	98	nu sunt date	nu sunt date
Centru de zi	69	52	56
Unități de învățământ confesional privat	48	148	151
Casă de tip familial	37	44	47
Centru de asist.soc. a familiei şi copilului	27	63	67
Centru de plasament	20	20	48
Centru de recuperare şi reabilitare	17	71	88
Centru de reintegrare	13	84	114
Locuință protejată	7	5	7
Centru maternal	3	39	38
Centru de respiro	1	0	10
Alte forme	287	150	156

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Beneficiarii serviciilor oferite de organizațiile cu profil religios sunt, după cum se observă şi din datele de mai sus privind tipurile de servicii (fig. 25-26), în principal persoane vârstnice şi respectiv copii şi tineri aflați în dificultate, urmate de persoanele şi familiile care necesită ajutor material de urgență.

[154] Inadvertențele care apar în indicarea ponderii organizațiilor care oferă unele servicii în eşantion (total = 689) este dată de faptul că nu toate organizațiile au răspuns la toate întrebările (suma răspunsurilor per serviciu oferit putând fi mai mică de 689).

[155] Media este raportată de numărul de organizații care au declarat că au servicii instituționalizate în aceste forme.

Acestea sunt cele mai mari şi totodată primele categorii de beneficiari, inclusiv în ordine cronologică, ale serviciilor oferite de culte şi organizaţiile cu profil religios. Rezultate sunt comparabile şi cu datele centralizate în Biserica Ortodoxă Română la nivelul Serviciului Social-Filantropic al Administraţiei Patriarhale, prezentate mai jos (v. Figura 34): vârstnicii şi copiii, respectiv tinerii, sunt categorii largi de beneficiari ai unei palete variate de servicii, iar ajutoarele în situaţii de urgenţă sunt una din categoriile de servicii care (în cazul cultelor) supravieţuiseră chiar şi în perioada comunistă. După cum am putut observa şi după cum este indicat mai jos, situaţiile de urgenţă sunt cele pentru care se mobilizează relativ uşor resurse materiale şi umane; persoanele şi familiile cu dificultăţi materiale care necesită intervenţie de urgenţă sunt şi acestea o categorie de beneficiari predilectă a organizaţiilor cu profil religios. Ponderea organizaţiilor care oferă servicii acestor categorii de beneficiari este mare (43%, 42% şi respectiv 35%). Al doilea segment de beneficiari, cărora li se adresează între 9-10% şi 19% din organizaţiile investigate includ în principal tot beneficiari, cu precădere, de servicii sociale. A treia categorie de beneficiari, cărora li se adresează sub 50 de organizaţii, pentru fiecare categorie în parte, sunt diferite tipuri de şomeri (beneficiari, probabil, predilecţi ai serviciilor de calificare, recalificare, integrare în muncă etc.).

În ciuda crizei economice, atât numărul serviciilor oferite, cât şi numărul beneficiarilor continuă în general să crească sau cel puţin se menţine la cote comparabile, cu excepţia a două categorii, respectiv cea a persoanelor cu dependenţe (de alcool, droguri etc) şi a şomerilor romi, unde numărul mediu al beneficiarilor scade în mod semnificativ (diferenţa rezultă probabil din oscilaţia numărului de organizaţii, relativ puţine la număr, care oferă aceste tipuri de servicii). Creşteri semnificative (+5) ale numărului beneficiarilor se înregistrează, pe lângă primele două categorii mari de beneficiari, în rândul beneficiarilor romi, persoanelor fără adăpost (adulţi), şomerilor de lungă durată, şomerilor cu probleme sociale şi migranţilor. Acestea din urmă ar putea fi corelate cu deschiderea şi accesarea în această perioadă a unor linii de finanţare (inclusiv din fonduri europene) destinate integrării sociale şi profesionale a acestor categorii de beneficiari.

Figura 29: Categorii de beneficiari /evoluţia numărului mediu al beneficiarilor 2010-2011

Beneficiari	Nr.organizaţii	Beneficiari 2010 (medie)	Beneficiari 2011 (medie)
Persoane vârstnice	308	61	68
Copii şi tineri în dificultate	282	57	62
Persoane şi familii cu dificultăţi materiale urgente	245	71	72
Familii monoparentale	144	23	24
Persoane de etnie romă	89	53	61
Persoane care suferă de boli incurabile / bolnavi cronici	81	31	34
Copii cu dizabilităţi	76	24	23
Persoane adulte cu dizabilităţi	69	14	17
Persoane adulte fără adăpost	64	11	16
Şomeri peste 45 ani	43	23	24
Şomeri tineri (15-24 ani) necalificati sau slab calificati	42	57	59
Victime ale violenţei în familie / agresori familiali	36	12	15
Şomeri de lungă durată (peste 2 ani inactivitate)	34	41	50
Lucrători agricoli neremuneraţi sau şomeri din mediul rural	31	52	53
Persoane dependente de consumul de droguri, alcool sau alte substanţe toxice	27	41	34
Şomeri - Persoane cu handicap (fizic, senzorial, etc)	21	21	20
Persoane infectate sau bolnave HIV/SIDA (copii şi adulţi)	18	13	16
Şomeri cu probleme sociale (droguri, alcool, probleme familiale, detinuti sau fosti detinuti)	18	49	60
Şomeri romi	16	86	47
Victime ale traficului de persoane	8	13	14
Migranţi / refugiaţi	5	13	20

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Cea mai mare parte a organizaţiilor chestionate în cadrul anchetei de teren au servicii şi desfăşoară proiecte atât în mediul rural cât şi în mediul urban şi, după cum o relevă şi studiile de caz din anexă, serviciile şi activităţile din rural şi urban sunt interconectate. Această distribuţie a beneficiarilor în mod simultan în mediul rural şi în cel urban confirmă legitimitatea îngrijorării exprimate de reprezentanţii organizaţiilor cu profil religios în cadrul cercetării calitative cu privire la Proiectul de Lege privind subvenţionarea din fonduri publice a serviciilor sociale acordate de asociaţii, fundaţii şi cultele recunoscute de lege (PL-x nr. 105/2013)[156], care pune cea mai mare parte a organizaţiilor interesate să ofere servicii sociale în dificultate, limitând cea mai mare parte a finanţării la proiectele organizate strict în mediul rural. Multe servicii, precum cele de îngrijire la domiciliu sau cele de asistenţă socio-medicală în sens mai larg au în mod necesar o componentă în mediul urban, chiar şi atunci când beneficiarii sunt predominant din mediul rural.

[156] Online la www.cdep.ro/proiecte/2013/100/00/5/se158.pdf

Grafic 33: Organizații cu beneficiari în mediile rural/urban

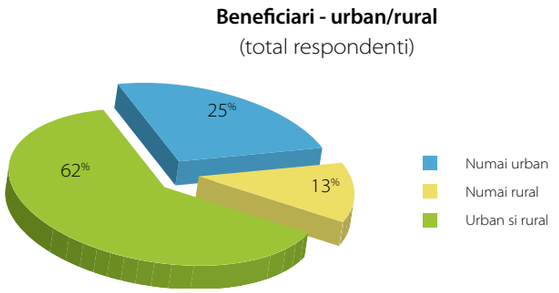

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Figura 30: Costurile sunt acoperite de beneficiari

	Total organizații	Org. cu activitate ec.
Integral	58	30
Parțial	168	86
Nu	440	200

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

În circa două treimi din cazuri, serviciile oferite de organizațiile cu profil religios sunt, cel puțin în principiu, gratuite. Doar un sfert din organizații folosesc și sistemul de coplată a serviciilor, și doar mai puțin de o zecime au ca regulă plata integrală a costurilor serviciilor de către beneficiari, ceea ce face ca doar ceva mai mult de o treime din organizații să obțină venituri de pe urma serviciilor oferite. Acest lucru se întâmplă și în cazul organizațiilor din eșantion care au activități economice, ponderea organizațiilor care solicită participarea beneficiarilor la plata serviciilor oferite fiind doar cu puțin mai mari decât totalul organizațiilor respondente din eșantion.

Grafice 34-35: Acoperirea costurilor de către beneficiari: total eșantion și organizații cu activitate economică

Costurile serviciilor sunt acoperite de beneficiari (total)

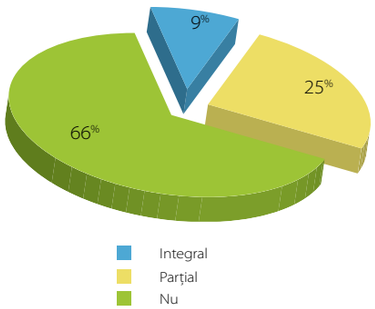

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

Costurile serviciilor sunt acoperite de beneficiari (org. cu act. ec.)

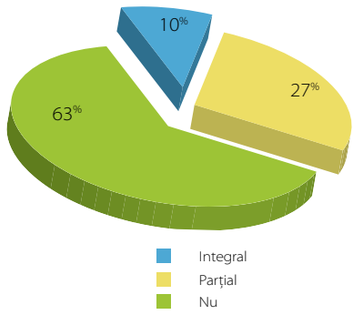

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

Ponderea relativ scăzută a organizațiilor care solicită beneficiarilor să participe la plata serviciilor pe care le oferă poate avea mai multe explicații. Cel mai probabil, aceste date acoperă situația *de jure* a organizațiilor investigate. Acest sistem nu exclude însă principiul contribuției benevole a beneficiarilor la plata serviciilor oferite. Ponderea acestor contribuții benevole este greu de evaluat și inegală în ansamblu, dar în unele cazuri specifice ea poate fi foarte consistentă[157].

În ceea ce privește sistemul de coplată sau plată parțială a serviciilor de către beneficiari, ponderea cheltuielilor cu serviciile acoperite de aceștia este foarte variată, de la serviciu la serviciu, chiar în cadrul unei aceleiași organizații. Pe parcursul interviurilor și al studiilor de caz, am putut constata că sistemele și cotele de co-plată a serviciilor de către beneficiari pot varia chiar în cadrul aceleiași organizații. Sistemul nu este unul care se pretează la instituirea de tarife unice pentru fiecare tip de serviciu: în afară de cheltuielile cu serviciile oferite, organizațiile își adaptează frecvent nivelul contribuțiilor la posibilitățile beneficiarilor.

Chiar și în această situație, organizațiile cu profil religios întâmpină de multe ori dificultăți în a-și convinge o parte din beneficiari de nevoia de a contribui la cheltuielile cu serviciile oferite și asociază acest tip de organizații mai degrabă cu ideea de gratuitate. De aceea, chiar unele organizații de dimensiuni mari evită să își pună problema impunerii unor cote de contribuție pentru beneficiari.

Structura serviciilor oferite și predominanța principiilor gratuității și benevolatului în defavoarea celor ale eficienței economice ne permite o dublă interpretare din perspectiva definiției generale a economiei sociale. Pe de o parte, acestea ilustrează faptul că organizațiile cu profil religios își asumă, în mod incontestabil, o misiune socială, prevalentă față de considerentele de eficiență economică. Pe de altă parte, *măsura* în care principii de natură socială precum cel al gratuității și al „economiei darului" sunt predominante pun în evidență limitele asimilării de aceste organizații a logicii autosusținerii financiare și profitabilității economice dezirabile totuși pentru organizațiile economiei sociale.

III.4.a Particularități ale angajării principalelor culte în asistența socială: evoluție, servicii, modalități de organizare

Iuliana Conovici

Legea 489/2006 recunoaște cultelor statutul de furnizori de servicii sociale. Potrivit O.G. nr. 68 din 28 august 2003 (art. 1 (1)), cu normele metodologice aferente, această categorie se referă la o gamă destul de largă de servicii, menite să răspundă

> „nevoilor sociale individuale, familiale sau de grup, în vederea prevenirii și depășirii unor situații de dificultate, vulnerabilitate sau dependență pentru prezervarea autonomiei și protecției persoanei, pentru prevenirea marginalizării și excluziunii sociale, pentru promovarea incluziunii sociale și în scopul creșterii calității vieții."

Într-adevăr, cultele și asociațiile religioase joacă un rol important în furnizarea de servicii sociale, printre furnizorii de servicii sociale putând fi identificate un număr semnificativ de organizații

[157] Lect. Dr. Andreea Băndoiu, „Provocări ale conceptului de economie socială în îngrijirile paliative", prezentare în cadrul seminarului „Rolul cultelor și al organizațiilor cu profil religios în economia socială din România", organizat în cadrul programului Prometeus la sediul Institutului de Economie Socială: în cazul Fundației Sf. Irina (îngrijiri paliative), contribuțiile benevole ale (familiilor) beneficiarilor serviciilor de îngrijiri paliative oferite de Fundație și donațiile ajung să acopere 48% din costurile serviciilor.

cu profil religios. Baza de date disponibilă pe site-ul Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice încadrează de altfel unitățile de cult furnizoare de servicii sociale într-o categorie distinctă. O examinare mai atentă a bazei de date permite însă constatarea faptului că mai multe organizații care sunt inclusiv unități de cult s-au încadrat, ca furnizori de servicii sociale, și în alte categorii decât cea a unităților de cult – ca asociații și fundații și chiar ca servicii publice de asistență socială. În orice caz, respectiva bază de date nu permite operarea distincției între asociațiile și fundațiile furnizoare de servicii sociale cu și fără profil religios. Identificarea și selectarea lor pe bază de cuvinte cheie rămâne însă insuficientă, pentru motivele arătate în *Introducere*.

Putem constata însă, pe baza informațiilor furnizate în baza de date amintită, că organizațiile înregistrate drept unități de cult oferă o mare varietate de servicii sociale, dintre care circa o treime în mediul rural. Constatăm că serviciile de informare și de identificare și evaluare a problemelor și nevoilor sociale au o pondere importantă, ceea ce corespunde modelului articulat în Legea cultelor și în Protocoalele bilaterale din 2007 și 2008, care acordă un rol în documentarea nevoilor de servicii sociale existente. Dacă importanța acordată satisfacerii unor nevoi de bază și urgente corespunde modelului tradițional de ajutorare directă, care nu presupune neapărat competențe foarte specializate, este de remarcat ponderea serviciilor de consiliere socială și psihologică, care presupun utilizarea unui personal profesionist.

O trecere în revistă a principalelor zece categorii de servicii furnizate de unitățile de cult acreditate ca furnizori de servicii sociale în anul 2009 este utilă în înțelegerea modului de repartizare a tipurilor de servicii asigurate de culte.

Figura 31: Principalele tipuri de servicii furnizate de unitățile de cult *acreditate* ca furnizoare de servicii sociale (2009)

Unitati de cult furnizoare de servicii sociale	Consiliere sociala	Identificare si evaluare	Informare in domeniu	Consiliere psihologica	Alte servicii de suport pentru diferite situatii de dificultate	Servicii de baza pentru activitatile zilnice	Promovare relatii sociale (timp social)	Servicii de suport pentru activitati instrumentale ale vietii de zi cu zi	Sprijin de urgenta in vederea diminuarii efectelor de criza	Servicii de asigurare a hranei si suplimentelor nutritive
Total	61	52	42	39	37	33	32	31	30	30
Din care rural	16	18	6	11	14	22	9	19	8	5

Sursa: Registrul electronic unic al serviciilor sociale, http://www.mmuncii.ro/sas/index; prelucrare IES (FDSC)

Se poate constata că distribuția pe tipuri de servicii se suprapune parțial cu modelul de asistență socială cu o importantă dimensiune de ajutorare imediată (clar predominantă în mediul rural) surprins din statisticile furnizate de Sectorul „Biserica și Societatea" al Patriarhiei Române. Semnificativă este și ponderea serviciilor de consiliere socială și psihologică în totalul serviciilor oferite. Identifica-rea, evaluarea și informarea cu privire la problemele sociale locale și posibilitatea depășirii lor ocupă și ele un rol important.

Următoarea mare categorie de servicii sociale oferite de organizațiile religioase – culte este cea a serviciilor sociale în sens larg, orientate spre educație, orientare și mediere socială, reintegrarea în familie și comunitate și dinamizarea comunităților, categorii de servicii care au început să se dezvolte în anii 2000. Mai puțin numeroase sunt situațiile în care acestea oferă servicii medicale specializate sau de găzduire, care presupun un grad ridicat de specializare și/sau resurse financiare mari și relativ constante pe durate mai lungi de timp.

Figura 32: Evoluția numărului de asociații religioase înregistrate ca furnizori de servicii sociale (f.s.s.)

An	Furnizori de servicii sociale*	Asoc.religioase – f.s.s.**	Asoc. rel. f.s.s. acreditate
2000	4449	174	98
2005	5081	345	168
2007	5519	425	189
2008	5598	464	191
2009	5865	480	201

* Număr total de furnizori de servicii sociale, nediferențiat acreditate-neacreditate
** Asociații și fundații religioase (codare automată)
Sursa: Bază de date INS; prelucrare IES (FDSC)

Observăm din datele de mai sus că numărul asociațiilor și fundațiilor religioase furnizoare de servicii sociale în perioada 2000-2009 înregistrează un trend ascendent, ușor încetinit însă în anii 2007-2009, pe fondul declanșării crizei economice mondiale. Creșterea numărului asociațiilor religioase care furnizează servicii sociale este mult mai rapidă decât ritmul acreditării lor (în 2007-2008 se observă practic o stagnare a procesului de acreditare).

III.4.a.1. Biserica Ortodoxă Română[158]

Iuliana Conovici

După căderea comunismului, Biserica Ortodoxă Română a revendicat de la noua putere dreptul de a putea organiza liber asistența socială și spirituală pentru credincioșii săi[159]. Primele asociații și organizații ortodoxe s-au constituit încă din anul 1990. Fundația Christiana, o inițiativă mixtă a unor laici și clerici, întemeiată în același an, a fost poate prima fundație ortodoxă cu profil medical constituită după 1989. Demersurile acesteia au fost de a fonda un prim spital social privat, cu profil ortodox, al cărui personal de îngrijire ar fi fost constituit în primul rând din călugărițe ortodoxe. Asociația Studenților Creștin-Ortodocși din România, Frăția Ortodoxă Română, Asociația Ortodoxă „Oastea Domnului" și Asociația Societatea Femeilor Ortodoxe Române au fost printre primele entități asociative cu tradiție în perioada precomunistă și care au renăscut în 1990.

Tot la începutul anilor 1990 a luat naștere o primă inițiativă socială ortodoxă, care avea să devină unul din modelele de succes ale ansamblului asociativ ortodox – Asociația Pro-Vita pentru Născuți și Nenăscuți din localitatea Valea Plopului (Ialomița), creată de un preot ortodox, Nicolae Tănase, al cărei scop inițial era de preîntâmpinare a avorturilor. Asociația adăpostea inițial mamele aflate în situații de dificultate familială, până la nașterea pruncilor și o perioadă după naștere, încercând în același timp să faciliteze reintegrarea, pe termen lung, în familiile de origine atât a mamelor cât și a copiilor, adăpostiți de asociație. Cu timpul, numărul copiilor primiți și crescuți de Asociație a crescut, ajungând la peste 400, iar activitățile asociației s-au diversificat.

[158] A se vedea Iuliana Conovici, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucția unei identități publice*, vol. II, pp. 543-584.
[159] Iuliana Conovici, *op.cit.*, p. 551

La nivel instituțional, în primii ani 1990, într-o perioadă de dificultăți economice și instituționale, Biserica Ortodoxă Română a continuat să organizeze colecte și să administreze și distribuie banii și bunurile strânse direct către persoanele în dificultate. Cu timpul, începe să își organizeze și structurile instituționale de încadrare a unui viitor sistem de asistență socială propriu. În 1994, Fondul Solidarității Creștine, creat la începutul anilor '90 este transformat în fondul „Filantropia", menit să finanțeze activitățile sociale ale Bisericii și se creează sectorul „Diaconia" al Patriarhiei Române, care urma să coordoneze activitățile social-filantropice ale acesteia.

La începutul anului 1997, Sf. Sinod al BOR își creează un Serviciu de Misiune și asistență socială și adoptă, cu titlu experimental, un prim Regulament de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială al Bisericii Ortodoxe Române (revizuit și adoptat de plin drept în 2001). Prin aceste măsuri se puneau bazele sistemului de asistență socială specific Bisericii Ortodoxe Române, articulat pe și implicând direct toate structurile instituționale principale ale acesteia, de la parohii până la episcopii și la Patriarhie și corelat (ulterior) cu activitățile preoților capelani din unitățile medicale, penitenciare și militare. Sistemul urma să fie gestionat în principal de asistenții sociali teologi, sub supravegherea și coordonarea preoților, protopopilor și episcopilor locali. Articularea sistemului de asistență social-filantropică a BOR s-a dovedit dificilă, datorită evoluției disparate a structurilor din teritoriu, precum și a unui număr crescând de asociații și fundații care nu erau integrate direct într-un sistem unic, ci funcționau mai mult sau mai puțin independent, fiecare la nivelul său.

La începutul anilor 2000, Patriarhia Română a încheiat parteneriate cu mai multe organizații naționale și internaționale, publice și private, pe proiecte punctuale precum combaterea traficului de persoane, ajutorarea victimelor violenței în familie, sprijinirea victimelor Holocaustului sau lupta anti-SIDA.

În anul 2006, a fost creată Federația Filantropia, o încercare de a federa, sub supravegherea instituțională mai strânsă a autorităților bisericești, multitudinea de inițiative asociative ortodoxe. Aceasta reunește însă până în prezent doar șaptesprezece asociații și fundații, cea mai mare parte a asociațiilor și fundațiilor cu profil ortodox rămânând în afara acestei structuri.

Odată cu adoptarea Legii 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, care recunoștea cultelor o serie de atribuții în domeniul social, inclusiv statutul de „furnizori de servicii sociale", dar și odată cu dezvoltarea instituțională a structurilor de asistență social-filantropică a Bisericii Ortodoxe Române, accentul începe să se mute, în acțiunea Bisericii în domeniul social, de pe asistența religioasă și filantropică (de ajutorare directă) spre asistența socială și medicală.

Semnarea, în 2007 și 2008 a unor Protocoale de colaborare cu instituțiile statului în domeniile incluziunii sociale și a „asistenței medicale și spirituale" mergea în aceeași direcție. Se dezvoltă în această perioadă, în parteneriat cu statul sau, din ce în ce mai mult, în cadrul unor programe europene, activități de consiliere socială, de educație pentru sănătate, dezvoltare comunitară, asumându-și totodată rolul de mediator, pe de o parte, între stat și societate, dar și de facilitator la accesului unor categorii de persoane nevoiașe la servicii sociale. Particularitatea sistemului de asistență socială ortodox rămâne insistența asupra îmbinării activităților de asistență și acompaniere socială și medicală cu cele de asistență spirituală.

După cum se poate constata din dările de seamă anuale ale instituțiilor Administrației patriarhale, activitățile de asistență socială ale Bisericii Ortodoxe Române sunt foarte diverse. Cel puțin în aparență, se înregistrează în ultimii ani o profesionalizare crescândă a personalului angajat în aceste activități.

Astfel, prezența organizațiilor ortodoxe în sfera economiei sociale este articulată pe trei direcții, anume:

1. Rețeaua de asistență socială centralizată, articulată pe structura adiministrativă a Bisericii Ortodoxe, de la nivel parohial până la nivel de Patriarhie, la care se adaugă preoții capelani din instituțiile publice;
2. Rețeaua organizațiilor (asociații și fundații) întemeiate direct de unități bisericești de diferite niveluri[160], între care un rol central îl joacă Federația Filantropia și
3. Asociațiile și fundațiile ortodoxe care funcționează cu binecuvântarea Bisericii Ortodoxe sau care se revendică de la Biserica Ortodoxă, dar fără să fie neapărat legate direct de o structură administrativă bisericească (parohie, eparhie etc), și care au un grad variabil de autonomie față de instituțiile bisericești.

Potrivit dărilor de seamă prezentate Consiliului Național Bisericesc al Bisericii Ortodoxe Române[161], principalele categorii de beneficiari ai proiectelor sociale ale bisericii sunt vârstnicii, familiile sărace, copiii și persoanele cu dizabilități, atât prin asistență la domiciliu cât și prin programe de asistență destinate persoanelor instituționalizate. Este vorba de copii orfani, din familii sărace sau din familii de migranți, bătrâni săraci, singuri, nedeplasabili, abandonați, familii fără adăpost, victime ale traficului de persoane, victime ale violenței în familie, bolnavi de HIV/SIDA sau alte afecțiuni grave, tineri, studenți, șomeri, foști deținuți, victime ale calamităților naturale, persoane cu dizabilități, deficiențe sau persoane cu dependențe, etc.

În ceea ce privește beneficiarii, se remarcă o schimbare a distribuției primelor două categorii: dacă în 2004 numărul beneficiarilor copii îl depășea încă semnificativ pe cel al vârstnicilor, în 2007 diferența între cele două categorii se reducea, pentru ca pe parcursul ultimilor ani ponderea serviciilor acordate vârstnicilor să înregistreze o creștere dramatică prin comparație cu cea a serviciilor acordate copiilor.

[160] Prin Hotărârea nr. 8578 din 25 octombrie 2011 (online la: http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/CSF/8578-Comunicare%20Control%20fin.asociatii.pdf, accesat: august 2012), Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române proclama autoritatea Corpului de control financiar și audit al Patriarhiei Române de a verifica situația financiară și patrimonială a asociațiilor și fundațiilor care funcționează cu binecuvântarea Bisericii și autoritatea episcopiilor de a dispune măsuri pentru remedierea unor „deficiențe și lipsuri" identificate de acesta, "pentru a se evita eventuale situații păgubitoare în care o asociație sau fundație înființată de Biserică poată să ajungă la acumularea unor datorii la buget sau față de terți sau nu identifică și corectează deficiențe în funcționare de natură să pună în pericol activitățile acestora și să afecteze imaginea Bisericii".

[161] Disponibile online pentru anii 2009 și 2010, pe www.patriarhia.ro, și publicate în revista *Biserica Ortodoxă Română* pentru anii precedenți.

Figura 33: Categorii de beneficiari ai activităților social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române

	Categorii de beneficiari					
An	Copii	Vârstnici	Familii sărace	Persoane cu dizabilități, deficiențe și dependențe	Victime ale traficului de pers., violenței în familie, șomeri, deținuți eliberați etc.*	Total beneficiari (persoane și familii)
2004	66.386	39.975	53.989			160.000
2005	172.537	115.011	89.317	7.458		343.323
2007	93.408	84.288	73.269	17.546		268.511
2009	152.270	333.882	116.979	26.324		629.459
2010	151.270	660.601	179.583	37.261		1.028.715
2011	105.717	74.752	-	19.143	11.883	211.495**

* Categorie introdusă în 2011

** Beneficiari unici

Sursa: Dările de seamă ale Sectorului „Biserica și Societatea" ale Patriarhiei Române, prezentate la sesiunile Consiliului Național Bisericesc; prelucrare IES (FDSC)[162]

Din darea de seamă pe 2010 observăm ponderea importantă a colectelor în bani şi bunuri în ansamblul sumelor destinate programelor sociale ale Bisericii – peste 40% din total, care se reflectă în ponderea mare a formelor de ajutorare directă, în bani sau în bunuri (cca 39% din total). Cumulat, finanțările publice şi cele externe au acoperit cca. 33.5% din total, reflectate probabil în ponderea cheltuielilor de personal şi organizare, care ajunge la cca 27.1%, în cheltuielile cu dezvoltarea programelor, în jur de 19% din total. Cheltuielile de administrare şi întreținere a aşezămintelor sociale se ridică la cca. 15% din total. Darea de seamă nu diferențiază însă între fondurile eparhiilor şi colecta pentru fondul Filantropia, şi nici între sponsorizări şi donații pe de o parte şi redirecționările a 2% din impozitele populației pe de altă parte[163].

[162] 2004-2007: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/2005 (pp. 64-66) , 1-3/2006 (pp. 124-127), 3-6/2008 (pp. 33-34) 2009, 2010 şi 2011: www.patriarhia.ro.

[163] http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/AchizitiiSF/sinteza%20Social-Filantropic%20CNB%202011.pdf, accesat: august 2010.

Figura 34: Categorii de aşezăminte/centre social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române

	Categorii de aşezăminte (centre)													TOTAL
An	Copii [orfani]	Cămine bătrâni	Cantine, brutării sociale	Locuințe protejate	Cabinete, farmacii sociale/centre medico-sociale și policlinici [2009-2010]	Diagnostic+ tratament [persoane cu nevoi speciale]	Familii în dificultate	Consiliere / informare	Învățământ adulți	Persoane fără adăpost	Victime violență familială/ agresori	Victime trafic persoane	Centre comunitare, campusuri	Grădinițe, centre educaționale,	
2004	57	20	74		27	2	21								**201**
2005	65	25	92		33	22									**237**
2007	121	35	106		42	10	14	9				2			**339**
2009	88	89	92		25	14	65			6	4	2		9	**394**
2010	83	58	102		39	27	65			6	7	2		10	**450**
2011	80 [centre de zi]	46 c. de zi + 22 c. îngrijire	171	22	58		35 centre tip familial	130 c. info, consiliere, resurse	6	33 centre de urgență			40 + 13 campusuri	50 (39 grădinițe soc., after-school, școli speciale)	**706**

Sursa: Dările de seamă ale Sectorului „Biserica și Societatea" ale Patriarhiei Române, prezentate la sesiunile Consiliului Național Bisericesc; prelucrare IES (FDSC)[164]

[164] 2004-2007: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/2005 (pp. 64-66) , 1-3/2006 (pp. 124-127), 3-6/2008 (pp. 33-34) 2009, 2010 şi 2011: www.patriarhia.ro.

În ceea ce priveşte asistenţa *instituţionalizată* oferită în cadrul aşezămintelor organizate de eparhi, inclusiv prin intermediul unor asociaţii şi fundaţii, în cadrul Patriarhiei Române funcţionează mai multe categorii de aşezăminte sociale. Ponderea cea mai ridicată au avut-o în mod constant, pe perioada examinată, cantinele şi brutăriile sociale, instituţii care vizează satisfacerea unor nevoi zilnice şi care nu cer un personal foarte specializat, aceasta fiind totodată una din formele tradiţionale ale filantropiei creştine.

Acestora li se adaugă un număr mare de aşezăminte destinate copiilor orfani, bătrânilor şi familiilor în dificultate, ceea ce corespunde în principiu distribuţiei principalelor categorii de beneficiari menţionaţi în dările de seamă.

O parte din discrepanţele între cifrele de mai sus ţin de redenumirea unor categorii înregistrate, cum este cazul categoriei cabinetelor şi farmaciilor sociale, redefinită începând cu darea de seamă pe 2009 drept „centre medico-sociale şi policlinici", ceea ce reflectă o lărgire a categoriei pentru a integra entităţi mai complexe şi cu multiple specializări. Este posibil însă ca unele discrepanţe înregistrate în Dările de seamă să fie cauzate şi de diferenţele de raportare de la nivelul eparhiilor.

Totodată, începând cu 2007, deci după intrarea în vigoare a Legii 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor şi în anul în care se semnează Protocolul mai sus menţionat privind incluziunea socială, se constată o diversificare a formelor de asistenţă socială oferită. Stabilirea de parteneriate şi angajarea Bisericii Ortodoxe într-o serie de parteneriate şi proiecte vizând combaterea violenţei în familie, a traficului de persoane se reflectă în crearea unor aşezăminte corespunzătoare.

Ceea ce rapoartele sectorului „Biserica şi Societatea" nu reuşesc să indice în detaliu sunt formele şi dimensiunile asistenţei neinstituţionalizate, la domiciliu (considerată a fi una din particularităţile importante ale asistenţei sociale creştine). Raportându-ne la distribuţia aşezămintelor pentru copii şi bătrâni, putem estima că, în ceea ce priveşte asistenţa acordată vârstnicilor, este vorba în primul rând de asistenţă la domiciliu, sau în orice caz în afara sistemului instituţionalizat.

Figura 35: Categorii de personal angajat în activităţile social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române

	Categorii de personal										TOTAL
An	Asist. soc. (teol)	Preoţi mi-sionari	Inspec-tori eparhiali	Personal speciali-zat	Lucrători sociali	Vol-untari	Comi-tete filant-ropice	Con-silieri sociali	Con-silieri eparhi-ali	alţii	
2004	188	67			32						**287**
2005	154	115	20		73				21		**383**
2007	192	123	29		63	28		24		257	**716**
2009	141**		33	273*	56	2.192		29		443	**3.167**
2010	148**		33	433*	65	2.192			29	592	**3.492**
2011	285**		35	676***		11.257			28		**12.281**

*manageri, medici, psihologi, consilieri, economişti etc.

**asistenţi sociali acreditaţi

Sursa: Dările de seamă ale Sectorului „Biserica şi Societatea" ale Patriarhiei Române, prezentate la sesiunile Consiliului Naţional Bisericesc; prelucrare IES (FDSC) [165]

[165] 2004-2007: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-3/2005 (pp. 64-66) , 1-3/2006 (pp. 124-127), 3-6/2008 (pp. 33-34) 2009 şi 2010: www.patriarhia.ro.

În ceea ce priveşte personalul angajat în activităţile de asistenţă socială şi filantropică ale Bisericii, se observă în ultimii ani o creştere semnificativă a personalului specializat, în defavoarea personalului clerical propriu-zis. Raportarea identică pentru 2009 şi 2010 a numărului de voluntari şi membri ai comitetelor filantropice ridică unele semne de întrebare cu privire la acurateţea datelor de ansamblu. Creşterea dramatică a numărului de voluntari este probabil datorată luării în calcul a comitetelor organizate pentru administrarea fondurilor din colecte şi a voluntarilor implicaţi în organizarea şi funcţionarea unor activităţi/evenimente ocazionale.

În ceea ce priveşte sfera învăţământului, la nivel instituţional, Biserica Ortodoxă Română s-a arătat mai degrabă rezervată faţă de crearea de instituţii de învăţământ private cu profil religios sau teologic ortodox, îndeosebi în ceea ce priveşte învăţământul superior. Pentru nevoile sale de educare a personalului de cult, asistenţilor sociali, profesorilor de religie etc., a optat pentru crearea unor instituţii de învăţământ în cadrul sistemului public. Totuşi, în ultimii ani această atitudine pare să fi devenit favorabilă dezvoltării de astfel de proiecte, dezvoltate însă în principal de asociaţii şi fundaţii autonome faţă de structurile bisericeşti. Au fost create şi instituţii de învăţământ preuniversitar cu profil ortodox, între care grădiniţa Arc-en-ciel şi şcoala „Anastasia Popescu" din Bucureşti, administrate de Fundaţia „Preasfânta Fecioară Maria"[166], grădiniţa Troiţa şi şcoala „Sf. Antim Ivireanul" ale asociaţiei Prologos din Timişoara, patronate de Arhiepiscopia Timişoarei sau reţeaua de şcoli şi grădiniţe a Fundaţiei „Sfinţii Martiri Brâncoveni" din Constanţa şi Suceava etc. După cum se observă şi din datele prezentate mai sus, categoria centrelor educaţionale începe să apară şi în raportările sectorului „Biserica şi Societatea" al Patriarhiei Române.

Turismul social, inclusiv cel de tip pelerinaj este o activitate încă prea puţin documentată, dar, după cum reiese şi din ancheta de teren, este unul din tipurile de servicii oferite de un număr important de organizaţii cu profil religios. În cazul Bisericii Ortodoxe, parohiile şi episcopiile organizează sistematic pelerinaje de durate variabile, în regim social, de multe ori la preţ redus. Contractarea directă a transportatorilor şi cazarea la mănăstiri limitează costurile unor călătorii la care altfel categoriile cele mai sărace ale populaţiei nu au acces. Pe lângă eforturile de monitorizare şi organizare unitară a pelerinajelor prin crearea unor centre eparhiale sau mitropolitane de pelerinaj care să administreze principalele rute de pelerinaj[167], pelerinajele familiale sau ale grupurilor restrânse rămâne mai greu de cuantificat. Regula ospitalităţii monastice, frecvent respectată, care prevede adăpostirea gratuită a pelerinilor vreme de trei zile, asigură perpetuarea unor forme de turism religios cu o importantă dimensiune socială, dar greu de măsurat în termeni cantitativi.

III.4.a.2. Biserica Catolică

Adrian Secal

Aşa cum am arătat mai sus, Biserica Catolică, în doctrina socială pe care o promovează, propune membrilor, atât clerici, cât şi laici, să se implice activ în comunităţile din care fac parte, în mod special în *slujirea aproapelui*, lăsând libertatea de a alege forma de sprijin sau de implicare atât timp cât aceasta respectă principiile şi valorile promovate de către Biserică.

[166] O particularitate a reţelei de unităţi de învăţământ administrate de această fundaţie este că experimentele care au dus la fondarea primei grădiniţe au început încă din 1986 în cadrul Uniunii Naţionale a Cooperaţiei Meşteşugăreşti (George Aniculoae, „Şcoală şi grădiniţe ortodoxe, ocrotite de prinţi şi domniţe din neamul Brâncovenilor", Lumina, 16 aprilie 2008, online la http://www.ziarullumina.ro/articole;527;0;8566;0;Scoala-si-gradinita-ortodoxe-ocrotite-de-printi-si-domnite-din-neamul-Brancovenilor.html, accesat: august 2012).

[167] Cum este cazul Centrului de Pelerinaj „Sf. Apostol Pavel" al Patriarhiei Române (http://www.pelerinaj.ro).

În România, dacă pe timpul comunismului catolicismul și implicarea clericilor în comunitate erau tolerate[168], după 1989 Biserica Catolică cunoaște o dezvoltare puternică pe fondul intrării în normalitate după abrogarea H.C.M. 810/1950, perioadă în care și-au reluat activitatea și ordinele și congregațiile călugărești catolice din România[169].

În cadrul parohiilor deja existente, preoții, fără a mai fi sub supravegherea securității comuniste, își *înmulțesc* activitățile și acțiunile pe care le desfășoară în folosul membrilor comunității, organizează diferite acțiuni și programe cu scop social și/sau educațional, primesc și distribuie "ajutoarele" pe care le primesc din străinătate, facilitează accesul asociațiilor și fundațiilor de binefacere catolice din afara țării și asigură comunicarea între membrii nevoiași și donatori, ei fiind primii care iau contact cu nevoile, inclusiv sociale, pe care le au enoriașii.

După abrogarea H.C.M. 810/1950, sunt reînființate ordinele și congregațiile călugărești care activau deja în România în perioada pre-comunistă, dar, de asemenea, sunt înființate altele noi ca filiale sau misiuni ale unor ordine recunoscute în afara României sau înființate de episcopii locului, în funcție de necesitățile Bisericilor locale. Multe dintre ordinele călugărești, pe lânga misiunea spirituală pe care o împărtășesc, își asumă și un rol social, în diferite domenii: educațional, al serviciilor sociale, formare profesională etc.

De asemenea, în aceeași perioadă, în cadrul Bisericii apar și alte forme de organizare, în mod special fundații și asociații, în care rolul principal îl au laicii. Astfel, pe mai multe paliere ale implicării comunitare, apar asociații și fundații care încep activități în domenii precum: servicii medicale (spitale, cabinete medicale, centre de tratament etc), educație formală (grădinițe, școli, licee) și educație non-formală (cercetași, asociații de tineri catolici etc.), servcii sociale ș.m.a.d.

Implicarea laicilor se desfășoară, de asemenea, și în forme informale de organizare, prin comunități de rugăciune, rețele de sprijin etc. prin care se asigură și satisfacerea nevoilor sociale, în afara celor pur spirituale, ale persoanelor defavorizate: servicii de îngrijire la domiciliu, asigurare a hranei, servicii medicale primare, voluntariat (pentru cumpărături, pentru igiena locuinței etc.) ș.a.m.d.

Putem vorbi, astfel, despre o revigorare a implicării sociale a Bisericii Catolice în comunitățile în care este prezentă pe două paliere, atât din punct de vedere clerical și al ordinelor și congregațiilor călugărești, cât și al implicării laicilor prin diferite forme de organizare, formale sau informale.

Corelând aceste modalități de implicare în comunitate a Bisericii cu formele de organizare ale entităților economiei sociale, vom avea în vedere, în continuare, implicarea socială a clericilor și/ sau diferitelor instituții în directa subordine a Bisericii Catolice, precum și dezvoltarea și implicarea socială a ordinelor și congregațiilor călugărești și a organizațiilor laicilor, aflate în directă legatură cu Biserica locală, la orice nivel (parohial, diecezan sau național).

[168] Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc (1948-1965)*, Iași, Polirom, 2001, apud http://remusmirceabirtz.files.wordpress.com/2011/07/andrea-dobespreoti-catolici-in-atentia-securitatii-cazul-gheorghe-patrascu-1958-1989.pdf

[169] http://www.culte.ro/DocumenteHtml.aspx?id=1727

Implicarea socială a structurilor bisericești

Începând din 1990, Biserica Catolică și-a reluat rolul activ în susținerea comunităților catolice și nu numai, în diferite forme și domenii. Astfel, implicarea Bisericii se observă în domenii cum ar fi educație (grădinițe, școli, licee, facultăți) și cultură (muzee, institute culturale, centre de cercetare și studii etc.), social și economic.

În ceea ce privește educația, în România apar liceele catolice (Bacău, Onești, Iași, București, Cluj-Napoca, Timișoara, etc.), sunt re-înființate seminariile și institutele teologice (Iași, Alba-Iulia, Bacău etc.) și sunt înființate Facultăți de Teologie romano-catolică sau greco-catolică (teologie, asistența socială, didactică etc.) în Iași, București, Cluj-Napoca.

În ceea ce privește activitățile economice, în cadrul bisericii catolice se defășoară diferite activități, aceastea având rolul de a susține activitatea bisericii. Astfel, printre aceste activități se numără: realizarea de obiecte de cult și comercializarea acestora, tipografii (Iași, București etc.) și publicații periodice (reviste ale episopiilor, parohiilor și ale congregațiilor etc.), ferme agricole (ex. Ferma Miroslava, Ferma Mircești etc.), s.a.m.d.

O altă formă de implicare în activități economice o constituie activitățile inițiate de preoți pentru susținerea cheltuielilor curente ale parohiilor sau extinderea acțiunilor acestora (acțiuni sociale și educaținale, construire de biserici etc.). Astfel, în mod special în mediul rural, găsim exemple de preoți și case parohiale care au propriile sere de flori (pe care le vând în comunitate sau în piețele apropiate) – ex. Nicolae Bălcescu, jud. Bacău, stupine (ex. Parohia Ciucani, jud Bacău), mici livezi etc.

Ca exemplu de implicare în activitățile economiei sociale, parohul din Ciucani, jud. Bacău a înființat o cooperativă de producție a mierii de albine împreună cu câțiva enoriași din comunitate, producție care este valorificată în mod special în Italia. Veniturile astfel realizate sunt utilizate pentru finanțarea construirii sau refacerii bisericilor aflate în administrare.

Congregațiile și ordinele călugărești [170]

După cum s-a arătat mai sus, în România existau, în perioada pre-comunistă, mai multe ordine și congregații călugărești, atât feminine cât și masculine, dar care au fost interzise prin Decretul 810/1950. În perioada post-comunistă, după ce acest decret a fost abrogat, majoritatea dintre acestea s-au reînființat, urmând ca în anii care au urmat să lupte pentru retrocedarea bunurilor confiscate. De asemenea, alte ordine și congregații călugărești au apărut și s-au înființat în România, multiplicând activitățile și extinzând domeniile în care activau.

Principalele arii de implicare constau în:

- ***Educație:*** Salezienii Don Bosco, Congregația Misionară „Slujitoarele Duhului Sfânt", Surorile Milostive ale Sfântului Carol Borromeu, Congregația Maestre Pie Venerini, Congregatio Jesu etc.
- ***Servicii sociale și medicale:*** Societatea lui Isus (prin Jesuit Refugee Service), Surorile Sfintei Maria Magdalena Postel, Misionarele Carității, Societatea Surorilor Sociale, Surorile Carmelite Misionare ale Sfintei Tereza a Pruncului Isus, Surorile de Caritate ale Sfântului Apostol Paul, etc.
- ***Formare profesională:*** Frații Școlilor Creștine, Congregația „Părinților Somaschi" etc.

De asemenea, există congregații și ordine călugărești care au mai multe arii de implicare, cele mai multe dintre acestea având în vedere educația și serviciile sociale. Printre acestea menționăm: Micile

[170] www.ercis.ro, www.arcb.ro, www.catholica.ro, http://calugaricatoliciromania.ro/ (aprilie 2013).

Slujitoare ale lui Cristos Rege, Surorile de Caritate „Maria Bambina", Congregația Surorilor „Franciscane Misionare de Assisi", Congregația „Surorile Oblate Asumpționiste" etc.

Un exemplu aparte îl constituie Congregația „Fiicele Sfântului Paul", care are ca misiune răspândirea învățăturilor catolice prin intermediul mijloacelor de comunicare socială, având în București una dintre cele mai mari tipografii ale Bisericii Catolice din România.

Organizațiile de laici

În ceea ce privește organizațiile de laici care desfășoară activități din domeniul economiei sociale, acestea au cunoscut o puternică dezvoltare în primii ani după 1989, apariția și dezvoltarea lor fiind puternic susținută de organizațiile și structurile Bisericii Catolice, atât din România, cât mai ales din afara țării.

Astfel, în această perioadă în România au venit mulți voluntari din țările Europei Occidentale, voluntari care au sprijinit bisericile și organizațiile locale pentru a forma persoane care să preia și să dezvolte apoi inițiativele (educaționale, sociale etc.). De asemenea, foarte mulți tineri și chiar profesioniști au fost trimiși în afara țării pentru formare în aceste domenii, astfel încât să sprijine opera socială a Bisericii. Pentru marea majoritate a lor însă, acestea au reprezentat o bună ocazie de emigrare în țările occidentale (Italia, Franța, Germania), fapt sprijinit (la nivel neoficial) și de structurile bisericești.

Specificul acestor organizații, asociații și fundații constă în faptul că în structurile de coordonare și cele decizionale sunt implicați clerici (preoți sau alte persoane consacrate), urmărind astfel păstrarea specificului învățăturii catolice și presupunând o oarecare subordonare față de parohia sau episcopia locală.

Domeniile în care aceste organizații își desfășoară activitatea sunt:

- ***social și socio-medical*** (Caritas, Asociația „Arca Postel", Concordia etc.): servicii pentru copii și familii, servicii pentru îngrijirea vârstnicilor sau persoanelor cu dizabilități, orfelinate, centre de plasament și apartamente sociale etc.
- ***medical*** (Asociația Medicilor Catolici): spitale, dispensare și cabinete medicale, farmacii și cabinete stomatologice, stațiuni de tratament etc.
- ***educație*** (Acțiunea Catolică, Asociația Scout Catolică din România, Cercetașii Munților etc.); în mod special educație non-formală;
- ***formare profesională*** (Asociația Kolping România, Caritas România etc.) și asigurare de locuri de muncă pentru dezvoltarea abilităților profesionale: mecanici auto, tâmplari, brutari, personal în domeniul hotelier etc.

Organizații ca Asociația Kolping sau Caritas dețin numeroase spații în care își desfășoară activitatea, mare parte dintre acestea fiind puse la dispoziție de parohiile sau episcopiile locale, altele fiind achiziționate sau construite de către organizații prin diferitele donații și/sau sponsorizări.

Laicii se implică în aceste organizații atât ca voluntari (în domeniile educație, social), cât și ca angajați (în domeniile social, formare profesională, medical). Astfel, prin dezvoltarea acestor organizații și a servciiilor pe care le oferă, în comunitățile catolice se asigură, pe lângă satisfacerea nevoilor comunității, și o parte din locurile de muncă la nivel local.

În concluzie, formele de implicare a Bisericii Catolice în domeniul economiei sociale sunt variate, acestea cunoscând o dezvoltare foate puternică în primii ani după 1989, în mare parte datorită donațiilor și implicării directe a personalului din țările occidentale, urmând ca mai în preajma anilor 2000, dezvoltarea acestora să treacă la o etapă de maturizare, în care entitățile prezentate mai sus să se axeze mai mult pe utilizarea reurselor locale (finanțări, donații, personal etc.) și să vină cu proiecte de implicare socială construite în funcție de nevoile reale ale comunității.

III.4.a.3. Biserica Reformată (Calvină)

Iuliana Conovici

Biserica Reformată este una din Bisericile tradiționale ale comunității maghiare din România. Este organizată în două eparhii – Eparhia Reformată din Ardeal (cu reședința la Cluj-Napoca) și Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului (cu reședința la Oradea), având în total cca. 780 de parohii și 130 de filii și cca. 750 de preoți. Autoritatea bisericească centrală este sinodul; eparhiile sunt guvernate de câte un Consiliu Dirigent în cooperare cu Adunările eparhiale; organisme similare funcționează și la nivel de protopopiat (Consiliul protopopiatului) și de parohie (presbiteriul), pe bază electivă.

Potrivit Statutului Bisericii Reformate[171], educația creștină și diaconia (slujirea socială) sunt considerate parte componentă a misiunii acesteia (art. 2). În ceea ce privește sfera economiei sociale, Biserica Reformată și organismele sale își asumă dreptul de a înființa instituții de învățământ de toate nivelurile, instituții de caritate, asociații, fundații, case de pensii și ajutor reciproc (art. 9). Instituțiile înființate sau recunoscute de Biserica Reformată sunt plasate sub administrarea și supravegherea acesteia, care funcționează și ca mediator către stat pentru obținerea de fonduri publice (art. 10) și solicită statului sprijin pentru retrocedarea proprietăților confiscate de regimul comunist și „remedierea prejudiciilor" cauzate de acesta Bisericii și credincioșilor acesteia, în cazul negăsirii unor soluții legale la nivel local rezervându-și dreptul de a apela în anumite situații la foruri internaționale (art. 12).

După 1989, Biserica Reformată și-a putut relua activitățile caritative și de educație. Astfel, au fost înființate mai multe case de copii, azile de bătrâni, cabinete medicale, centre de asistență socială (Cluj, Brașov, Oradea), dar și o serie de instituții de învățământ confesional[172] sau mixte, cu profil caritativ-educațional.

Astfel, de exemplu, Fundația Creștină Diakonia – Serviciul de Caritate al Bisericii Reformate din Ardeal, cu filiale în Cluj-Napoca, Târgu Mureș, Reghin, Sfântu Gheorghe (Covasna), apărute de la începutul anilor 2000 și reunite sub o umbrelă comună după 2009 este activă atât în zone urbane cât și rurale. Programele sunt finanțate parțial de statul român. Oferă îngrijiri sociale și medicale (inclusiv îngrijire paliativă) la domiciliu, programe de distribuire a unor dispozitive medicale, programe pentru vârstnici (cămine de bătrâni și nu numai), programe pentru copii aflați în situație de dificultate și activități after school, programe de educație pentru sănătate, asistența persoanelor cu handicap, spălătorie socială și programe specifice pentru voluntari[173].

[171] Disponibil online la http://www.culte.ro/DocumenteDownload.aspx?ID=1089, accesat: august 2012.

[172] http://www.culte.ro/DocumenteHtml.aspx?id=1732

[173] Potrivit datelor de pe siteul Fundației: http://www.diakonia.ro/office/index.php/ro/serviciile-prestate-de-filiale. A se vedea în special Raportul de activitate al organismului de coordonare a Fundației pe anul 2011, pentru mai multe cifre și date, raport disponibil la http://www.diakonia.ro/office/images/docs/Raport-de-Activitate-2011.docx (accesat:august 2012).

III.4.a.4. Uniunea Penticostală – Biserica lui Dumnezeu Apostolică

Iuliana Conovici

Potrivit Statutului Cultului Creştin Penticostal[174], acesta dispune de instituţii de învăţământ proprii, între care Institutul Teologic Penticostal (instituţie privată acreditată), de o Casă de Pensii şi Ajutoare proprie (art. 9).„Ajutorarea celor în nevoi", definită ca„manifestare a dragostei creştine"este considerată a fi, alături de misiunea religioasă propriu-zisă, printre „scopurile principale ale Bisericii Penticostale" (art. 14 f). Contribuţia„cu regularitate"a credincioşilor la susţinerea financiară a Bisericii,„prin zeciuieli şi donaţii", este una dintre îndatoririle explicite ale membrilor bisericilor penticostale locale (art. 29 d)). Dintre slujitorii bisericeşti, diaconii (ordinaţi) şi apostolii şi misionarii (recunoscuţi de Biserică) au, alături de rolul propriu-zis bisericesc, responsabilităţi în adminstrarea activităţilor social-caritabile ale Bisericii Penticostale.

La nivel local, responsabilitatea ajutorării săracilor, văduvelor şi orfanilor este în sarcina comitetului bisericii (art. 49 e)). Activităţile social-caritabile sunt parte integrantă a activităţilor obişunite ale comunităţilor locale, ca şi asistenţa spirituală pentru membrii şi aparţinătorii ei, precum şi pentru alţi solicitanţi, inclusiv în instituţiile publice (orfelinate, aziluri, armată, penitenciare etc.) (art. 52, 54). Bisericile locale pot organiza şi deţine instituţii de educaţie formală şi non-formală de orice nivel, precum şi instituţii de asistenţă socială şi unităţi economice (de producţie) considerate necesare pentru îndeplinirea obiectivelor lor generale (art. 57, 60, 109), şi sunt autonome în administrarea acestor instituţii faţă de unităţile superioare de cult. Atribuţiile principale ale autorităţilor superioare de cult sunt cele privind personalul de cult (ordinarea şi recunoaşterea, sancţiunile disciplinare, dar şi angajarea).

Comunităţile regionale penticostale organizează seminarii biblice, pentru pregătirea personalului de cult (art. 78). Consiliul bisericesc, forul superior de conducere al cultului poate propune Conferinţei generale a cultului stabilirea de parteneriate cu alte organizaţii penticostale, ecumenice sau filantropice (art. 86 f)) şi validează conducerea Institutului Teologic Penticostal şi a Casei de Pensii şi Ajutoare a Cultului.

Biserica Penticostală îşi asumă organizarea de instituţii de învăţământ teologic, precum şi de învăţământ confesional de toate nivelurile, un loc aparte ocupându-l şcolile duminicale, în cadrul cărora se desfăşoară cursuri de Religie. Evaluarea elevilor la aceste cursuri poate fi transmisă, la cerere, şcolilor pentru înscrierea rezultatelor acesteia în catalog la disciplina Religie (art. 93-94).

Cultul Creştin Penticostal îşi asumă dreptul de a organiza instituţii de asistenţă socială, care pot funcţiona atât direct în cadrul unităţilor de cult (bisericilor) locale, cât şi sub formă de asociaţii şi fundaţii. (art. 102-103).

Organizaţiile cu profil religios mai sunt active şi în domeniul educaţional. Astfel, în ceea ce priveşte învăţământul superior, şase din cele 35 de universităţi private acreditate se află sub tutela unor culte religioase (Bisericile Romano-Catolică, Reformată, Reformată-Unitariană-Evanghelică-Luterană, Penticostală şi Baptistă)[175], iar trei din cele zece universităţi autorizate să funcţioneze provizoriu sunt tot entităţi cu profil teologic (două aparţinând Bisericii Romano-Catolice şi una Bisericii Adventiste). Cultele şi organizaţiile religioase mai administrează şi o serie de instituţii de învăţământ preuniversitar.

[174] Disponibil la http://www.culte.ro/DocumenteDownload.aspx?ID=1114, accesat: august 2012.

[175] Potrivit datelor de pe siteul Ministerului Educaţiei, Cercetării, Tineretului şi Sportului, respectiv la http://www.edu.ro/index.php/articles/text/3880 şi http://www.edu.ro/index.php/articles/3882, accesat: august 2012)

III.5 Dificultăţi întâmpinate de culte şi organizaţiile cu profil religios în dezvoltarea şi administrarea de proiecte şi dezvoltarea de servicii în sectorul economiei sociale

Iuliana Conovici

III.5.a Dificultăţi

Aşa cum reiese din cercetarea calitativă, dar şi din ancheta de teren, problemele cu care se confruntă organizaţiile cu profil religios angajate în economia socială sunt legate atât de relaţia cu autorităţile publice şi accesarea finanţărilor, cât şi de alte aspecte precum personalul sau implicarea comunităţii.

Grafic 36: Dificultăţi principale (total) cu care se confruntă organizaţiile cu profil religios în activitatea lor (total)

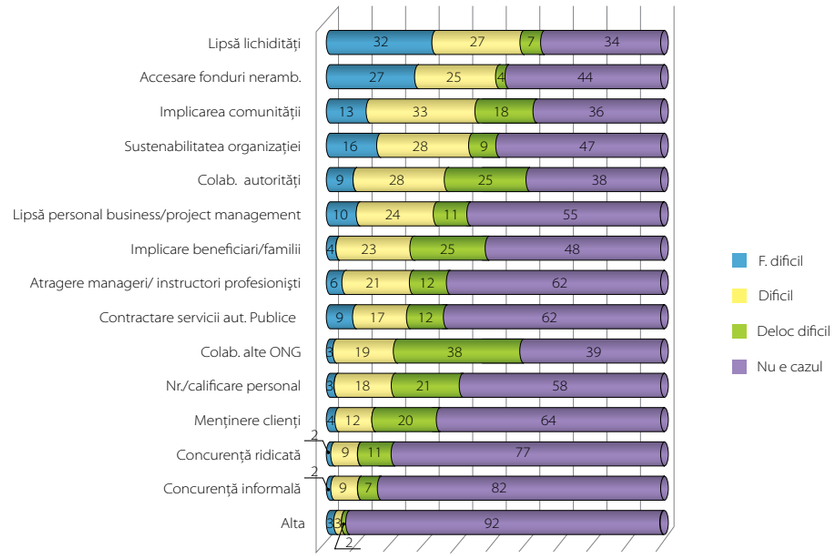

Sursa: Anchetă„Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Ancheta de teren confirmă faptul că dificultăţile cele mai mari cu care se confruntă organizaţiile sunt cele ce ţin de lipsa lichidităţilor (59% pentru întregul eşantion, 64% în cazul asociaţiilor şi fundaţiilor). Legată de lipsa lichidităţilor, sustenabilitatea organizaţiilor (inclusiv la nivel de subzistenţă, plata salariilor, etc.) este şi ea percepută ca dificilă sau foarte dificilă.

Sustenabilitatea *proiectelor*, mai ales acolo unde acestea cer investiţii de lungă durată, se loveşte şi de alte dificultăţi. Dacă în cazul finanţatorilor orientaţi explicit spre proiecte sustenabile problema se pune mai puţin, după cum am putut constata pe parcursul cercetării calitative,

majoritatea donatorilor şi finanţatorilor preferă să doneze sau să aloce fonduri sau bunuri pentru proiecte cu efecte palpabile, vizibile imediat, şi îndeosebi pentru construcţii, pentru evenimente ocazionale sau pentru remedierea unor situaţii de urgenţă. „Investiţia în ziduri" mai degrabă decât în susţinerea sau îmbunătăţirea unor servicii deja existente, cu caracter permanent (asigurarea constantă a hranei zilnice a unor beneficiari, a bunurilor de largă necesitate, investiţia în creşterea calităţii îngrijirilor etc.) facilitează, după cum ne spunea un voluntar, dezvoltarea de proiecte noi, în timp ce susţinerea celor deja existente devine tot mai dificilă. De asemeni, proiecte relativ noi, construite cu ajutorul unor finanţatori privaţi (companii private, bănci, diferite organizaţii finanţatoare) intră în dificultate odată cu dispariţia unor linii de finanţare.

Unii finanţatori, orientaţi spre asigurarea sustenabilităţii proiectelor, încurajează găsirea de soluţii pe plan local pentru acoperirea unei părţi din costuri. Astfel, principalii parteneri - finanţatori ai Fundaţiei Diakonia-Sfântu Gheorghe au cerut organizaţiei să introducă, pentru serviciul de îngrijire la domiciliu, un sistem de contribuţii din partea beneficiarilor pentru serviciile primite, pentru a putea acoperi o parte din costuri, şi şi-au redus propria contribuţie. Ca urmare, Fundaţia a introdus un astfel de sistem din anul 2009, păstrând contribuţiile beneficiarilor la un nivel cât mai scăzut, dar şi-a diversificat serviciile cu plată şi activităţile economice, acestea din urmă ajutând semnificativ la echilibrarea bugetului organizaţiei.

De dificultăţile amintite mai sus sunt legate şi problemele referitoare la numărul angajaţilor, calificarea profesională a personalului şi posibilitatea de a angaja personal calificat pe probleme de project management sau business management, dificultăţi care la rândul lor afectează capacitatea organizaţiilor de a accesa finanţări mai consistente. Deşi cercetarea pe documente şi investigaţiile calitative arată o tendinţă accentuată de profesionalizare a personalului, mai ales în cazul sectoarelor care presupun forme de acreditare, cum sunt serviciile sociale, dificultăţile financiare limitează şi din acest punct de vedere capacitatea de dezvoltare a organizaţiilor. O parte din aceste dificultăţi legate de personal sunt acoperite cu ajutorul muncii voluntarilor, multe organizaţii folosindu-se extensiv de disponibilitatea arătată de membrii comunităţilor locale şi comunităţilor bisericeşti de a se angaja benevol în activităţi sociale ale organizaţiilor cu profil religios. Posibilitatea de mobilizare a voluntarilor variază. Astfel, pentru a limita costurile de funcţionare, una din organizaţiile prezentate în anexă sub formă de studiu de caz, Fundaţia Sf. Sava de la Buzău şi-a stabilit ca regulă angajarea câte unei singure persoane pentru gestionarea fiecărui proiect social (centre pentru bătrâni, copii, etc.), covârşitoarea majoritate a celor implicaţi în activităţile fundaţiei (inclusiv pentru autogospodărire) fiind voluntari.

Accesarea de fonduri nerambursabile este şi ea semnalată ca una din problemele importante (52% din respondenţi). După cum am putut constata din cercetarea calitativă, problemele în acest caz sunt două: câştigarea proiectelor, care presupune eforturi organizaţionale importante, dar şi, datorită blocajelor în funcţionarea programelor susţinute din fonduri europene, virarea propriu-zisă a banilor. Am întâlnit cazuri de organizaţii care şi-au finalizat proiectul câştigat înainte să fi primit vreuna din tranşele de rambursare.

Mai puţine probleme pune acestor organizaţii colaborarea cu ONG-urile locale, după cum am văzut şi mai sus, relaţiile cu acestea fiind mai degrabă bune. Dar în acelaşi timp observăm că aproape jumătate din organizaţiile respondente (47%) menţionează că au dificultăţi în implicarea comunităţilor locale, iar 27% semnalează şi dificultăţi legate de implicarea beneficiarilor şi a familiilor acestora în activităţile organizaţiei. Menţinerea bazei de beneficiari pune probleme unui număr relativ mic de organizaţii, şi doar 4% din respondenţi o menţionează între dificultăţile grave.

În ceea ce priveşte colaborarea cu autorităţile publice, 35% semnalează că au dificultăţi în gestionarea acestora. Doar un sfert din organizaţii par a avea dificultăţi în contractarea de servicii de către autorităţile publice, însă din datele de mai sus am putut observa că *nivelul* contractării este la rândul său este foarte scăzut.

Legat de dificultăţile întâmpinate în relaţia cu autorităţile publice, cercetarea calitativă ne furnizează mai multe date pentru a înţelege în ce constau acestea. Atât pe parcursul interviurilor, cât şi la nivelul focus-grupurilor, majoritatea respondenţilor au evocat ca principale dificultăţi în dezvoltarea şi administrarea proiectelor în principal:

a. caracterul neunitar şi nesigur al cadrului legislativ
b. disfuncţionalităţile şi impredictibilitatea deciziei administrative (schimbarea regulilor jocului pe parcurs, ca în cazul administrării programelor POSDRU)
c. politizarea deciziei de finanţare (la nivel local): stabilirea priorităţilor de finanţare pe criterii electorale, în defavoarea sectorului social

Astfel, schimbarea legislaţiei şi a normelor administrative de aplicare pe parcurs afectează sustenabilitatea proiectelor şi determină organizaţiile să evite să se angajeze în proiecte similare. De exemplu, Proiectul de Lege privind subvenţionarea din fonduri publice a serviciilor sociale acordate de asociaţii, fundaţii şi cultele recunoscute de lege (PL-x nr. 105/2013)[176] de a limita *de facto* subvenţionarea doar la proiectele pe mediul rural a exasperat mai multe organizaţii care au proiecte în curs cu servicii sociale inclusiv în mediul urban, şi care contau pe continuarea finanţării pentru susţinerea respectivelor servicii.

În acelaşi timp, intenţia transferării tuturor responsabilităţilor legate de gestionarea serviciilor sociale către autorităţile locale, dar fără a avea posibilitatea de a stabili reguli clare privind obligativitatea unui anumit nivel de finanţare a acestora sau de contractare de servicii sociale private (inclusiv cele oferite de organizaţii cu profil religios) plasează proiectele sociale ale organizaţiilor investigate aici într-o situaţie de profundă incertitudine administrativă. Majoritatea organizaţiilor semnalează dificultăţi în această privinţă.

Perpetuarea preferinţei autorităţilor publice, fie ele locale sau centrale, pentru serviciile medicale şi sociale oferite în sistemul de stat, în defavoarea celui privat, chiar atunci când, apreciază organizaţiile, raportul între calitatea şi preţul serviciilor ar fi mai avantajos în privat este percepută ca un tip de concurenţă neloială şi limitează posibilităţile de dezvoltare de proiecte sociale ale acestor organizaţii.

Chiar sistemul propriu-zis de acreditare a unor servicii este considerat uneori ca impunând bariere administrative inutile pentru buna organizare şi desfăşurare a activităţilor organizaţiilor, mai ales pentru serviciile sociale. Acreditarea individuală a fiecărui tip de servicii poate pune probleme concrete. De exemplu, unul din intervievaţi ne spunea

> [Dacă] „...noi acreditam servicii de îngrijire la domiciliu, atât, şi prin servicii înţeleg numai activităţi gospodăreşti şi administrative, nu şi medicale, şi eu mă duc la pacient acasă [...] şi el îmi spune că pe el îl doare şi inima, are şi probleme medicale, dar are şi probleme de sărăcie, atunci eu sunt constrâns conform legii din România să îi spun: îmi pare rău, eu pot

[176] Online la www.cdep.ro/proiecte/2013/100/00/5/se158.pdf

să administrez doar îngrijire la domiciliu [...], dar că pe tine te doare inima şi ai probleme, asta nu mă priveşte pe mine. Deci eu în momentul ăla nu îi respect demnitatea umană..."[177]

La aceste dificultăţi se adaugă şi altele, punctuale, cum sunt taxele ridicate necesare pentru acreditarea unor servicii (de educaţie, în primul rând) sau cerinţele excesive impuse pentru autorizarea funcţionării unor instituţii în zonele cele mai defavorizate.

Astfel, un alt exemplu discutat în detaliu în cadrul focus-grupului desfăşurat la Cluj-Napoca a fost cel al proiectelor sociale dezvoltate în repetate rânduri pentru locuitorii şi îndeosebi copii de lângă rampa de gunoi de la Piaţa Rât. Încercarea de a dezvolta proiecte durabile pentru aceştia s-a lovit de nenumărate obstacole administrative. Crearea unei şcoli pentru copiii de acolo s-a dovedit prohibitivă întrucât necesita investiţii mari în infrastructură; pentru crearea unui apartament social, condiţiile administrative impuse includeau, între altele, utilarea bucătăriei la nivel industrial; încercarea de a ridica la faţa locului o bucătărie pentru a oferi alimente proaspete copiilor s-a lovit de aceleaşi dificultăţi administrative; cursurile de formare profesională organizate de primărie pentru femei nu s-au putut finaliza cu angajarea persoanelor calificate întrucât unele dintre acestea nu întruneau condiţiile de educaţie (opt clase absolvite) pentru angajare etc.

În sfârşit, ceea ce unii din respondenţi numesc „mentalitatea" şi care se traduce prin politizarea deciziei de finanţare, mai mulţi reprezentanţi ai organizaţiilor au stăruit asupra faptului că, mai ales la nivel local, oamenii politici aflaţi la conducerea primăriei sau în consiliile locale preferă alocarea de fonduri pentru investiţii cu valoare electorală imediată (statui, facilităţi sportive, parcuri) în defavoarea finanţării activităţilor şi proiectelor de tip social care nu au acelaşi nivel de vizibilitate.

Pe lângă dificultăţile întâmpinate în confruntarea cu autorităţile publice, reprezentanţii organizaţiilor cu profil religios ne-au mai semnalat şi altele, în raport, pe de o parte, cu comunităţile locale şi/sau bisericeşti, iar pe de altă parte chiar în raport cu beneficiarii (acestea din urmă au fost evocate şi mai sus).

Astfel, reprezentanţii mai multora dintre organizaţiile cu care am discutat semnalează dificultăţi întâmpinate din partea autorităţilor bisericeşti, în dezvoltarea propriilor proiecte sociale. Aceste dificultăţi rezidă într-o diferenţă de perspectivă percepută acut de reprezentanţii unor asociaţii sau fundaţii afiliate principalelor Biserici. Sunt citate rezerva faţă de dezvoltarea unor activităţi economice sau lipsa de expertiză în domeniu[178], faţă de dezvoltarea unor parteneriate sau modul de raportare la vocaţia de deschidere universală a serviciilor oferite. Perspectiva pastorală adoptată de reprezentanţii Bisericilor, având ca prioritate proprii credincioşi şi orientarea spre ajutorarea acestora intră în contradicţie, uneori, cu vocaţia socială a organizaţiilor care nu înţeleg să opereze cu aceleaşi criterii de selecţie. Nemulţumirea reprezentanţilor organizaţiilor se exprimă uneori tranşant:

„Biserica instituţiei este un alt mamut, este defazată faţă de realităţile sociale [...] Biserica, dacă vorbim de instituţia religioasă, se preocupă de proprii enoriaşi, şi de multe ori în afara propriei ograzi - unde sunt probleme, desigur - nu vede..."[179]

Totuşi, situaţiile diferă de la caz la caz, iar de multe ori colaborarea cu parohiile sau comunităţile bisericeşti locale decurge firesc.

[177] Interviu cu Pr. Egidiu Condac, Director al Caritas Diecezan Iaşi, 9 martie 2013.

[178] E.g. Pr. Nicolae Anuşcă, "Economia socială – un domeniu major de activitate pentru Caritas România", prezentare în cadrul seminarului „Rolul cultelor şi al organizaţiilor cu profil religios în economia socială din România", organizat în cadrul proiectului Prometeus la sediul Institutului de Economie Socială.

[179] Participant focus-grup Cluj-Napoca, 26 martie 2013.

În ceea ce priveşte implicarea socială directă a parohiilor, unii intervievaţi au menţionat şi ataşamentul unora dintre membrii clerici ai Bisericilor respective, la nivelul preoţilor de parohie, dar uneori şi al ierarhiei faţă de o viziune covârşitor sacramentală şi liturgică a misiunii preoţeşti. Pentru acest motiv, unul dintre intervievaţi aprecia că „există o ruptură între predicarea cuvântului lui Dumnezeu, în care este inclusă şi necesitatea social-caritativă şi punerea în practică a acestei părţi social - caritative". Problema ar fi integrarea acestei dimensiuni sacramentale cu funcţia socială a clerului, cel puţin de „catalizator" de nu de animator direct de proiecte sociale cu caracter permanent:

„Deocamdată eu văd că nu e pregătita nici ierarhia, dar nici credincioşii, şi poate nu are nimeni curajul să facă primul pas, să intervină, să spună: Oameni buni, credincioşi [...] uitaţi, trebuie să ne implicăm caritativ într-un mod organizat şi sustenabil, în afară de Paşti, de Crăciun şi de alte ocazii, să trecem de la o primă împărţire de pachete, să trecem la o schimbare de mentalitate de acum, în comunitatea noastră"[180].

Asociaţiile şi fundaţiile creştine care au servicii sociale, medicale sau sunt angajate în economia *socială* în sens larg sunt totuşi prinse într-o dilemă identitară: pe de o parte, vocaţia lor socială invită la deschiderea spre ceilalţi; pe de altă parte, afinităţile *confesionale* nu pot fi eludate, cu atât mai mult cu cât ele influenţează capacitatea de a acţiona a organizaţiei înseşi şi percepţia propriei comunităţi de credinţă, care este în principiu şi principalul susţinător al activităţilor acestora. Or,

„când accepţi să lucrezi printr-o diversitate creştină, începi să nu mai fii al nimănui, pentru că nu mai eşti destul de reformat, nici destul de catolic, iar dacă catolicul a venit la tine, ăla nu mai e destul de catolic... deci suntem noi creştini, dar avem şi noi limitele noastre..."[181]

Pe de altă parte, mai multe organizaţii semnalează dificultăţi din partea beneficiarilor şi a familiilor acestora. O parte din ele au fost enunţate mai sus. Una din cele menţionate este reticenţa faţă de organizaţii aparţinând sau animate de credincioşi ai unor culte minoritare:

„Beneficiarii te întreabă: 'Ce fel de creştin eşti?' [...]ce culoare ai? Dacă ai zice că eşti musulman nu e aşa mare problema, decât să zici că ai cumva o anumită culoare, mai diferită poate decât a majorităţii."[182]

O altă problemă apare în momentul în care beneficiarii sunt puşi în situaţia de a trebui să contribuie la susţinerea financiară a serviciilor de care beneficiază. Majoritatea serviciilor organizaţiilor cu profil religios sunt gratuite (ceea ce nu exclude contribuţiile benevole), iar profilul religios al organizaţiilor pare a fi pentru unii beneficiari un argument în plus pentru a nu lua în considerare nevoia plăţii serviciilor: „Voi sunteţi ai Bisericii, deci trebuie să îmi daţi", rezuma un voluntar atitudinea unora din beneficiarii organizaţiei sale. Chiar în organizaţii în care serviciile oferite sunt administrate în regim de autogospodărire, nemobilizarea beneficiarilor pentru asigurarea bunei funcţionări a acestora pune probleme unor organizaţii. La rândul lor, organizaţiile, în special cele din mediul ortodox sunt reticente în a stabili tarife specifice pentru coplata unor servicii de către beneficiari, optând mai degrabă pentru sistemul contribuţiilor benevole; dar în general organizaţiile care adoptă sistemul de coplată a serviciilor nu aplică tarife uniforme pentru toţi beneficiarii, ci contribuţii diferenţiate, în funcţie de posibilităţile acestora. Reprezentanţi ai mai multor organizaţii raportează şi dificultăţi în a convinge familiile beneficiarilor de necesitatea de a contribui financiar la serviciile oferite unor membri de familie.

[180] Interviu cu Pr. Egidiu Condac, Director al Caritas Diecezan Iaşi, 9 martie 2013.

[181] Participant focus-grup Cluj-Napoca, 26 martie 2013.

[182] Participant focus-grup Cluj-Napoca, 26 martie 2013.

IV. Concluzii

Iuliana Conovici

După căderea regimului comunist din România, cultele religioase şi-au recăpătat posibilitatea de a întreprinde activităţi sociale, filantropice, educaţionale, de formare profesională, precum şi o serie de activităţi economice din cele mai diferite. Primele asociaţii şi fundaţii cu profil religios şi destinaţie filantropică sau caritativă au apărut încă de la începutul anilor '90.

Dacă în primii ani după căderea comunismului direcţia prioritară de acţiune pare să fi fost oferirea de ajutoare directe şi formarea personalului necesar pentru extinderea şi profesionalizarea operei caritative a cultelor şi organizaţiilor caritabile cu profil religios, mai târziu serviciile organizaţiilor cu profil religios (inclusiv culte) care intră în sfera economiei sociale s-au diversificat şi profesionalizat din ce în ce mai mult, astfel încât acestea sunt angajate practic în toate categoriile de servicii şi organizaţii care intră în sfera economiei sociale abordate în cadrul acestui proiect: există furnizori de servicii sociale, de formare profesională, de educaţie formală şi informală, dezvoltare comunitară, case de ajutor reciproc etc.

După cum am putut constata, numărul organizaţiilor cu profil religios înscrise în registrul ONG creşte de la an la an, ca şi numărul organizaţiilor de acest gen acreditate ca furnizori de servicii sociale. Din datele disponibile, putem observa o încetinire a dezvoltării acestora ca urmare a crizei economice, sectorul rămânând însă în ansamblu remarcabil de dinamic. Datele economice de care dispunem până în prezent sunt deocamdată insuficiente pentru a avea o privire de ansamblu asupra rolului cultelor în sectorul economiei sociale, însă în ceea ce priveşte celelalte tipuri de organizaţii cu profil religios, rezultatele obţinute sunt, apreciem, reprezentative. Cercetarea calitativă ne-a adus în plus o serie de informaţii pe care le apreciem ca deosebit de relevante.

Un sector aparte...

Organizaţiile cu profil religios sunt un sector aparte: prin tipul de motivaţie distinctă pe care acestea îl aduc în activităţile de economie socială; prin conţinutul şi modul de organizare a serviciilor; prin modul în care se percep pe sine şi modul în care sunt percepute public, inclusiv de către beneficiari. Caracterul lor distinct funcţionează, după cum am putut constata, atât ca un avantaj, cât şi ca un dezavantaj.

Aceste organizaţii sunt deocamdată în continuare orientate cu predilecţie spre sectorul serviciilor, şi în special spre oferirea de servicii sociale, social-medicale sau umanitare (asistenţă directă) acoperind cea mai mare parte a activităţilor sociale ale acestora. Forme de calificare profesională (şcolile de arte şi meserii, până în 2009), de inserţie profesională (ateliere protejate, unităţi protejate, cursuri de formare sau calificare profesională) au putut funcţiona în măsura în care a existat legislaţia care să le susţină. Noile tipuri de programe de inserţie profesională sunt mai aproape de experienţele întreprinderilor sociale din alte ţări europene, dezvoltându-se în sectoare precum serviciile hoteliere, unităţile de alimentaţie publică (brutării, cofetării etc.) etc. Folosindu-se de resursele disponibile şi de potenţialul subexploatat al agriculturii româneşti, mai multe organizaţii au căutat să îşi extindă activităţile în acest domeniu (prin construcţia de ferme pentru producţia de cereale, legume sau spre sectorul zootehnic, oferind inclusiv cursuri de calificare în domeniu). Este de remarcat faptul

că angajarea acestor organizații în agricultură este concepută pe mai multe coordonate: un rol important îl joacă direcționarea produselor spre beneficiarii proiectelor sociale ale acestora; o importanță considerabilă este acordată și implicării beneficiarilor în activități, ca formă de dezvoltare a autonomiei personale și a stimei de sine a beneficiarilor (a beneficiarilor direcți ca și a voluntarilor); și abia în al treilea rând aceste activități par a fi asumate în dimensiunea lor economică, de potențiale furnizare de profit.

Dezvoltarea de proiecte economice și alegerea respectivelor proiecte este strâns legată de cultura organizațională a fiecărei organizații (experiență istorică) și de contactele instituționale (parteneri externi, organizații de profil) ale organizației. O serie de activități economice (artizanat, producția de bunuri cu caracter religios și oferta de servicii, precum și multe din proiectele din domeniul agriculturii) au fost dezvoltate pe baza experienței locale. Construcția de întreprinderi sociale pe coordonate similare cu cele din țările în care conceptul de economie socială este mai dezvoltat depinde de capacitatea de a accesa expertiză internațională și de a beneficia de parteneri cu expertiză în domeniu.

Dezvoltarea întreprinderilor sociale propriu-zise este deocamdată direct dependentă de existența unor finanțatori care să permită lansarea afacerilor; un rol foarte important în domeniu, ca și în promovarea conceptului economiei sociale în România l-au avut, inclusiv în rândul organizațiilor cu profil religios, fondurile europene. Acestea, în ciuda problemelor (mai ales cu lichiditățile) cu care s-au confruntat organizațiile care au reușit să le acceseze, au favorizat dezvoltarea de noi tipuri de proiecte, mai ales de tipul întreprinderilor sociale și în general a întreprinderilor de economie socială.

...orientat spre scopuri sociale.

Scopul organizațiilor cu profil religios rămâne însă eminamente unul social, ca și logica organizării și funcționării lor. Majoritatea acestor organizații sunt dependente, pentru funcționarea lor, de capacitatea lor de a strânge fonduri de la donatori, sponsori sau, din burse și granturi oferite de diferiți finanțatori privați sau publici. Doar o mică parte din activitățile sociale ale acestor organizații sunt susținute de către stat, fie prin autoritățile publice locale, fie prin diferitele agenții, iar nivelul finanțării publice pare să fi *scăzut* în ultimii ani, sub presiunea crizei economice. Aici trebuie menționată și precaritatea funcționării pieței serviciilor sociale, care afectează în mod dramatic capacitatea organizațiilor investigate de a-și dezvolta serviciile.

În plus, multe organizații au fost puternic lovite de criza economică după 2007, anul 2009 fiind cel mai dificil și constatându-se o ușoară redresare în 2010. În ciuda crizei totuși, sectorul organizațiilor cu profil religios a continuat să se dezvolte, chiar dacă ceva mai lent.

Organizațiile cu profil religios – în principal ONG religioase – funcționează însă cu un număr mic de angajați, inclusiv în sfera activităților economice; un număr mic de organizații mari, structurate în rețea, angajează cea mai mare parte a personalului în sectorul organizațiilor cu profil religios, în timp ce trei sferturi din organizații au maxim 2 angajați, situație comparabilă cu cea a întregului sector ONG din România. Presiunea financiară, lipsa lichidităților și barierele administrative și legale pe care le au de înfruntat aceste organizații ridică probleme serioase și în ceea ce privește profesionalizarea personalului și implicit a serviciilor oferite, organizațiile apelând extensiv la voluntari și fiind nevoite să apeleze frecvent la suprasolicitarea personalului angajat.

Organizații prezente în economia socială...

În ceea ce privește modul de raportare al organizațiilor cu profil religios la economia socială, putem face mai multe observații, atât pe baza cercetărilor calitative cât și cantitative. Mai întâi, nu toate organizațiile folosesc aceeași definiție a sectorului economiei sociale, asociind sectorul fie cu cel al întreprinderilor de inserție profesională, fie al întreprinderilor sociale, fie cu principiul general al autosusținerii financiare a (dimensiunii sociale a) organizațiilor prin intermediul unor activități economice.

Criteriile luate în seamă sunt așadar cel al misiunii sociale și cel al sustenabilității economice. Foarte puține organizații au adus în discuție criteriul funcționării democratice a organizațiilor, ceea ce sugerează că acesta nu este considerat, de cele mai multe organizații, drept un criteriu hotărâtor pentru definirea unor organizații ca aparținând economiei sociale.

Pe de altă parte, am primit răspunsuri diferite și chiar contradictorii de la organizații în privința apartenenței lor la sectorul economiei sociale: răspunsurile variau de la „probabil nu" la „în parte da" și la afirmația că acesta era un proiect pentru viitorul mai mult sau mai puțin apropiat.

...și în același timp la marginea ei.

În cazul organizațiilor de cult, situația nu este la fel de clară. Pe de o parte, reprezentanții cultelor care au răspuns întrebărilor noastre au afirmat ca pozitiv și dezirabil principiul autosusținerii financiare a organizațiilor (îndeosebi în dimensiunea lor socială), și mai multe organizații de cult se ghidează după acest principiu și în organizarea activităților proprii.

Pe de altă parte, reprezentanții organizațiilor de cult au evitat în general asimilarea (atipică, de altfel, și în literatura de specialitate privind economia socială) între comunitățile bisericești și organizațiile de economie socială. Activitatea organizațiilor de cult se suprapune doar imperfect pe criteriile de organizare și funcționare ale economiei sociale, și se articulează potrivit unei logici proprii, ancorată în tradiția spirituală și istorică proprie. De aceea, dacă, în România, organizațiile de cult sunt uneori prezente în mod direct în economia socială, ele nu pot fi asimilate acestui sector întru totul. Credem că o viitoare lege a economiei sociale ar trebui să țină cont de această particularitate.

Așteptări și posibile soluții: despre și dincolo de Legea economiei sociale

După cum am putut vedea, în afara elementelor care țin de specificul lor religios (în raportarea la beneficiari, în relațiile cu comunitățile bisericești, dar și cu autoritățile publice), organizațiile cu profil religios împărtășesc în mare parte dificultățile organizațiilor laice cu activități în aceleași domenii – fie în sectorul serviciilor sociale, social-medicale ori de educație sau în dezvoltarea de activități economice. În vederea rezolvării acestora, organizațiile cu profil religios au o serie de așteptări de la viitoarea Lege a economiei sociale, prezentate mai jos așa cum au apărut aceastea în cursul discuțiilor. Trebuie totuși să semnalăm faptul că observațiile și așteptările reprezentanților acestor organizații mergeau dincolo de cadrul previzibil al Legii economiei sociale, extinzându-se, după cum se va putea observa, la reformarea altor aspecte ale legislației.

1. Crearea de oportunităţi de finanţare (publică) pentru demararea de proiecte de economie socială (start up).

Acest principiu pare să fie susţinut, direct sau indirect, de mai toţi reprezentanţii organizaţiilor cu care am discutat. Organizaţiile cu profil religios care dezvoltă proiecte de economie socială funcţionează de regulă ca organizaţii non-profit, care nu dispun de lichidităţi suficiente pentru crearea de întreprinderi sociale şi acoperirea costurilor investiţiilor iniţiale necesare. Problema capitalului iniţial pentru crearea unor întreprinderi sociale este deosebit de dificilă pentru organizaţiile mici, cu atât mai mult cu cât mai mulţi dintre finanţatorii şi donatorii obişnuiţi ai organizaţiilor par să fie reticenţi în susţinerea unor proiecte cu caracter economic: „Finanţarea pentru dezvoltarea acestor activităţi nu iese, ce să mai!", exclama unul din participanţii la focus-grupul din Bucureşti.

De aceea, cele câteva oportunităţi de finanţare (inclusiv prin fonduri europene) apărute în ultimii ani au fost esenţiale pentru mobilizarea mai substanţială a organizaţiilor în direcţia dezvoltării de activităţi economice. În cazul organizaţiilor mai mici, accesarea acestor fonduri s-a dovedit mai dificilă, iar întârzierile dramatice ale plăţilor în cazul unor programe europene precum POSDRU le-a descurajat o dată în plus să acţioneze în această direcţie. O formă de finanţare iniţială din fonduri publice ar fi oportună pentru demararea unor astfel de proiecte.

Unele organizaţii consideră chiar că autorităţile publice ar trebui să se implice nu doar în finanţarea iniţială a proiectelor de tip start up, ci în toate etapele de dezvoltare a proiectelor, de la instruire pentru demararea afacerii la finanţare şi consultare pe parcurs. Acestea sunt considerate necesare şi pentru asigurarea sustenabilităţii proiectelor.

2. Ridicarea barierelor legale şi administrative şi oferirea de facilităţi fiscale pentru organizaţiile de economie socială (suplimentare faţă de cele acordate în general ONG-urilor)

Astfel, una din chestiunile evocate în mod repetat de reprezentanţii organizaţiilor cu care am discutat a fost problema posibilităţii recuperării TVA la achiziţii. Deşi legislaţia permite societăţilor comerciale recuperarea TVA în anumite condiţii, organizaţiile non-profit nu au această facilitate, apreciată ca foarte importantă.

Acordarea de reduceri de taxe, impozite etc. pentru organizaţiile de inserţie profesională şi angajaţii acestora, sunt considerate necesare de mai multe organizaţii pentru a permite acestor proiecte să devină şi să rămână competitive şi sustenabile.

3. Posibilitatea de a li se concesiona spaţii din domeniul public pentru desfăşurarea unor activităţi/ proiecte de economie socială şi/sau posibilitatea de a cumpăra clădirile în care îşi desfăşoară activitatea.

Multe organizaţii beneficiază deja de astfel de spaţii din partea autorităţilor publice locale pentru proiecte sociale. Însă posibilitatea de a organiza activităţi economice în acele spaţii rămâne limitată.

4.Flexibilizarea cadrului legal pentru a permite angajarea persoanelor din categoriile cele mai defavorizate.

Astfel, de exemplu, corelarea strictă, în legislaţie, între tipul de dizabilitate al persoanei şi tipul de muncă pe care aceasta îl poate presta ridică unele probleme la angajare.

Tot astfel, stabilirea prin lege a unui nivel minim de educaţie formală pentru mai multe tipuri de ocupaţii care necesită în fapt abilităţi intelectuale şi materiale primare împiedică accesul pe piaţa muncii a unor categorii de persoane care altminteri ar putea obţine calificările necesare desfăşurării acestor activităţi prin cursuri speciale de formare şi calificare profesională.

5. Facilitarea organizării directe de către ONG-uri a unor activităţi economice

În condiţiile în care legislaţia permite asociaţiilor şi fundaţiilor desfăşurarea de activităţi economice doar cu caracter accesoriu, acestea nu au nici motivaţia, nici posibilitatea de a dezvolta în mod direct activităţi economice care să permită autosusţinerea financiară a organizaţiilor. De aceea, în majoritatea cazurilor întâlnite până acum, şi chiar atunci unde activităţile economice se dovedesc a fi profitabile, acestea rămân în plan secundar, fie că este vorba de activităţi economice ocazionale, fie de activităţi de mai lungă durată.

În discuţiile cu reprezentanţii organizaţiilor cu profil religios, am putut constata, de altfel, că, în absenţa unei legislaţii corespunzătoare şi a unei informări publice adecvate asupra acesteia, activităţile economice ale acestora se articulează cu o oarecare dificultate, uneori indirect (prin crearea de societăţi comerciale separate), şi nu de puţine ori este privită cu suspiciune, iar activităţile economice ale acestor organizaţii sunt folosite uneori ca argument pentru neacordarea unor finanţări publice sau contractarea unor servicii. Se doreşte o Lege a economiei sociale care să permită integrarea activităţilor şi serviciilor de categorii diferite (servicii sociale cu activităţi de educaţie, cu proiecte de formare şi inserţie profesională şi/sau cu activităţi economice, inclusiv de producţie/distribuţie).

Un sector dinamic, insuficient explorat

În ciuda caracterului lor distinct, a specificităţii lor în raport cu organizaţiile laice cu preocupări sociale asemănătoare, organizaţiile cu profil religios reprezintă un teren de cercetare prea puţin explorat, chiar din interior. Şi dacă, în ultimii ani, principalele Biserici au încercat să creeze un cadru pentru autocunoaşterea organizaţiilor de profil, aceste demersuri au rămas deocamdată incomplete şi fragmentate. Proiectele şi iniţiativele bisericeşti vizează de obicei identificarea şi punerea, pe cât posibil, în reţea a organizaţiilor din propria arie confesională, însă un număr considerabil de astfel de organizaţii rămân în afara oricărei astfel de cartografieri.

În ceea ce priveşte subsectorul cultelor, lipsa dramatică a instrumentelor necesare pentru o cercetare cantitativă relevantă face, pe de o parte, sarcina investigării lor foarte dificilă. Aceasta este cu atât mai complicată cu cât şi instrumentele necesare pentru măsurarea dimensiunilor şi impactului economic şi social al sectorului organizaţiilor cu profil religios în ansamblu par să lipsească. Dubla necunoscută a semnificaţiei sociale a fenomenului religios în România şi a impactului său economic, într-o ţară în care nivelul religiozităţii declarate rămâne foarte ridicat comparativ cu media europeană, lasă loc interpretărilor arbitrare şi nu ajută, credem, la dezvoltarea unor politici publice care să ţină cont de realitatea socială pe care acestea o alcătuiesc. Cercetarea de faţă, exploratorie, îşi propune să contribuie la deschiderea acestui şantier de cercetare socială şi, din această perspectivă, sperăm ca prezentul raport să reprezinte doar un început de drum.

Bibliografie

Antonescu, Mihai şi Ligia Antonescu, *Aspecte fiscal-contabile privind unităţile de cult din România*, material disponibil la http://fiscalitatea.manager.ro/aspecte-fiscal-contabile-privind-unitatile-de-cult-din-romania-115/ (accesat: august 2012)

Anuşcă, Nicolae, Pr. „Activitatea socială în Biserica Română Unită cu Roma: trecut, prezent şi viitor" în Biserica R*omână Unită cu Roma – Greco-Catolică – istorie şi spiritualitate. 150 de ani de la înfiinţarea Mitropoliei Române Unite cu Roma de la Blaj,* Blaj: editura Buna Vestire [Acta Blasiensia II], 2003, pp. 155-164.

Anuşcă, Nicolae, Pr., "Economia socială – un domeniu major de activitate pentru Caritas România", prezentare în cadrul seminarului „Rolul cultelor şi al organizaţiilor cu profil religios în economia socială din România", organizat în cadrul proiectului Prometeus la sediul Institutului de Economie Socială.

Autoritatea Naţională pentru Restituirea Proprietăţilor, *Raport anual de activitate 2010*, Bucureşti, 2011 (http://www.anrp.gov.ro/uploads/pdf/Raport_de_activitate_2010.pdf

Băndoiu, Andreea, Lect. Dr., „Provocări ale conceptului de economie socială în îngrijirile paliative", prezentare în cadrul seminarului „Rolul cultelor şi al organizaţiilor cu profil religios în economia socială din România", organizat în cadrul proiectului Prometeus la sediul Institutului de Economie Socială.

Benedict, Philip, *Christ's Churches Purely Reformed. A Social History of Calvinism*, New Haven and London: Yale University Press, 2002.

Biserica noastră şi cultele minoritare. Marea discuţie parlamentară în jurul legei cultelor, ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Constantin Schifirneţ, ed. Albatros, Bucureşti, 2000.

Biserica Ortodoxă Română (revista Patriarhiei Române), 2005-2010.

Brusanowski, Paul, *Stat şi Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2010.

Bucur, Ioan-Marius, Lavinia Stan, *Persecuţia Bisericii Catolice din România. Documente din Arhiva Europei Libere 1948-1960*, ed. a II-a revăzută şi adăugită, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, 2005.

Buzogány, Deszö, "A short history of Transylvania and of the Hungarian Reformed Church in Transylvania", online pe siteul Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca: http://proteo.cj.edu.ro/trac/tranhist.htm, accesat: august 2012.

Catehismul Bisericii Catolice (www.vatican.va)

Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală,„Cu jumătate de măsură. Raport privind procesul retrocedării proprietăţilor care au aparţinut cultelor religioase din România", martie 2004 (online la http://www.edrc.ro/docs/docs/retrocedari_2004.pdf)

Chloupková, Jarka, *European Cooperative Movement. Background and Common Denominators,* Unit of Economics Working Papers 2002/4 , http://uwcc.wisc.edu/info/intl/chloupkova.pdf (accesat: octombrie 2012).

Codul de drept canonic al Bisericii Romano-Catolice, textul oficial în limba română, recunoscut de Guvernul României prin H.G. 1218/1998, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 798 bis din 27 noiembrie 2008, online la http://www.culte.wbd.ro/library/files/biserici/file3.pdf

Compendiul de doctrină socială a Bisericii, (http://www.vatican.va/)

Conovici, Iuliana, *Ortodoxia în România postcomunistă. Reconstrucţia unei identităţi publice,* vol. 1-2, Cluj-Napoca: Eikon [Theologia Socialis 8], 2009-2010.

Conovici, Iuliana, „Biserica Ortodoxă Română în postcomunism – între stat şi democraţie", Camil Ungureanu (coord.), *Religia în democraţie. O dilemă a modernităţii*, Polirom, Iaşi, 2011

Constantelos, Demetrios J., *Byzantine Philanthropy & Social Welfare, 2nd* (revised) edition, Aristide D. Caratzas, Publisher, New Rochelle, NY, 1991.

Constantinescu, Ştefan, *Atlasul economiei sociale – România 2011*, Versiune Preliminară, Bucureşti: FDSC, 2011.

Constantinescu, Ştefan, *Atlasul economiei sociale – România 2012*, Bucureşti: IES, 2012.

Conţac, Emanuel, „'Pe creştinii ataşaţi de Cristos nu-i poţi înregimenta în proiecte ideologice': o poveste a cultului penticostal", interviu realizat de Otniel Vereş, in Cristian Bădiliţă, Otniel Vereş, *Biserici, secte, erezii? Dialoguri fără prejudecăţi despre marile tradiţii creştine*, Vremea, Bucureşti, 2011, pp. 263-292.

Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credinţă pentru fapte bune. Lucrarea Bisericii în societate 2010*, Basilica, Bucureşti, 2011.

Deletant, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc* (1948-1965), Iaşi, Polirom, 2001.

Dobrincu, Dorin, „Religie şi putere în România. Politica statului faţă de confesiunile (neo)protestante, 1919-1944", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. VII, nr. 3, 2007, pp. 583-602.

Duţu, Alexandru, *Ideea de Europa şi evoluţia conştiinţei europene*, All educational, Bucureşti, 1999.

Enyedi Zsolt, „Creştin-democraţia", in Alina Mungiu-Pippidi (coord.), *Doctrine politice. Concepte universale şi realităţi româneşti*, Polirom, Iaşi, 1998, pp. 145-165.

FDSC, *România 2010. Sectorul neguvernamental – profil, tendinţe, provocări,* Bucureşti, 2011, pp. 74-80.

Federaţia Filantropia, *Raport anual 2012*, ed Federaţia Filantropia, mai 2013.

Greceanu-Cocoş,Virginia, *Contabilitatea în partidă simplă şi legislaţia utilă unităţilor de cult religios (filii, parohii, mănăstiri, catedrale, paraclise, schituri)*, ed. Pro Universitaria, Bucureşti, 2010.

Inauen, Emil, Katja Rost, Bruno S. Frey, Fabian Homberg, Margit Osterloh, "Monastic Governance: Forgotten Prospects for Public Institutions", *The American Review of Public Administration* no. 40, 2010, pp. 631-653.

Ică, Ioan. I., Jr., Germano Marani (coord.), *Gândirea socială a Bisericii*, Sibiu: Deisis, 2001.

„Interviu cu istoricul penticostal dr. Valeriu Andriescu", *Paşi. Revistă creştină de opinie şi atitudine*, nr. 16, 27 mai 2007, online la: http://www.pasi.ro/revista/numarul16/interviu-cu-istoricul-penticostal-dr-valeriu-andreiescu.html (accesat: august 2007)

Kalaitzidis, Pantelis, *Ortodoxie şi modernitate. O introducere*, Cluj-Napoca: Eikon [Theologia socialis 9], 2010

Krier Mich, Marvin L., *Catholic Social Teaching and Movements*, ed. a 5-a, New York: America Press, 2004.

Lambru, Mihaela, „Asistența socială în România. Două secole de evoluție instituțională", in Ligia Livadă-Cadeschi (coord.), *Sărăcie şi asistență socială în spațiul românesc* (sec. XVIII-XX), Colegiul Noua Europă, Bucureşti, 2002, pp. 61-81, online la: http://www.nec.ro/fundatia/nec/publications/saracie.pdf

Legea 489/2006 privind libertatea religioasă şi regimul general al cultelor (www.culte.ro)

Livadă - Cadeschi, Ligia, „Săracii din Țările Române la începuturile timpurilor moderne", in Ligia Livadă - Cadeschi (coord.), *Sărăcie şi asistență socială în spațiul românesc* (sec. XVIII-XX), Colegiul Noua Europă, Bucureşti, 2002, p. 35, online la: http://www.nec.ro/fundatia/nec/publications/saracie.pdf

Modoran, Gheorghe, „Confesiunile neoprotestante din România în perioada regimului comunist: 1945-1965", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. VII, no. 3, pp. 655-674.

Ministerul Culturii şi Cultelor, Secretariatul de Stat pentru Culte, *Viața religioasă în România*, ediția a II-a, ed. Bizantină, Bucureşti, 2005

Müller, Olaf, "Religion in Central and Eastern Europe. Was There a Re-Awakening after the Breakdown of Communism?", in Detlef Pollack and Daniel V. A. Olson (eds.), *The Role of Religion in Modern Societies,* Routledge, New York and London, 2008, pp. 63-90.

Oprea, Ionuț Mihai, *Asistența socială comunitară. Rolul Bisericii în dezvoltarea serviciilor de asistență socială*, Teză de doctorat, Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, Universitatea din Bucureşti, 2007

Pană, Virgil, „Considerații privind relația stat-culte în România interbelică", in Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice şi minorități naționale în România secolului XX*, vol. III, Ed. Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, Sibiu, 2008, pp. 124-140.

Păiuşan, Cristina, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, 1945-1958, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001.

Pătuleanu, Constantin (coord.), *Asistența social-filantropică şi medicală organizată de Biserica Ortodoxă Română în trecut şi astăzi*, Basilica, Bucureşti, 2012

Pestroiu, David, „Misiunea Bisericii în postmodernitate", Theologia Pontica, an II , no. 1, 2009, pp. 130-145, online la http://www.ecumenismdobrogean.ro/materiale/revista/TheologiaPontica%282009%29_1%20.pdf.

Raportul privind libertatea religioasă (2011) al Departamentului de Stat American (disponibil la: http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dlid=192853).

Rânduielile vieții monahale, culegere de Sf. Teofan Zăvorâtul, ed. Sophia, Bucureşti, 2001.

Rost, Katja, Bruno S. Frey, Fabian Homberg, Margit Osterloh, "Monastic Governance: Forgotten Prospects for Public Institutions", *The American Review of Public Administration* no. 40, 2010, pp. 631-653.

Salvatori, Gianluca, *The flexibility of the Cooperative Model as a development tool: The case of the metamorphosis of an Italian region*, EURICSE Working Paper N. 025, 2012, http://www.euricse.eu/sites/euricse.eu/files/db_uploads/documents/1329391853_n1968.pdf, accesat: octombrie 2012.

Stan, Lavinia, Lucian Turcescu, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, Oxford University Press, Oxford/New York, 2007.

The Second Helvetic Confession (online la: http://www.ccel.org/creeds/helvetic.htm, acces: august 2012)

Tomescu, Constantin N., *Biserica din Principatele Române la 1808-1812*. Mărturii şi documente, ed. Partener, Galați, 2010

Vasile, Cristian, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu communist*, Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2005

Vicovan, Ion, „Filantropia practică în Țările Române", in *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Trinitas, Iaşi, 2002, pp. 270-305.

Voicu, Mălina, „Afilierea şi practica religioasă în post-comunism. România în context european", *ORMA. Revistă de studii etnologice şi istorico-religioase*, nr. 7/2008, pp. 7-25, online la: http://www.orma.ro/wp-content/uploads/2008/10/1_malina-voicu.pdf (accesat: august 2012)

Zegrean, Liviu *Reglementări financiar-contabile privind evidența în partidă simplă – extras referitor la unitățile de cult – 2008*, material disponibil la http://www.sfantatreime.ro/upload/legislatie/reglem-contabile.pdf (accesat: august 2012)

Interviuri

Interviu cu Domnul Episcop Kató Béla, Cluj-Napoca, 20 februarie 2013
(interviu realizat de Iuliana Conovici).

Interviu cu Pr. Dorel Nicolae Moțoc, Consilier patriarhal, Sectorul Social-Filantropic al Administrației Patriarhale, 12 februarie 2013 (interviu realizat de Iuliana Conovici, Adrian Secal)

Interviu cu Pr. Nicolae Anușcă, Președinte al Confederației Caritas România, Director general al Caritas Mitropolitan Greco-Catolic din Blaj, Blaj, 26 februarie 2013 (interviu realizat de Iuliana Conovici)

Interviu cu Diac. Cosmin Grigorescu, Director Executiv al Federației Filantropia a Patriarhiei Române, 22 mai 2013 (interviu realizat de Iuliana Conovici).

Interviu cu Pr. Egidiu Condac, director al Caritas Diecezan Iași, 9 martie 2013
(interviu realizat de Adrian Secal).

Interviu cu Dr. Sárosi Arthur, director executiv al Fundației Creștine Diakonia – Cluj-Napoca,
21 februarie 2013 (interviu realizat de Iuliana Conovici).

Site-uri internet:

www.arcb.ro
http://calugaricatoliciromania.ro/
www.caritas.org.ro
www.catholica.ro
www.culte.ro
http://www.diakonia.ro/
www.ercis.ro, ,
http://federatia-filantropia.ro/
www.patriarhia.ro
www.vatican.va

Lista tabelelor şi graficelor

Listă tabele

Figura 1	Venituri ale Statului de pe urma moşiilor mănăstireşti confiscate şi modul de cheltuire (1866, 1892)	Pag. 38
Figura 2	Proprietăţi, venituri şi capacitatea de autoîntreţinere a parohiilor Bisericilor istorice din Regatul României: 1925	Pag. 43
Figura 3	Evoluția vieții mănăstireşti ortodoxe în primii ani ai regimului comunist	Pag. 45
Figura 4	Evoluția numărului credincioşilor evanghelici din România 1968-1988	Pag. 47
Figura 5	Situația retrocedărilor proprietăților bisericeşti: privire comparată: 2004/2010	Pag. 66
Figura 6	Afilierea religioasă a populației României: Date comparative.	Pag. 69
Figura 7	Satisfacția privind relațiile cu autoritățile publice	Pag. 88
Figura 8	Percepția capacității de a influența deciziile autorităților publice	Pag. 88
Figura 9	Evoluția numărului organizațiilor religioase din România	Pag. 91
Figura 10	Parohii şi biserici/comunități locale ale cultelor recunoscute (2013)	Pag. 92
Figura 11	Lăcaşuri de cult ale principalelor culte din România (2012)	Pag. 93
Figura 12	Culte şi organizații cu profil religios cu bilanț contabil	Pag. 94
Figura 13	Evoluția fiscalizării parohiilor din România	Pag. 94
Figura 14	Culte şi organizații cu profil religios – Date financiare 2010	Pag. 95
Figura 15	Evoluția activelor imobilizate 2000-2010: culte şi ONG religioase	Pag. 96
Figura 16	Evoluția veniturilor din activități fără scop patrimonial, respectiv din activități economice ale cultelor şi ONG religioase, 2000-2010	Pag. 97
Figura 17	Evoluția principalelor categorii de venituri (mai puțin cele provenite din activități economice) - culte - 2000-2010	Pag. 100
Figura 18	Evoluția principalelor categorii de venituri (altele decât cele provenite din activități economice) - ONG religioase - 2000-2010	Pag. 102
Figura 19	Structura veniturilor provenite din finanțări publice (inclusiv fonduri nerambursabile)	Pag. 104
Figura 20	Evoluția ratei activității economice a organizațiilor cu profil religios.	Pag. 105
Figura 21	Domenii în care organizațiile cu profil religios desfăşoară activități economice	Pag. 107
Figura 22	Evoluția rezultatelor exercițiului financiar şi rentabilitatea organizațiilor	Pag. 109
Figura 23	Direcționarea profitului/excedentului – total eşantion şi organizații cu activitate ec.	Pag. 111
Figura 24	Evoluția personalului salariat – total angajați	Pag. 112
Figura 25	Categorii de personal implicat în furnizarea de servicii din sfera economiei sociale de către organizațiile cu profil religios	Pag. 114
Figura 26	Tipuri de servicii acreditate – organizații cu profil religios – total	Pag. 116
Figura 27	Tipuri de servicii neacreditate – organizații cu profil religios – total	Pag. 116
Figura 28	Forma instituțională de oferire a serviciilor, număr mediu de beneficiari 2010-2011	Pag. 117
Figura 29	Categorii de beneficiari /evoluția numărului mediu al beneficiarilor 2010-2011	Pag. 119
Figura 30	Costurile sunt acoperite de beneficiari	Pag. 120
Figura 31	Principalele tipuri de servicii furnizate de unitățile de cult acreditate ca furnizoare de servicii sociale (2009).	Pag. 122
Figura 32	Evoluția numărului de asociații religioase înregistrate ca furnizori de servicii sociale (f.s.s.)	Pag. 123

Figura 33	Categorii de beneficiari ai activităţilor social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române	Pag. 126
Figura 34	Categorii de aşezăminte/centre social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române	Pag. 127
Figura 35	Categorii de personal angajat în activităţile social-caritabile ale Bisericii Ortodoxe Române	Pag. 128

Listă grafice

Grafice 1-2	Obiective sociale ale organizaţiilor cu profil religios – total eşantion şi ONG	Pag. 76-77
Grafic 3	Ponderea în luarea deciziei – total eşantion	Pag. 77
Grafic 4	Sprijinul comunităţii bisericeşti/religioase la care organizaţiile cu profil religios sunt afiliate (total organizaţii respondente – ONG şi culte)	Pag. 85
Grafic 5	Sprijinul comunităţii bisericeşti/religioase la care organizaţiile cu profil religios sunt afiliate (ONGuri)	Pag. 86
Grafice 6-7	Sprijinul comunităţii locale pentru organizaţiile cu profil religios: total eşantion şi ONG.	Pag. 87
Grafic 8	Evoluţia numărului de organizaţii religioase din România, 1996-2010	Pag. 92
Grafice 9-10	Distribuţia regională a organizaţiilor cu profil religios – 2010 – culte şi ONG cu profil religios	Pag. 95-96
Grafice 11-12	Evoluţia activelor imobilizate 2000-2010: culte şi ONG religioase	Pag. 97
Grafice 13-14	Evoluţia veniturilor totale şi a veniturilor din activităţi economice ale cultelor şi ONG cu profil religios – 2000-2010	Pag. 98
Grafice 15-16	Ponderea veniturilor din activităţi fără scop patrimonial şi a activităţilor economice în veniturile totale ale organizaţiilor cu profil religios	Pag. 99
Grafic 17	Evoluţia ponderii unor categorii de venituri (altele decât veniturile din activităţi economice) în totalul veniturilor – culte – 2000-2010	Pag. 101
Grafic 18	Ponderea unor tipuri de venituri (altele decât veniturile din activităţi economice) în total venituri – ONG religioase: 2000-2010	Pag. 103
Grafice 19-20	Proporţia unor tipuri de finanţări în structura veniturilor pe 2011 (medii) – total eşantion şi organizaţii cu activităţi economice	Pag. 103
Grafic 21	Excedente nete ale organizaţiilor cu activitate economică: evoluţia ponderii în *total organizaţii*	Pag. 105
Grafic 22	Excedente nete raportate pe activitatea economică: evoluţia ponderii în *total organizaţii cu activitate economică*	Pag. 106
Grafic 23	Organizaţii cu profil religios – tipuri de activităţi economice (nr. organizaţii)	Pag. 107
Grafice 24-25	Rezultatul net al exerciţiului financiar, 2000-2010 (culte, ONG)	Pag. 110
Grafic 26	Rezultatul exerciţiului financiar 2011	Pag. 110
Grafice 27-28	Direcţionarea excedentului – total eşantion şi organizaţii cu activitate ec.	Pag. 111
Grafice 29-30	Distribuţia pe intervale salariaţi 2010 – culte şi ONG cu profil religios	Pag. 113
Grafice 31-32	Evoluţia numărului de angajaţi 2000-2010 – culte şi ONG religioase	Pag. 113
Grafic 33	Organizaţii cu beneficiari în mediile rural/urban	Pag. 120
Grafic 34-35	Acoperirea costurilor de către beneficiari: total eşantion şi organizaţii cu activitate economică	Pag. 120
Grafic 36	Dificultăţi principale (total) cu care se confruntă organizaţiile cu profil religios în activitatea lor (total)	Pag.135

Anexe

Anexa I - Imobilizări

Figura I Evoluţia activelor imobilizate 2000-2010
Figura II Evoluţia imobilizărilor necorporale
Figura III Evoluţia imobilizărilor corporale 2000-2010
Figura IV Evoluţia imobilizărilor financiare 2000-2010

Anexa II Venituri

Figura I Evoluţia veniturilor totale : 2000-2010 – culte şi ONG cu profil religios
Figura II Evoluţia veniturilor din activităţi economice, 2000-2010 – culte şi ONG cu profil religios

Anexa III – Cheltuieli

Figura I Cheltuieli – total organizaţii cu profil religios cu bilanţ 2000-2010
Figura II Cheltuieli cu activitatea economică – total organizaţii cu profil religios cu bilanţ 2000-2010
Figura III Cheltuieli de personal – total organizaţii cu profil religios cu bilanţ 2000-2010

Grafic 1 Evoluţia cheltuielilor – total culte cu bilanţ 2000-2010
Grafic 2 Evoluţia cheltuielilor – total ONG cu profil religios cu bilanţ 2000-2010

Anexa IV – Principalii indicatori financiari, pe regiuni – 2010

Figura I Regiunea Nord-Est
Figura II Regiunea Vest
Figura III Regiunea Sud-Est
Figura IV Regiunea Centru
Figura V Regiunea Nord-Vest
Figura VI Regiunea Sud-Vest
Figura VII Regiunea Sud
Figura VIII Regiunea Bucureşti-Ilfov
Figura IX Date economice principale – ponderea regională (culte şi ONG) - %

Grafic A-B Distribuţia regională a activelor imobilizate – 2010 (culte şi ONG)
Grafic C-D Distribuţia regională a veniturilor – 2010 (culte şi ONG)
Grafic E-F Distribuţia regională a cheltuielilor – 2010 (culte şi ONG)
Grafic G-H Distribuţia regională a angajaţilor: 2010 (culte şi ONG)

Anexa V – Evoluţia organizaţiilor cu profil religios cu activitate economică

Figura 1 Organizaţii cu profil religios cu activitate economică: date generale – evoluţie 2000-2010
Figura 2 Organizaţii cu profil religios cu activitate economică: date despre activităţile economice – evoluţie 2000-2010

Anexa VI - Rezultatele anchetei de teren: Tipuri de servicii oferite de organizaţiile cu profil religios

Figura 1 Tipuri de servicii oferite de organizaţiile cu profil religios (total eşantion = 689 organizaţii)

ANEXE

ANEXA I – Imobilizări

Irina Opincaru

Figura I: Evoluția activelor imobilizate 2000-2010

	Active imobilizate – total (lei)					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**54,902,728**	**475,218,539**	**665,160,442**	**814,356,324**	**919,521,389**	**1,117,184,250**
Medie culte	207,180	1,153,443	1,471,594	1,838,276	1,986,007	2,332,326
Mediana culte	20,150	72,087	76,540	72,989	98,444	149,096
Cuartila 3 culte	101,466	618,662	681,956	752,566	856,616	1041739
TOTAL ONG Religioase	**19,161,465**	**131,876,949**	**192,732,370**	**208,920,387**	**236,647,506**	**292,424,896**
Medie ONG Religioase	24,724	118,063	148,599	156,612	167,954	197,584
Mediana ONG Religioase	1,350	437	360	174	108	45
Cuartila 3 ONG Religioase	7,957	27,862	35,454	31,283	31,035	34,999

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura II: Evoluția imobilizărilor necorporale

	Imobilizări necorporale					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**71,214**	**263,979**	**235,799**	**5,875,760**	**1,404,461**	**2,310,308**
Medie culte	269	251	166	12,902	2,687	4,489
Mediana culte	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 culte	0	0	0	0	0	0
TOTAL ONG Religioase	**38,387**	**176,551**	**508,243**	**5,171,189**	**10,285,591**	**5,310,368**
Medie ONG Religioase	50	158	389	3,876	7,300	3,588
Mediana ONG Religioase	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 ONG Religioase	0	0	0	0	0	0

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura III: Evoluția imobilizărilor corporale 2000-2010

	Imobilizări corporale					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**52,393,559**	**470,574,638**	**655,811,769**	**791,527,277**	**878,685,282**	**1,039,085,357**
Medie culte	197,712	1,142,171	1,450,911	1,786,743	1,897,808	2,169,280
Mediana culte	19,100	72,062	75,884	68,215	92,990	145,145
Cuartila 3 culte	101,466	611,117	681,943	751,927	823,975	1016280.5
TOTAL ONG Religioase	**18,887,980**	**126,955,024**	**182,153,730**	**197,276,457**	**203,611,813**	**275,719,528**
Medie ONG Religioase	24,372	113,657	140,442	147,883	144,508	186,296
Mediana ONG Religioase	1,316	270	0	0	0	0
Cuartila 3 ONG Religioase	7,834	27,195	31,545	26,526	24,305	31,898

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura IV: Evoluția imobilizărilor financiare 2000-2010

	Imobilizări financiare					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**2,437,941**	**4,540,654**	**9,273,436**	**21,979,667**	**39,595,498**	**75,958,633**
Medie culte	9,200	11,021	20,516	49,607	85,511	158,557
Mediana culte	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 culte	0	0	0	0	0	0
TOTAL ONG Religioase	**235,081**	**4,745,374**	**10,310,203**	**8,329,085**	**22,750,102**	**11,399,938**
Medie ONG Religioase	303	4,248	7,768	6,244	16,146	7,699
Mediana ONG Religioase	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 ONG Religioase	0	0	0	0	0	0

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ANEXA II – Venituri

Irina Opincaru

Figura I: Evoluția veniturilor totale : 2000-2010 – culte şi ONG cu profil religios

	TOTAL Venituri					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**78,686,316**	**402,083,259**	**703,585,317**	**684,017,145**	**703,923,231**	**446,917,499**
Medie culte	296,929	975,930	1,556,605	1,544,057	1,520,353	933,022
Mediana culte	40,336	105,249	112,869	134,285	146,584	16,546
Cuartila 3 culte	151,753	459,183	535,288	612,344	633,527	139267
TOTAL ONG Religioase	**45,348,925**	**168,637,089**	**201,499,210**	**230,774,342**	**242,108,673**	**282,573,484**
Medie ONG Religioase	58,515	150,973	155,358	172,994	171,830	190,928
Mediana ONG Religioase	949	6,503	9,460	10,706	10,652	12,535
Cuartila 3 ONG Religioase	16,188	73,948	81,860	93,510	89,492	93,912

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura II: Evoluția veniturilor din activități economice, 2000-2010 – culte şi ONG cu profil religios

	Venituri economice					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**11,741,934**	**92,202,967**	**134,961,731**	**133,621,560**	**154,500,310**	**154,971,472**
Medie culte	44,309	223,794	298,588	301,629	333,694	323,531
Mediana culte	25,908	160,099	134,008	252,070	274,421	214,669
Cuartila 3 culte	117,388	591,907	637,112	1,140,128	1,443,039	971,636
TOTAL ONG Religioase	**2,689,124**	**12,786,885**	**24,743,685**	**31,587,973**	**27,975,780**	**39,434,401**
Medie ONG Religioase	3,470	11,448	19,078	23,679	19,855	26,645
Mediana ONG Religioase	3,787	22,588	22,656	65,550	50,737	76,880
Cuartila 3 ONG Religioase	23,194	79,285	92,883	177,623	159,723	207,913

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ANEXA III – Cheltuieli

Irina Opincaru

Figura I:

	Cheltuieli - total					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**70,309,627**	**325,636,473**	**602,895,567**	**577,858,794**	**623,297,057**	**374,215,239**
Medie culte	265,319	790,380	1,332,324	1,293,172	1,346,214	781,243
Mediana culte	28,768	83,549	92,016	114,615	120,677	16,488
Cuartila 3 culte	142,770	322,938	450,927	466,249	550,601	132312.5
TOTAL ONG Religioase	**41,445,623**	**143,975,768**	**176,488,441**	**198,083,756**	**215,704,458**	**257,847,578**
Medie ONG Religioase	53,478	128,893	136,074	148,464	153,090	174,221
Mediana ONG Religioase	796	6,554	8,952	9,636	10,096	10,865
Cuartila 3 ONG Religioase	13,818	60,695	73,604	77,312	85,661	85,280

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura II:

	Cheltuieli cu activitatea economică 2000-2010					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**8,701,348**	**66,337,695**	**85,469,887**	**107,654,172**	**108,529,325**	**109,845,512**
Medie culte	32,835	161,014	189,093	243,012	234,405	229,323
Mediana culte	40,415	191,289	141,381	208,954	270,989	194,791
Cuartila 3 culte	278,555	490,631	498,481	1,146,994	915,051	531,207
TOTAL ONG Religioase	**2,727,476**	**12,777,719**	**20,696,597**	**26,991,572**	**21,996,838**	**35,153,184**
Medie ONG Religioase	3,519	11,439	15,957	20,234	15,612	23,752
Mediana ONG Religioase	10,097	32,093	29,589	62,280	54,217	60,666
Cuartila 3 ONG Religioase	60,025	130,954	121,829	169,300	185,288	235,749

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura III:

	Cheltuieli de personal – evoluție 2000-2010					
	2000	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
TOTAL Culte	**11,126,054**	**66,413,827**	**95,531,399**	**78,645,455**	**75,790,296**	**73,671,485**
Medie culte	41,985	161,199	211,353	177,529	163,694	153,803
Mediana culte	0	4,916	6,767	0	0	0
Cuartila 3 culte	11,462	50,322	71,352	0	0	0
TOTAL ONG Religioase	**3,798,445**	**24,458,877**	**36,765,800**	**15,580,564**	**18,155,679**	**25,440,132**
Medie ONG Religioase	4,901	21,897	28,347	11,680	12,886	17,189
Mediana ONG Religioase	0	0	0	0	0	0
Cuartila 3 ONG Religioase	0	5,871	8,142	0	0	0

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic 1

Culte - Evoluția cheltuielilor 2000-2010

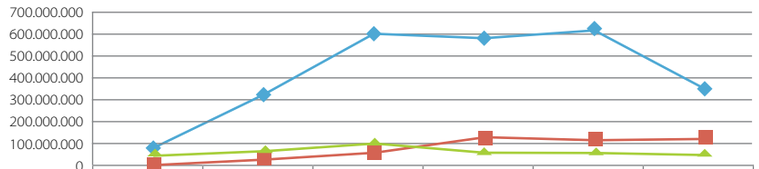

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Total cheltuieli	70.309.627	325.636.473	602.895.567	577.858.794	623.297.057	374.215.239
Cheltuieli cu a. e.	8.701.348	66.337.695	85.469.887	107.654.172	108.529.325	109.845.512
Cheltuieli personal	11.126.054	66.413.827	95.531.399	78.645.455	75.790.296	73.671.485

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic 2

ONG - Evoluția cheltuielilor 2000-2010

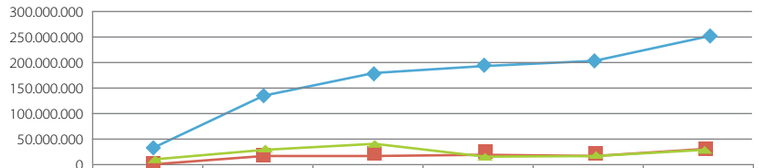

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Total cheltuieli	41.445.623	143.975.768	176.488.441	198.083.756	215.704.458	257.847.578
Cheltuieli cu a. e.	2.727.476	12.777.719	20.696.597	26.991.572	21.996.838	35.153.184
Cheltuieli personal	3.798.445	24.458.877	36.765.800	15.580.564	18.155.679	25.440.132

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ANEXA IV – Principalii indicatori, pe regiuni: 2010

Irina Opincaru

Figura I:

	1. Regiunea Nord-Est				
	Nr. Organizatii	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**73**	**185,348,570**	**62,249,822**	**58,585,144**	**2,226**
Medie Culte		2,539,022	852,737	802,536	30
Mediana Culte		228,606	16,017	11,165	3
Cuartila 3 Culte		1,248,538	71,673	57,346	17
Total ONG Religioase	**176**	**65,126,439**	**25,587,169**	**24,691,948**	**561**
Medie ONG Religioase		370,037	145,382	140,295	3
Mediana ONG Religioase		762	14,494	11,458	0
Cuartila 3 ONG Religioase		36,015	83,470	74,819	3

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura II:

	2. Regiunea Vest				
	Nr. Organizații	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**71**	**139,578,690**	**20,217,131**	**18,159,095**	**1,647**
Medie Culte		1,965,897	284,748	255,762	23
Mediana Culte		111,287	5,017	3,379	2
Cuartila 3 Culte		1,016,281	60,959	54,947	10
Total ONG Religioase	**197**	**30,741,899**	**25,653,705**	**24,086,254**	**940**
Medie ONG Religioase		156,050	130,222	122,265	5
Mediana ONG Religioase		0	7,500	5,562	0
Cuartila 3 ONG Religioase		26,000	52,186	51,413	2

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura III:

	3. Regiunea Sud-Est				
	Nr. Organizații	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**41**	**57,469,365**	**54,648,995**	**23,723,617**	**437**
Medie Culte		1,401,692	1,332,902	578,625	11
Mediana Culte		127,487	25,025	25,351	2
Cuartila 3 Culte		446,827	108,203	129,788	7
Total ONG Religioase	**96**	**11,674,475**	**12,706,721**	**11,910,318**	**299**
Medie ONG Religioase		121,609	132,362	124,066	3
Mediana ONG Religioase		2,193	14,070	13,206	0
Cuartila 3 ONG Religioase		43,465	93,311	82,931	3

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura IV:

	4. Regiunea Centru				
	Nr. Organizații	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**61**	**96,998,939**	**31,048,706**	**28,117,297**	**1,151**
Medie Culte		1,590,147	508,995	460,939	19
Mediana Culte		95,629	16,436	18,281	1
Cuartila 3 Culte		710,731	198,735	205,483	10
Total ONG Religioase	**244**	**67,478,546**	**47,798,773**	**44,761,795**	**1,407**
Medie ONG Religioase		276,551	195,897	183,450	6
Mediana ONG Religioase		1,169	20,017	15,995	0
Cuartila 3 ONG Religioase		97,522	109,027	114,018	3

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura V:

	5. Regiunea Nord-Vest				
	Nr. Organizatii	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**106**	**225,455,629**	**83,615,661**	**67,409,469**	**1,626**
Medie Culte		2,126,940	788,827	635,938	15
Mediana Culte		208,531	28,233	24,448	1
Cuartila 3 Culte		1,188,554	231,721	215,126	7
Total ONG Religioase	**332**	**58,798,757**	**74,926,338**	**66,323,931**	**1,117**
Medie ONG Religioase		177,105	225,682	199,771	3
Mediana ONG Religioase		166	12,872	11,334	0
Cuartila 3 ONG Religioase		32,586	99,499	85,944	2

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura VI:

	6. Regiunea Sud-Vest				
	Nr. Organizatii	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**32**	**44,083,184**	**43,124,067**	**39,027,275**	**2,485**
Medie Culte		1,377,600	1,347,627	1,219,602	78
Mediana Culte		35,077	89,168	69,935	20
Cuartila 3 Culte		290,130	442,981	384,316	168
Total ONG Religioase	**88**	**3,957,017**	**16,694,743**	**15,207,830**	**198**
Medie ONG Religioase		44,966	189,713	172,816	2
Mediana ONG Religioase		0	11,336	9,756	0
Cuartila 3 ONG Religioase		2,937	96,523	88,774	0

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura VII:

	7. Regiunea Sud				
	Nr. Organizații	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**39**	**26,049,381**	**11,881,686**	**5,527,175**	**851**
Medie Culte		667,933	304,659	141,722	22
Mediana Culte		32,090	12,274	8,049	1
Cuartila 3 Culte		525,646	119,487	79,422	10
Total ONG Religioase	**138**	**13,778,308**	**15,131,344**	**14,270,711**	**325**
Medie ONG Religioase		99,843	109,647	103,411	2
Mediana ONG Religioase		0	7,116	6,912	0
Cuartila 3 ONG Religioase		6,754	52,847	47,494	0

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura VIII –

	8. Regiunea București - Ilfov				
	Nr. Organizații	**Active Imobilizate**	**Venituri**	**Cheltuieli**	**Angajați**
Total Culte	**56**	**342,200,492**	**140,131,431**	**133,666,167**	**2,781**
Medie Culte		6,110,723	2,502,347	2,386,896	50
Mediana Culte		506,142	21,796	19,809	4
Cuartila 3 Culte		4,021,779	150,580	142,296	29
Total ONG Religioase	**209**	**40,868,305**	**64,074,691**	**56,594,791**	**815**
Medie ONG Religioase		195,542	306,577	270,788	4
Mediana ONG Religioase		27	17,029	13,061	0
Cuartila 3 ONG Religioase		32,581	113,461	124,661	1

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura IX – Date ec. principale – ponderea regională - %

		Nr. Organizatii	Active Imobilizate	Venituri	Cheltuieli	Angajați
Nord- Est	**Culte**	15%	17%	14%	16%	17%
	ONG Religioase	12%	22%	9%	10%	10%
Vest	**Culte**	15%	12%	5%	5%	12%
	ONG Religioase	13%	11%	9%	9%	17%
Sud-Est	**Culte**	9%	5%	12%	6%	3%
	ONG Religioase	6%	4%	4%	5%	5%
Centru	**Culte**	13%	9%	7%	8%	9%
	ONG Religioase	16%	23%	17%	17%	25%
Nord-Vest	**Culte**	22%	20%	19%	18%	12%
	ONG Religioase	22%	20%	27%	26%	20%
Sud-Vest	**Culte**	7%	4%	10%	10%	19%
	ONG Religioase	6%	1%	6%	6%	3%
Sud	**Culte**	8%	2%	3%	1%	6%
	ONG Religioase	9%	5%	5%	6%	6%
București - Ilfov	**Culte**	12%	31%	31%	36%	21%
	ONG Religioase	14%	14%	23%	22%	14%

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Grafic A-B: Distribuția regională a activelor imobilizate - 2010

Culte: Distribuția regională a activelor imobilizate 2010

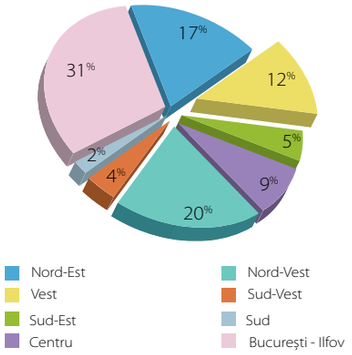

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

ONG Religioase: Distribuția regională a activelor imobilizate 2010

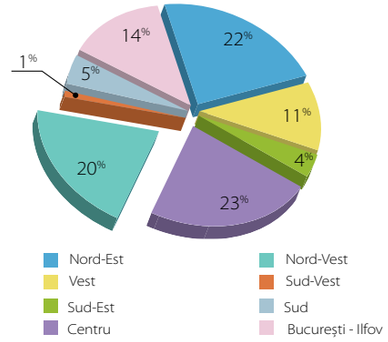

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

Grafic C-D: Distribuția regională a veniturilor - 2010

Culte: Distribuția regională a veniturilor 2010

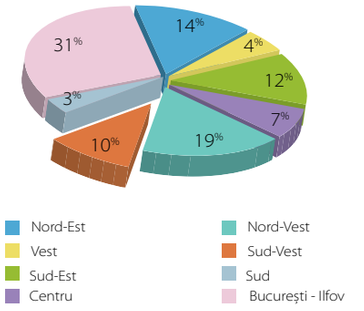

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

ONG Religioase: Distribuția regională a veniturilor 2010

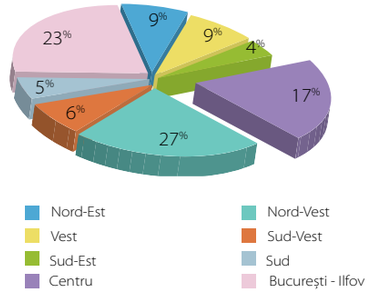

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

Grafic E-F: Distribuția regională a cheltuielilor - 2010

Culte: Distribuția regională a cheltuielilor 2010

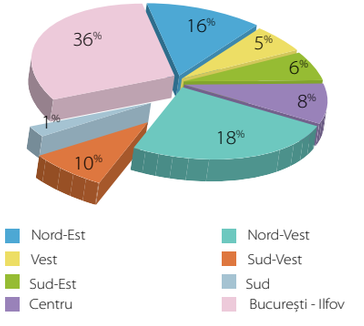

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

ONG Religioase: Distribuția regională a cheltuielilor 2010

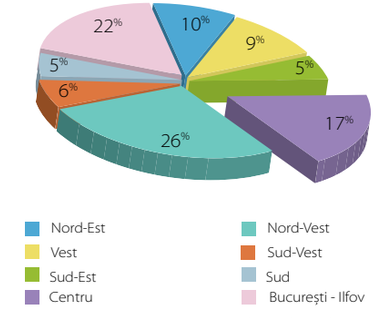

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

Grafic G-H: Distribuția regională a angajaților - 2010

Culte: Distribuția regională a angajaților 2010

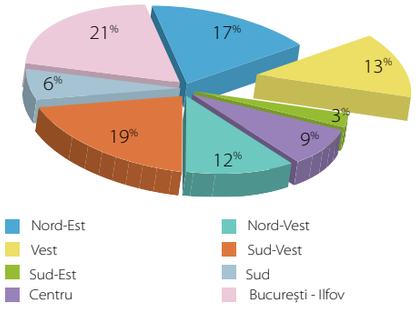

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

ONG Religioase: Distribuția regională a angajaților 2010

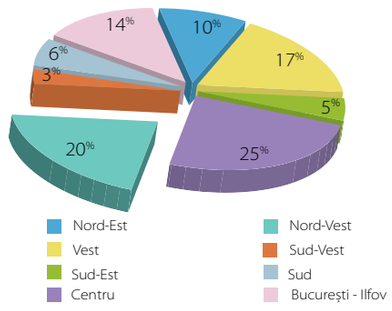

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie - decembrie2012

ANEXA V - Evoluția organizațiilor cu profil religios cu activitate economică

Irina Opincaru

Figura 1: Organizații cu profil religios cu activitate economică: date generale – evoluție 2000-2010

		2000	2005	2007	2008	2009	2010
Culte	**Număr organizații**	**53**	**74**	**94**	**68**	**78**	**76**
	Venituri – TOTAL	26,691,196	206,826,197	393,944,105	379,245,328	385,738,123	357,037,116
	Medie venituri totale	503,607	2,794,949	4,190,895	5,577,137	4,945,361	4,697,857
	Mediana venituri totale	167,096	502,245	543,910	1,005,075	1,090,061	1,196,731
	Cuartila 3 venituri totale	429,101	2,358,691	2,539,341	3,956,786	3,891,850	2,866,920
	Active imoblizate – TOTAL	**17,076,616**	**182,286,300**	**312,493,060**	**369,310,308**	**466,536,020**	**527,009,577**
	Medie active imobilizate	322,200	2,463,328	3,324,394	5,431,034	5,981,231	6,934,337
	Mediana active imobilizate	46,857	478,997	428,928	958,660	610,031	1,144,836
	Cuartila 3 active imoblizate	349,074	2,291,150	3,362,271	7,169,503	7,716,642	8,360,408
	Cheltuieli - TOTAL	**23,141,600**	**164,330,348**	**316,358,692**	**316,993,465**	**336,673,049**	**291,349,769**
	Total excedent net	**3,767,957**	**43,384,685**	**81,122,849**	**64,059,733**	**50,125,168**	**71,220,808**
	% Culte cu excedent net	81%	81%	74%	78%	77%	71%
	Personal total	**1,132**	**6,105**	**5,760**	**5,805**	**6,191**	**5,204**
	Venituri totale / Personal total	23,579	33,878	68,393	65,331	62,306	68,608
ONG Religioase	**Număr organizații**	**89**	**126**	**158**	**105**	**111**	**127**
	Venituri – TOTAL	19,855,231	63,759,089	81,697,215	85,012,839	91,082,520	111,832,307
	Medie venituri totale	223,092	506,025	517,071	809,646	820,563	880,569
	Mediana venituri totale	23,139	127,814	157,399	280,104	265,169	250,020
	Cuartila 3 venituri totale	170,776	522,892	629,308	794,894	887,355	824,315
	Active imoblizate – TOTAL	**8,047,082**	**52,758,267**	**76,478,192**	**62,149,661**	**70,959,808**	**76,660,536**
	Medie active imobilizate	90,417	418,716	484,039	591,902	639,278	603,626
	Mediana active imobilizate	9,949	39,037	47,148	84,597	75,275	74,048
	Cuartila 3 active imoblizate	54,462	273,119	391,477	783,995	878,223	846,941
	Cheltuieli - TOTAL	**17,460,281**	**56,593,132**	**75,463,068**	**77,568,579**	**80,253,818**	**101,149,307**
	Total excedent net	**2,731,537**	**9,792,462**	**12,216,173**	**10,010,419**	**14,259,557**	**13,635,006**
	% Culte cu excedent net	63%	57%	54%	54%	57%	61%
	Personal total	**862**	**1,423**	**16,139**	**1,508**	**1,627**	**1,636**
	Venituri totale / Personal total	23,034	44,806	5,062	56,375	55,982	68,357

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

Figura 2 : Organizații cu profil religios cu activitate economică: date despre activitățile economice – evoluție 2000-2010

		2000	2005	2007	2008	2009	2010
Culte	**Număr org. cu activitate ec.**	**53**	**74**	**94**	**68**	**78**	**76**
	Venituri a. e.	11,741,934	92,202,967	134,961,731	133,621,560	154,500,310	154,971,472
	Medie venituri a. e.	221,546	1,245,986	1,435,763	1,965,023	1,980,773	2,039,098
	Mediana venituri a. e.	25,908	160,099	134,008	252,070	274,421	214,669
	Cuartila 3 a. e.	117,388	591,907	637,112	1,140,128	1,443,039	971,636
	Cheltuieli a. e.	**8,701,348**	**66,337,695**	**85,319,924**	**107,654,172**	**108,528,870**	**109,844,468**
	Total excedent net a. e.	**3,332,811**	**27,236,821**	**53,505,778**	**29,970,185**	**48,167,471**	**53,444,408**
	% Culte cu excedent net din a. e.	79%	73%	73%	78%	73%	68%
	Personal angajat a. e.	**83**	**1,447**	**1,008**	**1,117**	**1,185**	**803**
	Venituri a. e. / Personal a. e.	141,469	63,720	133,891	119,625	130,380	192,991
ONG Religioase	**Număr org. cu act.ec.**	**89**	**126**	**158**	**105**	**111**	**127**
	Venituri a. e.	2,689,124	12,786,885	24,743,685	31,587,973	27,975,780	39,434,401
	Medie venituri a. e.	30,215	101,483	156,606	300,838	252,034	310,507
	Mediana venituri a. e.	3,787	22,588	22,656	65,550	50,737	76,880
	Cuartila 3 a. e.	23,194	79,285	92,883	177,623	159,723	207,913
	Cheltuieli a. e.	**2,694,854**	**12,766,677**	**20,653,706**	**26,950,417**	**21,940,336**	**35,129,321**
	Total excedent net a. e.	**274,063**	**1,525,052**	**5,886,006**	**6,473,319**	**7,596,392**	**6,868,200**
	% ONG cu excedent net din a. e.	62%	56%	62%	60%	56%	53%
	Personal angajat a. e.	**148**	**425**	**14,865**	**516**	**460**	**343**
	Venituri a. e. / Personal a. e.	18,170	30,087	1,665	61,217	60,817	114,969

Sursa: INS 2011; prelucrare IES (FDSC)

ANEXA VI - Rezultatele anchetei de teren: Tipuri de servicii oferite de organizațiile cu profil religios

Iuliana Conovici

Figura 1: Tipuri de servicii oferite de organizațiile cu profil religios (total eşantion = 689 organizații)

	Tipuri de servicii oferite de org. cu profil religios					
	acreditate		neacreditate		nu ofera	
	%	nr. org	%	nr. org.	%	nr. org.
Sociale, socio-medicale	4	26	26	208	70	455
Recuperare/reabilitare	4	26	26	209	70	454
Suport/asist. Familii/copii în dificultate	16	114	28	214	55	361
Recuperare pers. Handicap	3	18	25	199	72	472
Asist./suport vârstnici	15	101	27	212	58	376
Asist./suport toate categ. Vulnerabile	10	67	25	198	65	424
Îngrijiri soc-medicale, inclusiv paliative	3	21	25	200	72	468
Mediere socială	5	29	26	206	70	454
Măsuri sit. urgență	2	11	25	202	73	476
Educaționale	4	25	27	209	70	455
Preşcolar	6	39	25	198	69	452
Primar, gimnazial	4	26	25	198	71	465
Liceal	2	16	24	194	73	479
Studii superioare	2	13	24	189	75	487
Ed. informală copii	7	42	27	213	65	434
Ed. informală adulți	4	28	27	207	69	454
Ocupare şi formare profesională	2	11	25	203	73	475
Formare prof (inițiere, calificare)	3	17	23	186	74	486
Sprijin/orientare/readaptare prof.	1	5	23	185	76	499
Serv. Informare/consiliere	1	11	24	190	75	488
Serv. Medierea muncii	1	5	24	192	75	492
Consiliere şi informare (altele decât sociale)	1	7	25	200	74	482
Centre de info şi consiliere	2	18	23	185	74	486
Info drepturi/obligații	2	14	24	187	74	488
Consiliere începere afacere	0	1	23	188	77	500
Alte tipuri	2	12	24	189	75	488
Turism social	1	9	24	195	75	485
Misiune, pastorație	35	262	21	150	44	277
Altele	6	41	13	105	81	543

Sursa: Anchetă „Prometeus", noiembrie – decembrie 2012

Studiu de caz

Federația Caritas a Diecezei Timişoara

I. ORGANIZAȚIA – ASPECTE GENERALE

Forma de organizare. Istoricul şi evoluția Federației Caritas şi a principalelor programe sociale desfăşurate.

Federația Caritas a Diecezei Timişoara a fost înființată în anul 1993, inspirată şi inițiată de Episcopia Romano-Catolică din Timişoara, aflându-se sub patronajul acesteia, cu scopul de a asigura o reprezentare unitară a asociațiilor Caritas din Dieceza Timişoara. Federația a luat ființă prin asocierea organizațiilor Caritas de pe teritoriul Diecezei Romano-Catolice Timişoara, respectiv din județele Timiş, Arad, Caraş-Severin şi Mehedinți şi anume: CARITAS Arad, CARITAS Caransabeş, CARITAS Ciacova, CARITAS Lipova, CARITAS Orşova, CARITAS Reşița, CARITAS Lugoj şi CARITAS Timişoara. Structura Federației s-a păstrat în această formă de la înființare până în prezent. O descriere mai amplă a modului de organizare şi colaborare în cadrul Federației veți regăsi în secțiunea *Organizare, conducere şi resurse umane*.

Federația se dedică tuturor formelor de ajutor social, comunitar, desfăşurându-şi activitatea sub deviza *„Suntem aici pentru toți oamenii"* şi oferă servicii sociale sub motto-ul *„Ajută-i pe cei necăjiți"*. Serviciile pe care le asigură sunt diversificate şi sunt oferite indiferent de religie, naționalitate sau apartenență politică. Federația este acreditată să acorde servicii de asistență socială primare şi specializate persoanelor aflate în nevoie. În secțiunea dedicată programelor organizației veți regăsi detalierea activităților acesteia, precum şi anul acreditării fiecărui serviciu.

Misiune

Misiunea Federației Caritas a Diecezei Timişoara este de a asigura menținerea, refacerea şi dezvoltarea capacității unei persoane sau a unui grup pentru depăşirea situațiilor care ar determina o stare de dificultate, vulnerabilitate sau dependență, în vederea prevenirii marginalizării şi excluziunii sociale, şi totodată respectarea, promovarea şi garantarea drepturilor omului.

Scopul

Scopul Federației Caritas a Diecezei Timişoara este creşterea calității vieții persoanelor aflate într-o situație de risc social. De asemenea, Federația are şi rol de reprezentare a asociațiilor Caritas membre. De asemenea, Federația are şi rol de reprezentare a asociațiilor Caritas membre.

Obiective generale

Obiectivele Federației au în vedere:

- Asigurarea de servicii sociale de calitate, adaptate nevoilor sociale existente, respectând standardele generale de calitate în domeniu.

- Colaborarea cu instituții, organizații şi fundații publice şi private în vederea implementării politicilor sociale la nivelul comunității.
- Furnizarea de servicii sociale în sistem integrat prin asocierea lor cu servicii medicale, educaționale, cât şi oferirea de locuințe protejate şi locuri de în muncă.
- Promovarea unei imagini pozitive a beneficiarilor serviciilor sociale furnizate de către organizație.
- Promovarea şi sprijinirea dezvoltării în România a unui sistem eficient de asistență socială a categoriilor vizate.

Grupuri țintă

Programele şi activitățile Federației se adresează persoanelor care, din cauza unor motive de natură economică, fizică, psihică sau socială, nu au posibilitatea să acționeze pentru ei înşişi şi să-şi dezvolte propriile capacități şi competențe pentru a face față singuri schimbărilor sociale şi de a-şi reprezenta singuri interesele. Acestea sunt:

- copiii separați sau cu risc de separare de părinți, copiii proveniți din familii care prezintă o situație de risc;
- persoanele vârstnice şi persoanele cu dizabilități;
- persoanele victime ale violenței în familie;
- persoanele toxicodependente;
- alte persoane aflate în situații de dificultate.

Serviciile sociale sunt acordate în vederea dezvoltării capacităților individuale sau colective pentru asigurarea nevoilor sociale, creşterea calității vieții şi promovarea principiilor de coeziune şi incluziune socială. Serviciile sunt oferite la solicitarea persoanei, a familiei acesteia sau a reprezentantului legal, precum şi din oficiu ori în urma semnalării unor situații de nevoie socială de către orice persoană sau instituție. Activitatea acestora are în vedere prevenirea şi rezolvarea problemelor sociale şi promovarea coeziunii sociale prin ameliorarea nevoilor fizice şi psihologice ale persoanelor beneficiare. Toate serviciile sociale puse la dispoziția celor în nevoie sunt acreditate de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale şi Persoanelor Vârstnice.

PRINCIPALELE PROGRAME

Programele Federației Caritas Timişoara se împart în 5 categorii majore: *servicii sociale pentru protecția copilului* (centre de tip rezidențial şi centre de zi), *servicii sociale pentru persoane vârstnice şi persoane cu dizabilități, servicii sociale pentru persoane victime ale violenței în familie, servicii sociale pentru persoane fără adăpost şi servicii sociale pentru diferite persoane aflate în situații de dificultate.*

a. Centre de îngrijire şi asistență socială la domiciliu (CIASD)

Primele servicii oferite de către Federația Caritas au fost cele de îngrijire la domiciliu, în Timişoara şi Reşița, proiecte pilot pentru Caritas România, fiind primele astfel de servicii din țară. Centrele de Îngrijire la Domicliu (prescurtat CID) au fost dezvoltate în anii următori, ajungând acum la un total de peste 300 de beneficiari pe teritoriul diecezei. Aceste servicii sunt susținute de Consilii Locale şi Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale şi Persoanelor Vârstnice prin Legea 34/1998.

Pe raza Diecezei Timişoara funcționează ***şase centre de îngrijire şi asistență socială la domiciliu*** şi anume în Timişoara, Buziaş, Reşița, Anina, Caransebeş şi Oțelul Roşu. În cadrul centrelor se oferă servicii medicale şi sociale în domeniul îngrijirii la domiciliu adaptate grupului țintă. Acestea sunt acordate de o echipă interdisciplinară formată din: medic, asistenți medicali, îngrijitoare, asistenți sociali, lucrători sociali şi voluntari.

Scopul programului este de a oferi servicii de îngrijire medicală şi socială la domiciliul beneficiarului în vederea creşterii calității vieții acestuia.

Grupul țintă al CIASD îl constituie persoane cu afecțiuni acute şi/sau cronice, care prezintă un anumit nivel de dependență şi o capacitate limitată de a se deplasa la o unitate sanitară în vederea asigurării îngrijirilor recomandate de medic.

Obiective:

- promovarea şi respectarea drepturilor persoanelor vârstnice sau persoanelor imobilizate la pat,
- prevenirea instituționalizării sau excluderii sociale a grupului țintă.

Serviciile oferite sunt de asistență medicală şi de îngrijire la domiciliu; suport emoțional şi, după caz, consiliere psihologică; transport şi asistență paliativă. Serviciile medicale se efectuează doar la recomandarea medicului de familie sau a medicului curant.

Federația, în vederea dezvoltării acestui program, mai asigură şi alte servicii, cum ar fi:

- *"mâncare pe roți"* – se asigură o masă caldă (două feluri) timp de cinci zile pe săptămână celor mai nevoiaşi beneficiari ai serviciilor medicale din Timişoara prin intermediul Cantinei sociale, pentru persoanele nedeplasabile mâncarea fiind transportată la domiciliu;
- *închirierea de mijloace de îngrijire medicală;*
- *intermedieri pentru îngrijire la domiciliu* a unor vârstnici de către voluntari;
- *cursuri de pregătire pentru voluntari*, respectiv aparținătorii bolnavilor în domeniul îngrijirii la domiciliu;
- *distribuire de alimente de bază* pentru persoane cu venituri sub nivelul minim de subzistență.

b. Centre de tip rezidențial

În anul 1994 Federația Caritas a înființat primul Centru de plasament pentru copii de tip familial, în localitatea Petroasa Mare. Acest centru a fost realizat în colaborare cu Caritas Eisenstadt din Austria, organizație care finanțează proiectul şi la ora actuală. Acum, Centrul rezidențial pentru copii de la Petroasa Mare gazduieşte 22 de copii.

În momentul de față, Federația Caritas administrează 7 case de tip familial, (una la Timişoara, 4 la Peciu Nou, jud. Timiş, 1 la Petroasa Mare, jud. Timiş şi 1 la Dudeştii Noi, jud. Timiş), având ca beneficiari aproximativ 70 de copii. Dintre acestea, Centrul din Dudeştii Noi, jud. Timiş, găzduieşte 5 copii cu handicap grav.

Misiunea principală a serviciului este de a veni în ajutorul copiilor separați temporar sau definitiv de părinții lor, oferindu-le un cadru cât mai aproape de cel familial. Sunt asigurate toate condițiile unei vieți decente şi normale (cazare, hrană, îmbrăcăminte, educație, afecțiune) în vederea reintegrării în familia naturală (acolo unde este cazul), în familia lărgită, în familie de adopție sau în vederea reintegrării lor în societate.

Scopul acestui serviciu este de a oferi protecție, creştere şi îngrijire copilului separat temporar sau definitiv de părinții săi, ca urmare a stabilirii, în condițiile Legii 272/2004, a măsurii plasamentului şi de a acorda sprijin şi asistență în vederea prevenirii situațiilor ce pun în pericol securitatea copiilor ocrotiți, precum şi pentru reintegrarea acestora în familie şi în comunitate.

Beneficiarii centrelor de tip rezidențial sunt copiii separați temporar sau definitiv de părinții lor, ca urmare a stabilirii în condițiile legii a măsurii plasamentului în aceste servicii.

Obiectivul principal al serviciului îl constituie aplicarea politicilor şi strategiilor în domeniul protecției şi asistenței sociale a copiilor şi de a acorda sprijin şi asistență în vederea reintegrării acestora în familie şi societate.

Pentru realizarea acestui obiectiv se derulează următoarele *activități*:

- găzduire pe perioadă nedeterminată;
- suport emoțional şi, după caz, consiliere psihologică;
- asigurarea asistenței medicale curente şi de specialitate;
- recuperare, reabilitare, îngrijire şi supraveghere permanentă;
- organizează activități cultural-educative şi de socializare;
- acordă sprijin, consiliere, asistență de specialitate pentru prevenirea situațiilor care ar pune în pericol siguranța persoanelor asistate şi pentru reintegrarea familială şi comunitară;
- asigură respectarea standardelor şi indicatorilor stabiliți prin lege;
- asigură programe individuale de îngrijire şi asistență pentru fiecare beneficiar.

Federația Caritas a Diecezei Timişoara are în județul Timiş şapte centre rezidențiale care funcționează în locații adaptate la standardele prevăzute (Ordinul nr. 21/26.02.2004), fiind dotate cu tot ceea ce este necesar pentru o dezvoltare optimă a copiilor.

c. Centre de zi

Următorul serviciu dezvoltat de Federația Caritas a constat în înființarea centrelor de zi pentru copii, în cadrul cărora aceştia primesc masa de prânz şi participă la activități extraşcolare şi primesc suport la realizarea temelor. Rețeaua de centre de zi cuprinde patru unități aflate pe teritoriul județului Timiş, dintre care unul pentru copii rromi (la Periam), unul pentru copii cu dizabilități (la Carani) şi două pentru copii proveniți din familii dezavantajate, cu probleme sociale şi financiare (la Nădrag şi Bacova). *Misiunea* acestor centre este de a asigura menținerea, refacerea şi dezvoltarea capacităților copilului pentru a depăşi situațiile care ar putea determina separarea copilului de familia sa, conform cu Legea 272/21.04.2004 privind protecția şi promovarea drepturilor copilului prin:

- asigurarea unui program educațional adecvat vârstei, nevoilor, potențialului de dezvoltare şi particularităților copiilor;
- asigurarea unor activități recreative şi de socializare, precum şi suport psiho-pedagogic pentru prevenirea eşecului şi abandonului şcolar;
- asigurarea unui ambient corespunzător pentru petrecerea timpului liber în centrul de zi pentru copii.

Scopul centrelor de zi este să sprijine copilul şi familia lui pentru a depăşi situațiile de criză ce ar putea determina excluderea socială a acestora.

Beneficiari:

- copii proveniți din familii care prezintă un risc de excludere socială,
- copii cu dizabilități.

Tipuri de *servicii sociale* oferite:

- educare,
- asistență şi îngrijire,
- consiliere psihologică pentru copil şi familie,
- socializare şi petrecerea timpului liber,
- reintegrare familială şi comunitară.

d. Azilul de Noapte "Pater Jordan"

În anul 1998 a fost deschis azilul de noapte pentru persoane fără adăpost, în Timişoara, primul şi singurul adăpost de acest fel din oraş şi printre primele din România. Din anul 2000 azilul funcționează în forma actuală, oferind 80 de locuri de cazare.

Scopul proiectului este de a oferi servicii sociale persoanelor fara adăpost pentru îmbunătățirea calității vieții şi reintegrarea lor în societate, iar din grupul țintă fac parte persoanele fără adăpost aflate la limita excluziunii sociale.

Servicii primare:

- cină caldă preparată la Cantina socială a Federației Caritas Timişoara, un mic dejun pregătit în bucătăria proprie a Azilului;
- igienizarea corporală obligatorie o dată pe săptămână;
- consiliere în vederea întocmirii actelor de identitate şi obținerea drepturilor băneşti cuvenite;
- informare despre alte servicii oferite de instituțiile publice şi private;
- îndrumare către alte instituții de profil.

Servicii sociale specializate:

- sprijin şi orientare pentru integrare, readaptare şi reeducare profesională,
- suport şi asistență pentru familiile şi copii aflați în dificultate,
- asistență şi suport pentru pesoane vârstnice,
- mediere socială.

e. Cantine sociale

Acreditarea cantinei sociale din Timişoara, în anul 1998, a fost o urmare firească a activității Federației (cantina funcționa încă din anul 1993), după deschiderea adăpostului de noapte, urmată de deschiderea celei de a doua cantine, în anul 2000, la Nădrag. Scopul înființării acestui serviciu a fost acela de a asigura o masă caldă persoanelor aflate într-o situație generatoare de excluziune socială.

Tipurile de servicii oferite sunt prepararea şi servirea hranei, precum şi pregătirea şi distribuirea acesteia. Cele două cantine produc în acest moment 120 de porții de mâncare, la care se adaugă alte 40 de porții pregătite în cadrul casei de la Petroasa Mare pentru bătrânii din localitate. Din totalul de 160 de porții, 50 sunt distribuite prin serviciul "masa pe roți" către

beneficiarii care nu se mai pot deplasa la cantine. În plus, în cantina din Timisoara este pregătită și masa de prânz pentru beneficiarii și angajații fermei Bacova și cina beneficiarilor de la azilul de noapte, ajungând la aproximativ 500 de porții pregătite în fiecare zi.

f. Servicii sociale pentru persoane, victime ale violenței în familie

Casa "Sfânta Maria a Apostolilor" din Timişoara este un adăpost pentru femeile care au fost supuse violenței domestice, unde pot locui împreună cu copiii lor și funcționează din anul 2003, fiind al doilea centru de acest gen din România. Acest serviciu deschis și gestionat de Federația Caritas are suportul Consiliului Local al Municipiului Timișoara. Adăpostul oferă servicii de asistență socială, asistență psihologică şi psihopedagogică de specialitate de către un personal calificat. Beneficiarele sunt încurajate să-şi recapete inițiativa şi să-şi modeleze propria lor viață.

Scopul înființării adăpostului pentru femeile victime ale violenței în familie este de a oferi cazare temporară, asistență medicală, îngrijire şi consiliere psihologică în conformitate cu standardele de calitate pentru serviciile sociale din domeniul protecției victimelor violenței în familie.

Obiectivele adăpostului:

- dezvoltarea unei perspective de viață stabilă şi independentă,
- întărirea conştiinței de sine şi a sentimentului propriei valori,
- lărgirea competenței sociale referitoare la capacitatea relațională şi de comunicare,
- lărgirea gradului de toleranță a frustrărilor legate de conflict,
- descoperirea şi încurajarea punctelor forte ale femeilor,
- încurajarea capacității de muncă.

Adăpostul are o capacitate de a caza într-un spațiu adecvat 12 femei împreună cu copiii lor pe o perioadă de maxim 60 de zile ce se poate prelungi în situații excepționale cu încă 30 de zile.

g. Centrul de îngrijire paliativă – Hospice

Pentru a veni în sprijinul Centrelor de Îngrijire la Domiciliu, în anul 2006 a fost înființat şi acreditat Centrul de Îngrijire Paliativă Hospice, cu sprijinul Surorilor Salvatoriene - Sorores Divini Salvatoris (SDS), surori care se ocupă de serviciile de îngrijire ale centrului. Centrul are o capacitate de 10 paturi, un bolnav fiind internat maxim 14 zile, şi oferă servicii medicale paliative în principal pacienților cu afecțiuni de natură oncologică, aflați în stadiu terminal. În Hospice se asigură cazare, masă, supraveghere permanentă, tratament şi asistență medicală. Se mai oferă consiliere psihologică şi spirituală bolnavilor şi familiilor acestora. Acest serviciu este decontat de Casa de Asigurări de Sănătate a județului Timiş.

Scopul serviciilor paliative este asigurarea calității vieții prin oferirea unei îngrijiri complexe, orientată spre nevoile pacientului şi familiei, de către o echipă interdisciplinară.

Obiective:

- Asigurarea de servicii medicale şi sociale de calitate pacienților în faza terminală a bolii, respectând standardele generale de calitate în domeniu.
- Colaborarea cu instituții, organizații şi fundații private sau publice în vederea implemetării politicilor sociale la nivelul comunității.

- Oferirea de suport medical, material, spiritual şi social atât bolnavului cât şi familiei acestuia.
- Perfecționarea continuă a personalului prin cursuri de perfecționare, seminarii şi conferințe în domeniul social în vederea îmbunătățirii serviciilor acordate.
- Promovarea unei imagini pozitive a beneficiarilor serviciilor sociale furnizate de către instituția noastră.

Serviciile de îngrijire sunt acordate de către un personal calificat format din 18 angajați: doi medici oncologi, opt asistente medicale şi patru infirmiere. Aceştia sunt sprijiniți şi de voluntari.

h. Centrul de integrare socioprofesională - Ferma "Pater Paulus" din Bacova

Cel mai recent program al Federației Caritas este Centrul de Integrare Socio-profesională - Ferma "Pater Paulus" din Bacova, deschis în anul 2007, ca serviciu social pentru persoanele fără adăpost, beneficiare ale Azilului de Noapte.

Serviciile oferite de acest centru cuprind toată gama de activități ce conduc la reintegrarea socioprofesională a beneficiarilor. În vederea susținerii acestui proiect s-a încheiat un parteneriat cu Direcția Generală de Asistență Socială şi Protecția Copilului Timiş în anul 2007. Scopul proiectului este integrarea/reintegrarea socio-profesională în comunitate a tinerilor proveniți din Azilul de Noapte. Beneficiarii pot fi persoane singure sau familii. Interesul major al centrului îl reprezintă persoana adultă fără adăpost, aflată în evidența Azilului de Noapte "Pater Jordan", şi are ca scop principal reintegrarea socio-profesională cu respectarea drepturilor omului.

Obiective:

- Asigurarea unui adăpost permanent;
- Oferirea unui loc de muncă.

Servicii oferite:

- Adăpost permanent pentru o persoană singură sau pentru familie;
- Asistență medicală şi socială;
- Activități de consiliere, de recuperare şi reintegrare socială;
- Implicarea în diferite sectoare ale fermei în vederea dobândirii de noi aptitudini şi crearea de responsabilități;
- Locuri de muncă.

Proiectul se derulează pe un teren proprietate a Federației Caritas Timişoara. Capacitatea centrului este de 16 locuri, ocupate de adulți fără adăpost (femei şi barbați) din Azilul de Noapte, chiar şi de copiii acestora. În acest moment în program sunt 11 beneficiari, dintre care 3 adulți şi copii lor (4 copii). Beneficiarii îşi desfăşoară activitatea alături de personalul calificat al Fermei, fiind angajați cu contract de muncă şi lucrează în diferite arii de lucru, preponderent ca personal necalificat. Pe teritoriul fermei funcționează şi o moară şi un atelier de tâmplărie.

Proiectul a fost conceput pentru a oferi o şansă tinerilor, familiilor cu probleme sociale, materiale aflate în situație de excludere socială. Unitatea are caracteristicile unui mic sat şi se preconizează a fi un punct de plecare pentru cei fără adăpost. Reuşita în propria muncă le va reda oamenilor încrederea în sine şi va favoriza reintegrarea lor în societate.

Centrul îşi desfăşoară activitatea în baza Protocolului de Colaborare dintre DGASPC Timiş şi Federaţia Caritas a Diecezei Timişoara încheiat ca urmare a Proiectului Phare 2004 "Coeziune economică şi socială", proiect care a debutat în luna ianuarie anul 2007 şi s-a derulat până la sfârşitul lunii iulie 2008.

i. Biroul de asistenţă şi consiliere pentru persoane cu handicap

Funcţionează în Timişoara din anul 2001 şi vine în sprijinul persoanelor cu dizabilităţi, familiilor sau reprezentanţilor legali ai acestora. Serviciile oferite sunt: acordarea de asistenţă socială calificată în soluţionarea diferitelor probleme referitoare la întocmirea unui dosar de încadrare într-un grad de handicap; consilierea persoanelor cu dizabilităţi/aparţinătorilor; acordarea de informaţii cu caracter legislativ şi reprezentarea beneficiarilor în faţa diferitelor autorităţi; organizarea şi consilierea grupelor de părinţi/aparţinători cu scop de autosprijinire şi susţinere. De asemenea, se pune accent pe colaborarea constantă între birou şi alte instituţii de profil, pentru a dezvolta serviciile destinate persoanelor cu dizabilităţi şi pentru a le face mai eficiente.

j. Departamentul de intervenţii în situaţii de calamităţi naturale

În cadrul Confederaţiei Caritas România funcţionează un grup de lucru pentru intervenţii în situaţii de calamităţi naturale din care face parte şi departamentul organizaţiei noastre. Scopul acestuia este de a preveni, respectiv a pregăti populaţia din zonele periclitate, astfel încât daunele provocate de eventualele catastrofe naturale să fie diminuate.

Servicii oferite:

- Măsuri de prevenţie şi de intervenţie;
- Coordonare de specialitate în cazul eventualelor catastrofe naturale;
- Organizarea intervenţiilor de specialitate, de ajutorare urgentă şi de reabilitare;
- Organizarea programelor de reconstrucţie;
- Instruirea profesională privind specificul teritoriului;
- Organizarea şi instruirea grupelor de intervenţie alcătuite din voluntari din teritoriile periclitate;
- Colaborare cu instituţii publice şi private de specialitate;
- Identificarea şi crearea resurselor.

k. Centrul de Îngrijire Socio-Medicală, Bacova

Activitatea Centrului de Îngrijiri Socio - Medicale din Bacova se desfăşoară în colaborare cu Consiliul Local Timişoara. Centrul are ca grup ţintă persoanele vârstince cu boli cronice, care nu au domiciliu. Centrul are o capacitate de 12 paturi şi a fost înfiinţat iniţial pentru ocupanţii azilului de noapte din Timişoara care din cauza vârstei şi a bolii nu mai puteau părăsi azilul în timpul zilei. Acum acest centru funcţionează ca un centru de tranzit, unde bolnavii locuiesc o perioadă şi apoi sunt redirecţionaţi către un alt cămin sau azil. Beneficiarii sunt de asemenea susţinuţi la întocmirea dosarului social de încadrare în grad de handicap, pentru obţinerea ajutorului social sau a altor beneficii.

În tabelul de mai jos se regăsește lista programelor și serviciilor oferite de Federația Caritas, anul de acreditare a acestora precum și numărul de beneficiari actuali:

Denumirea programului	Servicii	Anul acreditării	Nr. de beneficiari
1. Servicii sociale pentru protecția copilului	1.1 Centre de tip rezidențial		70
	• Casa "Mama Copil" din Timişoara • Casa "Sfântul Nicolae" din Peciu Nou • Casa "Sfânta Elisabeta" din Petroasa Mare • Casa "Izvorul vieții" din Dudeştii Noi	2000 1999 1999 2000	
	1.2 Centre de zi		130
	• Casa "Sfânta Maria" din Carani • Centrul de zi Nădrag • Centrul de zi Periam • Casa "Pater Berno" Bacova	2001 2000 2008 2009	
2. Servicii sociale pentru persoane vârstnice şi persoane cu dizabilități	2.1 Centre de îngrijire şi asistență socială la domiciliu - Timişoara, Buziaş, Reşița, Anina, Caransebeş, Oțelul Roşu	2003	300
	2.2 Biroul de asistență şi consiliere pentru persoane cu handicap	2001	
	2.3 Centrul de Îngrijire Socio-Medicală, Bacova	2010	12
	2.4 Centrul de îngrijire paliativă – Hospice	2006	10
3. Servicii sociale pentru persoane, victime ale violenței în familie	Casa "Sfânta Maria a Apostolilor" din Timişoara	2003	12 femei + copiii lor
4. Servicii sociale pentru persoane fără adăpost	4.1 Azilul de Noapte "Pater Jordan"	2000	80/120 iarna
	4.2 Centrul de integrare socioprofesională - Ferma "Pater Paulus" din Bacova	2007	16
5. Servicii sociale pentru diferite persoane aflate în situații de dificultate	5.1 Cantine sociale: • Cantina socială din Timişoara • Cantina socială din Nădrag • O cantină în cadrul casei de copii de la Petroasa Mare, pentru bătrânii din sat • Serviciul de„masă la domiciliu"	1998 2000	160 de portii, din care 50 transportate la domiciliu
	5.2 Departamentul de intervenții în situații de calamități naturale	Prin Confederația Caritas România	

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC

Contextul apariției şi dezvoltării activității economice și relația acesteia cu scopul social al organizației

În anul 1994, Federația Caritas Timişoara a deschis primul SRL, cu asociat unic Federația Caritas, SC Martinus SRL (denumirea firmei provine de la Sf Martin, episcop de Tours începând cu anul 371 născut în Panonia). Primul obiect de activitate al firmei a fost de magazin nealimentar, funcționând ca magazine second-hand, Federația valorificând astfel pachetele de haine second-hand primite ca donație din diverse surse, în special surse externe. Au urmat apoi ca obiecte de activitate transportul, prestări servicii, brutărie, producție pâine, servicii care acum nu mai funcționează. Fiecare schimbare a obiectului de activitate a avut ca motiv principal lipsa de rentabilitate a afacerii în domeniul respectiv.

Întrucât integrarea pe piața muncii a persoanelor fără adăpost reprezintă un proces dificil și îndelungat, Federația Caritas a Diecezei Timișoara a introdus în anul 2007 serviciul de reintegrare socio-profesională a persoanelor adulte fără adăpost în centrul de reinserție socio-profesională în cadrul fermei „Pater Paulus" din Bacova. Grupul țintă îl constituie persoanele adulte fără adăpost din orașul Timișoara și din zona limitrofă a orașului, un grup vulnerabil aflat în extindere în urma crizei economico-financiare. Pentru acest grup reinserția profesională este un proces îndelungat întrucât absența unei locuințe împiedică un stil de viață stabil, iar absența unui domiciliu ridică bariere birocratice multiple în găsirea și păstrarea unui loc de muncă.

Astfel, în anul 2007 SC Martinus SRL și-a schimbat din nou obiectul de activitate în activități de cultivare a terenului, cultura mare de grâu și porumb și alte culturi cu volum mai mic; magazine nealimentare (haine second-hand) și prestări servicii (curățenie, zugrăvit etc.).

Activitatea economică în cadrul fermei "Pater Paulus" din Bacova este de asemenea desfășurată în cadrul SC Martinus SRL, prin intremediul acestei inițiative economice fiind create 20 locuri de muncă, dintre care 6 sunt destinate persoanelor fără adăpost care provin din Azilul de Noapte. Proiectul de inserție socio-profesională pentru adulți fără adăpost, care asigură 16 locuri de cazare în cadrul fermei este gestionat în parteneriat cu Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Timiș.

Cea de-a doua societate comercială a Federației Caritas este SC Caritas ProdCom SRL, înființată în anul 2011, grație unui premiu de 20.000 de euro câștigat în cadrul proiectului "Economia Socială – model inovator pentru promovarea incluziunii active a persoanelor defavorizate", proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane. Asociații acestei societăți comerciale sunt Federația Caritas (80%) și SC Martinus SRL (20%). De la înființare până în prezent, SC Caritas ProdCom SRL are ca obiect de activitate producerea de obiecte de tâmplărie, producând acum paleți de unică folosință pentru o societate comercială din Elveția care produce în Timișoara cabine de duș. SC Caritas ProdCom SRL își desfășoară activitatea pe teritoriul fermei de la Bacova (atelierul de tâmplărie). În cadrul acestui proiect sunt angajați 2 beneficiari ai centrului de reinserție socio-profesională.

Activitatea economică directă a Federației Caritas este desfășurată cu preponderență în cadrul fermei "Pater Paulus" din Bacova și se concentrează pe morărit, creșterea animalelor și legumicultură, iar produsele obținute asigură o parte din alimentele de bază folosite în cadrul proiectelor sociale. În aceste activități sunt implicați și angajați alți 5 beneficiari. Pe lângă aceste activități directe, Federația Caritas oferă și îngrijiri paliative.

Toate clădirile și utilajele folosite de cele două societăți comerciale se află în patrimoniul Federatiei Caritas, și cuprinde imobile, mașini, utilaje, obiecte de inventar și teren agricol. Proprietățile utilizate aparțin Federației Caritas fie ca proprietar, fie sunt date în folosință gratuită de către Episcopia Romano – Catolică de Timișoara (fie direct, fie prin intermediul parohiilor din localitățile în care se desfășoară diferite servicii) sau de către instituții publice locale.

Federația Caritas deține:

- 100 ha de teren agricol în proprietate – arendat de SC Martinus SRL pentru cultivare;
- aprox. 15 imobile în proprietate;
- 5 imobile în concesiune, de la Episcopia Romano – Catolică de Timișoara;
- aprox. 40 de automobile, date în folosința diferitelor centre sau servicii;
- 1 cladire închiriată la Nădrag de la Consiliul Local;

- 2 clădiri închiriate de la 2 Asociații Caritas din dieceză (la Caritas Reşiţa si Caritas Caransebeş);
- diverse depozite aflate pe spațiul proprietăților menționate;
- aprox. 10 ha de teren de grădină, aflate în proximitatea caselor/proprietăților fundației;
- utilaje și mașini agricole folosite în cadrul fermei Bacova.

Cadrul legal de funcționare a Federației Caritas a Diecezei Timișoara

Federația Caritas a Diecezei Timişoara a fost constituită în anul 1993, în baza Legii 21/1924 și autorizată în baza Sentinței Civile nr.26 din data de 21.06.1993, pronunțată de Tribunalul Județului Timiş – Secția Civilă, funcționând acum în baza OG 26/2000. Este persoană juridică română de drept privat, apolitică, fără scop patrimonial, independantă, constituită şi acreditată să acorde servicii de asistență socială primare şi specializate persoanelor aflate în nevoie.

Activitatea Federației Caritas a Diecezei Timișoara se desfășoară în baza:

- Legilor statului român privind Asociațiile și Fundațiile (L 21/1924, OG 26/2000 etc.)
- Statutului Federației Caritas a Diecezei Timișoara;
- Regulamentului de organizare și funcționare;
- Codului etic al angajaților care oferă servicii sociale în cadrul Federației Caritas a Diecezei Timişoara (fiecare serviciu/casă are propriul cod etic);
- Cartei drepturilor beneficiarilor de servicii sociale furnizate de Federația Caritas a Diecezei Timişoara;

Federația Caritas are o colaborare fructuoasă cu instituțiile publice de pe raza diecezei Timișoara (Primării, Consilii Locale, DGASPC-uri etc.), avându-le ca parteneri în desfășurarea activităților social-caritative ale Federației. De asemenea, Federația Caritas a Diecezei Timișoara este beneficiar al Legii 34/1998 privind acordarea unor subvenții asociațiilor și fundațiilor române cu personalitate juridică, care înființează și administrează unități de asistență socială. În baza acestei legi, beneficiază de subvenționarea (direct sau indirect) a salariilor asistenților sociali, psihologilor sau a altor angajați in serviciile sociale desfășurate de Fundație în cadrul centrelor sale. Vom detalia aceste aspecte în secțiunile următoare.

Separat de programele pe care le desfășoară, Federația este invitată ca partener într-o serie de inițiative are autorităților publice locale. La nivelul colaborării cu autoritățile locale, Federația Caritas este membră în 4 grupuri de lucru pe diverse teme, dat fiind faptul ca are o imagine bună în comunitate și este văzută ca o organizație mare, de încredere, care oferă servicii diversificate și de bună calitate. De asemenea, Federația Caritas este membră în comisiile din cadrul Direcțiilor de Asistență Comunitară, și participă la diverse discuții și întâlniri de lucru.

Astfel, pe parcursul anului 2012, în luna lunie, reprezentanții serviciilor sociale din cadrul Federației Caritas Timişoara au participat la o serie de întalniri săptămânale privind strategia locală. De asemenea, Federația Caritas Timișoara a participat la elaborarea Planului Anual de Acțiuni privind serviciile sociale în Municipiul Timișoara, unde au fost organizate 7 grupuri de lucru, Federația Caritas participând la 6 dintre ele și anume:

- Persoane cu comportament de risc
- Persoane cu dizabilități copii și adulți precum și familiile lor
- Persoane fără venituri sau venituri reduse și familii/persoane de etnie romă aflate în dificultate

- Persoane fără adăpost
- Persoane cu afecțiune gravă a capacității de muncă (boli cronice sau boli psihice).
- Persoane vârstnice aflate în situații de vulnerabilitate

Afilierea la rețele

Federația Caritas a Diecezei Timișoara este membră a Confederației Caritas România, fiind una din cele 2 Federații diecezane din România (cea de-a doua este Federația Caritas Iași). Calitatea de membru al Confederației se probează în baza unei cotizații anuale, al cărei cuantum este decis de Confederație, pe care Asociațiile Caritas regionale o plătesc către aceasta. Cotizația este o sumă fixă la nivel național în cuantum de 3000 euro și este formată din 2 părți: o cotă fixă de 1500 euro/ organizație (care reprezintă 50 % din total) și un procent din restul sumei (50 % din total cotizație) calculat pentru fiecare organizație membră în funcție de cheltuielile cu numărul de angajați, cuantumul finanțărilor primite pentru proiectele naționale ale Confederației implementate la nivel local (intervenții în caz de calamitati).

Serviciile oferite de Confederație asociațiilor și fundațiilor membre includ coordonare la nivel național, reprezentare și servicii de informare. Deciziile luate la nivelul Confederație sunt aplicabile la toate nivelurile in jos, la nivel de federații, asociații etc. De exemplu, participarea organizațiilor membre la anumite programe sau inițiative ale Confederației Caritas România este condiționată de plata cotizației. Singurul program coordonat la nivel național este cel de intervenție în caz de dezastre.

Relația cu Biserica Catolică

Federația Caritas Timișoara, ca de altfel toate organizațiile Caritas regionale și locale, este subordonată Bisericii Catolice, colaborarea dintre aceste două instituții fiind una preponderent informală și care se desfășoară în condiții foarte bune, într-un climat de înțelegere și susținere. Ca și în cazul Federației Caritas Iași, unde Federația este asociată aproape exclusiv cu departamentul social-filantropic al Episcopiei de Iași, și Caritas Timișoara reprezintă organizația de bază în serviciile social-filantropice din dieceză.

Coordonatorul programelor sociale la nivelul episcopiei este Vicarul general al Episcopiei, care este în același timp și directorul general Federației Caritas a Diecezei Timișoara, asigurând astfel reprezentarea Episcopiei în cadrul acesteia. Federația Caritas Timișoara este deschisă implementării oricăror inițiative ale Episcopului, însă este condiționată de existența resurselor de finanțare a acestor proiecte, fie din surse proprii, fie din partea Episcopiei. Colaborarea cu Episcopia decurge foarte bine, și până în acest moment nu au existat situații de anulare a anumitor proiecte din motivul neaprobării acestora de către Episcopie. Toate activitățile se desfășoară sub îndrumarea Vicarului General și cu aprobarea sau informarea Episcopului. Episcopul susține toate inițiativele Caritas, în măsura în care Federația poate asigura finanțarea acestora.

Surse de venit – non-economice și economice

Sursele de venit ale Federației Caritas sunt în marea lor majoritate non-economice, distribuite după cum urmează, cu aproximație:

- 80% finanțări și donații externe,
- 10% ca beneficiari ai legii 34/1998, sau din partea consiliilor locale și județene
- 10% din activități economice

La momentul actual, principalii finanțatori ai Federației Caritas Timișoara sunt entități din afara României: Fundația Pater Berno Germania, Renovabis Germania, Caritas Graz Austria, Caritas Eisenstadt Austria, Fundația Erste Stiftung Austria, Familiaren des Deutschen Ordens Bozen Italia, Caritas Bolzano – Trento, alături de diverse parohii și grupuri parohiale din Germania care susțin punctual diverse programe/proiecte ale Federației. Finanțările vin atât sub forma unui grant anual, în sumă fixă, pentru susținerea unui anumit program, cât și sub forma unor granturi obținute în urma finanțării de proiecte punctuale (de ex.: concursul de proiecte al Renovabis sau premiul obținut pentru înființarea SC Caritas ProdCom SRL). Federația Caritas nu a aplicat deocamdată pentru finanțări nerambursabile oferite sau gestionate de organizații sau instituții din România, dar a participat ca partener în cadrul câtorva proiecte. Lista completă a finanțatorilor Federației poate fi consultată în tabelul de mai jos:

Entități de cult	• Episcopia Romano Catolică Timișoara • Nunțiatura Apostolică – E.S. Dr. Jean Claude Perisset – România
Organizații non-guvernamentale	• ***Germania***: Aktion Renovabis e. V. – Freising ; Deutscher Caritasverband Freiburg; Caritas Essen; Fundatia Pater Berno; Kath. Kirchengemeinde St. Johannes – Heidelberg; Pfarrgemeinde Ebensfeld; Rumänienhilfe Emmendingen; Chiquita Mischke; Geschwister Jeckel Stiftung; Direkte Hilfe für Kinder in Not; Rumänienhilfe des Dekanates Grafenau; Kinder-; Alten- und Krankenhilfe für Rumänien e.V.; Förderverein für Kinder in Not e. V. – Essen; Rotary Deutschland Gemeindienst e.V – Düsseldorf; URBIS Stiftung; Freistaat Sachsen; Interessengemeinschaft "Hilfe für Nädrag" – Münster; Thomas Morus Kirchengemeinde – Münster; Rumänien-Aktion des Dekanats Aachen-Nordwest; Heiner Buttenberg Stiftung – Meckenheim; Kultur für Humanitäre Hilfe – Unsleben; Fliegende Fische – Albertshausen; Fundatia Oswald; Salvatorianer Suddeutsche Provinz; Lions Forderverein Rottal – Inn; Portikus Dusseldorf; Kindermissionswerk – Die Sternsinger – Aachen. • ***Austria:*** Caritas Graz-Seckau; Caritas Eisenstadt; Caritas Austria; Erste-Bank-Stiftung; Gernot Haupt – Institut für Sozialarbeit – Klagenfurt; Kirchengemeinde Meidling – Wien; Salvatorianer Osterreiche Provinz; Br. Franz Brugger; SDS Margarethen am Moos. • ***Italia***: Caritas Bolzano; Familiaren des Deutschen Ordens – Bozen – Südtirol; Autonome Region Tretino-Südtirol; Landesregierung Südtirol; Stiftung Südtiroler Sparkasse; Verein "Vif" – Meran – Südtirol. • ***Cehia***: Caritas Brno • ***Irlanda:*** "Help Us Dry the Tears" Fundation • ***SDS Timişoara:*** Pater Berno Rupp; Sr. Rosa Mair
Instituții publice	• Ministerelul Muncii, Familiei și Protecției Sociale • Casa de Asigurări de Sănătate Timiș • Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Timiș • Consilii Locale: Timișoara, Reșița, Caransebeș, Oțelul Roșu, Anina, Buziaș, Periam
Societăți comerciale	• SC Cottontex SRL • SC Hartl Transporte SRL • ENEL Comunicare – Deva și ENEL Cuore Onlus – Italia • Werzalit Lugoj • Sc Smithfield Prod SRL • MACCHINE PER CAFE ESPRESSO din Timișoara • S.C KNAUF SRL • SC Fornetti SRL • B Braun SRL • Baumit România SRL • SC Baumax România

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

Majoritatea serviciilor oferite de Federația Caritas sunt gratuite, excepția fiind Centrul de Îngrijiri Socio-medicale din Bacova, unde o parte dintre beneficiari încheie un acord cu organizația pentru donarea a 80% din cuantumul pensiei primite de la stat, dacă au un astfel de venit. În acest moment în centru sunt doar patru beneficiari care au un astfel de acord încheiat, ceilalți ocupanți beneficiind de servicii gratuite. În plus, Federația Caritas oferă îngrijiri paliative, care reprezintă 7% din activitatea economică (7% = 555.000 lei).

Cea mai mare parte a veniturilor economice obținute din activitatea celor două societăți comerciale (SC Caritas ProdCom SRL și SC Martinus SRL) nu sunt repartizate către susținerea programelor și proiectelor, ci intră în fondul de dezvoltare a afacerii fiecărei societăți. Cele două societăți sunt sustenabile și nu necesită intervenția Federației.

Activitatea economică directă a Federației Caritas, desfășurată în cadrul fermei "Pater Paulus" din Bacova (morărit, creșterea animalelor și legumicultură), prin produsele obținute, asigură o parte din alimentele de bază folosite în cadrul proiectelor sociale. În plus, Federația Caritas primește arendă în produse din partea SC Martinus SRL, pentru cele 100 de ha de pământ pe care le are în folosință. Această arendă este valorificată, o parte dintre aceste produse fiind furaje pentru hrana animalelor, iar cea mai mare parte (grâul) este măcinată în moara Federației, obținând astfel făină. Făina este apoi trimisă la diferite brutării cu care Federația colaborează, care în schimbul materiei brute oferă pâinea necesare pentru hrana beneficiarilor.

Cheltuielile aferente acestor activități se amortizează printr-un circuit intern, astfel: produsele – lapte, carne, pâine etc. - sunt trimise de la fermă către centre (cantină, case de copii etc.) cu aviz de însoțire a mărfii, în care se specifică prețul aferent livrării, iar valoarea respectivă se decontează din bugetul fiecărui centru. Avizele de însoțire a mărfii servesc drept document justificativ în rapoartele trimise fiecărui finanțator/donator.

Tot pentru uzul serviciilor Federației, la fermă sunt confecționate panouri solare pentru casele sau punctele de lucru ale Federației, activitate ce se dorește a fi dezvoltată în cadrul unor proiecte viitoare.

Per total, activitățile economice reprezintă 10,6% din totalul cheltuielilor pentru serviciile sociale, în sumă de 656.562 Lei, la un volum valoric de 6.187.299 lei cheltuieli cu servicii sociale. Un alt beneficiu obținut din activitățile economice îl reprezintă integrarea în câmpul muncii a 12 persoane fără adăpost, asigurându-li-se salariul minim pe economie și toate contribuțiile aferente, reprezentând pe an aproximativ 150.000 lei.

În tabelul de mai jos se regăsește evoluția veniturilor și cheltuielilor Federației Caritas a Diecezei Timișoara, cu detalierea categoriilor de venituri:

	2010	2011	2012
Total venituri din activități fără scop patrimonial, din care:	**6.818.522 lei**	**7.568.438 lei**	**7.806.732 lei**
- Venituri din donații	4.835.850 lei	4.178.264 lei	5.270.051 lei
- Venituri din sumele sau bunurile primite prin sponsorizare	677.521 lei	1.353.441 lei	787.778 lei
- Venituri din dobânzi	2.643 lei	2.619 lei	2.295 lei
- Resurse obținute de la bugetul de stat/local sau subvenții	636.976 lei	899.476 lei	988.813 lei
- Alte venituri din activitățile fără scop patrimonial	665.532 lei	1.134.638 lei	757.795 lei
Cheltuieli cu activitatea fără scop patrimonial, din care:	**5.225.913 lei**	**5.223.682 lei**	**5.322.500 lei**
- Cheltuieli de personal	1.812.438 lei	1.851.932 lei	1.900.962 lei
Total venituri din activitatea economică	**566.576 lei**	**579.273 lei**	**656.562 lei**
Cheltuieli cu activitatea economică*	**1.008.546 lei**	**1.545.502 lei**	**1.535.949 lei**

* Cheltuielile cu activitatea economică includ și toate prestațiile medicale, logistica și transporturile, gestionarea și depozitarea bunurilor primite din donații și întreținerea – asistența tehnică a infrastucturii

Sursa: date de bilanț 2010 – 2012, MF, prelucrare IES (FDSC)

Organizare, conducere şi resurse umane

La nivelul coordonării Federației, în fiecare an este organizată Adunarea Generală Ordinară, la care participă reprezentanți ai fiecărei Asociații Caritas membră în Federație. Adunarea Generală aprobă propunerile de programe și proiecte care vor fi continuate sau dezvoltate, la propunerea biroului executiv. De asemenea, Adunarea Generală aprobă bugetul propus în funcție de finanțările disponibile. În răstimpul dintre două Adunări Generale, Federația este condusă de un Consiliu Director format din 5 membri, reprezentanți ai Asociațiilor Caritas din dieceză, aleși o dată la 4 ani de Adunarea Generală prin vot direct.

Fiecare Asociație Caritas are drept responsabil un preot din partea parohiei. În timpul dintre două Adunări Generale există o comunicare și colaborare constantă între Asociații și Federație. Asociațiile Caritas de pe teritoriul diecezei Timișoara nu plătesc cotizație către Federația Caritas, ci numai către Confederația Caritas România.

Federația Caritas Timișoara este singura organizație Caritas din dieceză care desfășoară programe de servicii sociale autorizate, asociațiile membre având preponderent inițiative sau proiecte mai mici, de scurtă durată. Dintre cele 8 organizații membre, numai 3 sunt active și desfășoară programe în mod constant, proiecte asemănătoare cu cele oferite de Federație, dar în regim independent. Asociațiile Caritas își asigură independent finanțarea serviciilor care le oferă.

Federația și Asociațiile membre colaborează în mod constant în special în cadrul centrelor sau serviciilor Federației care se desfășoară în localitatea în care își au sediul anumite asociații. De exemplu, pentru serviciul de închiriere a scaunelor cu rotile sau a altor materiale necesare persoanelor cu dizabilități, aceste persoane le ridică direct de la sediul Asociației Caritas din localitatea lor și semnează un proces verbal de predare-primire, fie cu Asociația, fie direct cu Federația.

Federația are în total 176 de angajați, număr care include și angajații al căror salariu este subvenționat de către Consiliile Locale cu care organizația colaborează. Dintre aceștia, aproximativ 10 angajați sunt persoane cu diverse grade de dizabilitate. În plus, Federația are în echipă 2 angajați ai Direcției

Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Timiș, persoane angajate de Direcție – detașate în cadrul parteneriatului. Toți angajații au încheiate contracte individuale de muncă.

Angajații cu studii superioare reprezintă aproximativ 10-15% din totalul angajaților și sunt implicați în principal în echipa executivă și ca personal de asistență socială sau psihologi. Vom detalia structura personalului în secțiunea dedicată acestui subiect.

Nivelul de salarizare se stabilește în funcție de fondurile disponibile, de domeniu de lucru și de tipul de muncă depusă. Cel mai mic salariu oferit este echivalent cu salariul minim pe economie (aprox. 800 de lei), iar cel mai mare este de 2500 de lei. Persoanele care lucrează pe aceeași poziție au același salariu, indiferent că sunt plătiți direct de Federație sau sunt angajați prin intermediul Consiliului Local sau al DGASPC.

Selecția personalului se face pe bază de concurs, fiecare persoană interesată poate trimite un CV, iar pentru cei selectați se organizează interviuri. În zonele rurale, Federația preferă să angajeze persoane cu domiciliul în localitatea în care își desfășoară serviciile. Recomandările primite din partea reprezentanților Episcopiei nu constituie un criteriu de angajare, deși există situații în care anumite persoane sunt recomandate de un preot. Angajații sunt de etnii și statusuri diferite, femeile fiind reprezentate într-o proporție mai mare.

Persoanele cu dizabilități sau aflate în situații de risc sunt angajate pe perioadă nedeterminată, atât timp cât au nevoie de locul de muncă. Aceste persoane, cu diferite forme de dizabilități nu se pot descurca pe piața liberă a muncii, iar susținerea centrului le este necesară.

De asemenea, Federația Caritas a Diecezei Timișoara lucrează cu un număr considerabil de voluntari, implicați în diverse programe ale organizației. Momentan Federația are 34 de voluntari români înregistrați, la care se adaugă un număr variabil de voluntari străini, care vin să lucreze timp de un an în cadrul Federației Caritas prin intermediul unui parteneriat cu organizația Jesuit European Volunteers din Germania. La ora actuală au 4 voluntari care lucrează în acest regim. Pentru toți voluntarii implicați în programe sau proiecte sunt încheiate contracte de voluntariat, indiferent de perioada pe care o alocă lucrului în cadrul proiectelor. Federația are și un program de practică pentru studenții de la Asistență Socială sau Psihologie care vor să desfășoare activități în cadrul serviciilor oferite de Caritas, în medie 6-7 practicanți în fiecare an.

Responsabilitatea socială și relația cu comunitatea

Federația Caritas a Diecezi Timișoara păstrează o relație strânsa cu comunitatea locală, cu autoritățile locale din zonele în care își desfășoară proiectele și cu celelalte ONG-uri din județul Timiș. Astfel, Federația a încheiat parteneriate cu instituțiile publice din localitățile în care activează, cu diferite ONG-uri și instituții de învățământ, precum și cu entități de cult și organizații cu profil religios care susțin proiectele organizației și îi o oferă o mai bună ancorare în comunitățile în care este prezentă. Printre parteneri se numără Consiliul Local Timișoara, Primării locale, insituții de protecție, ONG-uri cu profil de activitate asemănător, școli, licee și universități, precum și o societate comercială (OMV Timișoara) care oferă stagii de practică pentru copiii aflați în centrul de plasament din Timișoara. În anexă sunt prezentați partenerii și colaboratorii Federației Caritas a Diecezi Timișoara, scopul parteneriatului încheiat, precum și programele Federației vizate de respectiva colaborare.

Printre alte acțiuni de implicare directă în comunitate, se numără:

- Acțiune de identificare a cerșetorilor, copiilor lipsiți de supravegherea și ocrotirea părinților și a persoanelor fără adăpost - inițiativă ce aparține Poliției Locale Timișoara în colaborare cu Direcția de Asistență socială Comunitară și Federația Caritas Timișoara - Direția de Asistență Socială Comunitară oferă consiliere și îndrumare în intervalul 10.00 -17.00, iar Federația Caritas Timișoara ca prelungire la serviciu oferă găzduire persoanelor fără adăpost în intervalul orar 22.00 – 07.00.
- Iulie 2012 – Participare seminar Anti-mobbing – Centrul pentru combaterea hărțuirii psihologice la locul de munca și promovare a egalității de șanse.
- Participare Curs Silver Living - Aspecte de îngrijire socială pentru independență și autonomie la vârste înaintate
- Participare Competitie cu premii Martie 2013 – Concurs de proiecte pilot pentru promovarea coresponsabilității sociale - Titlu Proiect: ConecTm - Coresponsabilitatea ca oportunitate pentru nevoile existente în comunitatea Timișoara
- Participare sesiune de informare privind integrarea socială și profesională a persoanelor cu dizabilități
- Participare Conferința de lansare a Proiectului " Participarea pe piața muncii a grupurilor vulnerabile din județul Timiș"
- Participare Conferința europeană "Mobilizarea resurselor locale pentru dezvoltarea unei societăți incluzive"

Practici manageriale generale – planificare

Federația Caritas a Diecezi Timișoara folosește două instrumente de planificare a activităților sale: Planul Strategic privind activitatea Federației Caritas a Diecezei Timișoara în domeniul serviciilor sociale și Planul de Acțiune Anual, care detaliază liniile strategice din Planul Strategic. Ambele documente sunt discutate și aprobate în Adunarea Generală, la fel ca și rezultatele obținute în activitățile fiecărui an.

Planul Strategic al Federației Caritas este realizat pentru perioada 2011 – 2015 și cuprinde date generale privind scopul și obiectivele organizației, principiile și valorile după care se ghidează aceasta și detalierea obiectivelor strategice ale fiecărei categorii de servicii oferite de Federație. Conform acestui document, Planul Strategic va fi evaluat anual, prin intermediul:

- rapoartelor de monitorizare;
- unui raport privind gradul de atingere a obiectivelor stabilite în Planul de Acțiune, raport întocmit de către coordonatorul fiecărei unități sociale în parte;
- organizarea unei întâlniri anuale, la care va participa personalul, partenerii, reprezentanți ai beneficiarilor și ai comunității, unde vor fi comunicate și evaluate rezultatele implementării Planului de Acțiune.

Planul de Acțiune Anual detaliază obiectivele și acțiunile concrete pentru fiecare serviciu oferit de Federația Caritas a Diecezei Timișoara, și urmează în mare aceeași structură ca și Planul Strategic.

Management financiar

Din punct de vedere financiar, cele trei entități juridice, Federația Caritas a Diecezei Timișoara, SC Martinus SRL și SC Caritas ProdCom SRL au gestiune separată, asigurată însă, la nivel de

contabilitate primară, de același aparat financiar. Expertiza contabilă este realizată prin intermediul unei firme de contabilitate.

Veniturile economice directe ale Federației, din producția de carne, ouă, lapte sau făină se decontează prin circuitul intern descris în secțiunea "Surse de Venit", iar cheltuielile de producție sunt acoperite în general din veniturile rezultate din produse sau prin intermediul arendei primite din partea SC Martinus SRL.

Gestiunea financiară a fiecărui centru sau program este responsabilitatea coordonatorului acestuia, care gestionează și este la curent cu toate resursele disponibile, precum și modalitatea de utilizare a acestora. În fiecare centru / punct de lucru se realizează contabilitatea primară, iar centralizarea bilanțurilor primite este se realizează la sediul Federației Caritas, de către contabilul organizației.

II. DESCRIEREA ACTIVITĂȚII ECONOMICE

Evoluția în timp a principalilor parametri ai activității

Punctul principal de lucru în care se desfășoară activitatea economică (directă sau indirectă) a Federației Caritas a Diecezei Timișoara este Ferma "Pater Paulus" din Bacova. În acest spațiu se desfășoară atât cea mai mare parte a activității SC Martinus SRL (producția de cereale), atelierul de tâmplărie gestionat prin intermediul SC Caritas ProdCom SRL, cât și partea cea mai consistentă a activității economice directe a Federației (moara, spațiile destinate creșterii animalelor).

SC MARTINUS SRL are ca obiect de activitate cultura mare de cereale; magazine nealimentare (haine second-hand) și prestări servicii (curățenie, zugrăvit etc.).

Ferma "Pater Paulus" Bacova

Principala activitate desfășurată este cultura de cereale, pentru producția cărora sunt lucrate în total 230 ha de pământ, dintre care 130 ha de teren sunt arendate de la terți (locuitori din comuna Bacova), iar 100 ha sunt arendate de la Federația Caritas care le are în proprietate. SC Martinus SRL cultivă grâu pe cea mai mare suprafață, aproximativ 100 ha, și are culturi mai mici de porumb (40 ha), floarea soarelui (35 ha), secară (10 ha), ovăz (10 ha) și orz (10 ha).

Producția realizată este utilizată astfel:

- comercializare: 50% din producția de grâu și 100% producția de floarea soarelui
- plata arendei către terți sau Federație: 50% din producția de grâu, și integral producția de porumb, secară, orz și ovăz, în funcție de solicitarea proprietarilor de teren

În ceea ce privește capacitatea de producție a SC Martinus SRL, aceasta s-a păstrat relativ constantă pe parcursul ultimilor 3 ani de activitate. Schimbări semnificative s-au înregistrat în privința culturii de porumb, și într-o măsură mult mai mică în cultura de floarea soarelui, din cauza secetei din anii 2011 și 2012. Capacitatea de producție a SC Martinus SRL, în perioada 2010-2012 se găsește în tabelul de mai jos:

	2010	2011	2012
Grâu	350 tone	350 tone	350 tone
Porumb	4 tone / ha	2,8 tone / ha	1,2 tone / ha
Floarea soarelui	1,8 tone / ha	1,7 tone / ha	1,1 tone / ha
Ovăz	10-15 tone	10-15 tone	10-15 tone
Orz	20 tone	20 tone	20 tone
Secară	10 tone	10 tone	10 tone

Sursa: Federația Caritas a Diecezei Timișoara, documente interne, prelucrare IES (FDSC)

Magazine nealimentare

La momentul actual Martinus SRL gestionează 3 magazine în care sunt valorificate donațiile primite de la diferite organizații. Donațiile sunt primite de către Federația Caritas, care le sortează și le clasifică, iar pachetele potrivite pentru valorificare (haine de mai bună calitate, nepotrivite beneficiarilor etc.) sunt vândute firmei SC Martinus SRL, cu factură, care desfășoară activitatea de comercializare. Hainele sunt depozitate într-un spațiu dedicat, un depozit central aflat în Bacova.

Cele trei magazine second-hand sunt situate în Timişoara, Bacova şi Buziaş, comercializează diverse articole de îmbrăcăminte şi încălțăminte, fiecare magazin având angajată câte o vânzătoare.

Alte servicii

În activitatea de prestări servicii, SC Martinus SRL are momentan un contract cu Școala din Bacova (prin intermediul Primăriei Bacova), pentru activități de curățenie, pe care le desfășoară una dintre beneficiarele Centrului de Integrare Socioprofesională.

Angajați

În acest moment SC Martinus SRL are 18 angajați, dintre care 5 din grupuri vulnerabile, fără adăpost (dintre beneficiarii azilului de noapte), angajați cu normă întreagă ca muncitori necalificați. Mai jos regăsiți evoluția numărului de angajați, în ultimii 3 ani de activitate a societății comerciale:

An	2010	2011	2012
Nr. angajați total	16	16	17
Nr. angajați din gr. vulnerabile	4	5	5

Sursa: Federația Caritas a Diecezei Timișoara, documente interne, prelucrare IES (FDSC)

SC CARITAS PRODCOM SRL are drept obiect de activitate realizarea obiectelor de tâmplărie, și produce paleți de lemn, de unică folosință, pentru un producător de cabine de duș. Paleții sunt realizați pe două dimensiuni, în funcție de cerința clientului.

Angajații SC Caritas ProdCom SRL sunt 2 persoane defavorizate (angajate cu normă întreagă), foști beneficiari ai azilului de noapte și 1 tâmplar calificat, angajat cu jumătate de normă. Dată fiind

înființarea recentă a societății comerciale, numărul și structura personalului s-a păstrat în aceeași formă de la început.

În medie, atelierul de tâmplărie produce 4 paleți / zi.

FEDERAȚIA CARITAS A DIECEZEI TIMIȘOARA desfășoară activități economice directe, prin activități de legumicultură, creșterea animalelor și valorificarea produselor acestora. Federația Caritas produce făină, lapte și carne, produse ce sunt valorificate printr-un circuit intern în cadrul centrelor sociale ale organizației.

În cadrul acestei activități Federația Caritas are 5 angajați cu normă întreagă, care fac parte din grupuri defavorizate (persoane fără locuință sau cu dizabilități). Numărul acestora s-a păstrat constant pe parcursul ultimilor 3 ani de activitate.

În anul 2012, pe terenul Fermei Bacova au fost crescuți în medie 170 de porci, 8 vaci și au fost măcinate 84.800 de kg de făină, care au intrat în circuitul intern Caritas. La nivel de producție efectivă, în cadrul fermei sunt măcinate 2,5 tone de făina / săptămână, 40 litri de lapte / zi, iar de la animale provin în medie 100 kg de carne/cap. Făina produsă este trimisă spre prelucrare la 4 brutării din zonă, care în schimbul unei cantități de materie primă furnizează pâinea necesară cantinei sociale și a celorlalte servicii.

Evoluția indicatorilor financiari

La nivelul anului 2012, ***SC Martinus SRL*** a avut un rulaj de 162.000 euro, din care cheltuielile au însumat 150.000 de euro. Din profitul realizat, SC Martinus SRL transferă către Federație o cotă reprezentând aprox. 3% din totalul costurilor de finanțare a serviciilor sociale ale acesteia, restul profitului fiind reinvestit în dezvoltarea afacerii.

Profitul obținut prin intermediul ***SC Caritas ProdCom SRL*** este deocamdată reinvestit în totalitate în dezvoltarea afacerii și nu a fost redistribuit către cele două entități asociate (SC Martinus SRL și Federația Caritas). În anul 2012 SC Caritas ProdCom SRL a avut un rulaj de 29.000 de euro și cheltuieli de aproximativ 25.000 de euro.

În ceea ce privește activitatea economică directă desfășurată de ***Federația Caritas a Diecezei Timișoara***, la nivelul anului 2012, carnea și laptele valorificate în circuitul intern au însumat aproximativ 8500 de euro, iar valoarea arendei aproximativ 20.000 de euro, la care se adaugă aproximativ 33.000 de euro produse cumpărate suplimentar de la SC Martinus SRL. Per total, Federația a rulat în regie proprie și prin intermendiul societății comerciale SC Martinus SRL, aproximativ 61.000 de euro.

Toate aceste date au fost obținute în urma discuțiilor cu reprezentanții Federației Caritas a Diecezei Timișoara, sumele find estimări, care se reflectă în datele de bilanț din tabelul de mai jos.

In tabelul de mai jos regăsiți indicatorii financiari din ultimii 3 ani atât pentru Federația Caritas, cât și pentru cele două societăți comerciale gestionate de către aceasta:

An	Indicator	2010	2011	2012
SC Martinus SRL	Cifra de afaceri netă	450.009 lei	514.802 lei	646.294 lei
	Alte venituri din exploatare	0 lei	72.261 lei	53.225 lei
	Cheltuieli	413.895 lei	510.689 lei	625.697 lei
	Rezultatul net	36.114 lei	76.374 lei	73.882 lei
SC Caritas ProdCom SRL	Cifra de afaceri netă	0	15.380 lei	118.530 lei
	Alte venituri din exploatare	0	2.959 lei	6.450 lei
	Cheltuieli	0	67.834 lei	109.170 lei
	Rezultatul net	0	-49.495 lei	15.810 lei
Federația Caritas – activitatea economică	Cifra de afaceri netă	3.391 lei	12.393 lei	12.712 lei
	Alte venituri din exploatare	563.185 lei	566.844 lei	643.850 lei
	Cheltuieli	1.008.546 lei	1.545.502 lei	1.535.949 lei
	Rezultatul net	-441.970 lei	-966.265 lei	-879.387 lei

Sursa: date de bilanț 2010 – 2012, MF, prelucrare IES (FDSC)

SC Caritas Prod Com a înregistrat pierdere în anul 2011, deoarece a fost primul an de activitate, lucra cu număr de personal redus, testând piața de desfacere. Activitatea economică a Federației Caritas Timișoara înregistrează deficit în fiecare an, deoarece cuprinde toate prestațiile medicale, logistica și transporturile, gestionarea și depozitarea bunurilor primite din donații și întreținerea – asistența tehnică a infrastucturii.

Piața actuală

SC Caritas Prod Com produce paleți de unică folosință, la comandă, pentru un singur client, o firmă din Timișoara care produce cabine de duș. În perioada următoare, Federația intenționează să mențină producția la acest nivel și nu prevede o extindere a activității în viitorul apropiat.

SC Martinus SRL are drept clienți pentru produsele sale distribuitorii care livrează îngrășăminte și ierbicide necesare producției de cereale, Martinus SRL achitând costul acestora în produse la prețul pieței.

În cazul Federației Caritas, activitatea economică nu se desfășoară pentru o piață externă, este mai degrabă gândită pentru a răspunde nevoilor diferitelor tipuri de servicii și proiecte derulate de către Federație (ex. asigurarea de produse alimentare pentru diferitele servicii: Azilul de Noapte, cantina socială, etc). În felul acesta Federația Caritas nu mai trebuie să cumpere aceste bunuri și servicii, ferma funcționând ca un centru de sprijin logistic.

III. RESURSE UMANE, CONDUCEREA ŞI MANAGEMENTUL

Consiliul Director

Consiliul Director al Federației Caritas a Diecezei Timișoara este format din 5 membri, reprezentanți ai Asociațiilor Caritas din dieceză. Conform Statutului Federației, Consiliul Director este format dintr-un director general, doi directori adjuncți, un secretar general și 5 consilieri, momentan nefiind ocupate toate funcțiile.

Echipa managerială

Echipa de management a Federației Caritas a Diecezei Timișoara este compusă din directorul executiv care are în subordine un responsabil financiar, un responsabil resurse umane, un coordonator asistență socială, secretariatul, un responsabil securitate și sănătate în muncă și un birou de consultnță juridică. La nivel de servicii, fiecare Centru de Zi are un coordonator distinct, Centrele de Îngrijiri la Domiciliul un coordonator general, iar fiecare proiect/program are câte un coordonator responsabil de întreaga activitate a serviciului. Toți coordonatorii sunt subordonați Directorului Executiv.

Echipa de coorodonare și personalul Federației Caritas a Diecezei Timișoara sunt organizate conform organigramei Federației, pe care o regăsiți mai jos:

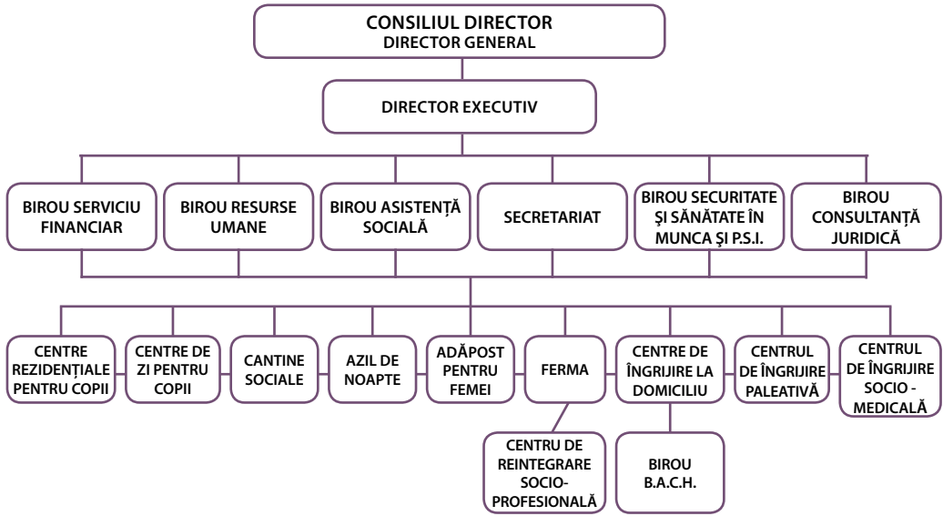

Sursa foto: Federația Caritas a Diecezei TImișoara

Personalul

Așa cum am menționat mai sus, Federația Caritas a Diecezei Timișoara are în total 176 de angajați, număr care include și angajații al căror salariu este subvenționat de către Consiliile Locale cu care organizația colaborează. Dintre aceștia, aproximativ 6 angajați sunt persoane cu diverse grade de dizabilitate. În plus, Federația are 2 angajați ai Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Timiș, persoane angajate de Direcție. Toți angajații au încheiate contracte individuale de muncă.

În ceea ce privește angajații care lucrează direct în prestarea de servicii, Federația Caritas a stabilit diverse colaborări cu Consiliile Locale și cu Casa de Asigurări de Sănătate, pentru cele mai multe dintre serviciile oferite. În acest sens, activitatea Centrului de Îngrijiri Socio-Medicale din Bacova se desfășoară în colaborare cu Consiliul Local Timișoara care subvenționează salariile a 6 angajați: 1 asistent social, 1 asistent medical, 1 bucătar și 3 îngrijitori bătrâni. În cadrul Centrului de Îngrijire Paliativă Hospice, Consiliul Local Timișoara subvenționează salariile a 3 angajați: un asistent social, un psiholog și un muncitor de întreținere, salarii ce nu pot fi decontate prin Casa de Asigurări de Sănătate. Tot Consiliul Local Timișoara subvenționează la adăpostul pentru victime ale violenței în familie 4 posturi (2 asistenți sociali, 1 pedagog social și 1 psiholog), iar la azilul de noapte 5 posturi. În cadrul Centrelor de Îngrijiri la Domiciliu sunt subvenționate o parte din salarii de către Consiliile Locale din localitățile în care acestea își desfășoară activitatea.

	2010	2011	2012
Total angajați, din care:	**168**	**165**	**175**
- în colaborare cu autorități locale	24	23	29
- cu dizabilități	4	5	5
- în situații de risc	5	6	5

Sursa: Federația Caritas a Diecezei Timișoara, documente interne, prelucrare IES (FDSC)

Numărul și structura personalului la data ultimului bilanț

Structura de personal a Federației Caritas a Diecezei Timișoara, la nivelul anului 2012, se regăsește în tabelul de mai jos:

Nr. total angajați	Din care Personal specializat*			Personal specializat	Personal mediu
în 2012	**As. Socială**	**Medical**	**Educație**	**în alte domenii**	**nespecializat**
181	27	31	23	67	33

*Se face referire la personalul care deține diplome de studii în domeniile respective
Sursa: Federația Caritas a Diecezei Timișoara, documente interne, prelucrare IES (FDSC)

Voluntari

Federația Caritas a Diecezei Timișoara lucrează în acest moment cu 34 de voluntari români înregistrați cu contract de voluntariat, la care se adaugă 4 voluntari străini, implicați în activitățile Federației pe o perioadă de 1 an. Voluntarii sunt implicați în toate proiectele organizației, în funcție de nevoile acesteia și de opțiunea lor personală, iar perioada pe care o dedică Federației variază destul de mult de la o persoană la alta.

IV. SURSE DE DATE ŞI INFORMAȚII

- Statutul Federației Caritas a Diecezei Timișoara;
- Situații financiar-contabile – bilanțuri, bugete;
- Rapoarte anuale, Raport anual prezentat AG sau Consiliului Director;
- Rapoarte de proiect;
- Rapoarte ale activităților care implică membri;
- Regulamente de Organizare Internă;

- Organigrama Federației Caritas a Diecezei Timișoara;
- Fișe de post;
- Website-ul Federației Caritas a Diecezei Timișoara: http://www.federatia-caritas.ro

ANEXĂ – Lista partenerilor și colaboratorilor Federației Caritas a Diecezi Timișoara

ENTITĂȚI DE CULT ȘI ORGANIZAȚII CU PROFIL RELIGIOS			
Nr. crt.	**PARTENER**	**SCOP**	**Serviciul social cu care s-a încheiat convenția**
1.	Episcopia Romano-Catolica Timişoara	Asigurarea de condiții optime și standarde ridicate în activitațile proprii ale cantinei.	Cantina socială Timișoara
2.	Mitropolia Banatului Arhiepiscopia Timişoarei	Realizării de politici și acțiuni comune precum și promovare în comunitate a serviciilor oferite în cadrul adăposturilor pentru victimele violenței domestice	General
3.	Parohia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică„ Sfânta Maria Regina Păcii a Unității"	Sprijinirea Centrului de Îngrijire Paliativă, îndrumare spirituală a pacienților de religie greco-catolică	Centrul de Îngrijire paliativă de Tip Hospice„ Casa Milostivirii Divine"
4.	Parohia Romano - Catolică„ Sfântul Nume al Sfintei Fecioare Maria" Nădrag	Sprijinirea copiilor proveniți din familii aflate în dificultate socială din Nădrag și a vârstnicilor care se confruntă cu probleme medicale și sociale	Centrul de zi pentru copii Nădrag și Cantina Socială pentru persoane vârstnice Nădrag
5.	Misiunea Religioasă Catolică Caritas Moldova	Schimb de informații, experiență și colaborare între părți în vederea îmbunătățirii și armonizării practicilor și metodelor de intervenție pentru copiii aflați în dificultate, persoane adulte, marginalizate sau cu risc de marginalizare	General
6.	Organizația Regională a Familiilor Kolping din Banat	Servicii cu caracter primar, sprijin în realizarea unor demersuri pentru îmbunatățirea calității vieții persoanelor aflate în dificultate sau în situații de marginalizare socială.	Azilul de Noapte
7,	Jesuit European Volunteers	Contract voluntariat	General

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

INSTITUȚII PUBLICE			
Nr. crt.	**PARTENER**	**SCOP**	**Serviciul social cu care s-a încheiat convenția**
8.	Consiliul Local Timişoara - Direcția de Asistență Socială Comunitară	Realizarea de măsuri și acțiuni de sprijin comune pentru a răspunde nevoilor sociale ale persoanei/familiei/grup în scopul prevenirii sau limitări unor situații de dificultate ori vulnerabilitate, care pot duce la marginalizare sau excluziune socială.	• Azil de Noapte • Centrul de îngrijire si asistență socială la domiciliu • Centrul de îngrijire Paliativă Hospice • Cantina Caritas • Adăpost pentru victime ale violenței în familie • B.A.C.H. • Centrul socio-medical pentru persoane varstnice si bolnavi cronici„ Sf. Ioan" – Bacova
9.	Primăria Nădrag	De a asigura servicii de calitate pentru copii proveniți din familii aflate în dificultate.	Centrul de zi Nădrag
10.	Primăria Periam	De a asigura servicii de calitate pentru copii proveniți din familii aflate în dificultate.	Centrul de zi Periam
11.	Primăria Sanandrei	Colaborare în vederea sprijinirii Centrului de Zi pentru Copii cu dizabilități, Carani	Centru de Zi pentru Copii cu Dizabilități - Carani
12.	Primaria Dudeștii Noi	Colaborare în vederea sprijinirii Casei de Copii pentru persoane cu dizabilități Dudeștii Noi.	Casa de Copii Dudeștii Noi
13.	Casa de Asigurări de Sănătate Timiș	Sunt contractate servicii medicale la domiciliu și spitalicești în regim de spitalizare continuă.	Centrul de Îngrijiri Paliative Hospice, CIASD
14.	Serviciul Pentru Protecția Persoanelor cu Handicap Timișoara	Prevenția si combaterea fenomenului de marginalizare socială a persoanelor cu handicap grav, care optează pentru angajarea unei persoane care să asigure îngrijire și supraveghere persoanei încadrate în grad de handicap	General
15.	Poliția Municipiului Timișoara Secția 3	Prevenirea și combaterea fenomenului de violență în familie.	Adăpost pentru victime ale violenței în familie
16.	Serviciul de probațiune de pe lângă Tribunalul Timiș	Colaborarea părților în vederea asigurării eficienței implementării activității neremunerate ca obligație impusă de instanțe în sarcina persoanelor condamnate sau a minorilor.	General, Azilul de noapte Pater Berno
17.	Cabinet medical medicină de familie Dr. Nițu Lucian	Servicii de asistență medicală de specialitate pentru beneficiarii Centrului de zi Nădrag	Centrul de zi pentru copii – Nădrag

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

ORGANIZAȚII NONGUVERNAMENTALE			
Nr. crt.	**PARTENER**	**SCOP**	**Serviciul social cu care s-a încheiat convenția**
18.	Asociația Serviciului APEL	Ofera servicii de informare, consiliere și orientare profesională, respectiv monitorizarea în perioada de inserție profesională a tinerilor defavorizați din punct de vedere social.	Azilul de Noapte
19.	Asociația pentru Promovarea Femeii din România	Prevenirea și combaterea fenomenului de violență în familie.	Adăpost pentru victime ale violenței în familie
20.	Asociația Creștină FOR HELP	Centru de zi pentru copii proveniți din familii în situații sociale deficitare.	Azilul de Noapte
21.	Centrul de Resurse pentru initiative Etice si Solidare	Constituirea Grupului Local de Inițiativă în municipiul Timișoara, cu scopul de contribui la facilitarea schimbului de bună experiență și bune practici pe piața muncii și dezvoltarea unor proiecte pilot în domeniul incluziunii sociale, cu accent asupra economiei sociale și solidare.	General
22.	Regiunea (Filiala) 4 Timiș – I.P.A (Asociația Internațională a Polițiștilor) Secția Română	Sprijinirea în comun a acțiunilor și programelor derulate de către cele două părți și promovarea reciprocă de imagine	General
23.	Centrul de prevenire și Consiliere Anti Drog	Promovarea unei implicări active în cadrul societății civile prin prevenire și consiliere anti-drog	General
24.	Asociația de Asistență Socială și Educație Casa de copii„ Maria Montini Levezzari" Oituz	Activități extrașcolare cu caracter recreativ desfășurate și care au ca scop creșterea gradului de socializare a beneficiarilor ambelor instituții	Centrul rezidențial pentru copii „ Mama – copil"
25.	Asociația Oncohelp Timișoara	Sprijinirea pacienților oncologici	Centrul de îngrijire Paliativă Hospice
26.	Asociația TIMISENS	Promovarea incluziunii sociale pentru persoanele fără adăpost	Azilul de noapte Pater Berno
27.	Fundația Timișoara `89	Susținerea persoanelor fără adăpost prin oferirea unui adăpost temporar și prin asistarea în vederea reintegrării sociale a acestora	Azilul de noapte „ Pater Berno "
28.	Fundația„Sancta Maria Hilfe" Timișoara	Organizarea de cursuri de perfecționare și calificare în domeniul Asistenței Sociale	General

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

INSTITUȚII DE ÎNVĂȚĂMÂNT			
Nr. crt.	**PARTENER**	**SCOP**	**Serviciul social cu care s-a încheiat convenția**
29.	Universitatea Mihai Eminescu Facultatea de psihologie și asistență socială	Instruirea practică a studenților de la secția psihologie.	General
30.	Universitatea de Vest Facultatea de sociologie și psihologie	Instruirea practică a studenților de la secția de asistență socială.	General
31.	Inspectoratul Școlar Județean Timiș Școala cu cls. I-VIII nr. 29 Timișoara	Prevenirea și combaterea fenomenului de violență în familie.	Adăpost pentru victime ale violenței în familie
32.	Liceul Teoretic N. Lenau	Consultarea și susținerea reciprocă în derularea proiectelor care vizează punerea în practică a politicilor de prevenire a traficului de persoanae și lupta împotriva consumului de droguri inclusiv prin creșterea cunoașterii despre fenomen, a construcției de procese de bune practici.	Biroul de prevenire-consiliere antidrog
33.	Liceul Teologic Romano - Catolic Gherhardinum Timișoara	Prevenirea și combaterea fenomentului de abandon școlar, a marginalizării sociale, implicarea și responsabilizarea părților semnatare în educația elevilor	Centrul rezidențial pentru copii„Mama – Copil" Timișoara
34.	Grup Industrial de Transporturi Auto Timișoara	Prevenirea și combaterea fenomentului de abandon școlar, a marginalizării sociale, implicarea și responsabilizarea părților semnatare în educația elevilor	Centrul rezidențial pentru copii „Mama – Copil" Timișoara
35.	Liceul Tehnologic "Traian Grozăvescu" Nădrag	Prevenirea, combaterea fenomenului de abandon școlar, a marginalizării sociale la nivelul Comunei Nădrag	Centru de zi pentru copii – Nădrag
36.	Inspectoratul Școlar Județean Timiș, Liceul Teoretic Periam	Prevenirea și combaterea fenomenului de abandon școlar la nivelul județului Timiș, a marginalizării sociale	Centru de zi pentru copii romi – Periam
37.	Școala Generală Clasele I-VIII Bacova	Susținerea proiectelor cu și pentru copiii sau tinerii proveniți din familii cu probleme sociale prin programe sociale, cultural-artistice, sportive, tehno-aplicative.	Centrul de zi pentru copii „ Pater Berno" – Bacova
38.	Școala Generală cu clasele I-VIII din Carani	Susținerea proiectelor cu și pentru copiii cu dizabilități	Centru de zi pentru copii – Carani
39.	Grădinița Nădrag	Prevenirea și combaterea fenomenului de abadon școlar, a marginalizării sociale, implicare și responsabilizarea părților semnatare în educația elevilor preșcolari	Centrul de zi pentru copii – Nădrag
40.	Centrul de reeducare Buziaș	Lucrări constand în muncă necalificată, prestate de către minorii rezidenți ai centrului de reeducare, în regim de voluntariat, la punctele de lucru din localitatea Bacova (Centrul de Integrare Socio - Profesională din cadrul Fermei Pater Paulus din Bacova)	Centrul de Integrare Socio-Profesională din cadrul Fermei Pater Paulus din Bacova
41.	Școala Gimnazială V.V. Delamarina, structura Școala cu clasele I-VIII, Petroasa Mare	Desfășurarea de activități care să implice copiii instituționalizați la Centrul Rezidențial și elevii școlii, urmărindu-se cooperarea instituțională, socializarea copiilor, comunicarea și experiențe comune	Centrul Rezidențial pentru copii„Caritas" Pietrosa Mare
42.	Școala de arte și Meserii „Eurotraining"	Organizarea de cursuri de perfecționare în diferite domenii	General

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

SOCIETĂȚI COMERCIALE			
Nr. crt.	**PARTENER**	**SCOP**	**Serviciul social cu care s-a încheiat convenția**
43.	OMV Timişoara	Stagiu Pregătire Practică	Centrul Rezidențial „Mama – Copil" Timișoara

Sursa: http://www.federatia-caritas.ro, prelucrare și completare IES (FDSC), Fed. Caritas

Studiu de caz

Fundația creştină „Diakonia" – Serviciul de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal – Filiala Sfântu Gheorghe

„Dumnezeu ne vede, ne aude – suntem în palma şi în mâinile Lui!"
(Anna Tóth, Director Executiv - Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe)

Forma de organizare

Fundația Creştină Diakonia – Filiala Sfântu Gheorghe (FCD-SG sau "Fundația") a fost înființată în noiembrie 2002. Funcționează ca filială a Fundației Creștine Diakonia, organizație non-profit, cu personalitate juridică proprie, în baza OG 26/2000 privind asociațiile şi fundațiile (modificată) şi potrivit Regulilor Canonice ale Bisericii Reformate. În cadrul Filialei funcționează, în baza Legii 448/2006 cu modificările ulterioare şi o unitate protejată. Organizația studiată este deci parte (filială) a Fundației Creştine Diakonia (fondată în anul 2000) care funcționează ca serviciu de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal (cu reşedința în Cluj-Napoca). Alte filiale ale Fundației funcționează la Cluj-Napoca, Târgu Mureş şi Reghin. Un Birou de coordonare al filialelor funcționează la Cluj-Napoca.

Misiunea şi scopul

Misiunea prioritară a organizației este cea caritabilă, aceasta funcționând ca serviciu de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal şi sub coordonarea acesteia. Organizația s-a orientat în primul rând spre dezvoltarea de instituții şi furnizarea de servicii sociale şi medicale persoanelor şi familiilor în situație de dificultate. Acestora li se adaugă o dimensiune civică şi de *advocacy*: promovarea vieții şi dezvoltarea responsabilității civice şi sociale a cetățenilor.

Specificul religios al organizației

„Totdeauna am avut impresia că nu trebuie doar să ții predici despre iubirea lui Dumnezeu, ci trebuie să arăți, să trăieşti acest lucru. Şi aici am găsit această satisfacție, că într-adevăr, în fiecare zi facem ceva (...) pentru oameni"
(Anna Tóth, Director Executiv - Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe)

Fundația Diakonia este prin excelență o organizație a Bisericii Reformate. Este coordonată de Eparhia Reformată din Ardeal şi funcționează ca serviciu de caritate al acesteia.

Fundația Creştină Diakonia îşi asumă dimensiunea de organizație creştină ca particularitate şi ca parte integrantă a organizării, funcționării şi serviciilor oferite. Întreg modul de funcționare a organizației este gândit a fi ca o reflectare a iubirii lui Dumnezeu față de oameni, iar implicarea în activitățile Fundației presupune asumarea *iubirii* creştine față de aproapele, asumarea misiunii diaconice a Fundației, de *slujire* a comunității şi de *mărturisire* creştină prin fapte, efect al responsabilității personale a omului înaintea lui Dumnezeu.

De aceea, componenta creştină a organizaţiei este o dimensiune considerată relevantă şi în recrutarea personalului: atitudinea candidaţilor la angajare faţă de oameni este considerată esenţială, şi investigarea acesteia este parte a interviurilor de angajare. Atitudinea creştină mai degrabă decât apartenenţa confesională primează în acest caz. În cazul filialei din Sf. Gheorghe (dar nu al întregii Fundaţii, conducerea filialei din Cluj, de exemplu, fiind asigurată de un medic), conducerea executivă a celor două departamente ale filialei este asigurată de doi preoţi. Parte a serviciului de îngrijire este şi îndrumarea spre rugăciune (angajaţii fiind instruiţi în acest sens), iar o parte a angajaţilor îşi asumă efectiv responsabilităţi religioase (de rugăciune împreună cu beneficiarii). Bisericile locale se implică şi în recrutarea personalului, oferind potenţialilor candidaţi, după caz, o scrisoare de recomandare care funcţionează ca o garanţie în plus de credibilitate.

Istoric

Primul serviciu oferit a fost (din 2002) cel de îngrijire la domiciliu, care este şi cel mai extins, ajungând să acopere în 2012, 48 de localităţi, dintre care 3 oraşe, celelalte localităţi fiind din mediul rural. Serviciul s-a extins treptat, anul cu cea mai mare extindere, beneficiind şi de susţinerea autorităţilor locale fiind anul 2006. Au urmat serviciul de teleasistenţă (din 2008), spălătoria socială, o serie de proiecte de voluntariat (din 2011), apoi (tot din 2011) cursurile de formare profesională/perfecţionare pentru asistenţi sociali şi constituirea grupului de suport pentru familiile beneficiarilor serviciilor de îngrijire.

Serviciul pentru persoane cu dizabilităţi s-a dezvoltat începând cu anul 2006, prin deschiderea unui centru de zi de integrare prin terapie ocupaţională pentru tineri cu handicap. În 2007, Fundaţia a deschis un atelier protejat pentru persoane cu handicap, dezvoltat ulterior ca unitate protejată, în cadrul căreia pregăteşte şi angajează persoane cu handicap fizic sau psihic. A fost construită Casa Iris, proprietate a Fundaţiei, proiect finalizat în 2009. În anul 2010, a fost achiziţionat un teren la Valea Crişului pentru construirea unui centru de respiro, proiect în curs de realizare în prezent. Din anul 2011 a început construirea unei ferme pentru cultivarea legumelor şi (din 2012) creşterea animalelor la Valea Crişului şi s-a deschis la Sf. Gheorghe Magazinul Iris, parte a unităţii protejate. Din anul 2012, în colaborare cu Rotary Club, Fundaţia a deschis la Sf. Gheorghe un centru de zi pentru copii provenind din familii în dificultate.

Locul organizaţiei în cadrul economiei sociale

Fundaţia creştină Diakonia – filiala Sf. Gheorghe este o organizaţie non-profit a cărei misiune este în primul rând una socială, fiind parte integrantă a serviciului de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal. Oferă mai ales servicii socio-medicale, în primul rând de îngrijire la domiciliu – servicii de bază, servicii medicale, servicii sociale, închiriere de produse tehnico-medicale; serviciu de teleasistenţă – dispecerat de urgenţă. Aria principală în care Fundaţia îşi desfăşoară activitatea este judeţul Covasna. Totuşi, pentru unele servicii specifice (ex. serviciul de teleasistenţă), beneficiarii provin şi din alte zone ale ţării.

Ocupă un rol important în sistemul de îngrijire a persoanelor vârstnice şi a bolnavilor cronici şi a contribuit la diversificarea ofertei de servicii sociale în judeţul Covasna.

Fundaţia Diakonia a fost practic prima entitate privată care a început să ofere, din 2006, servicii pentru persoanele cu dizabilităţi în judeţul Covasna, altele decât cele oferite în cadrul sistemului public de asistenţă socială (căminele pentru copiii cu dizabilităţi proveniţi din sistemul public). Fundaţia a optat pentru organizarea de servicii pentru tineri cu dizabilităţi, neinstituţionalizaţi, care trăiesc în familii, care ies din sistemul şcolilor speciale, pentru care nu existau alte oportunităţi adecvate cu nevoile lor, începând cu un centru de zi.

Managementul întreprinderii sociale

Fundaţia Creştină Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe este organizată în două departamente: Servicii de îngrijire la domiciliu şi Servicii pentru persoane cu dizabilităţi. Acestea se administrează autonom.

Proiectele Fundaţiei se dezvoltă pe baza unor planuri strategice multianuale articulate în funcţie de nevoile comunităţii şi de disponibilităţile financiare şi logistice identificate. Următorul plan strategic - elaborat la nivelul Biroului de Coordonare al Fundaţiei - va acoperi anii 2014-2018.

Fundaţia se organizează conform OG 26/2000 privind asociaţiile şi fundaţiile (modificată); unitatea protejată din cadrul Filialei funcţionează în baza Legii 448/2006 cu modificările ulterioare. Organizaţia funcţionează potrivit Regulilor Canonice ale Bisericii Reformate. Filiala Sf. Gheorghe a Fundaţiei Creştine Diakonia se organizează pe baza Statutului Fundaţiei Creştine Diakonia şi a Statutului propriu al Filialei. Fundaţia în ansamblul ei dispune de un Cod Etic unitar (în vigoare din 1 ianuarie 2013), elaborat de un Consiliu etic şi de disciplină al Fundaţiei.

În afara persoanelor cu dizabilităţi angajate în unitatea protejată, organizaţia funcţionează cu un număr redus de angajaţi, iar o parte a sarcinilor pentru care nu există personal de specialitate angajat (ex. secretariat, resurse umane) sunt distribuite între ceilalţi angajaţi, de comun acord cu aceştia.

Conducere

Fundaţia Creştină Diakonia – Filiala Sf. Gheorghe este condusă de un Consiliu Director de filială format din 5 persoane, provenind din diferite domenii de activitate: medical, eclezial şi de afaceri. Acesta este numit, la propunerea filialei, de Consiliul Director al Fundaţiei, pe o perioadă de 5 ani şi se întruneşte cel puţin de două ori pe an, în primul şi în ultimul trimestru al anului calendaristic. Acesta ia principalele decizii privind activitatea Fundaţiei, pe probleme de planificare strategică, organizarea Filialei, desemnarea directorilor executivi, aprobarea bugetului şi a bilanţului financiar-contabil, ca şi a rapoartelor anuale, elaborarea politicii de personal etc. Conducerea executivă a organizaţiei este asigurată de directorul executiv (respectiv directorii celor două departamente), cu responsabilităţi în domeniul activităţilor de zi cu zi, în domeniul angajărilor, administrării patrimoniului, de reprezentare etc. Fundaţia Creştină Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe are un cenzor numit pe 5 ani de Consiliul Director, care face controlul activităţii financiare a Filialei.

Filiala este organizată în două departamente care funcţionează autonom: Departamentul de servicii pentru vârstnici şi familii condus de Pr. Anna Tóth (director executiv) şi Departamentul de servicii pentru tineri cu dizabilităţi, condus de Pr. Péter Makkai (director de departament). Echipa managerială cuprinde şi doi economişti, responsabili cu contabilitatea generală, respectiv cu contabilitatea unităţii protejate.

Angajaţi

Numărul total al angajaţilor Fundaţiei a crescut în ultimii ani, saltul din anul 2012 fiind datorat angajării unor persoane cu dizabilităţi.
29 de persoane erau angajate în anul 2012 în serviciul de îngrijire socio-medicală: 10 îngrijitori, 14 asistente medicale, 1 tehnician, 5 angajaţi în echipa de administrare/coordonare, iar 32 de persoane erau angajate în cadrul serviciului pentru persoane cu dizabilităţi

Figura 1: Evoluția numărului de angajați

Anul	2002	2005	2010	2011	2012	2013
Angajați (activ. Fără scop patrimonial)	3	29	42	31	41	66
Angajați (activ.ec.)	0	0	5	18	20	

Sursa: Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe, Ministerul Finanțelor Publice (prelucrare IES)

Recrutarea personalului se face (cu excepția persoanelor cu dizabilități angajate în unitatea protejată) prin concurs anunțat de cel puțin trei ori într-un ziar local de circulație județeană. Concursul se organizează în două etape, pe bază de dosar și respectiv de interviu (probă scrisă de competențe și probă orală). Dacă nu sunt suficienți candidați, se anunță un al doilea termen.

Figura 2: Categorii de personal - 2013

Total, din care:	**66**
Conducere	2
TESA	5
Execuție	59
Personal defavorizat – din unitatea protejată, ateliere	14
Total, din care:	
Normă întreagă	63
Normă parțială	3

Sursa: Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe

Pentru îngrijirea la domiciliu, sunt preferate persoanele rezidente în sau în apropierea localităților unde urmează să lucreze. Acolo unde serviciile sunt organizate în cooperare cu autoritățile publice locale, consiliile locale pot desemna pe cineva în juriul de selecție. Candidaților li se solicită și o recomandare (în plic închis) de la preotul comunității de care aceștia aparțin, pentru a avea informații în plus despre aceștia.

În ceea ce privește angajații în activitatea economică, cei mai mulți erau persoane cu dizabilități angajate în cadrul atelierului protejat și al unității protejate (magazinul Irisz). Astfel, în luna mai 2013, Fundația Creștină Diakonia – Sf. Gheorghe avea 12 angajați - persoane cu dizabilități.

Pe lângă angajații Fundației, în cadrul acesteia lucrează și voluntari cu caracter temporar (în programele de voluntariat, cca. 40 de voluntari anual) sau permanent.

Beneficiari

Vârstnici și bolnavi nedeplasabili – asistați permanent, asistați ocazional/ambulanți, beneficiari ai serviciului de închiriere de produse tehnico-medicale; beneficiari ai serviciilor de spălătorie socială; participare la evenimente sociale și culturale (ex. serbări de Crăciun);

Persoane cu dizabilități – Casa Iris – centru de zi – asistență socio-medicală; supraveghere, petrecerea timpului liber; servicii de formare și dezvoltare profesională; unitate protejată; centru pentru copii;

Familii ale persoanelor aflate în îngrijire – grup de suport;

Tineri – pe bază de proiecte – program de voluntariat; tabără pentru tineri; organizare de evenimente sociale ; centru creștin pentru tineri;

Specialiști, îngrijitori – pe bază de proiecte – formare profesională (2012); organizare de evenimente.

Obiectivul social, obiective de afaceri, evoluția în timp a acestor obiective.

Potrivit Statutului Fundației și respectiv al Filialei, obiectivele acesteia sunt exclusiv umanitare. Posibilitatea organizării de activități aducătoare de venituri este subordonată misiunii sociale și umanitare a organizației.

Statutul Filialei prevede explicit posibilitatea desfășurării de activități economice, fie sub forma unor societăți comerciale, unități protejate sau a altor forme de economie socială. Scopurile principale ale activităților economice ale Fundației îl constituie asigurarea autofinanțării cel puțin parțiale a proiectelor Fundației (la solicitarea expresă a partenerilor externi) și (în cazul unității protejate) inserția socială și profesională a persoanelor cu dizabilități.

Fundația își îndeplinește misiunea socială prin serviciile oferite, inclusiv:

- servicii sociale și socio-medicale subvenționate, oferite beneficiarilor gratuit (până în 2009, pentru îngrijirea la domiciliu) sau la prețuri modice;
- servicii de calificare, formare și inserție profesională pentru persoane cu dizabilități;
- oferirea de produse și servicii la prețuri mai scăzute decât cele de piață;
- oferirea de servicii de formare continuă a adulților;
- activități de informare publică, consiliere, *advocacy*, etc.

Obiectivele Fundației Creștine Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe au evoluat în timp în funcție de oportunitățile de finanțare disponibile și de posibilitățile legale de dezvoltare a unor servicii. Inițial, Fundația se ocupa prioritar de oferirea - cu titlu gratuit - de servicii sociale și socio-medicale.

Autosustinerea financiară prin introducerea sistemului de coplată a devenit necesară pe măsură ce finanțatorii externi și-au limitat contribuția, mai ales după intrarea României în UE și declanșarea crizei financiare. Inserția profesională a persoanelor cu handicap a devenit posibilă mai ales după 2006, iar în ultimii ani Fundația și-a diversificat activitățile economice (v. mai jos).

Departamentul servicii pentru vârstnici și familii

Serviciul de îngrijire (medico-socială) la domiciliu.

Este primul serviciu organizat de fundație încă din 2003. Principalii beneficiari sunt persoane vârstnice, persoane imobilizate, singure, sau bolnavi cronici. Serviciul este oferit la cererea beneficiarilor sau a familiilor acestora, în funcție de gradul de dependență socio-medicală a acestora și de in/existența unor posibilități alternative de asigurare a asistenței (familii, alte persoane sau organizații). Serviciile oferite de Fundație sunt acreditate din anul 2005.

Serviciile asigurate includ îngrijiri de bază (toaletă generală sau parțială, spălarea părului, tuns, bărbierit, tăierea unghiilor, aranjarea patului, ajutor în alimentație, sfaturi de îngrijire), îngrijiri medicale (măsurarea glicemiei și tensiunii arteriale, administrarea injecțiilor, tratarea plăgilor, pansare, spălătură

auriculară, fixarea sau schimbarea sondei vezicale, masaj, mobilizare, plimbare, sfaturi şi îndrumare medicală) şi îngrijiri sociale (ajutor în activităţi casnice, deplasare la farmacie, controlul administrării medicamentelor, ajutor în relaţia pacient-medic de familie, dotare cu unelte/instrumente ajutătoare, specifice bolii, vizite, îndrumare, informare, dotare cu materiale sanitare sau de îngrijire specifice, servicii de spălătorie).

Serviciul este organizat pe trei categorii de beneficiari: asistaţi permanenţi (pe bază de anchetă socială aprofundată, cu un plan de îngrijiri elaborate şi beneficiari ai unui contract de furnizare a serviciului de îngrijire la domiciliu); asistaţi ambulanţi (care beneficiază de servicii ocazional, atunci când apare o urgenţă/nevoie imediată); beneficiari care sunt asistaţi doar cu unelte/materiale tehnico-sanitare ajutătoare (cârje, scaun WC, cărucior, pat cu saltea, materiale de incontinenţă, saci stoma, saci urinari).

Fundaţia instituie birouri locale ale îngrijitorilor la domiciliu, în oraşele şi comunele unde oferă servicii de îngrijire. În unele cazuri, aceste birouri au fost deschise în parteneriat cu primăriile locale, cu sprijinul acestora. Fundaţia dispune în prezent de 15 maşini de serviciu pentru îngrijirile la domiciliu (dintr-un patrimoniu iniţial de două maşini). Achiziţionarea de maşini de serviciu constituie una din investiţiile permanente şi costisitoare ale Serviciului de îngrijire, iar costurile de funcţionare şi întreţinere a acestora s-au ridicat la 19% din totalul costurilor departamentului de servicii pentru vârstnici şi familii în anul 2012.

Lună-an	Asistaţi înregistraţi vizitaţi de mai multe ori pe săptămână	Asistaţi ambulanţi vizitaţi o dată pe lună	Total asistaţi Filiala Sf. Gheorghe
ianuarie 2011	300	338	720
februarie 2011	344	338	722
martie 2011	350	372	722
aprilie 2011	358	288	646
mai 2011	265	328	693
iunie 2011	359	288	647
iulie 2011	371	434	805
august 2011	370	276	646
septembrie 2011	362	397	759
octombrie 2011	357	550	907
noiembrie 2011	365	373	738
decembrie 2011	364	407	771

Sursa: Fundaţia Creştină Diakonia - Sf. Gheorghe, Ministerul Finanţelor Publice (prelucrare IES)

Asistenţii şi îngrijitorii sociali ţin o evidenţă zilnică a serviciilor oferite şi raportează săptămânal activităţile lor în cadrul şedinţelor care se ţin la Sf. Gheorghe. Rezultatele sunt centralizate lunar şi sunt puse periodic la dispoziţia partenerilor (inclusiv a primăriilor) şi a publicului. Astfel, pe site-ul Fundaţiei este publicată distribuţia beneficiarilor serviciilor de îngrijire la domiciliu pe anul 2011.

Serviciul de îngrijire la domiciliu a fost organizat cu sprijinul unor parteneri din străinătate. Până în anul 2009, serviciul a fost oferit cu titlu gratuit. Ca urmare a crizei economice şi a solicitării partenerilor externi, care şi-au restrâns contribuţia la finanţarea serviciului, a fost introdus un sistem de coplată a acestor servicii. Contribuţia beneficiarilor se calculează în funcţie de serviciile oferite, de frecvenţa vizitelor şi de veniturile acestora. În ciuda rezervei iniţiale a beneficiarilor faţă de introducerea sistemului de coplată a serviciilor, numărul beneficiarilor a continuat să crească, iar serviciul de îngrijire să se extindă şi în alte localităţi, în anii următori.

Ulterior s-au dezvoltat şi parteneriate cu autorităţile locale, în vederea extinderii serviciilor şi mai ales a deschiderii de birouri locale de îngrijire la domiciliu.

În anul 2012, serviciul de îngrijire dispunea de 29 de angajaţi, 15 maşini de serviciu, oferea servicii unor persoane din 48 de localităţi din judeţul Covasna, majoritatea din mediul rural; numărul persoanelor asistate se ridica la 800 de persoane pe lună; numărul serviciilor oferite ajungea la 48.498. 64% din cheltuielile organizaţiei erau cele salariale, la care se adăugau 19% cheltuieli cu maşinile şi de birou, 12% reprezentau cheltuielile cu consumabilele şi materialele sanitare, iar 5% au fost alocaţi investiţiilor (achiziţionarea unei noi maşini de serviciu).

Serviciul de teleasistenţă

Înfiinţat în 2008, a fost organizat pe baza unei finanţări obţinute de la CNF - Olanda (Co-Operating Netherlands Foundations for Central and Eastern Europe) funcţionează ca un serviciu de dispecerat de urgenţă, accesibil direct de către persoanele în situaţie de urgenţă şi în incapacitate de a ajunge la un telefon, prin intermediul unor dispozitive portabile (tip brăţară sau medalion). Finanţarea acoperea costul echipamentelor.

Odată declanşat dispozitivului de urgenţă, acesta transmite un semnal care este preluat de serviciul de dispecerat. Acesta apelează apoi telefonic beneficiarul, pentru a verifica urgenţa situaţiei. În caz de non-răspuns, dispecerul apelează persoana de contact (familia sau vecinii) dintr-o bază de contacte prestabilită, pentru ca aceştia să verifice situaţia. Dacă nu există răspuns sau dacă se verifică situaţia de urgenţă, este trimis la faţa locului îngrijitorul sau este chemată ambulanţa, după caz. Serviciul era menit să asigure vârstnicilor singuri o mai mare autonomie şi siguranţă.

Figura 4 - Serviciul de teleasistenţă - evoluţie

Ani	Dispozitive	Apeluri	Alarme
2008	21	565	13
2009	37	348	22
2010	37	336	6
2011	32	669	3
2012	25	199	7

Sursa: Fundaţia Creştină Diakonia - Sf. Gheorghe, www.diakonia.ro

Beneficiarii potenţiali s-au dovedit însă reticenţi faţă de noul serviciu, nedorind să poarte dispozitivul respectiv sau fiind rezervaţi faţă de prezenţa unui emiţător de semnale la domiciliul lor. De aceea, în timp, numărul beneficiarilor a scăzut, ajungând la 24 de beneficiari în mai 2013. În majoritatea cazurilor, serviciul a fost solicitat de aparţinătorii actualilor beneficiari. În 2012, beneficiarii serviciului sunt din judeţele Covasna, Harghita, Cluj, Bihor şi Bucureşti.

Iniţial, Fundaţia Diakonia a deschis în localitatea Baraolt un dispecerat de urgenţă cu centrală telefonică, softul necesar pentru operarea dispeceratului şi 4 angajaţi, disponibil non-stop. Costul serviciului este de 20 lei/lună/beneficiar. Serviciul a primit şi o finanţare parţială (7000 lei/an) de

la Consiliul Județean, dar fondurile s-au dovedit insuficiente pentru acoperirea costurilor serviciilor (salarii + utilități). În 2010, datorită scăderii numărului de beneficiari, Fundația a trebuit să renunțe la cei 4 angajați. În 2011, dispeceratul a fost mutat la Sf. Gheorghe, dispeceratul fiind asigurat, pe bază de înțelegere amiabilă, de angajații firmei care asigura paza imobilului, iar Fundația asigurând plata liniilor telefonice și un coordonator al serviciului, prezent timp de 2 ore/zi la fața locului. În unele localități, ca de exemplu la Arcuș, pe bază de parteneriat cu Primăria, aceasta s-a oferit recent să preia costurile serviciului pentru beneficiari.

Închirierea de produse tehnico-medicale

Produsele tehnico-medicale sunt obținute pe bază de ajutoare regulate din străinătate, provenite de la partenerii Fundației (în principal două organizații din Olanda - Fundația Sarfath și SHBR); sunt plasate în patru depozite regionale și distribuite beneficiarilor, în funcție de necesități. Tarifele stabilite pentru închiriere variază de la 10 lei/lună pentru instrumentele mici până la cca. 50 lei/lună pentru cele mai elaborate, și au ca scop utilizarea eficientă a acestora (restituirea în timp util a obiectelor devenite nenecesare, acoperirea costurilor eventualelor reparații necesare). Produsele includ: paturi reglabile, scaune de toaletă, înălțătoare de toaletă, cârje, cadre de mers, scaune cu rotile etc.

Instrumentele sunt păstrate la sediul central al Fundației din Sf. Gheorghe, unde obiectele sunt triate și distribuite către depozitele regionale. Instrumentele care nu pot fi folosite direct (ex. scaune cu rotile construite după specificații individuale) sunt la rândul lor prelucrate cu ajutorul unor beneficiari ai programelor Diakonia (persoane cu dizabilități), în cadrul atelierului protejat: elementele reutilizabile sunt reținute ca piese de schimb, iar celelalte materiale sunt reciclate. În anul 2011, numărul uneltelor închiriate pe teritoriul jud. Covasna se ridica la 111, respectiv la 232 în anul 2012.

Spălătorie socială

În 2011, Fundația a achiziționat o mașină de spălat, pusă în funcțiune la sediul Fundației din Sf. Gheorghe. Serviciul, apărut ca o necesitate odată cu dezvoltarea serviciului de îngrijire la domiciliu, este destinat vârstnicilor care nu își pot spăla hainele singuri și nu au ajutor: hainele sunt preluate săptămânal și transportate la spălătorie de îngrijitorii din cadrul echipei de îngrijire la domiciliu. Hainele sunt spălate și călcate, apoi sunt livrate la domiciliul beneficiarilor tot de aceștia. În 2011 au fost curățate 317 pachete de haine, iar în 2012, 389 pachete de haine. Serviciul este gratuit pentru beneficiari și face parte din pachetul de servicii de îngrijire la domiciliu oferite de Fundație.

Servicii de supraveghere a bătrânilor

Prin intermediul personalului angajat în serviciile de îngrijire la domiciliu, Fundația a început să ofere și servicii de supraveghere periodică sau ocazională a unor persoane din municipiul Sf. Gheorghe care au nevoie de supraveghere (vârstnici, bolnavi), pentru situațiile în care aparținătorii nu le pot supraveghea pentru o anumită perioadă (de la câteva ore la o câte o zi întreagă). Solicitările pentru serviciul de supraveghere trebuie transmise cu 48 de ore în avans.Serviciul este contra cost, la prețul de 10 lei/oră sau de 75 lei/24 ore; 7 lei/oră, respectiv 50 lei/zi revin îngrijitorului, iar restul de bani sunt direcționați spre proiectele sociale ale Fundației.

Servicii de suport pentru familiile beneficiarilor

Fundația a început să caute soluții de organizare a unor servicii de consiliere pentru familiile beneficiarilor serviciilor de îngrijire la domiciliu, serviciu dezvoltat ca urmare a contactului direct și regulat cu familiile beneficiarilor și de constatare a nevoilor acestora: a participat la schimburi de experiență și a căutat soluții de finanțare a serviciilor. În prezent, Fundația oferă servicii acreditate de informare și consiliere (din 2012), coordonate de un asistent social calificat și ca psiholog. Fundația organizează evenimente sociale ocazionale (ex. serbări de Crăciun) pentru familii sau persoane izolate din cauza bolii (cca 200-300 de participanți). A lansat în martie 2013 un grup de suport pentru familii, având în prezent zece participanți regulați (o dată la două săptămâni). Întâlnirile sunt tematice. Fundația își propune să extindă aceste servicii și în zona rurală.

Proiecte de voluntariat pentru tineri

Fundația colaborează cu liceele din Sf. Gheorghe și Baraolt pentru organizarea de proiecte de voluntariat, pe timpul vacanțelor de vară (pe parcursul unei luni de zile). Fundația recrutează voluntari dintre liceeni, organizează echipele și asigură condițiile necesare pentru buna desfășurare a activităților (unelte, consumabile, transportul și masa voluntarilor etc.), fie din fonduri proprii, fie pe bază de granturi câștigate. Activitățile voluntarilor constau în curățarea, îngrijirea și înfrumusețarea locuințelor și gospodăriilor (amenajarea curților, crearea și vopsirea de ronduri pentru flori, plantare de flori, reabilitarea și vopsirea gardurilor, tăierea tufișurilor, recoltarea deșeurilor, tăierea gazonului) unor persoane vârstnice, beneficiari ai serviciilor de îngrijire la domiciliu. La finalul campaniei Fundația organizează o expoziție cu obiecte vechi nefolosite adunate din curțile beneficiarilor și unde voluntarii își prezintă experiența din campania anuală. În anul 2011: Proiectul „Depinde de tine!" câștigat prin programul „Tineret în Acțiune" a permis finanțarea mai consistentă a activităților și, între altele, achiziția unei mașini de tăiat iarba (încă în funcțiune). În 2011, activitățile s-au desfășurat în 10 localități; au fost 30 de vârstnici beneficiari ai serviciilor; au participat 37 de voluntari. Programul a fost reluat și în anii următori. În 2012, numărul beneficiarilor s-a ridicat la 20.

Un al doilea program de voluntariat a fost organizat în 2011 în parteneriat cu o clasă de frizerie din cadrul unei școli profesionale din Sf. Gheorghe. În cadrul unui program organizat înainte de Crăciun de Fundația Diakonia, care a asigurat și transportul voluntarilor, elevii claselor a XI-a și a XII-a de la secția de frizerie au oferit câte o coafură gratuită unor persoane vârstnice din localitățile unde Fundația oferă îngrijire la domiciliu.

Formare profesională

Din anul 2011, Fundația oferă și cursuri de pregătire continuă pentru persoanele care lucrează în domeniul îngrijirilor. Aceste cursuri au apărut ca o nevoie de sprijinire a angajaților proprii din domeniul îngrijirilor, obligați prin lege să urmeze anual astfel de cursuri de formare continuă și perfecționare. Aceste cursuri au fost oferite în principal angajaților proprii, dar și altor persoane care lucrează în domeniu. Cu ajutorul unor granturi obținute în principal din Fondul Bethlen Gábor, Fundația a început să organizeze și acrediteze cursuri de formare continuă, oferite în limba maghiară.

Astfel, in zilele de 21, 23, 29 martie 2012 a oferit curs de „Asistența bolnavilor cu Alzheimer" pentru personalul din sistemul de asistență socio-medicală (curs acreditat OAMGMAMR). În zilele de 11, 13, 15 februarie 2013 a oferit un curs despre „Managementul escarelor de decubit" (15 credite EMC), organizat din Fondul Bethlen Gábor (Ungaria) în 2 localități: Sf. Gheorghe și Baraolt, cu 151 participanți, dintre care 133 asistenți medicali. Fundația vizează și acreditarea altor tipuri de cursuri, inclusiv în domeniul îngrijirilor paliative.

Centru multifuncțional

Un proiect în curs al serviciului de îngrijiri este construirea unui centru multifuncțional în municipiul Sf. Gheorghe (Str. Lăcrămioarei nr. 5). Clădirea urmează să funcționeze ca nou centru al Serviciului de îngrijire la domiciliu al Fundației, ca unitate de îngrijire pentru pacienții care necesită îngrijire permanentă, ca unitate specială pentru bolnavii de Alzheimer sau demență senilă și ca unitate de tip *hospice* de îngrijiri paliative. Fundația a lansat o amplă campanie de strângere de fonduri atât la nivelul Bisericii Reformate cât și al comunităților locale (v. mai jos).

Departamentul servicii pentru tinerii cu dizabilități

Din 2006, Fundația a început să ofere servicii pentru persoanele cu dizabilități și și-a organizat un departament separat în acest scop. Au fost selectați ca grup țintă tinerii cu dizabilități care părăsesc sistemul școlilor speciale, cu domiciliul în Sf. Gheorghe. Primul proiect, un centru de zi pentru tineri cu dizabilități a fost organizat pe baza unei donații primite de la un partener din Germania și a început cu doi angajați - un psiholog și un paznic și 5-6 beneficiari, tineri de curând ieșiți din sistemul public de educație specială. Centrul funcționa într-un spațiu închiriat de la o biserică reformată din Sf. Gheorghe.

În 2006, Pr. Péter Makkai, până atunci membru în Consiliul Director al filialei și-a asumat și a fost angajat ca responsabil pentru dezvoltarea sectorului serviciilor pentru persoane cu dizabilități. Proiectul a început cu susținere exclusiv de la partenerii externi (Biserici din Olanda, Germania etc.) în primii doi ani. Ulterior, tot cu ajutorul partenerilor, a fost prevăzută în strategia organizației înzestrarea fundației cu o clădire proprie menită să adăpostească Centrul de zi pentru tineri cu dizabilități, proiect finalizat în 2009.

A fost deschisă Casa Iris/ Iriszház, proprietate a Fundației, unde a fost instalat din 2010 sediul unității protejate organizate pe baza Legii 448/2006 cu modificările ulterioare (secția "Boglarka" din cadrul Fundației Creștine Diakonia - Sf. Gheorghe).

Centrul de zi

Centrul de zi funcționează în sediul de la Casa Iris, fiind acreditat (din 2006) ca centru de integrare prin terapie ocupațională pentru tineri cu handicap. Beneficiarii (30 de persoane) sunt organizați pe trei grupe și sunt persoane cu dizabilități nu doar fizice, ci și psihice (cu sindrom Down, autism sau diferite alte probleme). O parte din personalul angajat la centrul de zi (6 persoane, în 2011) sunt tot persoane cu dizabilități. Bucătarul angajat la Centrul de zi, care asigură masa și pentru persoanele de la atelierele protejate, este orb.

Serviciile oferite în cadrul centrului de zi includ: kinetoterapie,gimnastică, înot terapeutic, terapie prin joc, terapie muzicală, ergoterapie, terapie Snoezelen (de stimulare senzorială), dramă, terapie prin artă; activități ocupaționale cu specific creativ și meșteșugăresc, activități ocupaționale de dezvoltare.

În ceea ce privește serviciile de dezvoltare și formare profesională, acestea sunt organizate atât la centrul de zi, cât și în cadrul unității protejate administrate de Fundație. Printre serviciile oferite se numără: pregătirea beneficiarilor pentru efectuarea muncii individuale în cadrul unităților protejate și pe piața forței de muncă: activități de uz casnic (bucătărie, spălătorie, curățenie), activități în jurul casei/ locuinței/ a anexelor (curte, muncă de întreținere), grădinărit, activități industriale (ambalare, sortare, asamblare, industria hârtiei, a lemnului), servicii (comerț, servicii de secretariat, servicii de curierat), activități practice: cusut, țesut; activități meșteșugărești(confecționare de lumânări, obiecte de ceramică, etc.)

Prin acest centru se mai organizează pentru beneficiari și diferite activități de socializare: tabere de vară și de iarnă, serbări, diferite evenimente, inclusiv evenimente care au totodată rolul de a face cunoscută activitatea Fundației (Iris *fashion show*, festivalul Outsider Band, alte întâlniri cu autoritățile locale și cu comunitatea locală).

Unitate protejată

Fundația administrează din 2007 un atelier protejat, dezvoltat ulterior ca unitate protejată, cu diversificarea serviciilor oferite. În baza legii 448/2006 modificată, aceasta a încheiat contracte de furnizare servicii cu anumite societăți și instituții publice, cât și private. Persoanele cu dizabilități angajate în cadrul acestei unități au fost recrutate inițial dintre beneficiarii Centrului de zi, apoi, ca urmare a unor campanii de popularizare și mediatizare, și-a extins baza de recrutare. Aceasta este și principala unitate din cadrul Fundației care produce venituri economice. Cea mai mare parte a veniturilor merg fie spre susținerea activității, fie spre proiectele din cadrul Centrului de zi pentru tineri cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități care lucrează în cadrul atelierelor au asigurată și o masă pe zi, oferită la Centrul de zi.

În cadrul acestei unități, Fundația a experimentat oferirea unor servicii foarte diverse, între care: servicii de grădinărit și întreținerea a spațiilor verzi (e.g. pentru Spitalul de Cardiologie Covasna) și curățenie; lucrări de reparații și renovare interioare; întreținere a mijloacelor auxiliare și a articolelor de sport etc.

Atelierul de textile a oferit inițial servicii de croitorie, de cusut (acestea au fost abandonate, fiind considerate relativ riscante și ineficiente din punct de vedere economic), precum și servicii de sortare și ambalare de haine second hand (activitate care continuă și în prezent). Fundația primește regulat din Olanda un mare număr de obiecte de îmbrăcăminte, care sunt valorificate ca produse second hand fie prin magazinul Iris, fie prin vânzarea către alte magazine second hand din zonă. Acestea sunt triate, sortate și ambalate în cadrul atelierelor de textile. Angajații sunt în principal femei cu dizabilități psihice, cu responsabilități diferite în funcție de capacitățile fiecăreia.

Atelierul de tâmplărie asigură formarea unor persoane cu dizabilități în acest domeniu. Atelierul funcționează la sediul Fundației și angajează 3 persoane cu dizabilități, sub supravegherea unui meșter tâmplar. Atelierul produce, între altele, rame pentru ferestre (inclusiv tâmplăria pentru Casa Iris și noul Centru de respiro de pe Valea Crișului). Atelierul funcționează pe timpul iernii, pe timp de vară persoanele cu dizabilități fiind angajate în grupul de grădinărit.

Tot în cadrul atelierului mai funcționează și un grup de persoane cu dizabilități care oferă servicii de zugrăvit și renovări interioare.

Atelierele de artizanat și producție de lumânări decorative funcționează în primul rând ca parte a serviciilor de terapie ocupațională, nefiind aducătoare de profit.

Grupul de grădinărit lucrează în cadrul proiectului de Centru de respiro de la Valea Crișului la construirea serelor și la cultivarea legumelor. O parte din produsele astfel obținute sunt folosite în gospodăria proprie, celelalte fiind disponibile pentru vânzare către cei interesați. Activitatea în

domeniul agriculturii a început să fie extinsă și în domeniul creșterii animalelor. Ambele tipuri de activități au atât rol terapeutic cât și de autofinanțare a proiectelor.

Magazinul Iris funcționează tot în cadrul unității protejate, începând cu anul 2011. Acesta vinde de obicei haine noi, preluate de la un lanț de magazine din Olanda care cedează Fundației hainele rămase nevândute până la finalul unui sezon, precum și unele produse realizate, sortate și/sau ambalate de persoanele beneficiare ale programelor Fundației (lumânări decorative, mici obiecte de artizanat, etc.).

Magazinul angajează patru persoane cu dizabilități, atât pentru gestiune cât și pentru vânzare, sub coordonarea unui asistent social.

Centrul de respiro

Centrul de respiro pentru persoane cu dizabilități de la Valea Crișului este un proiect în curs de realizare. Casa Iris a achiziționat în 2010 un teren la Valea Crișului, pentru construirea unui Centru de respiro. Proiectul urmează să cuprindă un centru multifuncțional (săli pentru activități comune, bucătărie etc), în prezent în construcție, trei clădiri cu caracter rezidențial (deja construite și amenajate pentru a adăposti 20 de beneficiari și care funcționează din 2012 și ca loc de tabără pentru beneficiarii Fundației), o fermă de legume și zootehnică (funcționale din 2011, respectiv 2012). Finanțarea edificării centrului de respiro de la Valea Crișului este proiectul in care Fundația a investit cel mai mult în ultimii doi ani.

Centru de zi pentru copii din familii în dificultate

Începând cu anul 2012, Fundația a organizat, la propunerea și cu susținerea financiară a Rotary Club din Covasna, un centru de zi pentru copiii proveniți din familii destrămate sau cu mari dificultăți materiale. Activitățile centrului (de tip after-school, cu două educatoare voluntare și un asistent social) se desfășoară într-o clădire închiriată, pusă la dispoziție de clubul Rotary, și funcționează informal și drept club/grup de întâlnire și suport pentru părinții cu copii mici.

Alte servicii

În afară de aceste proiecte permanente, Fundația mai organizează, singură sau împreună cu partenerii, evenimente ocazionale: spectacole, expoziții, conferințe, schimburi de experiență și alte evenimente profesionale.

Relația cu comunitatea

Raportare și transparență

Fundația depune un bilanț contabil unificat la sfârșitul fiecărui an, la Ministerul Finanțelor. Fiecare proiect are însă contabilitate separată, în funcție de finanțator și de destinația pentru care acesta acordă finanțarea, pentru a putea justifica cheltuirea fondurilor pe fiecare proiect. Raportează periodic (de obicei lunar) partenerilor (instituții publice și private), în funcție de termenii fiecărui contract de finanțare.

Fundația își informează periodic partenerii și comunitățile locale despre toate proiectele Fundației. Cu prilejul diferitor evenimente organizate în cadrul comunităților locale sau în cadrul bisericilor reformate din județul Covasna, reprezentanții Fundației își prezintă proiectele în curs de desfășurare și cele în curs de pregătire. Pe site-ul Fundației (în curs de actualizare) sunt publicate principalele proiecte ale filialei, date despre numărul de beneficiari etc., rapoarte de activitate, apariții în presă etc. Cu prilejul diferitor evenimente organizate în comunitățile locale, Fundația oferă informații despre activitățile sale și își propune să crească frecvența și nivelul de detaliere al raportărilor către comunitate. Pe lângă datele prezentate și difuzate individual la nivelul filialelor Fundației, Biroul de coordonare al acesteia colectează, organizează și difuzează date agregate privind ansamblul activităților Fundației.

Relația cu Biserica Reformată

Eparhia Reformată din Ardeal nu finanțează direct activitățile Fundației, pentru că se susține ea însăși din contribuții, care sunt mici. Principiul nefinanțării directe a fost stabilit de la înființare. Eparhia facilitează contactul cu partenerii externi și direcționează potențialii parteneri și donatori spre Fundație. Eparhia sau protopopiatul reprezintă Fundația în raport cu autoritățile județene. Susținerea financiară directă din partea parohiilor este redusă, însă Biserica se implică prin alte mijloace în activitățile Fundației.

De exemplu, Fundația a organizat la Sf. Gheorghe un proiect de strângere de fonduri pentru un Centru multifuncțional cu trei unități rezidențiale. A organizat o campanie de strângere de fonduri: a instituit un sistem de pușculițe individuale prin care oricine poate colecta fonduri pentru Centrul de la Sf. Gheorghe. Biserica Reformată susține proiectul: terenul este primit de la Biserica Reformată, cu titlu gratuit; multe biserici locale (parohii) susțin campania, distribuind membrilor comunităților pușculițele pentru strângerea de fonduri; protopopiatul local a organizat o zi specială pentru prezentarea proiectelor Fundației şi informarea comunității. Bisericile locale facilitează totodată şi recrutarea de voluntari.

Bisericile locale se implică și în recrutarea personalului, oferind potențialilor candidați o garanție de credibilitate. Consiliul Director al filialei este numit de Eparhia Reformată din Ardeal, la propunerea filialei, iar la conducerea executivă a filialei se găsesc doi preoți (cei doi directori de departamente, inclusiv directorul executiv).

Alți factori interesați din comunitate

Fundația Creștină Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe este furnizor autorizat al mai multor categorii de servicii sociale și una din entitățile care beneficiază de acreditare în domeniu de circa opt ani. Ca atare, FCD-SG cooperează cu mai multe categorii de instituții publice și private. Astfel, aceasta are relații de cooperare cu instituții și agenții ale statului de nivel național (Ministerul Muncii, Solidarității sociale și Familiei, cu Autoritatea Națională pentru Persoane cu Handicap, ANPCDEFP), județean (Consiliul Județean Covasna) și local (Consiliile locale ale municipiului Sf. Gheorghe, orașului Baraolt, comunelor Brateș, Brăduț, Bodoc, Ghelința, Comandău, Aita Mare, Reci, Vârghiș, Ilieni, Bățanii Mari, Ghidfalău, Arcuș, Valea Crișului). Sprijinul autorităților locale se manifestă prin concesionarea sau darea în folosință a unor spații pentru sediile Fundației, respectiv pentru amenajarea birourilor locale ale îngrijitorilor la domiciliu, prin sprijin logistic, prin preluarea parțială a costurilor îngrijirilor pentru beneficiarii din comunele respective etc.

Fundația are și o serie de parteneri și finanțatori privați, în principal fundații și asociații (Fundația LAM pentru dezvoltare în domeniul agriculturii, fondată la începutul anilor '90 de un preot reformat din Ilieni, actualul episcop al Eparhiei Reformate din Ardeal; Fundația Comunitară Covasna; Fundația

Communitas a Uniunii Democrate a Maghiarilor din România; CIVEK - Federația Organizațiilor Civile din Județul Covasna), dar și firme.

Organizația cooperează și cu alți furnizori de servicii sociale activi în zonă, precum organizația Caritas, încercând să își coordoneze activitățile (de ex. pentru a evita suprapunerea/dublarea unor servicii pe un același teritoriu).

Parteneri și finanțatori externi

Fundația Creștină Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe beneficiază de sprijin financiar, logistic și de formare a personalului din partea mai multor parteneri și finanțatori externi. Este vorba în primul rând de Biserici protestante, îndeosebi reformate/calvine din Olanda, Elveția și Germania, precum și de organizații caritabile afiliate acestora (mai ales - din Elveția: HEKS - Hilfswerk der Evangelischen Kirchen Schweiz; din Olanda: SHBR; Fundația Sarfarth, Fundația Philadelphia Support, Fundația COEN Nijkerk; din Germania: Biserica Vechi-Reformată Nordhorn; Lebenshilfe Nordhorn; Biserica Evanghelică din Westfalia; din Austria: Diakonisches Werk), dar nu numai (alți finanțatori și parteneri mai includ Fondul Bethlen Gábor al Guvernului Ungariei, Fundația Erste - Austria etc.)

Apartenența la rețele

Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe este o filială a Fundației Creștine Diakonia, cu sediul în Cluj-Napoca, reprezentând serviciul de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal. Pe plan local, în cadrul unui parteneriat cu Fundația HEKS și Eurodiaconia, Fundația Creștină Diakonia și-a organizat un Birou de coordonare care să asigure o mai bună coordonare a activităților filialelor și să gestioneze unitar rapoartele periodice, financiare, de activitate etc. ale Fundației și să își asume funcția de reprezentare unitară a Fundației.

Prin intermediul Eparhiei, organizația este parte a rețelei Eurodiaconia, o comunitate de organizații creștine afiliate în majoritate unor Biserici de tradiție protestantă (luterană și reformată-calvină) europene. Organizațiile membre dezvoltă proiecte comune, se sprijină reciproc, își oferă asistență financiară, logistică, organizează schimburi de experiență și își sprijină membrii în dezvoltarea capacităților proprii.

Activitatea economică a organizației

Planificarea activității economice

Pentru desfășurarea activităților sale economice, Fundația dispune de patru imobile, dintre care trei în concesiune (sediul principal al fundației, sediul social și magazinul, respectiv până în 2022, 2017 și 2015) și unul în proprietate (Casa Iris, din 2009).

Inițial serviciile oferite de Fundație erau gratuite. Administrarea financiară a celor două departamente se face separat.

Activitatea economică a FCD-SG a debutat în anii 2006-2007 şi consta inițial doar în comerțul (cu amănuntul) al îmbrăcămintei. Ulterior, odată cu dezvoltarea serviciilor Fundației, a atelierului și unității protejate, activitățile economice ale Fundației s-au diversificat, ajungând să includă şi diferite activități de servicii (igienă, întreținere spații verzi, alte servicii).

Planificarea activităților economice face parte din planificarea strategică de ansamblu a Fundației, scopul acestora fiind creșterea autonomiei economice și capacității de autosusținere financiară a proiectelor, acestea fiind însă subordonate obiectivelor de natură socială ale organizației. O mare parte a activităților economice aducătoare de profit depind însă deocamdată de identificarea unor parteneri-donatori (în primul rând pentru comerțul cu îmbrăcăminte), iar pentru planificarea activităților provenite din prestarea de servicii (pe bază de contract) aceasta este dependentă de modificările legislației. Unitatea protejată are contracte cu 40 de firme și instituții publice pentru prestarea de servicii, în baza legii 448/2006.

Fundația proiectează continuarea organizării și acreditării de cursuri de formare continuă (contra cost), precum și dezvoltarea capacității de producție agricolă a fermei de la Valea Crișului.

Descrierea activităților economice

Veniturile departamentului de servicii de îngrijire sunt în proporție covârșitoare provenite din venituri cu caracter nepatrimonial, iar contribuțiile și donațiile pacienților, împreună cu taxele provenind din cursurile acreditate se ridică la mai puțin de 100.000 RON în 2012. Veniturile acestuia erau distribuite spre cheltuieli salariale, alte cheltuieli cu serviciile și respectiv investiții (constând în 2012 în achiziționarea unei mașini).

Departamentul pentru persoane cu dizabilități organizează principalele activități economice ale organizației, și veniturile din acestea fiind redistribuite spre susținerea serviciilor sau spre investiții în dezvoltarea de noi servicii. Unitatea protejată a fost înființată în anul 2007, cuprinzând un magazin second hand, oferind diferite servicii și producând ocazional diferite bunuri. Activitatea economică a unității protejate constă în vânzarea de mărfuri – tâmplărie, obiecte decorative, inscripționări și prestări de servicii (ex. arhivare, zugrăveală, tăiat iarba, îngrijire zona verde, grădinărit etc.). Până în 2011, organizația a putut vinde și papetărie, activitate pe care a fost nevoită să o întrerupă odată cu schimbarea legislației, ceea ce a dus la scăderea bazei de clienți - persoane juridice.

Serviciile sunt oferite în principal firmelor mari, pe bază de contract, în baza Legii 448/2006 modificată, prin intermediul unității protejate. Serviciile oferite persoanelor fizice se fac pe bază de acord, iar recompensarea acestor servicii se face sub formă de donații oferite direct fundației. Vânzarea produselor se face în principal prin magazinul Irisz; secundar, se mai fac vânzări ocazionale ambulant, cu prilejul unor târguri sau în cadrul diferitor evenimente.

Cursurile acreditate de formare continuă au fost oferite în două localități, la Sf. Gheorghe și Baraolt.

Locul organizației în cadrul economiei locale

Produsele și serviciile oferite cu caracter economic se adresează locuitorilor și organizațiilor din județul Covasna, unde există cerere pentru acestea. Fundația desfășoară activități economice în 3 localități, Sf. Gheorghe, Baraolt și Covasna (cu o pondere de respectiv 80%, 10% și 10% în totalul veniturilor din activități economice, în ultimii 3 ani. Clienții organizației sunt persoane juridice (firme și instituții mari, cu peste 50 de angajați, dar al căror număr a scăzut în ultimii ani de la 70 în 2010 la 50 în 2011-2012 și la 40 în 2013), precum și persoane fizice (clienții magazinului second hand). Numărul de clienți persoane juridice a scăzut în ultimii ani din motivele amintite de la 70 în 2010 la 40 în 2013; în schimb, a crescut numărul clienților persoane fizice, respectiv de la 284 în 2010 la 408 în 2012, respectiv 405 la nivelul lunii mai 2013.

Figura 5 - Evoluția veniturilor din activități economice (pe grupe)

Venituri din activități economice	2010	2011	2012	Ian- aprilie 2013
Produse	183.514	395.103	196.521	74.593
Servicii	985.743	414.167	479.100	120.339

Sursa: Fundația Diakonia - Sf. Gheorghe (prelucrare IES)

Nivelul veniturilor economice a scăzut atât pentru bunuri cât și pentru servicii. Ponderea serviciilor în totalul veniturilor economice, oscilantă în ultimii ani, a scăzut față de anul 2010, odată cu deschiderea magazinului Irisz înregistrându-se o creștere a importanței vânzărilor directe de bunuri. Profitabilitatea din exploatare este mai ridicată în cazul bunurilor (88%) decât al serviciilor (73%), acestea din urmă având însă valoare mai mare.

Organizația nu are competitori pe piața serviciilor ca unitate protejată (fiind vorba de prestări servicii potrivit Legii 448/2006, modificată). În ceea ce privește piața de desfacere a mărfurilor oferite, funcționează în zonă mai multe magazine second hand; avantajul competitiv al magazinului Iriseste aprovizionarea periodică cu produse noi, de calitate superioară celor oferite în magazine comparabile.

Grafic 1 - Ponderea produselor și serviciilor în total activități economice

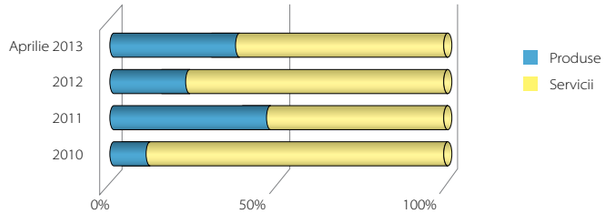

Sursa: Fundația Diakonia - Sf. Gheorghe (prelucrare IES)

Distribuția profitului/excedentului

Începând cu anul 2008, raportul dintre venituri și cheltuieli pentru activitățile cu caracter nepatrimonial ale Fundației a fost permanent negativ, datorită în principal crizei economice și alocărilor de fonduri importante în ultimii ani pentru investițiile în dezvoltarea de proiecte. Rezultatul exercițiului bugetar a fost totuși pozitiv, datorită veniturilor provenite din activități economice, astfel că la final de an Fundația a raportat excedente bugetare. Excedentul obținut din activitățile economice este direcționat spre susținerea proiectelor sociale ale Fundației sau spre investiții în dezvoltarea de proiecte noi.

Indicatori economici și financiari

Surse de finanțare:

Activitățile organizației sunt susținute financiar:

a. De organisme de stat și ale administrației locale: de Consiliile locale și Consiliul Județean Covasna, precum și prin subvenții de la stat și Casa de asigurări de sănătate
b. De entități private: HEKS Elveția, Biserica Evanghelică din Westfalia, SBHR Olanda, Biserica din Ameland – Olanda etc.
c. De către pacienți : din donații sau contribuții ale acestora.
d. Din proiecte, inclusiv fonduri europene
e. Din taxele de participare la cursuri
f. Din excedentul/profitul de pe anul precedent
g. Din activități economice (bunuri și servicii furnizate prin intermediul unității protejate).

Venituri, cheltuieli, active imobilizate

Grafic 2 - Evoluția veniturilor și cheltuielilor din activități fără scop lucrativ și din activități economice

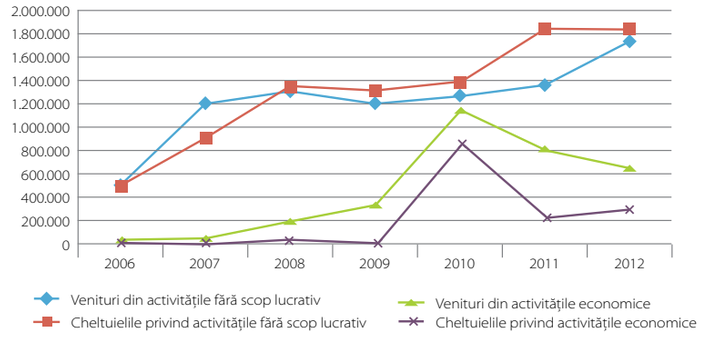

Sursa: M. Finanțelor Publice, Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe (prelucrare IES)

Grafic 3 - Evoluția activelor imobilizate

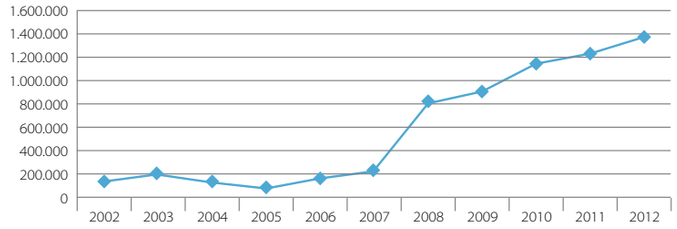

Sursa: M. Finanțelor Publice, Fundația Creștină Diakonia - Sf. Gheorghe (prelucrare IES)

Veniturile și cheltuielile Fundației sunt în principal cele provenite din activitățile fără scop lucrativ. Totuși, din anul 2008, cheltuielile cu activitățile non-economice au depășit sistematic valoarea veniturilor. Dezechilibrul este datorat în bună parte faptului că în ultimii ani organizația a făcut o serie de investiții.

Veniturile din activităţi economice, deşi de valoare mai mică decât precedentele, au contribuit considerabil la echilibrarea balanţei de plăţi, ajungându-se ca la finalul fiecărui an acesta să fie pozitiv.

Activele imobilizate ale FCD-SG au oscilat până în anul 2007, când, odată cu dezvoltarea foarte rapidă a serviciului de îngrijire, precum şi cu constituirea atelierului protejat şi demararea activităţilor economice, acestea au cunoscut o creştere accentuată. Este vorba în primul rând de automobile (necesare mai ales pentru serviciul de îngrijire, dar nu numai), maşini şi utilaje diverse (necesare pentru atelierul/unitatea protejată) şi de terenurile şi construcţiile cu care Fundaţia se înzestrează în această perioadă.

Cifra de afaceri

Cifra de afaceri a organizaţiei a scăzut permanent în ultimii ani, datorită limitărilor impuse tipurilor de produse şi servicii comercializate de unităţile protejate (prin OUG 86/2008), dar şi urmărilor crizei economice. Scăderea propriu-zisă a nivelului vânzărilor este compensată în 2012 de o uşoară creştere a nivelului profitului care trece de la 0,15% în 2010 la 0,44% în 2012. Rata profitabilităţii din exploatare a activităţilor economice ale Fundaţiei era de 88% pentru vânzările de produse şi de 73% pentru servicii, în condiţiile în care vânzarea de bunuri reprezenta 21% din ponderea veniturilor din vânzări, iar serviciile - 79%.

Cifra de afaceri

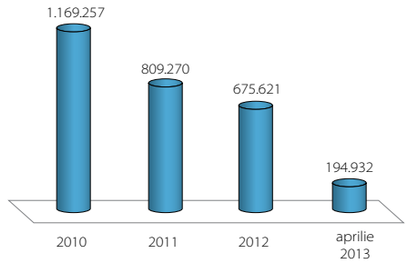

Sursa: Fundaţia Creştină Diakonia - Sf. Gheorghe

Surse

- Statutul Fundaţiei Creştine Diakonia
- Act Adiţional la Statutul şi Actul constitutiv al Fundaţiei Creştine Diakonia
- Bilanţ financiar-contabil al Fundaţiei Creştine Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe - anii 2010, 2011, 2012.
- Interviu cu Pr. Anna Tóth, Sf. Gheorghe, 4 iunie 2013 (Iuliana Conovici).
- Interviu cu Bram Voorn, Sf. Gheorghe, 4 iunie 2013 (Iuliana Conovici, Irina Opincaru).
- Site-ul Fundaţiei Creştine Diakonia: http://www.diakonia.ro/ , în special secţiunea dedicată Filialei Sf. Gheorghe: http://www.diakonia.ro/sfghe_main/index.html
- Site-ul Ministerului Finanţelor Publice: http://www.mfinante.ro/pjuridice.html
- Alte date şi informaţii oferite de Fundaţia Creştină Diakonia - Filiala Sf. Gheorghe în cadrul documentării pe teren.

Fundaţia creştină „Diakonia" – Serviciul de caritate al Eparhiei Reformate din Ardeal – Filiala Sfântu Gheorghe
Sediul social: Str. Gróf Mikó Imre Nr. 13/C/5, cod 520003 Sfântu Gheorghe, jud. Covasna
Adresa: Str. Fabricii Nr. 41, cod 520031, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna
E-mail: office.cv@diakonia.ro
Tel/Fax: +40 267 315 559
Website: http://www.diakonia.ro/sfghe_main/index.html
https://www.facebook.com/DiakoniaSepsi

Studiu de caz

Fundaţia pentru copii "Sfântul Sava de la Buzău"

"Mare este Dumnezeu!"
(*motto*-ul Fundaţiei "Sf. Sava")

Forma de organizare

Fundaţia pentru copii "Sfântul Sava" de la Buzău este o organizaţie neguvernamentală creştină cu scop filantropic, funcţionând ca persoană juridică autonomă, sub patronajul spiritual al Arhiepiscopiei Buzăului şi Vrancei. A fost înfiinţată în data de 12 aprilie 1993 de Pr. Mihail Milea. În prezent, funcţionează potrivit O.G. nr. 26/2000 privind regimul asociaţiilor şi fundaţiilor, cu modificările ulterioare. Fundaţia "Sf. Sava" este parte a Federaţiei "Filantropia" care reuneşte 18 organizaţii caritabile ortodoxe din România şi din Republica Moldova.

Misiunea, scopul şi specificul

Fundaţia "Sf. Sava" de la Buzău are o dublă misiune - caritabilă creştină şi culturală. Scopul iniţial al Fundaţiei era apărarea vieţii încă de la concepţie (prevenirea avorturilor, încurajarea naşterilor), şcolarizarea copiilor defavorizaţi şi prevenirea abandonului familial, inclusiv a fenomenului "copiilor străzii", precum şi sprijinirea şi apărarea drepturilor tuturor copiilor aflaţi în situaţie de dificultate. Ulterior, misiunea caritabilă a Fundaţiei a fost extinsă la mai multe categorii de persoane aflate în dificultate, inclusiv vârstnici abandonaţi, victime ale violenţei în familie. Articulate la proiectele sale social-caritabile, Fundaţia organizează şi proiecte şi activităţi culturale.

Specificul religios al organizaţiei

"Filantropia creştină nu are frontiere, timp şi nici vârstă."
(Pr. Mihail Milea, Preşedinte şi fondator al Fundaţiei Sf. Sava)

Fundaţia "Sf. Sava" de la Buzău a fost înfiinţată de la bun început ca o organizaţie cu specific creştin ortodox, cu binecuvântarea Arhiepisopiei Ortodoxe a Buzăului şi Vrancei şi sub patronajul acesteia. Motto-ul Fundaţiei, "Mare este Dumnezeu!", proclamă identitatea creştină a Fundaţiei şi dimensiunea misionară a acesteia.

Componenta creştină a Fundaţiei transpare din toate activităţile acesteia: de la conducerea Fundaţiei la organizarea activităţilor de zi cu zi şi până la organizarea şi structurarea spaţiului fizic al sediului şi aşezămintelor Fundaţiei.

Astfel, preşedinte al Consiliului Director este, pe viaţă, fondatorul, Pr. Mihail Milea; Consiliul Director include obligatoriu un preot duhovnic responsabil cu activităţile sociale ale organizaţiei; arhiepiscopul locului este Preşedinte de onoare al Fundaţiei. Comunitatea bisericească locală (pr. Mihail Milea fiind slujitor la Catedrala episcopală din Buzău) este locul în jurul căruia s-au închegat primele proiecte ale Fundaţiei, iar Seminarul Teologic Ortodox din Buzău "Chesarie

Episcopul", unde fondatorul Fundației, Pr. Mihail Milea este profesor este și unul din mediile care furnizează regulat voluntari pentru proiectele acesteia.

Toate proiectele Fundației includ asistența religioasă ca parte integrantă a activităților. Fundația își asumă ca scop direct și promovarea cultului Sf. Sava de la Buzău. Toate așezămintele stabile ale Fundației includ o biserică sau cel puțin o capelă pentru rugăciune și organizarea de slujbe religioase. Astfel, biblioteca amenajată la sediul Fundației are profil religios, iar editura publică în principal carte religioasă, și majoritatea evenimentelor organizate de Fundație (concerte, conferințe etc.) au o componentă religioasă explicită.

Spațiul cantinei sociale, ca și sălile de mese ale așezămintelor Fundației sunt și ele amenajate și pictate în frescă, pe modelul trapezei (refectoriului) din tradiția monastică răsăriteană, și practic toate clădirile Fundației sunt împodobite fie cu icoane, fie cu desene murale cuprinzând motive iconografice sau reprezentări ale unor personalități contemporane, realizate în stilul picturii bisericești de inspirație bizantină.

Istoric

Fundația "Sfântul Sava" de la Buzău s-a înființat în anul 1993, având ca scop imediat ajutorarea copiilor străzii. Proiectele au început cu o **cantină socială** pentru aceștia și pentru copiii aflați în situație de dificultate. Ulterior acestea s-au extins pentru a asigura beneficiarilor posibilitatea unei calificări într-o meserie (tâmplărie, croitorie, agricultură), precum și un loc de petrecere a vacanțelor (taberele pentru copii de la Bisoca, apoi Maliuc-Tulcea și mai târziu tabăra de creație de la Câmpeni). La desființarea Școlii de arte și meserii, în 2009, cursul de croitorie a fost păstrat pentru dezvoltarea unui Centru de recalificare profesională. Pentru dezvoltarea dimensiunii culturale a Fundației, a fost creat un Institut de Științe Creaționiste, o editură, o bibliotecă, precum și câteva mici muzee.

Campusurile pentru organizarea de tabere îndeplinesc la rândul lor o funcție educativă: de obicei, grupurile sunt organizate pe tabere de limba română, de matematică, de limbi străine, de creație etc.

Construind proiectul pentru un orizont de timp mai lung, Fundația a dezvoltat și proiecte pentru vârstnici. Un prim așezământ pentru femei a fost deschis la Câmpeni, bătrânii fiind îngrijiți de tineri ieșiți din sistemul public de asistență. Pentru susținerea așezământului și a proiectelor Fundației a fost creată și o microfermă agricolă. O grădină zoologică și un mic muzeu militar în aer liber au fost create în folosul beneficiarilor. Un al doilea așezământ pentru vârstnici (bărbați) a fost deschis la Ulmeni - Pietroasele, un al treilea la Năieni (pentru femei), iar un al patrulea este în curs de amenajare la Soroca, în Republica Moldova. Pentru așezămintele de bătrâni, Fundația primește subvenții în valoare de 6 lei/zi/beneficiar.

În bună parte, proiectele funcționează în regim de autogospodărire. Produsele fermelor și ale grădinilor de legume sunt folosite în principal pentru acoperirea nevoilor beneficiarilor de la centrele pentru vârstnici, ca și de la taberele Fundației.

Pentru a acoperi și alte nevoi ale persoanelor și familiilor în dificultate din Buzău, apoi și din Bisoca, Fundația și-a organizat și un centru de urgență pentru primirea victimelor violenței în familie și un centru de zi pentru copii în situație de dificultate urgentă, precum și (la Bisoca) un centru de zi pentru a asigura prevenirea abandonului școlar. Acestora li s-a alăturat, la Buzău, și un program *after-school*. Proiectele cele mai vechi ale Fundației (Buzău, Câmpeni, Bisoca, Maliuc) au fost înzestrate și cu câte un centru de voluntariat.

Proiectele Fundației au intrat într-o fază de dezvoltare accelerată din anul 2006, continuând să se extindă și în anii următori. Proiectele Fundației au trecut granița județului Buzău în 2006, odată cu tabăra de la Maliuc, iar în ultimii ani s-au dezvoltat o serie de proiecte și în Republica Moldova, în orașul Soroca. Proiectul actual de cea mai mare anvergură al Fundației, "Savaliada" este transformarea unei unități militare dezafectate într-un centrul socio-medical multifuncțional care să reunească toate tipurile de activități ale Fundației (plus altele).

Fundația are un număr mic de angajați, numărul acestora oscilând în ultimii ani între 9 și 11 (personal de execuție), la care s-au adăugat, în anii 2007-2009, 2-3 persoane angajate pentru desfășurarea de activități economice (legate însă tot de specificul social al Fundației).

Anul	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Personal (non - patrimonial)	9	9	11	9	11	9
Personal (act.ec.)	2	2	3	-	-	-

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Proiectul funcționează predominant pe bază de **voluntari**: 21 de voluntari permanenți (1 asistent social, 4 infirmieri, 11 persoane personal la bucătărie, 2 persoane - contabilitate, 3 persoane - administrație și management) asigură funcționarea propriu-zisă a Fundației. Acestora li se adaugă cca. 40 de voluntari, cei mai mulți sezonieri și/sau ocazionali, care se implică în diferite proiecte de voluntariat, mai ales la tabere (pe timpul verii), apoi la așezăminte și la stână.

Beneficiarii Fundației sunt copii și tineri în situație de dificultate, săraci, victime ale abandonului sau violenței în familie, vârstnici, diferite persoane fără posibilități materiale și șomeri (pentru cursurile de recalificare), precum și (pentru activitățile culturale) tinerii și comunitatea locală în ansamblu.

Proiectele de construcție ale Fundației s-au făcut la rândul lor în proporție foarte mare din donații de materiale, obiecte sau instalații de la diferite firme din Buzău și din țară și realizate cu ajutorul muncii voluntarilor. O parte din proiectele sociale sunt susținute periodic sau permanent și de diferite firme din domeniul alimentației publice, care asigură o parte a produselor necesare.

Locul organizației în cadrul economiei sociale

Fundația "Sf. Sava" este o organizație non-profit, creștină și caritabilă, cu sediul în municipiul Buzău. Își desfășoară activitatea pe teritoriul județului Buzău, de unde își recrutează în principal și beneficiarii, având și un proiect pe teritoriul județului Tulcea, iar mai recent, dezvoltă proiecte și în orașul Soroca din Republica Moldova. Beneficiarii provin atât din mediul urban cât și rural. O parte din beneficiarii taberelor de copii provin din Republica Moldova și din fosta Iugoslavie și din alte țări.

Voluntarii permanenți ai Fundației sunt recrutați în primul rând din aria județului Buzău; voluntari ocazionali sau periodici sunt recrutați atât din România cât și din Belgia, Franța, Spania etc. Partenerii și finanțatorii Fundației provin atât din regiunea Buzău cât și din București și din alte zone ale țării, ca și din străinătate (Belgia, Olanda, Italia, Germania etc.). Fundația este construită ca organizație cu impact regional, dar activitățile sale sunt în extindere și trec în prezent dincolo de granițele județului (prin campusul de la Maliuc, Tulcea) și chiar ale țării (prin proiectele organizate la Soroca).

Managementul organizației

Fundația se organizează conform OG 26/2000 privind asociațiile și fundațiile (modificată) și a propriului Statut de organizare și funcționare. Funcționează în cadrul Catedralei municipale "Sfântul Sava" din Buzău și este membră a Federației Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române.

Organizația se administrează în proporție foarte mare pe baze voluntare. Numărul angajaților a rămas relativ mic (practic, minimul legal necesar), în ciuda creșterii numărului de proiecte sociale ale Fundației. Fiecare proiect important al organizației are câte un singur angajat. Conducerea Fundației este asigurată de Consiliul Director, în frunte cu Președintele și de cenzor.

Organizarea proiectelor Fundației are în vedere asigurarea autosusținerii financiare a acestora. Așezămintele au fost dotate cu terenuri și bunuri care să poată asigura, pe termen mediu, autogospodărirea acestora. Fundația caută să își limiteze cheltuielile pentru produse de necesitate imediată, îndeosebi alimentare, prin exploatarea terenurilor de care dispune pentru agricultură, legumicultură și zootehnie.

Conducere

Echipa operativă a organizației este compusă din cei cinci membri ai Consiliului Director: Președintele Fundației, Pr. Mihail Milea, un vicepreședinte, un secretar și alți doi membri, cărora li se adaugă un contabil (responsabil financiar), un coordonator de proiecte și un responsabil de comunicare publică și marketing. Un coordonator al voluntarilor asigură organizarea acestora și păstrează legătura cu voluntarii.

Pr. Mihail Milea este Președinte pe viață al Fundației, în virtutea calității sale de fondator. Pr. Mihail Milea este figura centrală a Fundației: figură carismatică, este principalul inițiator și animator al Fundației, are un rol esențial și în identificarea și cooptarea celorlalți membri ai echipei, identificarea și recrutarea voluntarilor, contactarea și convingerea potențialilor finanțatori etc., combinând rolurile de preot, duhovnic, profesor la seminarul ortodox și conducător și reprezentant al Fundației în orice instanță. Din punct de vedere statutar, Președintele Fundației prezidează Consiliul Director, îndeplinește funcții de reprezentare în raport cu autoritățile publice și semnează toate documentele administrative și financiare emise în numele Fundației. Președintele are totodată și vot decisiv în caz de egalitate de voturi în Consiliul Director.

Pe lângă figura fondatorului, funcția de Președinte al Fundației este legată de comunitatea bisericească a Catedralei "Sf. Sava" din Buzău și de membrii fondatori ai Fundației: succesorul Președintelui trebuie numit dintre slujitorii Catedralei, și doar în absența tuturor fondatorilor poate fi ales un Președinte, altul decât unul dintre aceștia. În caz de dizolvare a Fundației, patrimoniul acesteia este transferat Catedralei "Sf. Sava" din Buzău.

Fundația este legată totodată din punct de vedere spiritual de Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei: Fundația însăși funcționează cu binecuvântarea acesteia, iar Arhiepiscopul locului este Președinte onorific al Fundației.

Consiliul Director are atribuții de conducere și administrare foarte largi: Consiliul Director aprobă anual un plan de buget elaborat de echipa operativă, prezentat Consiliului odată cu raportul pe anul precedent. Odată cu planul de buget este prezentat și un plan de măsuri pentru anul următor. Consiliul Director are atribuții și în ceea ce privește strategia de personal, primirea și revocarea membrilor, alegerea cenzorului și, în caz de vacanță, a Președintelui sau a altor membri ai Consiliului.

Cenzorul este ales pe perioade de trei ani, și are funcții de verificare și control în ceea ce privește administrarea patrimoniului Fundației.

Obiectivele sociale ale Fundației și evoluția lor în timp

Fundația a fost întemeiată în primul rând în scop caritabil. Proiectul inițial al Fundației era cel de ajutorare a copiilor străzii și a copiilor aflați în situație de dificultate. Acest lucru se reflectă și în denumirea oficială a Fundației, în care s-a păstrat sintagma "Fundația pentru copii" și după ce aceasta și-a extins activitățile la alte categorii de beneficiari. Obiectivele inițiale erau cele de ajutorare materială directă a copiilor nevoiași - prin asigurarea meselor zilnice pentru aceștia în cadrul cantinelor sociale. Obiectivul ajutorării directe a fost extins și la alte categorii (adulți fără adăpost, familii și persoane cu dificultăți materiale etc.).

Acestor obiective li s-au adăugat rapid și altele, de natură educativă, culturală și explicit religioasă - organizarea de activități culturale, promovarea spiritualității și a unor valori creștine (inclusiv a principiului apărării vieții de la concepție). Aceste obiective au fost realizate prin organizarea de evenimente și producția editorială, ca și prin organizarea taberelor cu caracter educativ sau de creație.

Satisfacerii nevoilor imediate i s-a adăugat obiectivul pe termen mediu și lung de formare profesională și integrare socială a beneficiarilor, și crearea unor facilități pentru ca aceștia să poată duce o viață decentă (materializate prin crearea școlii de ucenici, apoi a cursurilor de recalificare, dar și a taberelor).

Ajutorarea vârstnicilor abandonați și organizarea de centre de îngrijire pentru aceștia s-a dezvoltat mai apoi ca urmare a identificării de noi nevoi, și a răspuns totodată unui alt obiectiv - promovarea solidarității între generații (v. mai jos).

Obiectivul asigurării unui ajutor pentru persoanele aflate în situație de urgență imediată a dus la dezvoltarea centrului de primire a victimelor violenței în familie și a centrului de zi/de urgență.

Un obiectiv implicit al activităților Fundației este și revitalizarea și (re-)dezvoltarea unor comunități locale semi-abandonate (cazul de la Câmpeni) sau aflate în situație de criză (cazul proiectelor de combatere a abandonului școlar de la Bisoca).

Pe termen mediu, Fundația are în vedere posibilitatea dezvoltării de activități economice propriu-zise, care ar putea fi derulate fie direct (în măsura în care legislația o va permite), fie (deocamdată mai probabil) prin crearea unei societăți comerciale distincte. Fundația explorează pentru moment mai multe alte posibilități de dezvoltare a unor proiecte aducătoare de venituri economice, însă susținerea și dezvoltarea proiectelor sale sociale este principala prioritate. Participarea beneficiarilor la cheltuielile cu serviciile sociale se face în regim de contribuții voluntare.

Tipuri de servicii oferite

BUZĂU

Aproape toate serviciile organizate de Fundație la Buzău sunt oferite la sediul central al Fundației, din str. Bistriței nr. 19. Clădirea, aparținând Primăriei Buzău, a fost concesionată pe 25 de ani Fundației "Sf. Sava".

Cantina socială

În 1993, Fundația Sf. Sava a deschis o cantină socială, pentru copiii străzii și pentru copiii din familii aflate în dificultate. Cantina, cu o capacitate de 80-100 de locuri, a fost organizată la sediul Fundației din str. Bistriței nr. 19. Personalul de la bucătărie lucrează voluntar încă de la începutul activității Fundației. Cantina a asigurat, în regim de autoservire, mese gratuite, vreme de mai mulți ani, mai întâi pentru copiii străzii, apoi, odată cu declinul fenomenului, pentru copii din familii aflate în dificultate. Pe lângă copiii care frecventează cantina, Fundația mai asigură regulat și masa altor familii și persoane nevoiașe și oferă alimente acestora. Ulterior, cantina a continuat să asigure masa pentru copiii nevoiași, pentru tinerii de la școala de ucenici a Fundației (până în 2009), pentru muncitorii de la șantierul catedralei din Buzău, altor persoane nevoiașe și ocazional oaspeților Fundației. Cantina deservește și centrul de zi și centrele de urgență ale Fundației (din 2004).

Bucătăria a fost utilată cu ajutorul donațiilor membrilor comunității bisericești reunite în jurul catedralei din Buzău și al unor firme din zonă, precum și al partenerilor din Belgia. În anul 2012, bucătăria a fost renovată și reutilată cu sprijinul financiar al unei firme de avocatură din București.

Alimentele sunt procurate în bună parte din donații - donatorii fiind persoane private, dar și firme producătoare de produse alimentare din Buzău, București și din țară, care donează și o parte din alimentele pentru centrele pentru vârstnici ale Fundației. Ocazional, cantina poate fi închiriată pentru înmormântări sau parastase (dar nu și pentru nunți sau botezuri). Sala de mese a cantinei mai funcționează ocazional și ca sală de conferințe sau pentru organizarea de evenimente culturale ale Fundației.

Institutul Ortodox Român de Științe Creaționiste (IORȘC)

Funcționând pe baze exclusiv voluntare, Institutul, înființat în anul 1996, reunește mai mulți oameni de cultură buzoieni - profesori, ingineri, economiști, având ca scop promovarea dialogului între teologie și știință, sprijinirea publică a unei perspective creaționiste asupra lumii, precum și organizarea de conferințe, simpozioane, evenimente culturale, participarea la evenimente academice etc. Institutul a organizat mai multe astfel de evenimente de-a lungul timpului, și a sprijinit organizarea editurii "Sf. Sava".

Editura "Sf. Sava"

Editura Fundației a fost înființată cu ajutorul IORȘC, ca platformă pentru difuzarea cultului Sf. Sava și a materialelor rezultate ca urmare a activităților organizate de Institut, precum și a altor publicații - periodice cu caracter religios, cărți de poezie, cărți cu profil religios etc. Cea mai mare parte a publicațiilor sunt oferite doritorilor cu titlu gratuit. O mică parte a cărților sunt vândute (de obicei la biserică, în rândul comunității locale), producând însă foarte puține venituri. Editura este susținută financiar (parțial) de două tipografii din Buzău.

Școala de arte și meserii "Sf. Sava"

Din anul 1998, Fundația a organizat la Buzău prima Școală de Arte și Meserii din cadrul Bisericii, funcționând în baza Ordinului Ministerului Educației Naționale nr. 4318/1999 privind organizarea învățământului profesional prin școala de ucenici în anul școlar 1999-2000. Au fost acreditate la Ministerul Educației clase de tâmplărie și croitorie (la sediul de la Buzău al Fundației), iar din 2002 au fost înființate și acreditate la Câmpeni și două clase de ucenici pentru calificarea în domeniile horticultură-legumicultură și zootehnie. Atelierele au fost amenajate și dotate cu ajutorul Fundațiilor olandeze CNFCEE (Cooperating Netherlands Foundations for Central and Eastern Europe) și al programului Goops al asociației Oudenaarde (Belgia).

Școala a fost organizată pentru a răspunde nevoilor de calificare a tinerilor beneficiari ai cantinei sociale. Organiza cursuri gratuite, cu durata de doi ani, și asigura și masa beneficiarilor. O vreme, în parteneriat cu asociația Oudenaarde, elevilor școlii le erau asigurate și rechizite gratuite și, pe o perioadă, drumul. A funcționat până în anul 2009, când au fost desființate toate școlile de arte și meserii din România. Cursurile, gratuite, aveau ca beneficiari în principal copii proveniți din familii nevoiașe sau abandonați. La Buzău, majoritatea profesorilor erau voluntari, cu excepția meșterului tâmplar și a croitoresei profesioniste care asigurau cursurile practice.

În cadrul Școlii de Arte și Meserii a funcționat și un atelier de pictură bisericească, pentru încurajarea copiilor cu talent la desen. Desenele și picturile de la sediul și de la așezămintele Fundației, inclusiv pentru capelele și bisericile construite în cadrul proiectului sunt în cea mai mare parte realizate de aceștia.

Pe timpul verii, elevii școlii își petreceau parte a vacanței în tabără, în campusul de la Bisoca. Cele două clase de ucenici din Câmpeni au funcționat în clădirea vechii școli (abandonate) a satului, preluată, renovată și transformată în școală cu regim de internat (separat pentru fete și pentru băieți). Internatul a funcționat o vreme ca centru de voluntariat pentru voluntarii de la așezământul din Câmpeni.

Datorită scăderii cererii pentru această meserie, s-a renunțat la clasele și atelierul de tâmplărie.

Centrul de formare profesională

Ca urmare a desființării școlilor de arte și meserii, Fundația și-a acreditat în schimb din anul 2009 un centru de formare profesională, unde sunt oferite cursuri de croitorie acreditate, care se finalizează cu o diplomă recunoscută de Ministerul Muncii.

Biblioteca de carte religioasă "Dionisie Romano"

Din anul 2000, la sediul Fundației a fost organizată o bibliotecă publică de carte religioasă, în parteneriat cu Biblioteca Județeană "Vasile Voiculescu" din Buzău. Biblioteca funcționează la sediul Fundației, ca filială a Bibliotecii Județene, care asigură și personalul (o bibliotecară). Biblioteca are program zilnic și este dotată cu calculatoare. Este frecventată de publicul din orașul Buzău, îndeosebi de elevii de la seminarul ortodox, fiind plasată mai central decât sediul Bibliotecii Județene.

Centrul de suport comunitar

În anul 2002, Fundația a derulat în cadrul Școlii nr. 14 Simileasca (o fostă comună, devenită cartier periferic al orașului Buzău) un proiect de Centru de suport comunitar pentru integrarea romilor. În cadrul școlii a fost organizată între altele o cantină socială.

Centrul de zi

Din anul 2004, Fundația a început organizarea, în colaborare cu Centrul Cultural Francofon din Buzău, a unui centru de zi pentru copiii marginalizați, funcționând totodată ca centru de urgență pentru copii aflați în situații de urgență imediată - copii ai străzii, abandonați, rătăciți, bătuți, accidentați, victime ale violenței în familie, persoane alungate de la domiciliu etc. Centrul este acreditat până în anul 2015.

Centrul de urgență "Violența în familie"

Centrul de urgență pentru primirea victimelor violenței în familie, cu o capacitate de maxim 8 locuri funcționează din anul 2004 (acreditat din 2005). Centrul a fost construit în parteneriat cu Primăria Buzău. Centrul are un angajat (psiholog) și un medic și un avocat voluntari. Pe locul fostelor garaje ale Fundației au fost amenajate două camere unde sunt adăpostite temporar victime ale violenței în familie (de obicei femei cu copii, dar și, la un moment dat, un bărbat). Beneficiarii provin fie din Buzău (cca. 55%), fie din satele învecinate (cca. 44%). Fundația organizează atunci o anchetă socială și asigură consilierea (psihologică, juridică și spirituală) pentru familiile implicate (atât pentru victime cât și pentru agresor) și încearcă să medieze împăcarea familiilor și reintegrarea familială, atunci când acest lucru este posibil. Centrul, singurul de acest fel din Buzău, este acreditat până în anul 2015. Numărul beneficiarilor a variat între 15 și 27 de beneficiari pe an, de la înființarea sa (cu excepții pentru anii 2005 și 2012, când centrul a suferit reamenajări.

After-School "Sf. Sava"

În ultimii ani, Fundația a organizat și un program de tip after-school. Din anul 2012, Fundația derulează acest program în parteneriat cu Centrul Cultural Francofon. Activitățile includ asistență pentru rezolvarea temelor, activități în limbi străine (engleză, franceză), ateliere de pictură, dans, limbi străine, jurnalism, scriere creativă, asistență psiho-pedagogică, cursuri opționale de chitară și pian, excursii trimestriale, tabere de creație în vacanța de vară etc. Programul, de 4 1/2 ore/zi, între orele 12:30 și 17:00 este contra cost (la prețul de 350 RON/lună). Organizatorii asigură în plus masa de prânz (în sala de mese a cantinei) și o gustare (orele 16:00), precum și transportul elevilor de la școală la Fundație (cu mașinile Fundației sau cu taxiul). Sunt 27 de copii care beneficiază de activitățile serviciului after-school, cu 15 cadre de supraveghere și profesori (voluntari, și respectiv angajați plătiți de Centrul Cultural Francofon). Activitățile centrului au fost organizate într-o parte din sălile rămase libere la sediul Fundației ca urmare a desființării Școlii de Arte și Meserii. Astfel, centrul dispune în prezent de o sală cu calculatoare și mai multe săli pentru ateliere și cursuri.

Centrul de voluntariat "Sf. Sava"

Din anul 2013, la sediul Fundației, în sala fostului atelier de tâmplărie, acum dezafectat și renovat, a fost organizat un centru de voluntariat. Centrul de voluntariat, proiectat să cuprindă o ceainărie (gratuită, care urmează a se întreține din contribuții voluntare) și o librărie, este menit să funcționeze în același timp ca centru de socializare pentru tinerii din Buzău, de conferințe, seri tematice, întâlniri cu diferite personalități din lumea culturală și bisericească, cât și ca mediu de recrutare și mobilizare a voluntarilor pentru proiectele Fundației. Renovarea sălii s-a făcut cu ajutorul voluntarilor și pe bază de donații. Primele activități ale centrului, între care o școală de vară, au fost organizate în vara anului 2013.

BISOCA

Campusul pentru copii de la Bisoca

În anul 1995, Fundația a înființat în localitatea Bisoca un campus pentru copii, pe un teren oferit de Primăria din Bisoca, în prezent proprietatea Fundației. Apărut din dorința de a oferi un loc unde copiii beneficiari ai Fundației să se poată bucura de o vacanță, campusul s-a dezvoltat treptat, ajungând în prezent să poată asigura cazarea pentru cca. 70-80 de copii pe serie. Campusul cuprinde două spații rezidențiale, construite de Fundație - două pavilioane cu etaj, având în mijloc o biserică de lemn, în stil maramureșean, cu hramul Sf. Ioachim și Ana, pentru cazarea copiilor, respectiv a voluntarilor.

Clădirea principală are 40 de locuri de cazare, iar a doua clădire are 25 de locuri. O a treia clădire, cedată Fundației de o familie care inițial începuse să își construiască pe terenul respectiv o casă a fost finalizată și amenajată pentru a oferi alte 15 locuri de cazare. Campusul este deschis de obicei de la începutul lunii iunie până la jumătatea lunii septembrie. Pe terenul campusului au fost aduse, ca elemente de atracție, un avion militar (MIG 24) și o navă de dimensiuni reduse, dezafectate de armată.

Pe parcursul unui an, numărul copiilor care participă la tabără se ridică la 1000-1500 (variabil de la an la an). Printre beneficiari s-au numărat de-a lungul timpului centrele de plasament din Buzău, elevii școlilor speciale ș.a. Taberele sunt gratuite, pentru copii. Pentru grupurile de copii care au posibilități materiale, susținerea costurilor (mâncare, materiale educative etc.) poate fi asigurată de beneficiari, pe bază de contribuții voluntare. O perioadă este rezervată în fiecare an pentru copiii provenind din Republica Moldova (în principal din orașul Soroca).

Supravegherea copiilor, bucătăria și organizarea activităților pentru aceștia sunt asigurate de voluntari din România sau din străinătate. În tabere se organizează diferite evenimente și activități educative. Bucătăria a fost complet utilată de asociația Goops din Oudenaarde (Belgia).

În cursul anului 2013, s-a desfășurat, cu sprijinul Comisiei Centrale a Arbitrilor, o campanie de strângere de fonduri prin SMS pentru renovarea și dotarea campusului de la Bisoca cu paturi și alte obiecte necesare (campania "Un pat pentru fiecare orfan")

Centrul de zi

În anul 2002, Fundația Sf. Sava, în colaborare cu primăria din comuna Bisoca, a început derularea unui proiect de asistență socială, pentru prevenirea abandonului școlar.

Din anul 2003, în centrul satului, s-a înființat și funcționează, în parteneriat cu Primăria într-o clădire renovată de Fundație, un Centru de zi de 30 de locuri pentru elevii defavorizați care frecventează școala din localitate, vizând prevenirea abandonului școlar. În prezent numărul beneficiarilor este de 25 de copii.

Copiii își fac temele și participă la activități suplimentare organizate cu ajutorul unor profesori voluntari, și beneficiază de masă și cazare gratuită, de luni până vineri. Pentru supravegherea și derularea activităților copiilor sunt angajați profesori din sat. Pe timpul verii, încăperile funcționează drept campus secundar sau centru de voluntariat pentru cei care asigură funcționarea și organizarea activităților taberei pentru copii de la Bisoca. Fundația asigură materialele necesare pentru desfășurarea activităților - alimente, rechizite etc. - iar Primăria plătește salariile profesorilor angajați și utilitățile, în timpul anului școlar (pe perioada vacanței, costurile utilităților sunt acoperite de Fundație).

Muzeul "Sf. Sava"

Fundația a achiziționat în localitatea Bisoca o casă veche de cca. 200 de ani, transformând-o în muzeu etnografic. Casa aparținuse unei bătrâne care își petrecuse ultimii ani din viață la așezământul din Câmpeni.

CÂMPENI

Aşezământul pentru femei vârstnice din Câmpeni - "Abandon la puterea a patra!"

În anul **1995**, Fundaţia a organizat în localitatea Câmpeni (com. Amaru, jud. Buzău) un aşezământ pentru femei vârstnice, cu o capacitate de 30 de locuri. Aşezământul a fost organizat în satul Câmpeni, satul natal al fondatorului Fundaţiei. Satul, programat pentru demolare în perioada comunistă, era aproape abandonat. Fundaţia a preluat în concesiune pe 99 de ani fostul sediu al Primăriei şi fostul dispensar al satului, cu fostele birouri ale CAP şi terenul înconjurător. Aici a fost deschis un aşezământ pentru femei vârstnice. Acestea au fost date în îngrijirea unor tineri orfani, ieşiţi din centrele de plasament la 18 ani, o alegere deliberată menită să încurajeze solidaritatea între generaţii. În anul 2007, a fost construită aici şi o biserică. Aşezământul este acreditat până în anul 2015. Aşezământul are un singur angajat (asistent social şi administrator), restul personalului lucrând voluntar şi în regim de autogospodărire. Extinderea aşezământului s-a făcut cu sprijinul Parlamentului Flandrei.

Cu timpul, căminul a fost înzestrat cu o grădină de flori şi una de legume, precum şi cu mai multe animale. Voluntarii permanenţi care lucrează fie la îngrijire, fie în gospodărie sunt în principal tineri ieşiţi din sistemul public. Beneficiarele sunt încurajate să participe la lucrările din gospodărie, în limita posibilităţilor. Serviciile de îngrijire sunt oferite cu titlu gratuit; beneficiarele care dispun de venituri (pensie) le cedează însă de obicei, în regim de contribuţie voluntară, pentru a acoperi o parte din costurile îngrijirilor.

Grădina zoologică

În anul 1997, la aşezământul de la Câmpeni au fost aduse mai multe animale domestice şi sălbatice (inclusiv o pereche de struţi şi mai multe căprioare, fazani, iepuri etc.) şi s-au pus astfel bazele unei mici grădini zoologice, pentru beneficiarele căminului.

Muzeul în aer liber

Pe terenul din spatele căminului au fost aduse şi un avion, un camion militar şi un vaporaş, dezafectate de Armată, precum şi un vechi car de pompieri, tras de cai, ca puncte de interes pentru beneficiari şi voluntari şi nucleu pentru un proiectat Muzeu al oştirii române.

Centrul de voluntariat

Începând cu anul 2011, pe terenul Fundaţiei, lângă cămin a fost ridicat şi un centru de voluntariat, cu locuri de cazare pentru grupele de voluntari din România, Belgia, Spania, Franţa care vin anual, pe timp de vară, să lucreze cu beneficiarii sau în gospodăria căminului. Lucrările la centrul de voluntariat sunt în curs de finalizare.

Microferma agricolă "Sf. Sava"

În anul 1998, Fundaţia "Sf. Sava" a înfiinţat o microfermă agricolă pentru a permite asigurarea autogospodăririi şi autofinanţării proiectelor sale. Fundaţia a achiziţionat 20 de hectare de teren pentru dezvoltarea fermei. Cu ajutorul unor donatori, ferma Fundaţiei a mai primit în folosinţă 10 ha de teren şi a primit mai multe utilaje agricole la mâna a doua, aduse din Bavaria ca urmare a unei acţiuni umanitare organizate de un medic veterinar din Germania. Fundaţia a împădurit 5 ha cu salcâmi şi şi-a dezvoltat propria stupină de albine. La această fermă făceau practică agricolă elevii Şcolii de Arte şi Meserii a Fundaţiei (până în anul 2009).

Tabăra de sculptură şi pictură "Nicolae Steinhardt"

În anul 2012, a fost organizată o tabără de pictură şi sculptură pentru copii, la Câmpeni. Pe terenul de lângă casa părintească a fondatorului Fundaţiei, pr. Mihail Milea, a fost construită o clădire pentru adăpostirea beneficiarilor şi a voluntarilor şi o biserică. Cursurile de pictură şi sculptură sunt oferite de profesori voluntari din Buzău.

MALIUC

Tabăra pentru copii şi tineri de la Maliuc (jud. Tulcea)

În anul 2006, Fundaţia "Sf. Sava" a primit în concesiune pe 25 de ani (cu posibilitate de prelungire) din partea Primăriei locale etajul superior al clădirii Primăriei din localitatea Maliuc, jud. Tulcea, în Delta Dunării, pentru a fi amenajat şi folosită drept campus pentru organizarea de tabere de vară pentru copiii defavorizaţi. Fundaţia a renovat şi amenajat clădirea. Asistenţa religioasă este asigurată de preotul paroh şi protopopul de Tulcea. Capacitatea campusului este de 50 de locuri pe serie. Campusul, inaugurat oficial în septembrie 2006, funcţionează de atunci drept un al doilea loc de tabără pentru copii. O firmă cu sediul în Buzău asigură o parte din produsele de panificaţie pentru tabără.

Funcţionează în acelaşi regim cu campusul de la Bisoca: taberele (cazare, masă, activităţi) sunt oferite cu titlu gratuit. Plata pentru serviciile oferite se face în regim de contribuţie voluntară.

ULMENI-PIETROASELE

Aşezământul pentru persoane vârstnice (bărbaţi) de la Ulmeni-Pietroasele

În anul 2007, au fost încheiate lucrările de amenajare a unui aşezământ pentru bătrâni (bărbaţi), cu o capacitate de 20 de locuri, în localitatea Pietroasele, la ieşirea din satul Ulmeni, jud. Buzău. În parteneriat cu Agenţia de Dezvoltare Regională Sud-Est şi cu Agenţia Europeană de Dezvoltare din Sicilia şi cu sprijinul financiar al Parlamentului Siciliei (Assemblea Regionale), Fundaţia a achiziţionat două clădiri finalizate în proporţie de 80% (destinate de proprietarul iniţial amenajării unui motel, cu bar şi restaurant), cu 2 ha de teren aferent şi cu o gospodărie anexă de zootehnie. Căminul, dotat cu camere de 2 persoane, sală de mese, sală comună, bibliotecă şi capelă, este acreditat începând cu anul 2008. Aşezământul mai dispune şi de un solar, o grădină de legume, precum şi - la o oarecare distanţă - de o fermă de porci.

Serviciile de îngrijire sunt oferite cu titlu gratuit. Beneficiarii care au posibilitatea să o facă susţin o parte din costurile îngrijirilor pe bază de contribuţii voluntare. Beneficiarii sunt încurajaţi să participe la autogospodărirea aşezământului, în măsura posibilităţilor.

NĂIENI

Aşezământul pentru persoane vârstnice (femei) de la Năieni

Fundaţia a primit în folosinţă o clădire a Primăriei din localitatea Năieni, jud. Buzău (fosta clădire a CAP), unde a organizat un nou aşezământ pentru persoane vârstnice (femei), cu o capacitate de 20 de locuri, acreditat din anul 2010 şi inaugurat în 2011. Aşezământul, aflat spre deosebire de celelalte, în mijlocul satului, are doar o mică grădină de flori şi de legume; dispune de camere de două persoane, salon, sală de mese, capelă, camere comune etc. Funcţionează în acelaşi regim de autogospodărire, beneficiarele fiind încurajate să participe la activităţile din gospodărie, pe cât posibil. Acestea mai

lucrează, în funcție de posibilități, mici obiecte croșetate, oferite cu titlu gratuit sau vândute pentru sume simbolice vizitatorilor sau cu prilejul unor evenimente organizate de Fundație sau târguri la care Fundația participă. La Năieni, Fundația are și o stână de oi și capre.

BABA ANA

Proiectul "Savaliada"

În anul 2012, Fundația a primit în concesiune o unitate militară dezafectată, cu terenul aferent (10 ha), aflată pe teritoriul localității Baba Ana, la granița între jud. Buzău și Prahova. A început renovarea clădirilor, amenajarea terenului (grădină de legume, solar, stupi, câteva animale) și construirea unei biserici. Proiectul social, intitulat "Savaliada", este menit să reunească toate tipurile de activități ale Fundației - centre de primire pentru vârstnici, pentru copii, un centru de tip hospice pentru îngrijiri paliative, centre de voluntariat, etc., precum și o fermă performantă. Uneltele și utilajele de la atelierul de tâmplărie al fostei școli de arte și meserii vor fi refolosite aici pentru crearea unui atelier de tâmplărie care să servească necesităților proiectului.

SOROCA

Centru de zi

Fundația a deschis un centru de zi pentru copii, într-o clădire concesionată de Primăria din Soroca.

Așezământul pentru bătrâni din Soroca

În anul 2013, Fundația Sf. Sava a început și amenajarea unui așezământ pentru bătrâni în orașul Soroca (Republica Moldova), într-o școală dezafectată, concesionate Fundației. Clădirea urmează a fi reamenajată de Fundație pentru a funcționa parte în regim de centru de zi (activități de socializare pentru vârstnici, la parter), parte în regim de cazare permanentă (la etaj).

Relația cu comunitatea

Raportare-transparență

Fundația depune un bilanț contabil unificat pentru toate proiectele Fundației, la sfârșitul fiecărui an de activitate. Fundația este furnizor acreditat de servicii sociale (centrul de urgență "violența în familie" și centrul de zi de la Buzău - acreditate până în 2015; așezământul de la Câmpeni - acreditat până în 2015; așezământul de la Pietroasele - acreditat până în 2014 și așezământul de la Năieni - până în 2013) și ca atare raportează periodic autorităților publice pentru activitățile derulate în cadrul proiectelor acreditate.

Consiliul Director prezintă anual membrilor Fundației raportul de activitate și planul de măsuri pentru anul următor.

Fundația informează periodic comunitatea locală despre proiectele sale și despre stadiul acestora, îndeosebi în cadrul unor evenimente organizate de Fundație, în beneficul acesteia sau în parteneriat cu alte instituții. Fundația dispune de un site propriu (în curs de actualizare), unde sunt publicate principalele proiecte ale Fundației și ale comunității bisericești din jurul Catedralei "Sf. Sava". În luna iunie 2013, Fundația a organizat în București, cu prilejul aniversării a 20 de ani de la întemeiere, un concert caritabil și totodată de mulțumire pentru sprijinitori și sponsori, în cadrul căreia a fost prezentat și stadiul actual al proiectelor Fundației. Punctual, diferite alte proiecte ale Fundației au beneficiat de website-uri sau bloguri dedicate, iar proiectele Fundației au făcut și obiectul mai multor cercetări academice (teologie, psihologie, asistență socială). În sfârșit, principalele proiecte ale Fundației sunt încorporate în raportările Federației Filantropia, a cărei membră este.

Relația cu Biserica Ortodoxă

Pe lângă patronajul spiritual al Episcopiei Buzăului și Vrancei și legătura administrativă directă cu comunitatea bisericească a Catedralei "Sf. Sava" din Buzău, relațiile Fundației cu Biserica Ortodoxă sunt structurate pe mai multe niveluri. Astfel, Fundația desfășoară diferite proiecte (în special organizare de evenimente) împreună cu Episcopia Buzăului și Vrancei. Afilierea Fundației la Federația Filantropia s-a făcut cu girul Arhiepiscopiei, în măsura în care organizațiile membre sunt, în principiu, cele considerate reprezentative pentru eparhiile respective.

Seminarul ortodox din orașul Buzău, unde Pr. Mihail Milea este profesor, furnizează sistematic voluntari pentru proiectele Fundației.

În ceea ce privește comunitatea bisericească a catedralei, implicarea acesteia este directă. Slujitorii catedralei participă la proiectele Fundației "Sf. Sava", de care aceasta și aparține; comunitatea bisericească este și unul din terenurile de recrutare a voluntarilor pentru proiectele locale, precum și o sursă de donații în bani și în natură. Astfel, o parte din prinoasele (produse alimentare) aduse la biserică cu prilejul slujbelor religioase sunt trimise apoi la cantina socială a Fundației. Ajutoarele în produse se extind și la proiectele Fundației din afara Buzăului: astfel, de exemplu, pomenile/mesele de pomenire oferite cu prilejul parastaselor pentru cei decedați sunt oferite de unii credincioși din zona Buzăului beneficiarilor așezămintelor Fundației.

Parohiile locale se implică (uneori ca parteneri, ca în cazul taberei de la Maliuc) în organizarea și funcționarea unora dintre proiectele și activitățile Fundației.

Mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos (Grecia), din jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol se numără și ea printre sprijinitorii activităților Fundației.

Alți factori interesați din comunitate

Fundația pentru copii "Sf. Sava" de la Buzău este furnizor autorizat al mai multor categorii de servicii sociale. Ca atare, cooperează cu mai multe categorii de instituții publice de nivel central (Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei, DGASPC, Casa de Asigurări de Sănătate), județean și local (Primăriile și Consiliile locale ale orașului Buzău, orașului Soroca, comunelor Bisoca, Maliuc, Amaru, Pietroasele, Năieni). Sprijinul primăriilor se manifestă prin concesionarea de imobile și terenuri pentru dezvoltarea proiectelor Fundației, respectiv prin organizarea de proiecte în parteneriat cu aceasta.

O bună parte a participanților la evenimentele organizate de sau cu participarea Fundației au ca principali beneficiari elevii unităților de învățământ din localitate. Centrele de plasament, școlile speciale și în general unitățile de învățământ din zonă au fost și sunt și beneficiari ai taberelor organizate în așezămintele Fundației.

Buna relație a Pr. Mihail Milea cu reprezentanții unităților militare din zonă au permis obținerea pentru proiectele fundației mai întâi a unor materiale militare dezafectate (avioane, barcă, camion de

luptă etc.) și apoi concesionarea terenului și clădirilor fostei unități militare de pe teritoriul localității Baba Ana.

Fundația "Sf. Sava" are și o serie de parteneri și finanțatori privați din județul Buzău (dar nu numai), fie instituții cu profil cultural (Biblioteca Județeană, Centrul Cultural Francofon) sau social, fie firme.

Parteneri și finanțatori externi

Fundația "Sf. Sava" de la Buzău a beneficiat și de sprijinul mai multor persoane private și organizații din străinătate, între care Fundațiile olandeze CNFCEE (Cooperating Netherlands Foundations for Central and Eastern Europe) și al asociației Oudenaarde (Belgia), care au asigurat Fundației sprijin atât logistic cât și prin trimiterea de voluntari, precum și alte asociații și fundații din Belgia, Franța, Spania, Marea Britanie etc., care au trimis periodic echipe de voluntari pentru susținerea proiectelor Fundației (mai ales a taberelor și a fermei și așezământului de la Câmpeni).

Apartenența la rețele

Fundația pentru copii "Sf. Sava" de la Buzău este membră a Federației Filantropia a Bisericii Ortodoxe Române. Federația, care include optsprezece organizații membre, fiecare considerată reprezentativă pentru eparhia în cadrul căreia activează, organizează proiecte de formare și de dezvoltare a capacităților membrilor, facilitează și încurajează cooperarea între organizațiile membre, organizează cursuri, evenimente comune, schimburi de experiență etc.

Distribuția excedentului

Excedentele obținute la finalul fiecărui an contabil sunt utilizate în anul următor pentru susținerea activităților sociale ale Fundației. Statutul Fundației prevede, de altfel, explicit că toate veniturile Fundației trebuie utilizate în îndeplinirea scopurilor Fundației și că nu pot fi repartizate membrilor acesteia (art. 14).

Date financiare

Toate veniturile raportate de Fundația Sf. Sava sunt venituri fără scop patrimonial. În primii ani ai crizei economice, veniturile Fundației au fost oscilante, înregistrându-se o relativă stagnare și chiar scăderi ale veniturilor în doi ani (cu o scădere semnificativă în 2008). In ultimii ani, veniturile Fundației au fost în creștere relativ rapidă.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Venituri totale	635386	574604	659477	646795	714973	893453
Cheltuieli totale	635125	574504	659025	642225	710976	889349
Excedent	261	100	452	4570	3997	4104

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Situația se reflectă și în evoluția activelor circulante ale Fundației. În același timp, activele imobilizate, care constau exclusiv în imobilizări corporale cresc aproape în fiecare an (cu o perioadă de stagnare în anii 2008-2009), reflectând multiplicarea proiectelor sociale ale Fundației chiar pe fondul crizei.

Evoluția activelor

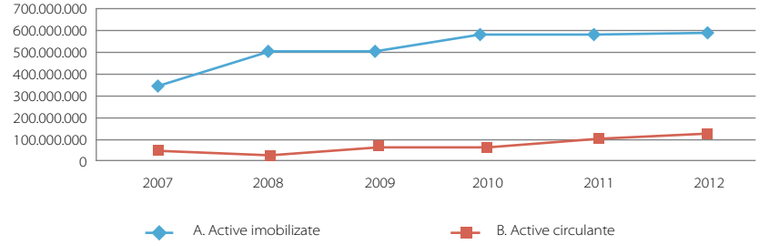

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Evoluția datoriilor curente ale Fundației sugerează că acestea sunt legate direct de investițiile în proiecte noi. La data interviului nostru, Casa de Asigurări de Sănătate avea o datorie de 2618 RON (plata concediilor medicale pentru două salariate), restante din luna decembrie 2012.

Datorii curente

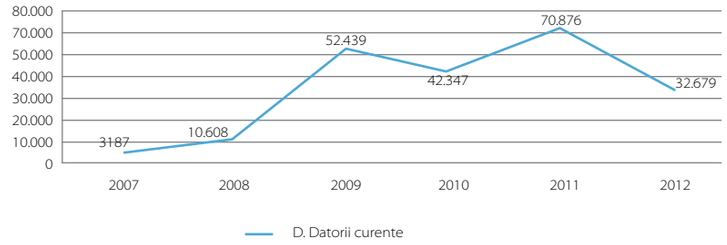

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Organizația nu înregistrează în prezent activități economice aducătoare de venituri, toate activitățile fiind fără scop lucrativ. Veniturile Fundației provin în foarte mare parte din donații individuale (în bani sau bunuri) sau ale unor firme (bani, materiale, produse diverse), sponsorizări sau din proiectele desfășurate în parteneriat, precum și din diferite campanii de strângere de fonduri, evenimente caritabile etc. O parte din membrii fondatori ai Fundației plătesc cotizații modice. Cursurile de croitorie, acreditate, nu aduc venituri. În ultima vreme, Fundația a început să producă felicitări, dar veniturile obținute astfel sunt neglijabile.

Surse de date

Statutul Fundației "Sf. Sava" de la Buzău

Site-ul Ministerul Finanțelor Publice: http://www.mfinante.ro/pjuridice.html

Site-ul Fundației "Sf. Sava" de la Buzău: www.sfsavabz.ro

Bogasiu, Sava, *Gânduri printre rânduri,* Buzău: Editgraph, 2013.

Cravcevschi Oprica, Mihail Milea, Drăghici Veronica, Bistriceanu Anca, Sava Cipriana, Liliana Șerban, Ciornei Doina, "Consecințe medico-psiho-sociale în familiile cu fenomenul - 'violența în familie'. Instituții - încercări de reabilitare psiho-socială", *Revista de Neurologie și Psihiatrie a Copilului și Adolescentului din România*, 12, no. 4/2012, pp. 43-52 (cu un studiu de caz pe Centrul "Violența în familie" al Fundației Sf. Sava), online la: http://www.snpcar.ro/articole/498.pdf (accesat: iunie 2013).

Interviu cu Ionuț Vuță și Pr. Mihail Milea, Buzău, 5 iunie 2012.

Alte date și informații oferite de Fundația "Sf. Sava" de la Buzău în cadrul documentării pe teren.

Fundația pentru copii "Sfântul Sava de la Buzău"
Sediul central: Str. Bistriței, nr. 19, Buzău, CP 120038
Telefon: 0238/710.349, 0724/216.203, 0768/870.640, 0766/716.809
E-mail: sfsavabz@yahoo.com
Website: www.sfsavabz.ro
https://www.facebook.com/fundatia.sfantulsava

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Investeşte în Oameni!

Proiect: PROMETEUS – Promovarea economiei sociale în România prin cercetare, educație şi formare profesională la standarde europene (ID: 57676)

Editor: Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile

Data publicării: august 2013

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

Institutul de Economie Socială
Adresa Bucureşti, sector 3
Bld. Nerva Traian, nr. 21
Tel. +40-21-310 01 77/81/82/83
Fax +40-21-310 01 80
Email: ies@ies.org.ro
Web: www.ies.org.ro

ISBN
978-973-0-15243-2